

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Δ'

ΜΑΡΤΙΟΣ 1955

ΤΕΥΧΟΣ 35

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Ἡ ΠΑΙΔΟΥΛΑ ΣΤΟΝ ΤΑΦΟ ΤΟΥ ΜΠΟΤΣΑΡΗ

(ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ)

Ἡ παιδούλα στὸν τάφο τοῦ Μπότσαρη
πῶς ξανοίγεται, σὰν κρινολούλουδο!
Σταλαξιά πετροχάλαζου
τ' ἀλαφρόγειρε ἀπάνου στὴ γάστρα
τὸ λευκὸ κρινολούλουδο·
κι ὅμως ἔτσι ἀλαφρόγυρτο, κοίτα
πῶς ἀπείραχτο στέκεται, ὦ! πῶς
ξεχωρίζει, κορώνα τῆς γάστρας!

Κι ὅλα γύρω στὸν τάφο τ' ἀκοίμητα
ξαφνισμένα ρωτιοῦνται, στοχάζονται,
πῶς ρωτιοῦνται συχνὰ καὶ στοχάζονται
καὶ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, μπροστὰ τους
ὅταν ἔξαφνα, ἀπάντεχα,
σταθῇ ξένος πρωτόφαντος.

Τὰ δένδρα

Τίνος χέρι νὰ σ' ἔσπειρε, ποιά ὥρα
λατρεμοῦ; Συλλογιέσαι; Κοιμᾶσαι;
Ἀπὸ ποιοῦ χρυσονείρου τὴ χώρα
δέντρο, κρίνο, ὄραμα ἡρθες; Τὶ νά' σαι;

Τὰ πουλιὰ

Ἀπὸ ποιοὺς οὐρανοὺς περιστέρι;
Κύκνος θεός; Ποιοῦ Μαρτιοῦ χελιδόνι;

Τὸ τριαντάφυλλο; Ἐσύ; Ποιὸ τὸ ταῖρι-
τοῦ πουλιοῦ ποὺ τὴ νύχτα λιγώνει;

Οἱ Νεράιδες

Ποιὰ εἶς' ἔσύ; Τοῦ μαρμάρου τὸ θᾶμα
γιὰ ἡ κυρά τῶν ξωθιῶν καὶ ἡ κυρά μας;
Κι ἂν ξωθιά, πῶς δείχνει καὶ δίνει
μιάς ἀγγέλisas ἡ ὕψη σου εἰρήνη;

Οἱ ἄνθρωποι

Στάντρειωμένου τὸ μνήμα κορῶνα
μιὰ γοργόνα καὶ μιὰν ἀμαζόνα
ταιριάζει,
ὄχι ἔσύ, ξένη ἀταίριαστη εἰκόνα
θηλυκιά, γιὰ φιλί, γιὰ μαράζι,
δίχως ἄρματα καὶ ὄνομα δίχως.

Ὁ τάφος

Γιὰ τοῦ ξένου τὸ ξένο στεφάνωμα
ποιδὸς τὸ διάλεξε τὸ μέτωπό μου;
Μιὰ παιδούλα στὸν τάφο ἐνὸς Μπότσαρη!
Μπορεῖ, κρῖμα στὴ βλέψη τοῦ Νόμου.

Ὁ ξένος τεχνίτης

Ξέρω ποιὸ εἶναι τὸ πλάσμα καὶ ἡ πλάση του
καὶ τὸ νόημα τὸ ξέρω καὶ τὸνομα
τῆς ἀφάνταστης
καὶ παρθένας καὶ σίβυλλας,
ποὺ ξαρμάτωση, ἀσάλευτη, ἀπάντεχη,
σὰν τὴν εἶδαν, τὴν εἶπαν:

Ἡ παιδούλα στὸν τάφο τοῦ Μπότσαρη
Μὰ ἡ παιδούλα στὸν τάφο τοῦ Μπότσαρη,
τῆς Ἑλλάδας ὡ εἰκόνα νιογέννητη της
ἀπὸ μέσ' ἀπ' τῶν πρώτων δλόμακρων
περασμένων καιρῶν της καὶ ἀπέραστων
τὰ λογιῆς ριζικά καὶ τὰ τρίσβαθα.
Μὰ καὶ ἀσάλευτη, λές, ἀναδεύεται
καὶ στὴν πέτρα, ὅπως μέσα στὴ στάχτη τοῦ
τὸ πουλί ποὺ ξεγίνεται καὶ
ἐαναγίνεται.

Καὶ ἀγωνίζεται, λές, καὶ πρὸς αὐτὴν
τὰ φτερά τὰ πρωτόγονα πάλι
νὰ εἰστανθῇ, νὰ τὰπλώση, γιὰ νὰ ζήσει
τὰ πλατιά σου, Ἱστορία, μισοσύρανα
γιὰ καινούριες καὶ μοῖρες καὶ λύρες.

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

Κ. Σ. ΚΩΝΣΤΑ, φιλόλογου

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ

ΤΑ "ΚΡΥΦΑ ΣΧΟΛΕΙΑ," ΤΗΣ ΣΚΛΑΒΙΑΣ

Ὁ στίχος τοῦ Δημοτικοῦ Τραγουδιοῦ:

«βγήκε ν-ὁ ἥλιος σκοτεινὸς καὶ τὸ φεγγάρι μαῦρο»
μὲ τὸν ὁποῖο ἡ λαϊκὴ μοῦσα θρήνησε τὸ χαμὸ τοῦ ἀξίου κλέφτη, ταιριάζει περίφημα καὶ γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς ἐθνότη-
τας, μόλις αὐτὴ βρέθηκε πνιγμένη κάτω ἀπὸ τὶς βαρεῖες συνθῆκες, πού ἐδημιούργη-
σε ἡ σκλαβιά τοῦ 1453.

Ὅταν στὶς 29 Μαΐου τοῦ μοιραίου γιὰ τὸν Ἑλληνισμό ἐκείνου ἔτος ἔπεφτε στὴν Πύλη τοῦ Ρωμανοῦ, «βασιλεὺς ἀγαθὸς, κρατερὸς τ' αἰχμητής», ὁ τελευταῖος Βυζαντινὸς αὐτοκράτορας, μαζί του ἔπεφτε καὶ ἡ Ἑλλάδα ὁλόκληρη. Κι' ἦταν τὰ γράμματα, πού δέχτηκαν τὸ πρῶτο καὶ ὁλοκληρωτικὸ χτύπημα. Οἱ ζοφερὲς καὶ μαῦρες ἡμέρες, πού ξημέρωσαν, ἔκαμαν τὴν καλλιέργειά τους πολὺ ἐπικίνδυνον ἐγχείρημα. Τοὺς πρώ-
τους ἰδίως μετὰ τὴν ἐθνικὴ ἐκείνη πτώση χρόνους μέχρι τὸν 17ο αἰῶνα, ὅταν μαζί με τὴν ἄλλη του σκληρότητα πρὸς τοὺς Ἑλ-
ληνες ὁ κατακτητὴς—ἀπὸ φόβο πὼς ἂν οἱ χριστιανοὶ μορφώνονταν θὰ γίνονταν ἐπι-
κίνδυνοι καὶ δυσκολοκυβέρνητοι—κατεδίω-
ξε ἄγρια καὶ τὴν παιδεία τους, τὸ σκοτάδι βαρὺ καὶ πηχτὸ ἀπλώθηκε καθολικὸ σ' ὅλα τὰ Βυζαντινὰ θέματα τῆς πρὶν ἔνδοξης καὶ φωτοδότρας τούτης χώρας. Ἡ μεγάλη καὶ ἀποκλειστικὴ ἀγωνία τοῦ τρομοκρατημένου λαοῦ νὰ σώσῃ τὸ κεφάλι του ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, ἀπὸ τὸ ἄλλο ἡ φυγὴ τῶν μορφωμέ-
νων στὴ Δύση δὲν ἐπέτρεπαν τὴ λειτουργία σχολείων κατὰ τὴ 15ῃ καὶ 16ῃ ἑκατονταε-
τηρίδα καὶ ἔτσι «αἱ ἡπειρωτικαὶ χώραι ἐστερήθησαν ἐπὶ διακόσια περίπου ἔτη πά-
σης παιδείσεως»—κατὰ τὸν ἐθνικὸ μας ἱστορικὸ Παπαρρηγόπουλο.

Πνευματικὰ φυτώρια μόλις ἐλάχιστα μπόρεσαν νὰ κρατηθοῦν, καὶ αὐτὰ στοὺς

νάρθηκες τῶν Μητροπόλεων, στὰ ἐξώκο-
σμα Μοναστήρια καὶ γενικὰ σὲ τόπους ἀπόκρυφους, κάτω ἀπὸ τὴν προστασίαν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς Πόλης. Πρῶτη μέσα σ' αὐτὰ στάθηκε ἡ πρὶν ἀπὸ τὴν Ἀλωση γνωστὴ Οἰκουμενικὴ Σχολή, μετωνομασμένη τώρα σὲ Πατριαρχικὴ Με-
γάλη τοῦ Γένους Σχολή, ἀπὸ ὅπου ἀποφοι-
τοῦσαν ἄντρες λόγιοι, πού ἐγίνονταν οἱ Ἀρχιερεῖς τοῦ δούλου Γένους, οἱ Μεγάλοι Διδάσκαλοι του, ἀλλὰ καὶ οἱ Γραμματικοὶ καὶ οἱ Ἀνώτεροι Βαθμοῦχοι τοῦ Ὁθωμα-
νικοῦ Κράτους—ἀξιώματα στὰ ὁποῖα τοὺς ἀνέβαζε ἡ πνευματικὴ καὶ ἡθικὴ ἀνωτερό-
τητά τους, ὁ χαρακτήρας τους, ἡ ἱκανότη-
τά τους καὶ ὅπου ἐδούλεψαν εἰλικρινὰ γιὰ τὴ διάσωση τοῦ Ἑθνους καὶ τὴν προπα-
ρασκευὴ τῆς νεοελληνικῆς ἀναγέννησης.

Ὅμως σιγὰ—σιγὰ μετὰ τὴν ἐλαφρὴ χαλά-
ρωση τῶν πρώτων καταπιεστικῶν μέτρων καὶ τὴν ἀνοχὴ τῶν κατακτητῶν ἢ μετὰ τὴ συν-
δρομὴ ἰσχυρῶν παραγόντων ἄρχισαν νὰ ἀ-
νοίγουν καὶ ἄλλα σχολεῖα σὲ διάφορα ση-
μεῖα τῆς ἐθνότητος γιὰ νὰ φτάσουν στὸ με-
γαλύτερό τους ἀριθμὸ κατὰ τὴν εἰκοσάχρο-
νῃ (1760—1779) ἱεραποστολικὴ δράση τοῦ μεγάλου ἀναγεννητοῦ Πάτερ—Κοσμᾶ, τότε πού ὁ θρυλικὸς αὐτὸς ἐθναπόστολος ζωντά-
νεψε μπρὸς στὰ μάτια τῶν ραγιαδῶν τὸ παραμῦθι τοῦ «Κρυφοῦ Σχολείου».

Στοὺς ἡρωϊκοὺς ἐκείνους χρόνους ἡ ἐκ-
παίδευση ἔμενε προνόμιο καὶ καθῆκον τοῦ Κλήρου. Μοναδικὸ σχολεῖο τὸ Μοναστήρι. Κάτω ἀπὸ τὶς θαμπὲς καντῆλες του τὰ φῶ-
τα τῆς μάθησης ἄρχισαν νὰ σταλάζουν στὰ τότε ἑλληνόπουλα «τῆς μπομπότας καὶ τοῦ γουρουνοτσάρουχου». Διδακτήρια (τὸ χειμῶ-
να οἱ νάρθηκες τῶν Μοναστηριῶν καὶ τὰ

καλοκαῖρι οἱ ἴσκιοι τῶν δέντρων), διδακτικὸ προσωπικὸ (οἱ παπᾶδες, ποὺ ἦταν συγχρόνως καὶ δασκάλοι, οἱ «παπαδάσκαλοι» μὲ τὰ λίγα κολλυβογράμματά τους), ἀναγνωστικά (ὁ Ἀπόστολος, τὸ Ψαλιῆρι, τὸ Ὀχτωῆχι καὶ ἡ πινακίδα), διδασκαλία (ἀνάγνωσις, γραφή, λίγη ἀριθμητικὴ καὶ ἀπομνημόνευσις διαφόρων προσευχῶν καὶ θρησκευτικῶν ὕμνων, Ἱερὴ Ψαλμωδία), ὅλα φάνταζαν κάπως πρωτόγονα. Οἱ μαθηταὶ μὲ τὸ φύλακα—ἓνα μάλ्लινο τερβᾶ στὸν ὤμο γιὰ τὸ προφύλαγμα τῶν βιβλίων, τῆς πλάκας καὶ τῶν τετραδιῶν—καὶ μὲ τὸ καλαμάρι, τὶς πέννες καὶ τὰ κοντύλια στὸ ζωνάρι τους κάθονταν καταγῆς σταυροπόδι. Ὅλη τὴν ἡμέρα τὴν περνοῦσαν στὸ σχολεῖο καὶ γι' αὐτὸ μέσα στὸ φύλακα φύλαγαν καὶ τὴ μεσημερινὴ τροφή τους, ποὺ συνήθως τὴν ἀποτελοῦσαν: μπομπότα, τυρί,

«Καλὸ τὸ παιδευτήρι.

Τὴν τιμὴν τοῦ διδασκάλου

τὸν πατέρα προσκυνῶ

καὶ τὴν μητέρα σέβομαι

καὶ τὸν πρῶτον ἀδελφὸν

μετὰ φόβου τὸν τιμῶ.

Ἀδελφοὶ τε καὶ πατέρες

περὶ πᾶσαν ἐντολήν

καὶ ἵνα ἀγάπην ἔχητε

τὸν Θεὸν φοβᾶσθε,

τοὺς Ἱερεῖς τιμᾶτε,

καὶ τοὺς δασκάλους σέβεσθε.

Ἄνθρωπος (μὴ) εἰς τὰ γράμματα

ξύλον ἀκαρπὸν ἐστὶ,

ξύλον ἀπελέκτου.

Διὸ ὅπου φορεῖ τὰ γράμματα

ὑπὲρ χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου

τιμιώτερόν ἐστι.

Καὶ σύ, καλέ μας Δάσκαλε,

Ὅμως τὰ σχολεῖα αὐτὰ τῆς Τουρκοκρατίας, «μέγα Νεοελληνικὸν κατόρθωμα», κατὰ τὸ βαρύγγνωμο λόγῳ τοῦ σύγχρονου ἱστορικοῦ⁽⁸⁾, δὲν ἄφησαν τὴ φλόγα τῆς πνευματικῆς λαμπάδας τοῦ ἔθνους νὰ σβῆσῃ. Μὲ τῶν ἐνθουσιασμένων διδασκάλων τοὺς τὰ μαγικά καὶ παρορμητικὰ λόγια ῥίψαν στὶς ψυχὰς τῶν σκλάβων τὴν ἐλπίδα στὸ σύντομο ξαναρχομὸ τοῦ «ρωμέϊκου». Ἡ πύκνωσίς τους σημείωσε τὴν ἀπαρχὴν τοῦ ἐθνικοῦ ξαναγεννημοῦ. Ἡ

ἐλπίς καὶ ἓνα—δύο σκορδοκρέμυδα.

Χαρακτηριστικὴ τῆς καταστάσεως τῆς παιδείας στὰ χρόνια ἐκεῖνα τῆς Τουρκοκρατίας εἶναι καὶ μιὰ εὐχή, ποὺ μελωδοῦσαν οἱ μαθηταὶ φεύγοντας ἀπὸ τὸ σχολεῖο κατὰ τὴν ἐσπερινὴ ἀπόλυσή τους. Βρίσκεται γραμμένη σὲ χρονολογημένο καὶ ἐνυπόγραφο Ἑπειρωτικὸ κώδικα τοῦ ἔτους 1815, τῆς 24ης Ἰουλίου, τοῦ ποτὲ Ἀναγνώστου Γεωργίου Ζήκου Μπιστρέκη, μαθητοῦ καὶ ἀκολουθίου τοῦ Πάτερ—Κοσμᾶ⁽¹⁾. Ὁ γραφέας ἔγραψε τὴν εὐχὴ σὲ φύλλο χάρτου καὶ τὴν κόλλησε στὴν ἐσωτερικὴ πλευρὰ τοῦ ἀριστεροῦ ἐξωφύλλου. Στὸν κώδικα ἡ εὐχή ἀναγράφεται σὲ πεζὸ λόγο καὶ τὸ χωρὶσμα τῆς στῆν παρακάτω ἀνακοίνωσις σὲ στίχους, σύμφωνα μὲ τὴ ρυθμικὴ ἀπαίτησις τῆς ὁμαδικῆς καὶ ἐν χορῷ ἀπαγγελίας της, τὸ ἀποτολμοῦμε ἐμεῖς. Ἴδου τὸ κείμενό της:

καλὰ—καλὰ παιδεύεις

καὶ καλὰ μᾶς παραγγέλλεις

νὰ μάθωμεν ταχεῖαν

τὰ Ἱερὰ τὰ γράμματα,

ὅπου μᾶς ἐδίδαξαν

οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι

καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος

καὶ ὁ σοφὸς Σολομών.

Ἀφισέ μας, κύρ—δάσκαλε

νὰ πᾶμε εἰς τὸν οἶκον μας

νὰ καλοσπερνήσωμεν

καὶ αὐριον τὸ ταχύ,

ὅποιος νὰ μὴν ἐρῇ γλύγωρα,

νὰ φάγῃ πρὸς τὰ πόδια

ραβδιὰ εἰκοσιτέσσερα

καὶ τὸ μικρὸ πρὸς δώδεκα.

Ὁ Θεὸς διὰ πρεσβειῶν

τῆς Παναχράντου αὐτοῦ Μητροῦ

ἐλέησον ἡμᾶς. Ἀμήν». (αἰεῖ: Ἰουλίου: κδ) (2).

Ἐθνεγερεσία τοῦ Εἰκοσιένα βρῆκε τὸν τόπο ὠριμο, ἀνδρωμένο, καὶ τῶν Ἑλλήνων τὶς καρδιὰς φωτισμένες μὲ τὰ λαμπρὰ φῶτα τῶν Διδασκάλων τους, τῶν φιλογενῶν ἐκείνων προδρόμων τῶν ἐθνικῶν ἡρώων τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ὑποσημειώσεις:

1. Ὁ κώδικας αὐτὸς ἔπεσε ἀργότερα στὰ χεῖρα τοῦ δασκάλου Τσεροκοβίτσας καὶ ὕστερα στοῦ μακαρίτη παπα—Ἰωάννου Παπαπαναγιώτη στὸ Μεσολόγγι. Σήμερα ἀῶζεται στὸ Ἱδιωτικὸ

ΓΙΑΝΝΗ ΑΡΓ. ΤΟΖΗ

ΛΙΓΕΣ ΠΕΝΝΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΠΑΛΛΗ

«Αν κάποιος με ρωτούσεν άξαφνα πώς θά χα-
ρακτήριζα τό περιοδικό αυτό, ευχαρίστως θ' άπαν-
τούσα : «Η πειρωτική ή Άνθοδόση». Για
τή φρεσκάδα, τή ζωντάνια και τήν περιεκτικό-
τητα τής ύλης του, δέν είν' ανάγκη νά μακρο-
λογήσω. Μιλάει γι' αυτά μονάχη της ή «Ηπει-
ρωτική Έστία». Τό θροιστικό άρωμά της δέν
ήταν δυνατό παρά νά φτάση και στή μύτη τής
«Ακαδημίας Άθηνών. Και τό αποτέλεσμα ; Πα-
νηγυρική επιδράδευση του έργου της. Στο πα-
νηπειρωτικό αυτό γιορτάσι, ένας ξενιτευμένος
γείτονάς σας, από τή Σιάτιστα τής Δ. Μακεδο-
νίας, σάς στέλνει από τή Νέα Ύόρκη τά πιό έγ-
κάρδια συγχαρητήριά του. Τις δλόθερμες ευχα-
ριστίες του εκφράζει ακόμα πρός τήν αξιότιμη
Διεύθυνση του Περιοδικού για τήν ευγενικιά της
καλωσύνη νά μου στείλῃ «τιμής ένεκεν» μερικά
από τά τελευταία τεύχη του.

Γιά τή θεάρεστη εργασία πού έδω και λίγα
χρόνια τώρα επιτελεί τό αξιόλογο τούτο περιο-
δικό, είχ' άκούσει κι' είχα διαβάσει μέχρι σή-
μερα πολλά. Μερικές φορές μάλιστα έκοβα τα σχε-
τικά αποκόμματα και τάζετο να στόν άκαταπόνητο
«Ηπειρώτη Ιστοριοδίφη και καλό μου φίλο
κ. Κ. Μάρτζιο πού τόσο πολύ συνέβαλε στή δια-
φώτιση όχι μονάχα τής «Ηπειρωτικής», μά και
τής Μακεδονικής Ιστορίας με τις τόσο καρπο-
φόρες «άνασκαφές» του στά Κρατικά «Αρχεία
τής Βενετίας. Πρέπει ώστόσο νά όμολογήθῃ :
άλλο ν' άκούξῃ κανένας μακρυνοῦς έπαίνους κι'
άλλο νά ιδῇ τό ίδιο τό «έμπόρευμα» από κοντά.

άρχείο του φιλέρευνου Αρχιμανδρίτου πανοσ.
Σωφρ. Παπακυριακού, στο Μεσολόγγι, όπου τόν
είδαμε και μεις. Είναι και σήμερα σέ καλή κα-
τάσταση, βιβλιοδετημένος και καθαρογραμένος
και εύανάγνωστος (0,15 μ. Χ 0,21 μ.). Με τό πε-
ριεχόμενό του, θρησκευτικής φύσεως, ίσως άπα-
σχοληθούμε και άλλοτε.

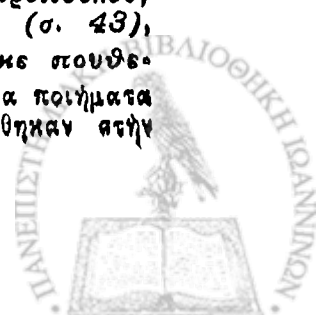
2. «Η ίδια εύχή, σέ ατελέστερες όμως πα-
ραλλαγές, είναι γνωστή και από άλλες πηγές.
Κύτ. στά βιβλία: (α) Τρ. Ευαγγελίδου: «Η παι-
δεία επί Τουρκοκρατίας», Άθήναι 1936, τόμ.
Α', σελ. LXXIII, καί β) Κ.Α. Παπαγεωργίου:
«Η Παιδεία στήν «Ηπειρο», Κέρκυρα 1950,
σελ. 39.

3. Κ.Ι. Αμάντου: «Λόγοι και Άρθρα», Ά-
θήναι 1953, σελ. 141.

Τώρα πού άξιώθηκα κι' έγώ νά τό περιεργασθώ
μέ τά ίδια μου τά μάτια, είμαι σέ θέση νά κα-
ταλάβω πιό καλά πώς και γιατί τό περιοδικό
αυτό έχει αποκτήσει τέτοια φήμη. Είμαι ακόμα
σέ θέση νά γνωρίζω πόσο δικαιολογημένη είναι
ή επιβράδυσή του από τήν «Ακαδημία Άθηνών.

Πολλά είναι τά θέματα του περιοδικού πού
τράβηξαν τό μάτι μου. Ξεχωρίζω, πρώτ' άπ' όλα,
τό βιογραφικό σημείωμα για τήν Άγγελική Πάλ-
λη, καθώς και μερικά ποιήματά της πού δημοσί-
φε στο διπλό τεύχος (άριθ. 28 - 29) τής «Ηπει-
ρωτικής Έστίας» (σελ. 896 κέξ.) ό κ. Κ. Α. Δ.
παρμένα όλα προφανώς από ειδική μελέτη του
Καθηγητού του Πανεπιστημίου Άθηνών κ. Ν. Τω-
μαδάκη. Παίρνοντας άφορμή από μία κριτική πού
είχε δημοσιευθῇ στή «Νέα Έστία» των Άθηνών
(Τόμ. 27ος, τεύχος 1 Φεβρουαρίου 1940, σ. 189)
γύρω από μία έκδοση τής Κας Βαρβάρας Θεο-
δωροπούλου - Διβχδά για τήν έμπνευσμένη του-
τη «Ηπειρώτισσα ποιήτρια, έγραφα κι' έγώ μία
μικρή διατριβή και τήν έστειλα νά δημοσιευθῇ
στο «Μακεδονικό Ημερολόγιο» τής Σαλονίκης
μέ τόν τίτλο «Άγνωστα ποιήματα τής Άγγελι-
κής Πάλλης». Πρόκειται για τρία ποιήματά της
πού τά έβρήκα δημοσιευμένα στο Άγγλικό Περι-
οδικό «Literary Gazette and journal of the
Belles Lettres ...» Λονδίνο, έτος 1824 και 1825.
Οί τίτλοι τους είναι, για τήν άκρίβεια, «Ωδή εις
τόν Δόρδο Βύρωνα — Έλεγεία, Περί των συμ-
βάντων εις τά Ψαρά - Ωδή και τό τρίτο «Ωδή
«Έλληνας πατριώτου.

Ένεκα των πολεμικών γεγονότων τής έπο-
χής, ή διατριβή μου εκείνη δέν είδε τό φώς τής
δημοσιότητας παρά μονάχα στο τεύχος του 1947
σελ. 229 κέξ. Τήν άφαίρεση τής «Ωδής πρός τόν
Δόρδο Βύρωνα ό έκδότης του Μακεδονικού Ημε-
ρολογίου κ. Ν. Σφενδόνης δικαιολόγησε στο δικό
του προλόγισμα με τήν ύπόμνηση πώς «εδρίσκε-
ται εις τήν έκδοσιν τής Κας Θεοδωροπούλου
αυτούσιος». «Όσο για τήν Ωδή τής Άγγελικής
Πάλλης «Περί των συμβάντων εις τά Ψαρά»,
ό κ. Σφενδόνης άπεφάνθη πώς είναι πραγματι-
κή άνακάλυψη, καθότι «ή Κα Θεοδωροπούλου,
όπως γράφει εις τήν έκδοσιν της (σ. 43),
παρ' όλες τις έρευνές της δέν βρήκε πουθενά».
«Άξαφνα όμως, άνάμεσα στ' άλλα ποιήματα
τής Άγγελικής Πάλλης πού δημοσιεύθηκαν στήν

«Ηπειρωτική Έστια» (Έτος τρίτον σελ. 897 κέξ.) υπάρχει και η «Ὠδή» τούτη με τὴν ὑπόμνηση πῶς «ἐδημοσιεύθη ἀνωμόως εἰς τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικά» τοῦ Μεσολογγίου ἀριθ. 102 τὴν 9ην Δεκεμβρίου 1824 καὶ ἀριθ. 103 τὴν 20 Δεκεμβρίου 1824».

Ἵστερ' ἀπ' ὅλα αὐτά, ἐπιβάλλεται νὰ γίνῃ ἀναθεώρηση τῆς γνώμης πῶς καὶ τὰ τρία παραπάνω ποιήματα τῆς Ἀγγελικῆς Πάλλης εἶναι

«Ηπειρωτική Έστια», Γ' σελ. 897—8

ΟΔΗ

- 1 Πατρίς θεῖον ὄνομα!
κάθε ψυχὴ
μὲ κρυφὸν μάγευμα
νικᾷς ἐσύ.
- 2 Τρέμουν οἱ τύραννοι
καὶ σὲ μισοῦν,
σ' ἀκούν οἱ Ἕλληνες
κι' εὐθὺς ξυπνοῦν
- 3 Μόλις σ' ἐγνώρισαν
πίπτ' ὁ ζυγὸς
καὶ δόξης ἐφθασεν
πάλιν καιρὸς
- 4 Τολμοῦν οἱ θάρβαροι
εἰς τὰ Ψαρά,
στόλος τῶν ἐφθασε
κάμνει φθορά.
- 5 Σμήνη ἀπάνθρωπα
ἰδοὺ ἔρμου
καὶ ὁ λαὸς ἀοπλος
ἄχ! θὰ χαθοῦν;
- 6 Πατρίς, θεῖον ὄνομα!
κράζουσιν παντοῦ
πατρίς ἱερώτατη
βοοῦν ὁμοῦ.
- 7 Θαλάσσιος ἄνεμος
εἰς μίαν στιγμὴν
τ' ἀκούει, τὸ ἔφερεν
εἰς ἄλλην γῆν.
- 8 Στὰ ὦτα ἐφθασεν
ἄλλων Γραικῶν,
σημεῖον γίνεταί
νέων νικῶν.
- 9 Τρέχουν συνάζονται
πρὸς τὰ Ψαρά

«ἀγνωστα». Ἡ λέξη αὐτὴ θὰ μπορούσεν ἴσως, νὰ διατηρηθῇ μονάχα στὴν περίπτωση τοῦ τρίτου τεμαχίου ποὺ θὰ τὸ παραθέσουμε πρὸς κάτω. Ὡστόσο, ἐπειδὴ μεταξὺ τῆς Ὠδῆς «περὶ τῶν συμβάντων εἰς τὰ Ψαρά» ποὺ δημοσιεύτηκε στὴν «Ηπειρωτική Έστια» καὶ ἐκείνης ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ παραπάνω Ἀγγλικὸ περιοδικὸ παρατηροῦνται μερικὲς διαφορές, κρίνουμε καλὸ νὰ παραθέσουμε ἐδῶ τὰ δύο κείμενα σὲ παράλληλες στήλες.

Literary Gazette, 1825 σελ. 188
Περὶ τῶν συμβάντων εἰς τὰ Ψαρά.
Ὠδὴ

- 1 Πατρίς, θεῖον ὄνομα!
Κάθε ψυχὴ
Μὲ κρυφὸν μάγευμα
Νικᾷς ἐσύ.
- 2 Τρέμουν οἱ τύραννοι
Καὶ σὲ μισοῦν,
Σ' ἀκούουν οἱ Ἕλληνες
Κι' εὐθὺς ξυπνοῦν.
- 3 Μόλις σ' ἐγνώρησαν
Πίπτει ὁ ζυγός,
Τῆς δόξης ἐφθασε
Πάλιν καιρὸς.
- 4 Τολμοῦν οἱ θάρβαροι
Εἰς τὰ Ψαρά,
Ὁ στόλος εὐθασε
Φέρων φθορά.
- 5 Ἴδ' αἰμόδορον
Πληθὸς διαβαίνει
Ὁ λαὸς ἔμεινε
Ἄχ! τί θὰ γένει!
- 6 Πατρίς, θεῖον ὄνομα,
Ἐσὲ προφέρει,
Πατρίς ἀντήχουν
Ὅλα τὰ μέρη.
- 7 Θαλάσσιος ἄνεμος
Εἰς μίαν στιγμὴν
Τ' ἀκούει, τὸ ἔφερε
Εἰς ἄλλην γῆν.
- 8 Στὰ ὦτα ἐφθασεν
Ἄλλων Ἑλλήνων
Σημεῖον τοῖς φαίνεται
Νέων κινδύνων.
- 9 Τρέχουν, συνάζονται
Πρὸς τὰ Ψαρά,

οἱ ἥρωες πλέουσι
ὥς μὲ πτερὰ.	Οἱ ἥρωες πλέουσι
Ὡς μὲ πτερὰ.
10 Ποῖος στὸ παράλιον
τοὺς καρτερεῖ
καὶ πρὸς τὸν πόλεμον
τοὺς ὁδηγεῖ;	10 Ποῖος στ' ἀκρογιαλὴ
Τοὺς καρτερεῖ,
Καὶ πρὸς τὴν μάχην
Τοὺς ὁδηγεῖ;
11 Εἶναι ὁ Μπότσαρης
νίκης δοτῆρ,
ἐλαμψ' ὁ ἥρωας
νέος ἀστήρ.	11 Εἶναι ὁ Μπότζαρης
Εἰς τὸν αἰθέρα,
Ὁ ἥρωας ἐλαμπε
Νίκης ἀστέρια.
12 Τώρα κατέβηκε
καὶ στὸν ἐχθρὸν
δείχνει τὸ ξίφος του
τὸ φοβερόν.	12 Τώρα ἐκατέβη,
Καὶ στὸν ἐχθρὸν
Δείχνει τὸ ξίφος του
Τὸ φοβερόν.
13 Ἀγγλος φιλέλληνας
ἀκολουθεῖ
καὶ μὲ τὴν λύραν του
συμβοηθεῖ.	13 Ἀγγλος φιλέλλην
Τὸν συντροφεύει
Μὲ τὴν οὐράνιον
Λύραν κατέδῃ
14 Λαλεῖ καὶ φαίνεται
ἡ μουσικὴ
θανάτου σύμβολον
Χάρου φωνή.	44 Λαλεῖ καὶ φαίνεται
Τὸ λάλημά του
Εἰς τοὺς ἀπίστους
Φωνὴ θανάτου.
15 Ἀλλ' εἰς τοὺς Ἕλληνας
ἡ μελωδιὰ
νίκην καὶ θρίαμβον
προμελετᾷ.	15 Πλὴν τῶν Ἑλλήνων
Εἰς τὴν καρδίᾳ
Τῆς νίκης φαίνεται
Ἡ Μελωδιὰ.
16 Οἱ ἐχθροὶ φεύγουσι
κλαίουν, θρηγοῦν,
καὶ εἰς τὸ αἷμά των
ἐγκολυμποῦν.	16 Ὁ ἐχθρὸς τὴν μάταιον
Ἑλπίδα κλαίει,
Μέσα σ' τὸ αἷμα του
Φεύγωντας πλέει.
17 Διατὶ τὸ πέλαγος
γαληνιά;
καὶ δὲν ἐξύπνησεν
ἡ τρικυμιά;	17 Διατὶ σ' τὸ πέλαγος
Εἶν' ἡσυχία
Καὶ δὲν ἐξύπνησεν
Ἡ Τρικυμία.
18 Διατὶ στὰ κύματα
δὲ κολυμβᾷ
καὶ δὲν βυθίζεται
δλ' ἡ Τουρκιά;	18 Διατὶ σ' τὰ κύματα
Δὲν πνίγεται ὁλος
Καὶ δὲν βυθίζεται
Τουρκῶν ὁ στόλος;
19 Ὅχι, ὦ θάλασσα
μὴ κυματῇ,
δόξαν παρόμοιαν
δὲν θὰ εὕρησι.	19 Ὅχι, ὦ θάλασσα
Ἡσυχος μείνε
Τοιαύτη δόξα
Διὰ σὲ δὲν εἶναι.

Ἀγγελικὴ Παλὴ

Γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ βροῦμε κάποια ἐξήγη-
ση τῶν παραπάνω διαφορῶν, εἰν' ἀνάγκη ν' ἀνα-
τρέξουμε στὴν Ὡδὴ τῆς Ἀγγελικῆς Πάλλης «εἰς
τὸν Λόρδ Βύρωνα». Ὅπως τὸ παραπάνω ποίημα,
ἔτσι καὶ ἡ «Ὡδὴ» αὕτῃ εἶχε δημοσιευθεῖ τὸ πρῶ-
το ἀνώνυμο στὰ «Ἑλληνικά Χρονικά» τοῦ Μεσο-
λογίου. Ἀπὸ ἓνα σύντομο προλόγιον τοῦ ἐκδό-
τη ποὺ προηγήθηκε τῆς Ὡδῆς αὐτῆς, παραλαμ-
βάνομε τὸ ἀκόλουθο χωρίο: «Ἡ ἑλληνικὴ εὐ-
γνωμοσύνη (στὸ Λόρδο Βύρωνα) εἶναι τόσο
μεγάλῃ, ὥστε ἐκίνησεν εἰς ὕμνον τοῦ καὶ ὑπο-
κείμενον, τὸ ὁποῖον ἕως τώρα ἐγνωρίσθη εἰς

μόνον ξένον Παρνασσόν. Ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸ
συναισθάνεται τὴν ἀδυναμίαν του εἰς τὴν
ἀπλοελληνικὴν γλῶσσάν μας. ὁ εὐφυνέστερος
τῶν ποιητῶν Ἑλλήνων ἔστρεψε νὰ παραφρά-
σῃ τὰς ποιητικὰς ιδέας τοῦ ἀνώνυμου ποιη-
τοῦ εἰς ἑλληνικώτερον ὕφος ἢ δὲ μετριοφρο-
σύνη τούτου δὲν ἠθέλησε νὰ οἰκειοποιηθῇ τὸ
ἑλληνικώτερον τοῦτο ὕφασμα. Ὅθεν ἐνεκρί-
θη νὰ τυπωθοῦν παραλλήλως καὶ αἱ δύο συν-
τάξεις... Τὴν α' Ἰουνίου 1824. Ὁ ἐκδό-
της Σ. Ζ.».

Ὡδὴ εἰς τὸν Λόρδ. Βύρωνα

Ἑλεγεία

1

Τοὺς λαμπροὺς ὕμνους τῇ νίκῃς ἀφίνων
Κλαυθμῶν ἤχει ἡρώων ὁ στρατὸς
Πικρῶς λυποῦντ' αἱ ψυχαὶ τῶν Ἑλλήνων
Τ' ἀκούει μακρόθεν καὶ χαίρ' ὁ ἐχθρὸς.

2

Ὁ φίλος ἦλθε, πλήν μόλις τὸν εἶδον,
Σκάπτουν κλαίοντες τὸν τάφον αὐτοῦ.
Ἴδου τὸ τέλος ἐνδόξων ἐλπίδων
Καὶ τὸ τρῶπαιον θανάτου σκληροῦ.

3

Ἦλθε νὰ ἐμπνεύσ' ὡς ἄλλος Τυρταῖος,
εἰς κάθε στῆθος πολέμων ὁρμῶν
Πλήν φεῦ! ὁ Βάρδος ἐλπίσας ματαίως
Ἴδου μένει εἰς αἰώνιον σιωπὴν.

4

Ὡς δένδρον κεῖτ' ἐπ' ἐκδύσει μεγάλως
Τὴν κορυφὴν μουσικοῦ Παρνασοῦ
Νῦν προποδῶν φθείρουσά του τὸ κάλλος
Πνοή τὸ ἔρριψ' ἀνέμου σφοδροῦ.

5

Ἑλλάς! ἐάν τὸ σῶμα τ' ἡ Ἀγγλία
Νὰ φέρ' εἰς μνημα ζήτῃ πατρικὸν
Εἰπέ, Μουσῶν, ὦ μητέρα γλυκεία,
Εἶναι τέκνον μου ὁ υἱὸς τῶν Μουσῶν.

6

Καταφρονῶν τῶν ἐρώτων τοὺς θρήνους
Ἦδοντ' ἐμὴν ἀκούων τὴν φωνήν,
Ἐξήτ' ἐδῶ ἡρώων τοὺς κινδύνους
Τάφον ἄς ἔχ' ἡρώων εἰς τὴν γῆν.

Ὡδὴ εἰς τὸν Λόρδ. Βύρωνα

Ἑλεγεία

1

Τῆς νίκῃς παιξνας τοὺς λαμπροὺς ἀφίνων
Ἀντηχεῖ μὲ θρήνους ὁ γραικὼν στρατὸς
Τοὺς βάρεις δὲ στῆνους ἤδη τῶν Ἑλλήνων
Μακρόθεν ἀκούων, χαίρετ' ὁ ἐχθρὸς.

2

Ὁ φιλέλλην ἦλθεν, μόλις τὸν εἶδον
Καὶ ἡ μοῖρα κόπτει νῆμα ἱερὸν
Αἶ! Ἴδου τὸ τέλος τῶν καλῶν ἐλπίδων!
Ἄπνους ὁ μουσόπνους κεῖται φεῦ! Βυρῶν!

3

Ἦλθε νὰ ἐμπνεύσῃ ἔρωτα τρῶπαῖον
Κατὰ τῶν βαρβάρων εἰς Ἑλλήνων γῆν
Βάσκανος πλήν τύχη βρεττανὸν Τυρταῖον
Ρίπτ' εἰς αἰώνιον καὶ ἄλυτον σιγὴν.

4

Ὡς δένδρον κεῖται, ὅπου σὺ μεγάλως
Παρνασσὸν κοσμοῦσες κορυφὴν προτοῦ
Νῦν ἐλόκληρον σου φθείρουσα τὸ κάλλος,
Συστροφὴ ἀνέμου σ' ἔρριψε φρικτοῦ.

5

Ὡ Ἑλλάς, ἀνίστως ἡ κλεινὴ Ἀγγλία
Νὰ τὸν φέρ' εἰς μνημα θέλῃ πατρικόν,
Σὺ εἰπέ, ὦ μητερ τῶν Μουσῶν γλυκεία,
Τοῦ Βυρῶνος μνημα εἶν' ὁ Ἑλικῶν.

6

Συγκλείων τὰ ὦτα εἰς ἐρώτων θρήνους
Τὴν ἡδονὴν φεύγων μ' ἐνδοξὸν φυγὴν
Ἐδῶ τῶν ἡρώων ἤθελε κινδύνους
Ἀρ' ἄς ἔχῃ τάφον εἰς ἡρώων γῆν.

Ἀπὸ τὰ «Ἑλληνικά Χρονικά» τοῦ Μεσολογίου ποὺ εἶχαν φτάσει στὴν Ἀγγλία μέσω Διβόρνου, παρέλαβε τὶς δυὸ παραπάνω παραλλαγές καὶ τὶς δημοσίεψε καὶ τὸ Literary Gazette τοῦ Λονδίνου (ἔτος 1824 σελ. 459). Ἡ διεύθυνσις τοῦ περιοδικοῦ προέταξε δική του εἰσαγωγή, στὴν ὁποία ἀπαντοῦν τὰ ἑξῆς : «Τὸ πρῶτο ἦτο ἀνώνυμον. Ἡ μετάφρασις (γρ. παράφρασις), ἀντιλαμβανόμεθα πῶς ἐγένετο ἀπὸ τῆ νεαρῆ Ἑλληνίδα ποιήτρια Ἀγγελικῆ Ραλλί». Τὸ «ἀθῶν» αὐτὸ λαθάκι τῆς ἐδωκεν ἀφορμὴ νὰ στείλῃ διασαφινιστικὴ ἐπιστολὴ καὶ νὰ γνωρισθῇ μὲ τὴ Διεύθυνση τοῦ Literary Gazette τοῦ Λονδίνου. Νὰ, τί διαβάζω στὸ τεῦχος 4 Σεπτέμβριος 1824 σελ. 572, στήλη α' : «Ἡ Ἑλληνίδα ποιήτρια Ἀγγελικὴ Πάλλη (σ. τὸ ὄνομά της τώρα γράφεται σωστά), τῆς ὁποίας τὸ πόνημα γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Λόρδου Βύρωνα δημοσίεψαμε στὸ φύλλο τῆς 17 Ἰουλίου (ἀριθ. 391), μᾶς γράφει, πῶς αὐτὴ ἔγραψε τὸ πρωτότυπο Ἑλεγεῖο (σ. δηλ. αὐτὸ ποὺ δημοσιεύεται παραπάνω στὴν α' στήλη) καὶ πῶς ὁ Ἰακωβάκης Ρί-

ζος (τοῦ ὁποίου αἱ συνθέσεις βρίσκουν πανηγυρικὴ ἐχτίμηση στὴν Ἑλλάδα) τῆς ἔκαμε τὴν τιμὴ νὰ τὸ μεταπλάσῃ σὲ δικούς του ωραίους στίχους.

Χάρη στὴν ἐπιστολὴ τούτη γνωρίζουμε τώρα καὶ τῶν «ἀνώνυμο» παραφραστή. Ἄν ὁ ἴδιος εἶχε νὰ κάμῃ τίποτα μὲ τὶς διαφορὰς ποὺ παρουσιάζουν οἱ δυὸ παραπάνω παραλλαγές τῆς Ὠδῆς περὶ τῶν συμβάντων εἰς τὰ Ψαρά, δὲν εἴμαστε αὐτὴ τῇ στιγμῇ σὲ θέσιν νὰ γνωρίζουμε θετικά. Τὸ γεγονὸς παραμένει ὅτι τὸ πιὸ πάνω Ἀγγλικὸ περιοδικὸ δημοσίεψε μονάχα τὴν παραλλαγὴ ποὺ παραθέσαμε πιὸ πάνω μὲ τὴν ὑπογραφὴ τῆς ποιήτριας. Ἐδῶ τώρα προβάλλει μιὰ δικαιολογημένη ἀπορία : Ποιὸς Ἰακωβάκης Ρίζος ἦταν ὁ παραφραστής; Μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶναι γνωστὰ δυὸ πρόσωπα : ὁ Ἰακωβάκης Ρίζος Νερουλὸς καὶ ὁ Ἰακωβίτης Ρίζος Ραγκαβῆς. Ἀμφότεροι ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν νεοελληνικὴ φιλολογία Ὁ γυῖός τοῦ τελευταίου Ἀλέξανδρος Ρ. Ραγκαβῆς δημοσίεψε στὸ περιοδικὸ «Πανδώρα» (τόμ. Α', 1850, σελ. 168) τὸ ἀκόλουθο ποιηματάκι :

Πρὸς τὴν Κυρίαν Ἀγγελικὴν Βαρθολομαίου, τὸ γένος Πάλλη

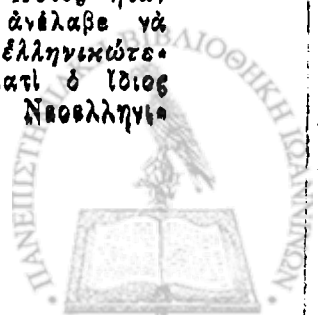
Μ' ἐχθρὼν αἷμα ποτισθεῖσα εἰς τυραννοκτόνον πάλιν
ἀπὸ πῦρ ἐλευθερίας, ἡ πατρίς μας ἐθερμάνθη,
κ' εἰς τὰ γόνιμα ἐδάφη νὰ βλαστάνουν βλέπει πάλιν
τὰς ἀρχαϊκάς της δάφνας καὶ τ' ἀμόλυντά της αἶθη.
Πλὴν καὶ ἄσματα ποθοῦσα Παρνασσίδος ἀηδὼνος
καὶ τὰς Μούσας ὅπου εἶχεν ὁ ζυγὸς κατασιγάσει,
πέτα—πέτα, σὲ φωνάζει, ὦ πτηνὸν τοῦ Ἑλικῶνος,
καὶ τὴν φωλεάν σου πλέξε εἰς τὰ πάτριά σου δάση.

Ἡ ἐλευθερία δταν ἐγκατέλιπε θρηνοῦσα
τὰ πεδία τοῦ Εὐρώτου καὶ τῶν Ἀθηνῶν τὴν Πινύκα,
εἰς τὴν γῆς τῆς Αὐσωνίας ἠκολούθησας, ὦ Μοῦσα,
τὴν θεὰν ὅπου τὸν κόσμον ἐξηυγένισε κι' ἐνίκη.
Πλὴν ἀπέθανον οἱ Βροῦτοι, καὶ τὴν γῆν τοῦ Μαραθῶνος
ἡ ἐλευθερία πάλιν ἐπιστρέφει νὰ δοξάσῃ.
πέταξε καὶ σὺ μαζὶ της, ὦ πτηνὸν τοῦ Ἑλικῶνος,
καὶ τὴν φωλεάν σου πλέξε εἰς τὰ πάτριά σου δάση.

Ἄν τὰ ἔθνη τὴν Ἑλλάδα εὐφυῆς εἶπον χώραν,
τὴν ἀρχαίαν πόλιν της δεῖξον πάλιν ἀναζώσαν.
Θραύσον τὰς χερσὰς τὰς ξένας κ' ἐντείν' Ἑλληνίδα λύραν
ψάλλουσα μὲ τοῦ Πινδάρου καὶ μὲ τῆς Σαπφῆς τὴν γλῶσσαν.
Τῆς ποιήσεως τὰ ἀνθη ποὺ συνέλεξας ἀφθόνως
εἰς τὴν γῆν ὅπου δοξάζουν οἱ Βιργίλιοι κ' οἱ Τάσσοι,
φέρετα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὦ πτηνὸν τοῦ Ἑλικῶνος,
καὶ τὴν φωλεάν σου πλέξε εἰς τὰ πάτριά σου δάση.

Ἡ Ἀγγελικὴ Πάλλη γεννήθηκε, ὡς γνωστό, στὸ Διβόρνο τῆς Ἰταλίας στὰ 1798. Ἐκεῖ καὶ ἀπέθανε στὰ 1875. Ἐγραψε στὴ Γαλλικὴ καὶ πρὸ παντός στὴν Ἰταλικὴ γλῶσσα, στὴν ὁποία καὶ διέπρεψε. Ἡ ἀδυναμία της νὰ γράψῃ σὲ τὰ ἑλληνικὰ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι γιὰ μᾶς ἕνας ἐπι-

πρόθετος λόγος νὰ κρίνῃ κανεῖς τὰ ἑλληνικά ποιήματά της μὲ κάποια ἐπιεικεία. Αὐτὸς ἦταν ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖον ὁ Νερουλὸς ἀνέλαβε νὰ παραφράξῃ τὰ ποιήματά της «εἰς ἑλληνικώτερον ὕφος». Λέγομεν ὁ Νερουλὸς, γιατί ὁ ἴδιος μιλάει στὸ ἔργο του «Ἐπιτομὴ τῆς Νεοελληνι-

κῆς Φιλολογίας» πού ἐξεδόθη στὸ Παρίσι τὸ 1828 (σελ. 127) γιὰ τὴν «ποιητικὴ εὐφυΐα» τῆς Ἀγγελικῆς Πάλλης κι' ὁ ἴδιος δεβαιώνει πῶς εἶχε διατελέσει καὶ συνεργάτης τῶν «Ἑλληνικῶν

Χρονικῶν» τοῦ Μεσολογγίου. Παραθέτουμε τώρα καὶ τὸ τρίτο ποίημα τῆς Ἀγγελικῆς Πάλλης ποὺ δημοσιεύθηκε στὸ Literary Gazette, ἔτος 1825 (τεῦχος 8 Ὀκτ.) σελ. 653, στήλη α' - β' :

Ὡδὴ Ἑλληνος Πατριώτου

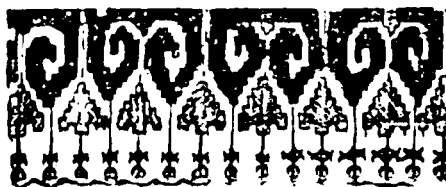
1 Σεῖς ποὺ δούλους τῶν βαρβάρων
Τοὺς Γραικοὺς ἐπιθυμεῖτε
Τὶ προσμένετε; κρυφθεῖτε
Εἰς τὰ δάραθρα τῆς γῆς.	6 «Ὅχι (ἐφώνασε) δὲν θέλω»
Σουλιωτῶν ὁ στρατηγός
Καὶ δὲν θέλω, εὐθὺς «δὲν θέλω»
Ἀποκρίνεται ὁ στρατός.
2 Ἀληθῶς τὸ Μισολόγγι
Στὸν χαμὸν ἐκαταντοῦσε
Καὶ τοὺς ἥρωας ἀπατοῦσε
Τῶν ὁμοίων σας ἡ φωνή.	7 Τοὺς ἀκούσατε; κρυφθεῖτε
Εἰς τὰ δάραθρα τῆς γῆς
Μὴ τολμήσητε νὰ ἰδῆτε
τὴν ἡμέραν τῆς σφαγῆς.
3 «Τὶ (τοῖς ἔλεγε) ματαίως
«Εἰς τὸ κάστρον πολεμεῖτε;
«Φθάνει τώρα μιμηθεῖτε
«Τοὺς λοιποὺς ὁμογενεῖς.	8 Ἦλθε, λάμπει, ἤχοῦν «δὲν θέλω»
Οὐρανός, θάλασσα, γῆ.
Καὶ τὰ πλήθη τῶν ἀπίστων
Ἰδοὺ τρέπονται εἰς φυγή.
4 «Ὅλοι φεύγουν νικημένοι
«Εἰν' ἡ Ἑλλὰς Γούρκων γεμάτη!»
Ἀχ! δὲν βλέπει τὴν ἀπάτη
Ποῖος δὲν ψεύδεται πρῶτε.	9 Μισολόγγι! ἂν τὰ τείχη,
Ὅπ' ἀνίκητα φυλάττεις,
Εἰς τὸ ἐξῆς ὁ διαδάκτης
Θέλ' ἰδῇ μὲ θαυμασμόν.
5 Ὅλοι ἐπίστευσαν χαμένην
Κάθε ἐλπίδα σωτηρίας
Ἀλλὰ μένει εἰς τὰς καρδίας
Τῶν προγόνων ἡ ἀρετή.	10 Πόσον δύνατ' ἡ ἀνδρεία
Καὶ τὸ μῖσος τῶν τυράννων
Εἰς ἐλεύθερον καρδίᾳ
Διανούμενος ἔχει.
11 Σεῖς ποὺ δούλους τῶν βαρβάρων
Τοὺς Γραικοὺς ἐπιθυμεῖτε,
Τὸ «δὲν θέλω» ἐνθυμεῖτε
Καὶ παιδεύεσθ' ἀρχετὰ.	

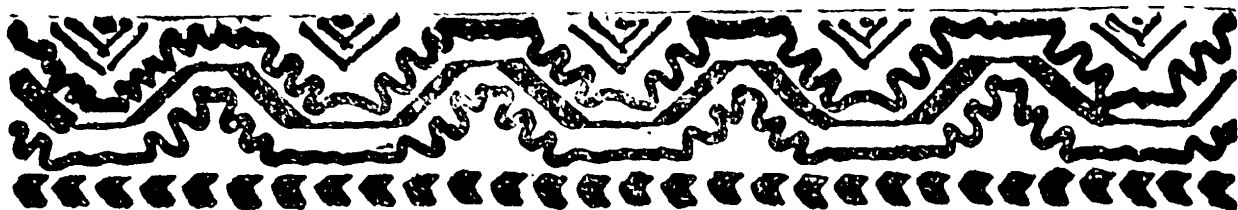
Ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴ μετάφραση, ὅπου δὲν φαίνονται οἱ γλωσσικὲς κι' ἄλλες ἀτέλειες τῶν παραπάνω τραγουδιῶν, ὁ συντάκτης τοῦ ἐν λόγῳ Ἀγγλικοῦ περιοδικοῦ, ἐξάγει πολὺ ἐνθουσιώδη γιὰ τὴν Ἀγγελικὴ Πάλλη συμπεράσματα. «Ἰπάρχουν, λέγει, γιὰ τὴν Ὡδὴ τῆς στὰ Ψαρά, ὠρισμένα μέρη ποὺ φαίνονται σχεδὸν ὅαν νὰ ἔχουν γραφῇ μὲ τὸ ξίφος κι' ὄχι μὲ τὴν πέννα». Φτάνει ἀκόμα καὶ μέχρι τοῦ σημείου νὰ δραματισθῇ τὴν ἀναγέννηση τῆς Ἑλληνικῆς Ποιήσεως στὴν ἀρχικὴ τῆς κατοικίας!

Ἀπὸ τὰ σχόλια αὐτὰ μπορούμε τώρα νὰ

βγάλουμε κι' ἐμεῖς τὸ γενικὸ αὐτὸ συμπέρασμα :

Ἀπὸ τὰ σχόλια αὐτὰ μπορούμε τώρα νὰ βγάλουμε κι' ἐμεῖς τὸ γενικὸ αὐτὸ συμπέρασμα : Ἄν τὰ πρὸ πάνω ποιήματα τῆς Ἀγγελικῆς Πάλλης δὲν εἶχαν προσθέσει τίποτα τὸ ἀξιόλογο στὸ νεοελληνικὸ Παρνασσό, εἶχαν ὅμως συντελέσει κι' αὐτὰ στὴν εὐόδωση κάποιου ἄλλου, πρὸ ἀνώτερου σκοποῦ — τῇ διαμόρφωσιν τοῦ φιλελληνισμοῦ στὴν Εὐρώπῃ ποὺ ἦταν τόσο ἀπαραίτητος γιὰ νὰ κατοχυρωθοῦνε οἱ νίκες τῶν ἐνδόξων πατορων μας στὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821.

ΚΩΝ. ΦΡΟΝΤΖΟΥ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΕΘΙΜΑ

(ΕΙΣΑΓΩΓΗ—ΚΕΙΜΕΝΑ—ΜΕΘΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΤΑΞΙΣ)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

I

Τὸ Θετικὸν Δίκαιον, τὸ καλῶσαν τὴν Βυζαντινὴν ζωὴν τῶν Ἑλλήνων πλέον τῆς χιλιετηρίδος, ἦτο ἐπόμενον νὰ παύσῃ ἰσχύον, ὅταν ὁ κατακτητὴς ἠφάνισε τὴν Βυζαντινὴν κυριαρχίαν.

Ἡ ζωτικότητα ὁμῶς τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἡ συνθέσασα ἐκ τῶν ἐρειπίων τὴν ἐθνικὴν, τὴν θρησκευτικὴν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἀκόμῃ, ἐν τινι μέτρῳ, τὴν πολιτικὴν αὐτοτέλειαν, ἡ ἐκδηλωθεῖσα εἰς τόσους τομεῖς, ἐξεδηλώθη καὶ εἰς τὸ δημιουργηθὲν κενὸν ἐκ τῆς ἐλλείψεως τοῦ Θετικοῦ Δικαίου.

«Εἰς τὰ σιωπηλὰ ἐργαστήρια» τῆς συλλογικῆς «ἀνθρωπίνης σκέψεως», ἄνευ καταναγκασμοῦ, ἐδημιουργήθησαν ἄγραφοι κανόνες, οἱ ὅποιοι διὰ τῆς συνεχοῦς, μακροχρονίου, ὁμοιομόρφου καὶ ἐνσυνειδήτου «*opinio necessitatis*» ἐφαρμογῆς τῶν ἀντικατέστησαν τὸ καταργηθὲν Βυζαντινὸν Δίκαιον.

Τὸ οὕτω δημιουργηθὲν ἐθιμογενὲς δίκαιον, ἐφηρμόσθη καθ' ἑλὴν τὴν ὑπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν περίοδον καὶ διεπλάσθη κατὰ τρόπον ἀξιοθαύμαστον. Ὅτε δὲ εἰς τὴν ἀναγεννηθεῖσαν Ἑλλάδα εἰσῆχθη τὸ Βυζαντινορωμαϊκὸν Δίκαιον, ὡς Θετικὸν Ἑθνικὸν Δίκαιον, τὸ ἐθιμογενὲς τοιοῦτον προετάχθη⁽¹⁾ τούτου. Τὸ Διάταγμα τῆς 23 Φεβρουαρίου 1835 ρητῶς ὀρίζει ὅτι «ὑπερισχύουν ὅπου ἐπεκράτησαν τὰ ΕΘΙΜΑ, ὅσα πολυχρόνιος καὶ ἀδιάκοπος συνήθεια ἢ δικαστικαὶ ἀποφάσεις καθιέρωσαν».

Μεγάλη ἐν τῇ Ἐπιστήμῃ τοῦ Δικαίου ἠγέρθη συζήτησις, ἂν εἶναι δυνατὴ δημιουργία καὶ νέων ἐθιμογενῶν κανόνων Δικαίου μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Βυζαντινορωμαϊκοῦ Δικαίου. Πρὸς στιγμὴν ἐνομήσθη ὅτι τὴν λύσιν ἔδωκεν ὁ Ἀστικὸς Νόμος τοῦ 1856, ὁ ἀποκλείσας διὰ ρητῆς διατάξεώς του τὴν τοιαύτην δημιουργίαν ἀπὸ τῆς ἰσχύος του. Παρὰ τὴν διάταξιν ταύτην, παρὰ τὸν Α. Ν. 2783)41 τὸν καταργοῦντα τὰ ἔθιμα, τὰ ἀντιτιθέμενα εἰς τὸν νέον Ἀστικὸν Κώδικα, παρὰ τὸ Ν. Δ. τῆς 7)5)46, τὸ ἐπιτάσσει ὅτι «τὸ Ἑθιμον δὲν καταργεῖ τὸν Νόμον», τὸ Ἑθιμον ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι κυρίαρχον, διότι προέρχεται ἀπὸ τὴν βούλησιν κυριάρχου ἑργάνου, ὡς εἶναι ὁ λαὸς εἰς τὰ Δημοκρατικὰ Πολιτεύματα. Ἄλλως καὶ ὁ νέος Ἀστικὸς Κώδιξ ἀναγνωρίζει ὡς πηγὰς Δικαίου «τοὺς Νόμους καὶ τὰ Ἑθιμα».

Ἀνεξαρτήτως ὁμῶς τῶν στασιαζομένων αὐτῶν ἀπόψεων, ἡ περισυλλογή, μελέτη καὶ κατάταξις τοῦ ἐθιμογενοῦς Δικαίου τῆς πολυετοῦς ἑλληνικῆς ζωῆς δὲν προσφέρει ὕλικὸν πρὸς μελέτην εἰς τὴν Ἐπιστήμην τοῦ Δικαίου μόνον. Ἡ μελέτη

τῶν ἐθίμων ὁδηγεῖ καὶ φωτίζει τὴν ἱστορικὴν τοποθέτησιν τῆς καθόλου ζωῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ὅπου αἱ ἱστορικαὶ πηγαὶ εἶναι πτωχαί.

II

Τὴν σπουδαιότητα τοῦ Ἑθιμογενοῦς Δικαίου διὰ τὴν ἑλληνικὴν πραγματικότητα εὐθὺς ἀμέσως ἀπὸ τῆς δημιουργίας Ἑλευθέρου Ἑλληνικοῦ Κράτους διέγνωσε ὁ σοφὸς καθηγητὴς μέλος τῆς Βαυαρικῆς Ἀντιβασίλειας Georg Ludwig Von Maurer. Ἔσχε «τὴν σοφὴν πρόνοιαν» κατὰ τὸν Ἑπειρώτην Καθηγητὴν τοῦ Δικαίου κ. Π. Βιζουκίδην⁽¹⁾ νὰ περισυλλέξῃ τὰ σωζόμενα τότε Ἑθίμα μὲ τὸν ἀπώτερον σκοπὸν «νὰ χρησιμοποιήσῃ ταῦτα ὡς βάσεις τῆς πρὸς σύνταξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος ἀναγκαίας ἐργασίας»⁽²⁾. Τὴν προσπάθειαν τοῦ Maurer ἐσυνέχισαν οἱ Χρυσανθακόπουλος⁽³⁾, Καλλιγᾶς⁽⁴⁾ καὶ Δρακόπουλος⁽⁵⁾, ὡς καὶ οἱ Παπούλιας⁽⁶⁾ καὶ Φωτιάδης⁽⁷⁾. Δυστυχῶς μέχρι σήμερον δὲν κατωρθώθη ἡ περισυλλογὴ καὶ μεθοδολογικὴ ταξινόμησις τῶν Ἑλληνικῶν Ἑθίμων. Ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ εἶχον ταῦτα ὑπ' ὄψιν των οἱ συντάκται τοῦ νέου Ἀστικοῦ Κώδικος, οὗτος θὰ εἶχεν ἀρτιωτέραν Ἑλληνικὴν ἐμφάνισιν.

Σοβαρὰν συμβολὴν διὰ τὴν περισυλλογὴν τῶν Ἑθίμων ἀποτελοῦν τὰ «Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας» τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου κ. Γ. Μέγα⁽⁸⁾.

III

Ἀπὸ Ἑπειρωτικῆς πλευρᾶς ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς Ἑπειρώτης Καθηγητὴς τοῦ Δικαίου Περ. Βιζουκίδης ἐδημοσίευσεν εἰς τὰ «Ἑπειρωτικὰ Χρονικά»⁽⁹⁾ μετὰ φωτοτυπίας δύο ἐγγράφα τοῦ «Κοινοῦ τῶν Ζαγορισίων» τοῦ ἐνὸς χαρακτηριζομένου ὡς «Καταστατικοῦ Χάρτου τῶν προνομίων τοῦ Ζαγορίου» καὶ τοῦ ἑτέρου ὡς «Θεσπίσματος τῆς Κοινῆς Συνελεύσεως» τοῦ ὁργανισμοῦ τούτου. Τῆς δημοσιεύσεως προτάσσει (αὐτόθι σελ. 6 — 14) ἐμπεριστατωμένην εἰσαγωγὴν μεθολογικῶν ὁδηγιῶν πρὸς ἔρευναν τῶν ἐθίμων. Τῶν ἐγγράφων ἔπεται ἐρωτηματολόγιον (αὐτόθι σελ. 41 - 52) ἐκτενές, εἰς τὸ ὁποῖον συμπεριελήφθησαν καὶ ἐρωτήσεις ἐκ τοῦ τοιοῦτου τοῦ Καθηγητοῦ Παπούλια⁽¹⁰⁾.

Τῆς χρησιμότητος τῶν Ἑθίμων πρὸς μνημὸν καὶ ὁ Georg Stadtmüller⁽¹¹⁾ δίδων καὶ οὗτος ὁδηγίαν διὰ τὴν περισυλλογὴν των.

Πρῶτος ὅμως, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, ἀσχοληθεὶς μὲ τὰ Ἑπειρωτικὰ ἔθιμα εἶναι ὁ ἐκ τῶν μεγάλων Ἑπειρωτῶν τοῦ παρελθόντος Δ. Σάρρος. Οὗτος τὸ 1899 ἐδημοσίευσεν⁽¹²⁾ τρία ἐγγράφα τῆς ἀνεκδότου συλλογῆς τοῦ «ἐκ τοῦ Ἀρχείου τοῦ Βιλαετίου Ζαγορίου». Ὁ ἴδιος τὸ 1927 ἀνεδημοσίευσεν⁽¹³⁾ τὰ ἐγγράφα ταῦτα μετὰ πλεί-

1. Ἡπ. Χρ. Τ. 2ος σ. 14.

2. Αὐτόθι.

3. Συλλογὴ Τοπικῶν τῆς Ἑλλάδος συνηθειῶν Ἀθ. 1853.

4. Μελέται καὶ λόγοι Ἀθ. 1889.

5. Τὸ Δίκαιον τῶν Ἑθίμων Ἀθ. 1928.

6. Ἑλληνικῶν Ἑθίμων περισυλλογὴ Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθ. 1926 σ. 95.

7. Εἰσητ. Λόγος Ἀθ. 1925 σελ. 23.

8. Ἀνάτυπα ἐκ τῆς Ἑπειρωτικῆς Λαογρ. Ἀρχ. 1929 — 49.

9. Ἡπ. Χρ. Ἑπειρωτικῶν Θεσπίων ἔρευνα Τόμ. 2ος σ. 5.

10. Ἐνθ' ἀνωτέρω.

11. Τὰ προβλήματα τῆς ἱστορικῆς διερευνήσεως τῆς Ἑπείρου. Ἡπ. Χρ. 1931 σ. 151 - 152 ἐνθα ἀναφέρει καὶ τὰς ἐργασίας Γ. Π. Ἀναγνωστοπούλου καὶ Ν. Πολίτη.

12. Ἡμερολ. ΔΩΔΩΝΗ Γάλαρη 1899 σελ. 83.

13. Ἡπ. Χρ. Τόμ. 2ος σ. 286 «Ζαγοριστικῶν Θεσπίων ἔρευνα».

στων πληροφοριών επί των Προνομίων του Ζαγορίου. Πληροφορίας ιδίως πολυτίμους μάς δίδει ο Σάρρος διὰ τὰς προικοδοσίας ἐν Ζαγορίῳ. Παραθέτω τὸ σχετικὸν ἔγγραφον τοῦ 1845 (1). Ἐκρίναμεν σκόπιμον νὰ συνδημοσιεύσωμεν καὶ τὸ ἔγγραφον τοῦτο ὡς ἔχον ἀπόλυτον σχέσιν καὶ συνάφειαν μὲ τὰ ὑφ' ἡμῶν τὸ πρῶτον δημοσιευόμενα. Τοῦτ' αὐτὸ πράττομεν καὶ μὲ τὸ δεύτερον ἔγγραφον τοῦ κ. Βιζουκίδη τὸ ἀφορὸν τὰς προικοδοσίας.

Μὲ τὰς προικοδοσίας Ζαγορίου ἡσχολήθη καὶ ὁ Κ. Λαζαρίδης (2) δημοσιεύσας ἕξ προικοσυμβόλαια, δύο ἔγγραφα διασφαλίζοντα τὸν ἐσώγαμβρον καὶ ἕτερον ἄξιον προσοχῆς ἀφορὸν τὴν ἀνάληψιν τῆς προικὸς χηρευσάσης συζύγου. Ἐκ μέρους τοῦ συγγραφέως τούτου ἀναμένονται, ὡς μάς ἀνεκοινώθη, καὶ ἕτεραι ἐργασίαι σχετικαὶ μὲ τὰ Ἔθιμα τοῦ Ζαγορίου.

Μὲ τὰ Ἑπειρωτικὰ Ἔθιμα ἡσχολήθησαν καὶ οἱ Ν. Πατσέλης (3) καὶ Ἀθ. Παπαγαρίσης (4) δημοσιεύσαντες ἀμφότεροι ἔγγραφα τῆς περιοχῆς Πωγωνίου. Ἐκ τῶν νεωτέρων, πληρεστέραν καὶ ἀξιόλογον ἔρευναν ἐπὶ τῶν Ἑπειρωτικῶν ἐθίμων, ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ὁ κ. Ἰωάν. Ν. Νικολαΐδης (Οἰκονόμου) (5), Δημοδιδάσκαλος. Μετὰ συγκινητικῆς στοργῆς συνέλεξε πολῦτιμον ὕλικόν πάσης φύσεως ἐκ τῆς γενετήρας τοῦ Βίτης. Πλεῖστα κείμενα Ἑθίμων περιλαμβάνονται μετὰ τῶν δημοσιευομένων ὑπὸ τούτου ἔγγράφων. Ὁ Συγγραφεὺς κατέταξε τὰ διάφορα ἔγγραφα καὶ μεθοδολογικῶς κατὰ κλάδους Δικαίου.

Ἐὰν ἓνα μικρὸν ποσοστὸν Διδασκάλων τῆς ὑπαίθρου ἐμιμεῖτο τὸν συγγραφέα τούτον, τὸ Ἑθιμογενὲς Δίκαιον τῆς Ἑπέρου θὰ εἶχε πρὸ πολλοῦ ὁλοκληρωθῇ.

III

Ἀπὸ ἐτῶν ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν περισυλλογὴν διαφόρων ἐγγράφων τοῦ Ἱστορικοῦ Ἑπειρωτικοῦ παρελθόντος ηὐτύχησα νὰ συναντήσω εἰς τὰς ἐρεῦνας μου πλεῖστα ἔγγραφα τῶν Ἑπειρωτικῶν Ἑθίμων. Ὀφείλω χάριτας εἰς τὴν «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΕΣΤΙΑΝ» διότι συντελεῖ νὰ ἔλθουν εἰς τὴν δημοσιότητα πολῦτιμοι θησαυροὶ τῆς Πατρίδος Ἱστορίας. Εἰς ἕκαστον ἔγγραφον γίνεται ὑπομνηματισμὸς τῆς προελεύσεως ἐνὸς ἐκάστου καὶ σχετικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ περιεχομένου. Λόγω συνυπάρξεως ἐν τῷ αὐτῷ ἔγγράφῳ διατάξεων τῶν διαφόρων κλάδων τοῦ Δικαίου κατέστη δύσκολος ἡ μεθοδολογικὴ κατὰτάξις τούτων. Πάντως μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν κυριωτέρων ἐγγράφων τοῦ ἡμετέρου Ἀρχίου θὰ ἐπακολουθήσῃ, βάσει τούτων, μεθοδολογικὴ κατὰτάξις κατὰ κλάδον Δικαίου πασῶν τῶν διατάξεων τῶν περιεχομένων εἰς ταῦτα. Οὐδαμοῦ εἰς τὰ ὑπ' ἐμοῦ δημοσιευόμενα ἔγγραφα συναντᾷ τις τὸν ὀρισμὸν «ΕΘΙΜΟΝ» ὡς εἰς τὸ διάταγμα τοῦ Φηρίου 1835.

Εἰς τὰ ἔγγραφα ἕξ Ἰωαννίνων καὶ Ζαγορίου τὰ Ἔθιμα καλοῦνται ἢ Κανὼνια, ἢ Θέσμια ἢ Τοπικὰ συνήθεια ἢ Θεσπίσματα. Εἰς ἔγγραφα τῆς Ἐπαρχίας Κονίτης ταῦτα καλοῦνται ἢ Δίκαια Θεσπίσματα ἢ Θεάρεστον Σύστημα ἢ Συνήθεια ἢ Θεσπίσμα.

Εἰς πολλὰ δευτερευούσης σημασίας ἔγγραφα συναντῶμεν καὶ τὰς ὀνομασίας Ζαχόνι καὶ Ἀντέτι. Πάντα ὅμως τὰ ἐγγράφως ἐμφανιζόμενα Ἔθιμα κατωχουοῦντο μὲ τὸ κύρος καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς. Τοῦτο εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ὑφίστανται οἱ παραβιάζοντες ταῦτα τὰς ἡθικὰς κυρώσεις ταύτης. Εἰς τὰ νεώτερα ἔγγραφα καταβάλλεται προσπάθεια νὰ τύχουν ἐπικυρώσεως τὰ ἔθιμα καὶ ἐκ μέ-

1. Αὐτόθι σελ. 297.

2. Ἑπειρ. Ἑστία 1952 σελ. 689.

3. Ἑπειρ. Ἑστία σελ. 1028, 1150, 1249.

4. Ἑπειρ. Ἑστία 1953 σελ. 493.

5. Ἱστορικὴ Μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἑπέρῳ χώρας Βεζήτης. Ἰωάννινα 1939.

ρους τοῦ κατακτητοῦ. Συμπεραίνω ὅτι τοῦτο ἐγένετο διὰ τὴν ὑπάρχῃ ἢ εὐχέρεια καὶ ὑλικῶν πλέον κυρώσεων, τὰς ὁποίας μόνον ὁ Κατακτητὴς ἠδύνατο.

ΚΕΙΜΕΝΑ

I

Μεγάλη σειρά ἐγγράφων ἀφοροῦν τὸ Οἰκογενειακὸν Δίκαιον. Ἐκ τῶν θεμάτων τοῦ κλάδου τούτου τοῦ Δικαίου τὰ περὶ Προικῶν ἔχουν ρυθμισθῇ μετὰ πάσης λεπτομερείας κατὰ τρόπον ἀξιοθαύμαστον. Εἰς τὰ ἐν συνεχείᾳ δημοσιευόμενα ἐγγράφα, ἀφορῶντα τὰς προίκας διαγιγνώσκει τις τὴν συνεχῇ προσπάθειαν ἐφαρμογῆς θεσμῶν, τεινόντων νὰ ἐξουδετερώσουν τὰ δεινὰ ἐκ τῆς ἐπικρατούσης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δεινῆς οἰκονομικῆς ἐξαντλήσεως. Μὴ λησμονῶμεν ὅτι εὕρισκόμεθα εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ μὲν πόλις τῶν Ἰωαννίνων μετὰ τὴν κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ πυρκαϊάν εἶχεν ἀπωλέσει ἀνεπιστρεπτί πᾶσαν αὐτῆς τὴν οἰκονομικὴν ὑπόστασιν, ἡ δὲ ὑποίθρος χώρα εἶχεν ἐξαντληθῇ ἀπὸ τὰ συνεχῆ «δοσίματα» καὶ τὰς ἀρπαγὰς τῶν Ἀλβανικῶν σιτῶν τῶν μεταδαινόντων ἢ ἐπιστρεφόντων ἐξ Ἑλλάδος. Ὁ Ἀραβαντινὸς (1) ὑπολογίζει εἰς 14.590.894 γρόσια τὰς εἰς ἐκτάκτους φόρους εἰσφοράς τῆς περιφερείας Ἰωαννίνων κατὰ τὰ ἔτη 1820 — 1830.

Παραστατικωτέραν ἀπεικόνισιν τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καταστάσεως παρέχει ἀπόσπασμα ἐγγράφου τοῦ κατὰ τὸ 1830 Τοπάρχου τῆς Ἠπείρου Ἰμὶν Πασᾶ, υἱοῦ τοῦ Ρούμελη Βαλεσῆ Μεχμέτ Ρεσίτ Πασᾶ, ἀποσταλὲν πρὸς ὅλους τοὺς Μουσελίμιδες τῆς Τοπαρχίας του. Φέρει χρονολογίαν 5 Φεβρουαρίου 1830.

«Φανερώνω ὅτι ἐπειδὴ εἰς τοὺς παρελθόντας δέκα χρόνους τῶν ἀκαταστασιῶν τῆς Ἀλβανητικῆς, ἐπесαν ὑπέρογκα καὶ βαρύντα τεκλήφια εἰς τοὺς ραγιάδες καὶ καθ' ἡμερινῶς τὰ δευτέρια ἐπήγγεναν εἰς αὐξήσιν καὶ ἀκαταστασίαν, εἰς τρόπον ὅπου ἔκαμαν περισσάνι τοὺς ραγιάδες καὶ ἐπесαν εἰς μεγάλην ἀδυναμίαν, ἤλθον εἰς ἡμᾶς καὶ ἐζήτησαν ἐπιπόνως νὰ δοθῇ ἓνα τέλος εἰς αὐτὸ τὸ ἀνυπόφορον κακόν». Τὸ ἐγγράφον τοῦτο περιεσώθη μετ' ἄλλων τοιούτων ἐκ τοῦ πλουσίου ἀρχείου τοῦ ἐκ μητρὸς προπάπου μου Κώστα Γραμματικῶ χρηματίσαντος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἐπὶ 27 ἔτη καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς ὅλους τοὺς Ρούμελι Βαλεσὶ ἔδρα πῶν ὁποίων ἦτο τὰ Βιτώλια ὅπου καὶ ἀπεκεφαλίσθη «διαβολαῖς τῶν συγχωριανῶν του» Βουρμπανιτῶν, ὡς ἀναγράφει ὁ Ἀραβαντινὸς (2).

Παρὰ ταῦτα ὁ Σάρρος (3) μᾶς πληροφορεῖ ὅτι καὶ κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα οὐχὶ ἀπαξ ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Ζαγορίῳ ἐπεχειρήθη ρύθμισις τῶν προικοδοσιῶν. Ἐχομεν ἐλπίδος ὅτι θὰ δυνηθῶμεν νὰ δημοσιεύσωμεν ἐν συνεχείᾳ σχετικὰ ἐγγράφα. Ὁ Δ. Σάρρος (4) ἀναφέρει Πατριαρχικὸν ἐπικυρωτικὸν γράμμα, ἀφορὸν τὴν θεσμοθέτησιν τῶν προικῶν κατὰ τὸ ἔτος 1801. Τοῦτο ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Μ. Γεδεῶν. Ἀναφέρει ὡσαύτως ἕτερον θέσπισμα τοῦ 1776 (5), δημοσιευθὲν ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Μ. Γεδεῶν ἀφορὸν καὶ τοῦτο τὰς προίκας. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ πληροφορία τοῦ Δ. Σάρρου (6), καθ' ἣν «κατ' Ὀκτώβριον 1827 ἐξεδόθη Σὺνοδικὸν γράμμα ἀφορὸν τὰς προικοδοσίας». Ἀσφαλῶς πᾶσαι αἱ εἰς τὰ ἡμέτερα ἐγγράφα διατάξεις ἀποτελοῦν παραλλαγὰς τῶν διατάξεων τοῦ Συναδικῶ τούτου γράμματος. Ὁ Σάρρος τὸ ὑπὸ τοῦ Βιζουκίδου δημοσιευόμενον Βον ἐγγράφον συνδυάζει ἐπίσης μετὰ συνο-

1. Χρονογραφία Τομ. Βος σελ. 288.

2. Χρονογραφία Τομ. Α. σελ. 401.

3. Ἠπειρ. Χρ. ἔτος Βον σελ. 293.

4. Ἠπειρ. Χρον. ἔτος Βον σ. 293.

5. Αὐτόθι σελ. 294.

6. Αὐτόθι σελ. 296.

δixόν τοῦτο γράμμα. Πάντως τὰ Πατριαρχεῖα, ἔχοντα ὑπ' ὄψιν των τὴν μετεπαναστατικὴν οἰκονομικὴν καταστροφὴν ἢ οἰκοθεν ἢ κατόπιν ὀχλήσεως προσεπάθησαν νὰ βελτιώσουν τοὺς ὑπὸ κρίσιν θεσμούς, καλοῦντες τοὺς πιστοὺς νὰ τοὺς ἐφαρμόσουν.

Τὸ Ζαγόριον προηγήθη, ἠκολούθησεν ἡ Κόνιτσα καὶ τελευταῖα τὰ Ἰωάννινα. Τὴν ἐν Ἰωαννίνοις διὰ τοῦ κατωτέρω ἐγγράφου τοῦ 1845 θεσμοθέτησιν ὡς πρὸς τὰς προίκας ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀραβαντινός (1), ὅστις ὡσαύτως μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἡ δικαστικὴ ἀρχὴ τῆς Μητροπόλεως ἐδίκαζεν (2) «ἀνεκλήτως ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Βυζαντινοῦ δικαίου καὶ τῶν κα θ ι ε ρ ω μ έ ν ω ν τ ο π ι κ ῶ ν σ υ ν η θ ε ι ῶ ν». Ἐν συνεχείᾳ ἀποφαίνεται ὅτι (3) «ὀλίγισται εἰσὶν αἱ σ υ ν η θ ε ι α ι αἱ ἐπέχουσαι νόμου ἰσχύν» εἰοὶ δ' αὐταὶ μεταξὺ ἐτέρων τινῶν ὀλίγης ἀξίας. Α'. Τὸ μὴ διαλύεσθαι τὰς μνηστείας διὰ τῆς δόσεως τοῦ προστίμου ἐπὶ τῇ θελήσει ἐνὸς τῶν μεμνηστευμένων, ἀλλὰ ἐκτελεῖσθαι τοῦ γάμου ἀναποφεύκτως, καίτοι τῆς μνηστείας ἀπλῶς γενομένης, ἄνευ δηλ. ἱεροτελεστίας, ἐκτὸς μόνον ἐὰν τις τῶν μεμνηστευμένων, ἀποδειχθῇ διεφθαρμένος καὶ λυμεών. Β'. Τὸ ἀποδίδειν οὐχὶ τὸ τίμημα τῶν προικῶν φορεμάτων εἰς τοὺς συγγενεῖς τῆς ἀποθανούσης συζύγου, ἀλλὰ τὰ σωζόμενα εἶδη ἰεῖς οἷαν ὧσι κατὰστασιν. Γ'. Τὸ μὴ δύνασθαι τὰς θυγατέρας συνεισφέρειν τὰς προίκας αὐτῶν καὶ διανέμεσθαι μετὰ τῶν ἀρρένων ἀδελφῶν τὴν πατρικὴν περιουσίαν. Συνήθεια ἥτις κινδυνεύει πρότινος καιροῦ ἵνα πέσῃ εἰς ἀχρησίαν. Δ'. Τὸ μὴ δύνασθαι τὸ τέκνον ἀντιτάττεσθαι εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν γάμων, ἐὰν οἱ γονεῖς πρὸς τοῦτο ἐπιμένουν». Διὰ τὸ Ζαγόριον ὁ Αραβαντινός (4) μᾶς πληροφορεῖ ὅτι «ἡ λύσις δὲ τῶν διαφορῶν γίνεταί ἐπὶ τῇ βάσει διατυπώσεων πολιτικοῦ δικαίου ὅπερ πηγάζον ἐξ ἀρχαίων συνηθειῶν καθιερώθη καὶ ἰσχύει μεταξὺ πᾶσων τῶν τοῦ Ζαγορίου Κοινοτήτων».

Περὶ τῶν «κα θ ι ε ρ ω μ έ ν ω ν δ ι α τ υ π ῶ σ ε ω ν» τοῦ Ζαγορίου, ἐφ' ὧν «στηριζόμενοι ὅτε γενικὸς προεστὼς καὶ οἱ ἐν Ἰωαννίνοις πρόκριτοι Ζαγορίσιοι διέλυον τὰς διαφοράς» ἀσχολεῖται ὁ Λαμπρίδης (5). Αἱ σχετικαὶ μὲ τὸ Οἰκογενειακὸν Δίκαιον διατάξεις εἰσὶν αἱ ἑξῆς: «Πρόσληψις ἐσγάμβρου ἀφ' ἐνὸς εἰς ἕτερον χωρίον ἄνευ συναινέσεως τοῦ γενικοῦ προεστῶτος καὶ τῶν προκρίτων ἀμφοτέρων τῶν Κοινοτήτων ἐγγράφου ἀπηγορεύετο. Ἀνεδέχετο ὁ ἐσγάμβρος πάντα τὰ βάρη τῆς οἰκογενείας εἰς ἣν εἰσήρχετο, Ὁ ἄπαις συγγενὴ ἢ ξένον νύθετεῖν, τέλειον δ' αὐτοῦ κληρονόμον πάντοτε θεωρούμενον, ἐδικαιοῦτο. Οἱ ἀδελφοὶ μετὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων αὐτῶν ἐκδιδόναι τὰς ἐαυτῶν ἀδελφὰς ὑπεχρεοῦντο. Χηρεύουσα τις ἐλευθέρως ἠδύνατο τῆς τοῦ συζύγου αὐτῆς ἐστίας ἀπέρχεσθαι λαμβάνουσα ὅδ μόνον τὴν προίκα αὐτῆς ἐν προικοσυμφώνῳ ἀναφερομένων, ἀλλὰ καὶ ἀποζημίωσιν τινὰ τῶν ἐνθυμάτων της. Θέλουσα ὅμως τὴν χρεῖαν αὐτῆς τηρῆσαι ἐδικαιοῦτο νὰ καρποῦται τὴν περιουσίαν τοῦ συζύγου της. Ἐκ δημοπρατήσεως διὰ καθυστερουμένους φόρους ἢ εἰς μετρητὰ προῖξ ἦτο ὁμοταγὴς τῶν φόρων».

Εἰς τὸ Κεφάλαιον τοῦτο τῶν ἐγγράφων τοῦ Οἰκογενειακοῦ Δικαίου ἐκτὸς τῶν περὶ προικοδοσιῶν θὰ περιληφθοῦν καὶ ἐγγράφα ἀφορῶντα τὰ Διαζύγια, τὰς Διαθήκας, Κληροδοτήματα καὶ ἀντιπροσωπεύσεις ἀνηλίκων καὶ ἀπόντων ἐνηλίκων. Εἰς τὰ περὶ προικοδοσιῶν θὰ περιληφθοῦν καὶ γενικῶς ἀφορῶντα τὸν Γάμον καὶ τὰς Μνηστείας.

II

Ἀρχίζομεν μὲ δύο ἐγγράφα, ἐνὸς τοῦ ἔτους 1832 καὶ ἐτέρου τοῦ ἔτους

1. Χρονογραφία Τομ. Β. σελ. 230

2. Αὐτόθι σελ. 257.

3. Αὐτόθι σελ. 258.

4. Αὐτόθι σελ. 56.

5. Ἡπειρ. Μελέτ. Ζαγοριακὰ Μέρος Β' σελ. 33, 35 καὶ 36.

1838. Τὸ πρῶτον ὡς προελέχθη ἐδημοσιεύθη καὶ ἡρμηνεύθη διεξοδικῶς ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Περ. Βιζουκίδη (¹).

Τὸ δεύτερον τούτων, φέρον ἡμερομηνίαν 17 Μαΐου 1838 εἶναι ὑπογεγραμμένον ὑπὸ εἴκοσι ὀκτὼ προϋχόντων τῶν χωρίων Ζαγορίου ὡς ἐκπροσώπων ἐνὸς ἐκάστου τούτων.

Εἶχε καταχωρηθῇ εἰς τὸν Κώδικα τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων κατὰ σαφῆ μνείαν ἐν τῇ ἐπιλόγῃ διτοῦ ἀναφέρεται ὅτι «*παρόμοιον θέσπισμα ἐγένε καὶ κατὰ τοὺς 1832 Μαΐου 8*». Πρόκειται περὶ ἐγγράφου τροποποιητικοῦ τοῦ τοιούτου τοῦ 1832 «*πρὸς εὐκολίαν περισσοτέραν διὰ τὸ ἀνοικονόμητον ἀνηρέθη ἐκεῖνο*».

Ἡ «*εἰσηγητικὴ ἐκθεσις*», ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, ἥτις προτάσσεται τῶν ἄρθρων εἶναι ἀντιγραφή τῆς τοιαύτης τοῦ πρώτου ἐγγράφου. Δὲν δημιουργεῖ νέον Δίκαιον, ὅπως καὶ τὸ πρῶτον, παρὰ τὸν ἀντίθετον ἰσχυρισμὸν τοῦ κ. Περ. Βιζουκίδη. Τοῦτο ὑπέδειξεν καὶ ὁ μακαρίτης Σάρρος (²) παραθέσας σχετικὰ ἀποσπάσματα προγενεστέρων ἐγγράφων ρυθμιζόντων τὰς προικοδοσίας.

Ὁ κ. Βιζουκίδης (³) ἀποφαίνεται ὅτι κατ' ἐξαιρέσιν εἰς τὸ Ζαγόρι μόνον ἐπεκράτει ὁ θεσμὸς τῆς προικὸς ἐνῶ εἰς τὰ ἄλλα τμήματα τῆς Ἡπείρου «*ὕπηχε καὶ ὑπάρχει ἀκόμη παλαιὰ συνήθεια ὅπως οἱ γαμβροὶ προσφέρωσιν οὕτως εἰπεῖν γαμήλια τέλη εἰς τὸν πατέρα τῆς νύμφης*». Τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβές. Ὁ θεσμὸς τῆς προικὸς ἦτο καθιερωμένος εἰς τὴν Ἡπειρον ὁλόκληρον. Τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τῶν δημοσιευθέντων παρ' ἐτέρων καὶ ἐνταῦθα προικοσυμβολαίων ἐξ ὧν τῶν διαμερισμάτων τῆς Ἡπείρου. Τὸ ὕψος μόνον τῆς προικὸς ἦτο ὑψηλότερον ἐν Ζαγορίῳ λόγῳ τῆς εὐημερίας τῶν κατοίκων του. Ὅταν ὡς προελέχθη ἐπῆλθε οἰκονομικὴ ἐξαθλῶσις ἦτο φυσικῶς ἐπόμενον αἱ «*ὑπὲρ δύναμιν δόσεις τοῦ ἀνοικονομήτου βαθμοῦ*» νὰ ἐπιφέρουν «*κακὰ ἐπακόλουθα*» μέχρι καὶ τῆς «*ἐρημώσεως ὁσπητίων*» καὶ τοῦ «*πολλὰ κορήτεια νὰ μένουν ἀνύπαντρα*».

Λεκτέον ἐνταῦθα ὅτι ὁ θεσμὸς τῆς προικὸς δὲν εἶχε ἐξαφανίσῃ τὸ ἀρχαῖον ἔθιμον καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Ζαγόριον τῆς συμβολικῆς πλέον «*δόσεως*» ἐκ μέρους τοῦ γαμβροῦ τῶν γαμηλίων τελῶν, τῶν ὁμηρικῶν «*Ἐδῶν*».

Τὸ ἔθιμον τοῦτο διετηρεῖτο μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος ἀνέπαφον. Παρὰ τοῦ γαμβροῦ ἐδίδετο εἰς τὸν πενθερὸν ἅμα τῇ μνηστεία εἰκοσάφραγκον χρυσοῦν διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς «*τσέρας*» δηλονότι τῆς διπλῆς ἐξ ἑρίου «*Βελέντζας*», προορισμένης νὰ καλύπτῃ κατὰ τὰς νύκτας τὸ συζυγικὸν ζευγος. Ἡ δόσις αὕτη ἐκαλεῖτο συμβολικῶς «*Τσεργιάτικο*». Τὸ ἔθιμον τοῦτο διατηρεῖται ἀκόμη σποραδικῶς. Παντοῦ ὅμως μετέπεσε εἰς μικράς «*δόσεις*» ἐκ μέρους τοῦ γαμβροῦ ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς του καταστάσεως. Κατὰ κανόνα ὁ γαμβρὸς μεταβαίνων πρὸς παραλαβὴν τῆς νύμφης συναποκομίζει καὶ ζευγος ὑποδημάτων μεθ' ὧν ἡ νύμφη ἀναχωρεῖ τῆς οἰκίας τῆς.

Εἰς τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ ἐγγράφου τοῦ 1838 γίνεται μετατροπὴ τοῦ ἀντιστοίχου ἁρθρου τοῦ ἐγγράφου τοῦ 1832. Ἐνῶ εἰς τὸ ἐγγραφοῦν τοῦ 1832 τὰ ἐν τῇ πρώτῃ ἁρθρῷ χωρίᾳ «*θέλουν βασιτάξῃ τὸν ἴδιον δρόμον, χωρὶς τὴν παραμικρὰν αὐξήσιν, κατὰ τὴν ἴδιαν τῶν εὐχαρίστησιν καὶ τωρινὴν αἰτησίαν τῶν*» διότι «*ἐβαστοῦσαν μετριότη- τα ἀνάλογον ἐνὸς ἐκάστου βαθμοῦ*», εἰς τὸ ἐγγραφοῦν τοῦ 1838 εἰσάγονται καὶ ταῦτα εἰς τὰς «*τάξεις*» καὶ οὕτω περιορίζονται αἱ προικοδοσίαι «*χωρὶς νὰ ἡμπορῇ τινὰς κατ' οὐδένα τρόπον καὶ λόγον νὰ δίδῃ περισσῖα*». Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη εὐρίσκεται εἰς ἀμφότερα τὰ ἐγγραφα. (13ον ἄρθρ. τοῦ ἔτους 1832—9ον ἄρθρ. τοῦ ἔτους 1838). Εἶναι ὅμως σημειώσεως ἄξιον ἡ ἐν πλεονασμῷ ἀναγραφὴ καὶ εἰς τὴν τροποποιουμένην

1. Ἡπειρ. Χρ. 1927 σελ. 37.

2. Ἡπειρ. Χρ. 1927 σελ. 293.

3. Ἡπειρ. Χρ. 1927 σελ. 25.

διάταξιν. Φαίνεται ότι εις τὰ χωρία ταῦτα θὰ εἶχον λάβῃ χώραν ἐξαιρετικαὶ καταχρήσεις.

Εἰς τὸ 13ον ἄρθρον τοῦ ἔτους 1838 γίνεται νέα κατάταξις τῶν τάξεων τῶν χωρίων Μακρύνου, Δόλιανη, Δραγάρι, ὅχι μόνον ὡς πρὸς τὸ ὕψος τῆς προικὸς, ὅπερ ἀναβιβάζεται, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκ τῆς τάξεως ἐκτίμησιν. Διὰ τοῦ ἐγγράφου τοῦ 1832 ἡ ἐκτίμησις ἐγένετο βάσει τῆς τάξεως τοῦ γαμβροῦ. Διὰ τοῦ νεωτέρου ἐγγράφου ἡ ἐκτίμησις γίνεται βάσει τῆς τάξεως τῆς νύμφης. Διὰ τὴν μεταβολὴν αὕτη ἀγνοοῦμεν. Εἰς τὸ τὸ ἐρώτημα θὰ ἠδύνατο νὰ δοθῇ ἀπάντησις ἐὰν ἦτο γνωστὸς ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἐγένετο ἡ κατάταξις τῶν οἰκογενειῶν. Δὲν κατελήξαμεν ἀκόμῃ εἰς πεποιθήσιν ὅτι ἡ κατάταξις αὕτη εἶχε σχέσιν μὲ τὴν φορολογικὴν ὑποχρέωσιν ἐκάστης οἰκογενείας, τὸ «καπνιάτικο» (1) ὡς ἐλέγετο εἰς τὸ Ζαγόρι τὸ σύνολον τῶν φόρων.

Τὸ 3ον ἄρθρ. τοῦ ἐγγράφου τοῦ 1838 ἀφορᾷ τὰ χωρία τοῦ 4ου ἄρθ. τοῦ 1832 καὶ τροποποιεῖ καὶ τοῦτο τὸ ὕψος τῶν προικῶν κατὰ τάξεις. Ἐκ τῆς φράσεως «παρομοίως κατὰ τὸν ἀνωθεν τρόπον» ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐκτίμησις ἐγένετο βάσει τῆς τάξεως τῆς νύμφης καὶ ὅχι τοῦ γαμβροῦ ὡς εἰς τὸ ἐγγραφοῦν τοῦ 1832. Εἰς τὸ ἐγγραφοῦν τοῦτο δὲν γίνεται εἰδικὴ μνεῖα εἰς ἕκαστον ἄρθρον, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ 2ον τοιοῦτον διὰ τοῦ ὁποῖου ἀρχεται ἡ κατάταξις «ἡ πρώτη τάξις τῶν γαμβρῶν αὐτῶν τῶν χωρίων». Νομίζομεν ὅτι εἰς τὰ ὑπόλοιπα ἄρθρα παρελήφθη ὡς πλεονασμός.

Τὸ 4ον ἄρθ. τοῦ 1838 ἀφορᾷ τὸ 3ον τοῦ 1832. Γίνεται μεγαλύτερον τὸ ὕψος τῶν προικῶν κατὰ τάξεις. Εἰς ἀμφοτέρω τὰ ἄρθρα δὲν ἀναφέρεται ἂν ἡ τάξις τοῦ γαμβροῦ ἢ τῆς νύμφης θὰ λαμβάνεται ὡς δάσις.

Ἀμφοτέρων τῶν ἐγγράφων τοῦ 5ου ἄρθ. τὸ περιεχόμενον εἶναι τὸ αὐτὸ πλὴν μιᾶς ἐξαιρέσεως διὰ τὰ χωρία τοῦ 4ου ἄρθρου καθ' ἣν «εἰς αὐτὰ θέλει ἐμπεριέχεσθαι καὶ τὸ κρεβατοστρεῶσι εἰς τὴν ποσότητα τῆς προικὸς».

Εἰς τὸ 6ον ἄρθρον καθορίζεται πλέον σαφῶς ὅτι αἱ δόσεις θὰ γίνωνται βάσει τοῦ βαθμοῦ τῆς νύμφης καὶ οὐχὶ τοῦ γαμβροῦ ὡς πρότερον διὰ τοῦ ἐγγράφου 1832.

Τὸ 7ον ἄρθρον αἶρει τὸν ἀντίστοιχον περιορισμὸν ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν «σακάτικα». Ἔδει νὰ ἦσαν «ἀπὸ μάτι, ἀπὸ χέρι, ἀπὸ ποδᾶρι» κατὰ τὸ ἐγγραφοῦν 1832. Εἰς τὸ ἐγγραφοῦν τοῦ 1838 δὲν ἀναγράφεται ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 8 τοῦ ἐγγράφου τοῦ 1832.

Τὸ 8ον τοῦ 1838 εἶναι ταυτόσημον μὲ τὸ 9ον τοῦ 1832, ὅπως καὶ τὸ 9ον τοῦ 1838 μὲ τὸ 10ον τοῦ 1832 μὲ μόνην διαφορὰν τὴν ἀπορρέουσιν ἐκ τοῦ ἄρθ. 6ου τοῦ ἐγγράφου τοῦ 1832.

Τὸ περιεχόμενον τῶν ἄρθρων 11 καὶ 12 τοῦ ἐγγράφου τοῦ 1832 δὲν περιλαμβάνονται εἰς τὸ ἐγγραφοῦν τοῦ 1838. Ταῦτα κανονίζουν τὴν τύχην τῆς προικὸς εἰς περίπτωσιν ἐκποιήσεως τῆς περιουσίας τοῦ ἀνδρὸς διὰ χρέη.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ ἄρθ. 13 τοῦ ἐγγράφου τοῦ 1832 περιέχεται εἰς τὴν δευτέραν παρ. τοῦ ἐπιλόγου τοῦ ἐγγράφου τοῦ 1838 καὶ εἶναι ταυτόσημον.

Τῶν ἀνωτέρω δύο ἐγγράφων ἔπονται δύο ἕτερα, διὰ τῶν ὁποίων περιβάλλεται μὲ τὸ κῦρος τῆς ἐξουσίας τὸ ἐγγραφοῦν τοῦ 1838.

Τὸ ἐν τούτων ἐκδοθὲν τὴν 30 Μαΐου 1838, ἥτοι μετὰ 13 ἡμέρας ἀπὸ τῆς υπογραφῆς τοῦ ἐγγράφου τοῦ κανονίζοντος τὰς προικοδοσίας, υπογράφεται ὑπὸ τοῦ τότε Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Ἰωακείμ, καὶ τὸ ἕτερον φέρον χρονολογίαν 25 Μαΐου 1838 ἐξεπέμφθη ὑπὸ τοῦ Ροῦμελι Βαλεσί ἀπειλοῦντος καὶ τούτου κυρώσεις.

1. Ἡ λέξις ἔχει σχέσιν μὲ τὴν καπνοδόχον, ἥτις εἶναι συνδυασμένη μὲ τὴν ὑπαρξιν ἀνθρώπων ἐντὸς τῆς οἰκίας.

ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Ἐπὶ κοινῇ συνελεύσει τοῦ Βιλαετιοῦ μας Ζαγορίου ἐγένεν ἀκριβὴς σκέψις καὶ ἐξέτασις ἐπάνω εἰς τὰ κακὰ ἐπακόλουθα, τὰ ὅποια ἐπέφερον αἱ γενομένοι κατα-
χρήσεις τῶν προικῶν, παζαρευόμενοι οἱ γαμβροὶ μὲ τοὺς γονεῖς τῶν νύμφων εἰς
ὑπὲρ δύναμιν δόσεις τοῦ ἀνοικονομήτου βαθμοῦ, ὥστε ὁποῦ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀτοπον
κατάχρησιν, καὶ πολλὰ ὀσπήτια τοῦ Βηλαετιοῦ μας ἐρημώθησαν καὶ πολλὰ κορί-
τῃα ἔμειναν ἀνύπανδρα· πρὸς ἀποφυγὴν λοιπὸν αὐτοῦ τοῦ ὀλεθρίου κακοῦ ἐνε-
κρίθη κοινῶς καὶ εὐχαρίστως, τὸ ἀκόλουθον θέσπισμα, τὸ ὁποῖον θέλει τρέξη ἀπὸ
τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἀμετατρέπτως.

1. Τὰ χωρία Δοβρά, Μπούλτζου, Ἀρτζίστα, Βοβιτζκὸν Πάπιγγον, Ἐπάνω
καὶ Κάτω Ρεβένια, Μαυροβοῦνι, Δομπρόνοβον, Λεσινίτσα, Λαῖστα, Τζιρνέσι, Βω-
βοῦσα, Φλαμωράρι, Γρεβενήτι, Δρεσιενίκου, Καμνία, Καββαλάρι, Λιγγιάδες· ὅλα
αὐτὰ τὰ χωρία ἐπειδὴ ὡς τώρα ἐβαστοῦσαν μετριότητα ἀνάλογον ἐνὸς ἐκάστου βαθ-
μοῦ, διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸ ἐξῆς θέλουν βασιτάξῃ τὸν ἴδιον δρόμον, χωρὶς τὴν παρα-
μικρὰν αὐξησιν, κατὰ τὴν ἰδίαν τῶν εὐχαρίστησιν καὶ τωρινὴν αἰτησίν των.

2. Τὰ χωρία Μακρίνου, Δόλιανη, Δραγάρι ἡ πρώτη τάξις τῶν γαμβρῶν αὐ-
τῶν τῶν χωρίων νὰ μὴν ἡμποροῦν κατ' οὐδένα τρόπον, καὶ λόγον νὰ λαμβάνουν
περισσότερον ἀπὸ γρ. χίλια πεντακόσια Ν. 1500 διὰ μετρητά, φορέματα, κρεββατο-
στρώσι, καὶ πεσχελίκια συγγενικά· ἡ δευτέρα τάξις δρ. ἐννεακόσια Ν. 900. παρο-
μοίως· ἡ δὲ τετάρτη τάξις παρομοίως δρ. ἑξακόσια Ν. 600.

3. Τὰ χωρία Στολοβόν, Καλλωτᾶ, Μαννασῆ, Ντζοντίλα, Ἐπάνω καὶ Κάτω
Σουδειά, Τζερεβάρη, ἡ πρώτη τάξις αὐτῶν τῶν χωρίων θέλει λαμβάνει ὡς ἀνωτέρω
δρ. τρεῖς χιλιάδες Ν. 3000. ἡ δευτέρα τάξις δρ. δύο χιλιάδες Ν. 2000. ἡ τρίτη τά-
ξις δρ. χίλια τριακόσια Ν. 1300, ἡ δὲ τετάρτη δρ. ἑπτακόσια πενήντα Ν. 750.

4. Τὰ χωρία Μανναδένδοι, Μεσιὸς καὶ Κάτω Μαχαλλᾶς, Σοποτζέλι, Κου-
κοῦλι, Μπάγια, Καμπέσσοβον, Βραδέττο, Τσετέλοβον, Σκαμνέλι, Φραγγάδες, Λια-
σκοβέτζι, Νηγάδες, ἡ πρώτη τάξις αὐτῶν τῶν χωρίων δρ. τέσσαρες χιλιάδες, Ν. 4000
ὡς ἀνωτέρω· ἡ δευτέρα τάξις δρ. τρεῖς χιλιάδες Ν. 3000, ἡ τρίτη τάξις δρ. δύο
χιλιάδες Ν. 2000, ἡ δὲ τετάρτη δρ. χίλια Ν. 1000.

5. Αἱ ἄνωθεν ποσότητες τῶν Γροσσίων ἐννοοῦνται ὡς εἴρηται δι' ὅλα δηλ.
διὰ μετρητά, φορέματα, κρεββατοστρώσι, καὶ συγγενικά πεσχελίκια αἱ λεγόμεναι
χάρες, εἴτε εἰς μετρητά, ἢ ἢθελον δοθῶσι, ἢτε εἰς φορέματα. ἂν δὲ εἰς μούλκια ἀκίνη-
τα νὰ ξετιμῶνται ἐν θεοφωβίᾳ ὅτι ἀξιζοῦν ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς, καὶ ἀπὸ τρεῖς καλλιτέ-
ρους, καὶ φρονιμωτέρους τοῦ κάθε χωρίου, καθὼς ἀπαράλλάκτως, καὶ ζωντανὰ καὶ
εἰδίσματα, ἂν ἢθελον δοθῶσι. εἰς αὐτὴν τὴν ποσότητα λέγομεν ἐννοοῦνται ὅλα ὡς
καὶ τὸ δακτυλίδι τοῦ ἀρραβῶνος, χωρὶς νὰ ἡμπορῇ τινὰς, μήτε νὰ δώσῃ μήτε νὰ
λάβῃ, τὸ παραμικρὸν ὀφυστέτι διὰ προξενιτικῇ.

6. Ἐπειδὴ καὶ αἱ δώσεις ὡς ἄνωθεν δὲν εἶναι ὅμοιαι εἰς ὅλα τὰ χωρία ἡ πα-
ρατήρησις τοῦ βαθμοῦ ἐννοεῖται εἰς τὸν Γαμβρόν, καὶ νὰ γίνεται μ' ἐγγράφον ἀπο-
δεικτικὸν τῶν ἱερέων τοῦ χωρίου, ὅταν γίνωνται πηναικέσια μ' ἄλλα χωρία.

7. Ἐξαιροῦνται ἀπὸ τὰς ἄνω εἰπομένας συμφωνίας, τὰ σακάτικα ἀποδεδειγ-
μένα κορίττσια, ἀπὸ μμάτι, ἀπὸ χέρι, ἀπὸ ποδάρι, ὁποῦ αὐτὰ εἶναι ἐλεύθερα νὰ
συμφωνήσουν ὅπως ἡμπορέσουν.

8. Ὅσα κορίττσια ἢθελον ἔχει, μητρικὴν ἢ πατρικὴν κληρονομίαν, ἀποθα-
νόντων τῶν γονέων αὐτῶν, νὰ τὴν λαμβάνουν ἐλεύθερα.

9. Ὅσαι συμφωνίαι ἀρραβῶνων εἶναι καμωμένοι ἕως σήμερον μ' ἀλλαγὴν
δακτυλιδίων ἀποδεδειγμένοι, ἢ μὲ προικοσύμφωνον νὰ ἐνεργῶνται κατὰ τὴν συμ-
φωνίαν των.

10. Τὸ κάθε χωρίον νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ κάμῃ ξεχωριστὸν κώδικα, περὶ τοῦ-

των, ὁ ὁποῖος νὰ στέκεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ οἱ Ἱερεῖς τοῦ κάθε χωρίου νὰ εἶναι εἰς χρέος ἀπαραίτητον, γινομένης μιᾶς ἀρραβῶνος νὰ προσκαλοῦν τὴν τάξιν τοῦ βαθμοῦ τοῦ Γαμβροῦ, καὶ νὰ καταγράφουν οἱ Ἱερεῖς τὸ προικοσίμφωνον εἰς τὸν κώδικα, καὶ νὰ τὸ μαρτυροῦν οἱ ἴδιοι καὶ οἱ τρεῖς συνευρεθέντες χωριανοί.

11. Ὅσαι προῖκαι ἤθελον δωθῇ ὡς ἄνωθεν, ἀπὸ σήμερον καὶ εἰς τὸ ἑξῆς, ἂν τὸ σπῆτι ὁποῦ λάβῃ τὴν προῖκα, ἤθελεν καταντήσῃ νὰ πωληθῇ ἀπὸ μεκαγίαν τοῦ χωρίου, νὰ γίνεται ἀκριβὴς ἐξέτασις, ἂν εἶναι δεδομένη εἰς τὸν Γαμβρον αὐτῇ ἢ προῖκα, καὶ τότε πωλοῦντες ὅλην ἐκείνην τὴν μπάστινα, ὅσα ἤθελον ξεκαθαρίσῃ, νὰ τὰ μοιράζωνται ἀνυλόγως, ἢ προῖκες μὲ τὸν μεκαγίαν, τὰ μούλκια ὅμως τῆς προίκας, τὰ παιρικά, ἢ μητρικά τῆς νύμφης, μήτε νὰ πωλοῦνται, μήτε νὰ ἀναλογοῦνται, ἀλλὰ νὰ μένουν πάντοτε τῆς νύμφης, ἂν ὅμως καὶ ἤθελεν ἀποδειχθῇ, ὅτι εἶναι οἰκονομημένη ἢ προῖκα εἰς μέρος, ἢ τὸ ὅλον, ἢ μέρος, ἢ ἡ γυναῖκα ἐσφαίτερισεν ἀπὸ οἰκιακὰ πράγματα, καὶ τὰ ἔχη φυλαγμένα, νὰ πιάνωνται εἰς λογαριασμόν τῆς προίκας.

12. Ὅσοι ἄνδρες ἤθελον δώσῃ προγαμιαίας δωρεάς, ἢ καὶ ὕστερον ἀπὸ τὸν Γάμον εἰς τὰς Γυναῖκας των μὲ ἀποδεικτικὰ ἔγγραφα, καμωμένα εἰς καιρὸν ὁποῦ τὸ σπῆτι εἶναι ἐλεύθερον ἀπὸ μεκαγιά τοῦ χωρίου, νὰ εἶναι τῆς Γυναικὸς μὴ δυνάμενον τὸ χωρίον νὰ τὸ πωλῇ διὰ μεκαγίαν τοῦ χωρίου.

13. Ταῦτα πάντα κοινῶς, συμφώνως, καὶ εὐχαρίστως, ἀπεφασίσθησαν ἀπὸ τὸ βηλαετί μας, νὰ φυλαχθοῦν ἀμετάσβεπτα διαπαντὸς μηδενὸς ἐξαιρουμένου· ὅστις δὲ ἤθελεν τολμήσῃ, νὰ παραβῇ, εἰς τὸ παραμικρὸν ἀπὸ τὰ ἄνω, οἱ μὲν Γονεῖς τῶν Γαμβρῶν, καὶ τῆς Νύμφης, καὶ ὁ ἴδιος Γαμβρὸς νὰ παιδεύονται διὰ μέσου τοῦ βηλαετίου ἀπὸ τὸν Βαλὴν, μὲ τζερεμὲν Γρ. δύο χιλιάδων Ν. 2000 εἰς τὸν ἴδιον, καὶ μ' ἀφορισμὸν ἀρχιερατικόν, καὶ μὲ ἐξωκκλησιασμὸν παντοτεινόν· οἱ δ' Ἱερεῖς ἂν ἀμελήσουν καὶ κρύψουν νὰ καθήρωνται. Διὰ τοῦτο ἔγινε τὸ παρὸν ἀποφασιστικόν, καὶ ἐνυλόγραφον Γράμμα, τὸ ὁποῖον καταγράφεται καὶ εἰς τὸν Κώδικα τῆς Μητροπόλεως, καὶ ἐλικυρώνηται ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα μας, διὰ νὰ ἔχη τὸ κύρος ἐν παντὶ καιρῷ καὶ ἔστω—τῇ 8 Μαΐου 1832, Ἰωάννινα.

Ἀλέξιος Παπάζογλους
Χριστόδουλος Οἰκονόμου Κουκοῦλι
Χριστόδουλος Μπακόλα Μαννασῇ
Γιαννάκης Μουράρου Λιασκοβέτσι
Χριστόδουλος Κουτουζι Κουκοῦλι
Δημήτριος Σταύρου Λιασκοβέτσι
Ἰωαννοῦτζος Χ. Σιοποτζέλι
Ἀναστάσιος Η. Χρήσιου ;
Δῆμος Καρπουζι Βεκὺλ Σκαμνέλι
Γεώργιος Μπέλλος Ἀρτζίστα
Ντίνος Παπᾶ Ἀρτζίστα
Οἰκονόμος Πάπιγκο
Ἀντώνιος Μιχ. Βεκὺλ Δομπρίνοβον
Δημ. Παπᾶ Ἰωαν. Δομπρίνοβον

Γεώργιος Χ. Μπαζεργιάννης Μπάγια
Τριαντάφυλλος Ντανί(;) Σκαμνέλι
Ἀποστόλης Βεκὺλ Λεσινίτσα
Ἀναγνώστης Γεωργίου Λεσινίτσα
Κων. Παπάζογλους Τζεπέλοβον
Πασχάλης Σανταββάρου Τζεπέλοβον
Δημ. Οἰκονομόπουλος Καλωτᾶ
Χρισ. Κονομάτης Καλωτᾶ
Κων. Καραολλάνης Ντζοντίλα
Θεόδωρος Ἀναστασίου Ντζοντίλα
Βασιλ. Ἀναγνωστάκης Κάτω Μαχαλᾶς
Δη. Ἰωάν. Τζούρου Βίτζα Μεσιού Μαχαλᾶ
Κώστας Δημ. Κιρίτζι Μεσιού Μαχαλᾶ
Ἰωάννης Μπουγᾶς Καπέσοβον
Δημ. Ρίζου Καπέσοβον

ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΕΓΓΡΑΦΟΝ

Ἰωαννίνων Ἰωακείμ ἐπιβεβαιοῖ.

Ἐπὶ κοινῇ συνελεύσει τοῦ Βιλαετίου μας Ζαγοροῦ ἐγένεν ἀκριβὴς σκέψις

καὶ ἐξέτασις ἐπάνω εἰς τὰ κακὰ ἐπακόλουθα τὰ ὅποια ἐπέφερον αἱ γινόμεναι κατα-
χρήσεις τῶν προικῶν, παζαρευόμενοι οἱ γαμβροὶ μὲ τοὺς γονεῖς τῶν νυμφῶν εἰς
ὑπὲρ δύναμιν δόσεις τοῦ ἀνοικονομήτου βαθμοῦ, ὥστε ὅλου ἅπ' αὐτὴν τὴν ἄτοπον
κατάχρησιν, καὶ πολλὰ ὁσπήτια τοῦ βιλαετίου μας ἐρημώθησαν, καὶ πολλὰ κορίτσια
ἔμειναν ἀνύπανδρα. πρὸς ἀποφυγὴν λοιπὸν αὐτοῦ τοῦ ὀλεθρίου κακοῦ, ἐνεκρίθη
κοινῶς καὶ εὐχαρίστως τὸ ἀκόλουθον θέσπισμα, τὸ ὁποῖον θέλει τρέξη ἀπὸ τοῦ νῦν
καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἀμεταβλήτως καὶ ἀμετατρέπτως.

α'. Τὰ χωρία, Δοβρά, Μπούλιζου, Ἀρτζίστα, Βουβιτζκό, Πάπιγ-
κον, ἐπάνω καὶ κάτω ῥαβένια, μαυροβούνι, Δοβρίνοβον Λεσνίτζα, Λάϊ-
στα, τζερνέσι, βοβοῦσα, φλαμπουράρι, Γρεβενίτι, Δρεστενίκου, Καμιά, Καβαλάρι,
καὶ λυγγιάδες θέλει δίδουν διὰ χάριν προικός, ἡ μὲν πρώτη τάξις τοῦ βαθμοῦ τῆς
νύμφης γρόσια δύο χιλιάδες πεντακόσια, ἡ δὲ δευτέρα τάξις γρόσια δύο χι-
λιάδες, ἡ δὲ τρίτη τάξις γρόσια χίλια πεντακόσια, ἡ δὲ τετάρτη χίλια, χωρὶς νὰ ἡμ-
πορῇ τινὰς κατ' οὐδένα τρόπον καὶ λόγον νὰ δίδῃ περίσια, ὅπου αὕτη ἡ ποσότης
θέλει εἶναι διὰ μετρητά, φορέματα πεσχεσλίκια συγγενῶν καὶ λοιπά, ἐξαιρουμένου
δὲ μόνον τὸ κρεββατοστρώσι, τὸ ὁποῖον θέλει δίδεται χωριστά.

β'. Τὰ χωρία Μακρύνου Δόλιανη καὶ Δραγάρι, ἡ πρώτη τάξις τοῦ βαθμοῦ
τῆς νύμφης αὐτῶν τῶν χωρίων γρόσια τρεῖς χιλιάδες, ἡ δὲ δευτέρα τάξις γρόσια
δύο χιλιάδες, ἡ δὲ τρίτη γρόσια χίλια πεντακόσια, ἡ δὲ τετάρτη γρόσια χίλια· παρο-
μοίως ὥς ἄνωθεν εἴρηται, θέλει ἐννοεῖται ἡ ποσότης τῆς προικός.

γ'. Τὰ χωρία Μαναδένδρι, μεσέος καὶ κάτω μαχαλᾶς, σιοπουτζέλι, κουκουλι,
μπάγια, καπέσοβον, Βραδέτον, τζεπέλοβον, Σκαμνέ'ι, Φραγγάδες, Νεγάδες καὶ λια-
σκοβέτζι, ἡ πρώτη τάξις αὐτῶν τῶν χωρίων γρόσια πέντε χιλιάδες, ἡ δευτέρα γρό-
σια τρεῖς χιλιάδας, ἡ τρίτη γρόσια δύο χιλιάδας, ἡ δὲ τετάρτη γρόσια χίλια, παρο-
μοίως κατὰ τὸν ἄνωθεν τρόπον.

δ'. Τὰ χωρία στολοβόν, Καλωτᾶ, Μανασῆ, ντζουνιτήλα, ἐπάνω καὶ κάτω
σουδενᾶ καὶ τζερβάρι ἡ πρώτη τάξις αὐτῶν τῶν χωρίων γρόσια τέσσαρας χιλιάδας,
ἡ δευτέρα τάξις γρόσια τρεῖς χιλιάδας, ἡ δὲ τρίτη τάξις γρόσια δύο χιλιάδας, ἡ δὲ
τετάρτη τάξις γρόσια χίλια, τὸ δὲ κρεββατοστρώσι τούτων τῶν ἑπτὰ χωρίων θέλει
ἐμπεριέχεται εἰς τὴν εἰρημένην ποσότητα τῆς προικός.

ε'. Αἱ ἄνωθεν ποσότητες τῶν γροσίων ἐννοοῦνται ὥς ἄνωθεν εἴρηται δι' ὅλα
δηλαδὴ διὰ μετρητά, φορέματα, συγγενικά πεσχεσλίκια αἱ λεγόμεναι χάρες, εἴτε εἰς
μετρητὰ ἢ ἔθελον δοθῶσιν, εἴτε εἰς φορέματα. ἂν δὲ εἰς μούλκια νὰ ξετίμῶνται ἐν
θεοφοβίᾳ ἀπὸ τοὺς Ἱερεῖς καὶ ἀπὸ τρεῖς φρονιμωτέρους καὶ καλλιτέρους τοῦ κάθε
χωρίου, καθὼς ἀπαραλάκτως καὶ ζωντανὰ καὶ εἰδίσματα ἂν ἤθελον δοθῶσιν. εἰς
αὐτὴν τὴν ποσότητα λέγομεν ἐννοεῖται ὅλα ὥς καὶ τὸ δακτυλίδι τῆς ἀρραβῶνας,
μόνον δὲ τὸ κρεββατοστρώσι θέλει εἶναι χωριστόν, καὶ νὰ μὴ ἐνέχονται εἰς τὴν ἄνω-
θεν προειρημένην ποσότητα, ἐκτὸς δὲ μόνον τὰ ἄνωθεν ἑπτὰ χωρία, ὅπου σημει-
οῦνται εἰς τὸ τέταρτον ἄνωθεν ἄρθρον, εἰς αὐτὰ θέλει ἐμπεριέχεται καὶ τὸ κρεβ-
βατοστρώσι εἰς τὴν ποσότητα τῆς προικός.

στ' Ἐπειδὴ καὶ αἱ δόσεις ὥς ἄνωθεν δὲν εἶναι ὅμοιαι εἰς ὅλα τὰ χωρία, ἡ
παρατήρησις τοῦ βαθμοῦ ἐννοεῖται εἰς τὴν νύμφην, καὶ νὰ γίνονται μὲ ἔγγραφον
ἀποδεικτικὸν τῶν Ἱερέων τοῦ κάθε χωρίου ὅταν γίνονται συνοικέσια μὲ ἄλλα χωρία.

ζ'. Ἐξαιροῦνται ἀπὸ τὰς ἄνωθεν εἰπωμένας συμφωνίας τὰ σακάτικα ἀποδε-
δειγμένα κορίτσια, ὅπου αὐτὰ θέλει εἶναι ἐλεύθερα ὅπως ἡμπορέσουν καὶ βούλονται.

η'. Ὅσαι συμφωνίαι ἀρραβῶνων εἶναι καμωμένοι ἕως σήμερον μὲ ἀλλαγὴν
δακτυλιδίων ἀποδεδειγμένοι ἢ μὲ προικοσύμφωνον νὰ ἐνεργῶνται κατὰ τὴν συμ-
φωνίαν των.

θ'. Τὸ κάθε χωρίον νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ κάμῃ ξεχωριστὸν κώδικα περὶ τούτων,
ὃ ὁποῖος νὰ στεκᾶται εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ οἱ Ἱερεῖς τοῦ κάθε χωρίου νὰ εἶναι

εἰς χρέος ἀπαραίτητον γινομένης μιᾶς ἀρραβῶνος νὰ προσκαλῇ τρεῖς τιμίους καὶ φρονίμους χωριανοὺς καὶ συμφώνως νὰ παρατηροῦν τὴν τάξιν τοῦ βαθμοῦ τῆς νύμφης, καὶ νὰ καταγράφουν οἱ ἱερεῖς τὸ προικοσύμφωνον εἰς τὸν κώδικα, καὶ νὰ τὸ μαρτυροῦν οἱ ἴδιοι καὶ οἱ τρεῖς συνευρεθέντες χωριανοί.

Παρόμοιον θέσπισμα ἐγένε κατὰ τοὺς 1832: Μαΐου 8: καταγεγραμμένον καὶ εἰς τὸν Κώδικα τῆς Μητροπόλεως καὶ πρὸς εὐκολίαν περισσοτέραν διὰ τὸ ἀνοικο- νόμητον ἀνηρέθη ἐκεῖνο, καὶ ἐγένε τὸ παρὸν, τὸ ὁποῖον θέλει εἶναι ἀμειάρεπτον.

Πάντα ταῦτα, κοινῶς συμφώνως καὶ εὐχαρίστως ἀπεφασίσθησαν ἀπὸ τὸ βι- λαέτι μας νὰ φυλαχθοῦν ἀμετάτρεπτα διὰ παντὸς μηδενὸς ἐξαιρουμένου, ὅστις δὲ ἤθελε τολμήσῃ νὰ παραβῇ εἰς τὸ παραμικρὸν ἀπὸ τὰ ἄνω, οἱ μὲν γονεῖς τῶν γαμ- βρῶν καὶ τῆς νύμφης καὶ ὁ ἴδιος γαμβρὸς νὰ παιδεύωνται διὰ μέσον τοῦ βιλαετίου μας ἀπὸ τὸ Βαλὴν μὲ ἱερεμὲν γρόσια δύο χιλιάδες, εἰς τὸν ἴδιον καὶ μὲ ἀφορι- σμὸν καὶ μὲ ἐξωκκλησιασμὸν παντοτινόν. οἱ δὲ ἱερεῖς ἂν ἀμελήσουν καὶ κρύψουν νὰ γίνωνται ἀργοί. διὰ τοῦτο ἐγένε τὸ παρὸν ἀποφασιστικὸν καὶ ἐνυπόγραφον γράμμα, τὸ ὁποῖον καταγράφεται καὶ εἰς τὸν Κώδικα τῆς Μητροπόλεως, ἵνα ἔχῃ τὸ κῦρος ἐν παντὶ καιρῷ καὶ ἔστω. τῇ 17 Μαΐου 1838: Ἰωάννινα

Ἀλέξιος Παπάζογλος
Χριστόδουλος Οἰκονόμου
Γεώργιος Οἰκονόμου
Ἀποστόλης Τζέτογλης
Δημήτριος Οἰκονομάρης
Χριστόδουλος Κόνιαρη
Γεώργιος Χριστ. Προύζου
Γεώργιος Δ. Τζούση
Χριστόδουλος Τζολέκο
Γ. Οἰκονόμου

Ἀλέξιος Βουλτζάρης
Δημήτριος Μουχράνης
Δημ. Χατζημπῆρος
Κωνσταντῆς Νάνος
Μιχαὴλ Μίσιος
Κωνστ. Παδαβάλης
Ἀθανάσιος Στούπης
Γεώργ. Φλαμπουράρης
Χριστόδουλος Μπακόλας

Θεμελῆς Νικολάου
Γιαννάκης Μπιράρου
Γιαννάκης Μπόρογλου
Οἰκονόμος ἄνω Ραβένια
Ἰωάννης Θαριώτης
Γεώργ. Δ. Σοποτζελίτης
Κώστας Τζίμου
Γιάννης Πανζίκος
Χαρίσης Πενθερόπουλος.

ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Ἐντιμότατοι κληρικοί ! εὐλαβέστατοι ἱερεῖς οἱ ψάλλοντες ἐν πᾶσι τοῖς χωρί- οισ τοῦ ναχαγιᾶ Ζαγορίου τῆς καθ' ἡμᾶς θεοσώστου Ἐπαρχίας τῶν Ἰωαννίνων, εὐγενέστατοι ἄρχοντες, πρόκριτοί τε καὶ προεστώτες καὶ λοιποὶ ἀπαξό- παντες εὐλογημένοι χριστιανοί ! χάρις εἴη ἅπασιν ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ἀπὸ τὰς ἀτόλους καταχρήσεις τῶν προικῶν καὶ τὰς ὑπερβολικὰς ἀπαιτή- σεις εἰς χρηματικὰς τῶν γαμβρῶν ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῶν κοριτζίων, γινομένας ἀπὸ αἰσχροκέρδειαν καὶ πλεονεξίαν καὶ τὰς ἀναποδράστους πρὸς τοὺς γαμβροὺς δόσεις ἐκ μέρους τῶν γονέων, γινομένας ὑπὲρ τὴν δύναμιν αὐτῶν, συμβάλῃ νὰ δυστυχοῦν καὶ νὰ ἐρημώνωνται πολλὰ ὁσπῆτια, καὶ διὰ τὰ ὑπανδρευθῇ ἐν κορίτζι, ἀφανίζε- ται μία ὀλόκληρος φαμηλία, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ τοιοῦτου δεινοῦ ἀτοπήματος, καὶ διόρθωσιν τῆς καταχρήσεως ταύτης, συσχεφθέντες μετὰ τῶν εὐγενεστάτων ἄρχόν- των καὶ προκρίτων τοῦ Ζαγορίου κατεστρώσαμεν ταρίφαν, ἐν- ῇ προσδιορίζονται αἱ τῶν προικῶν δόσεις ἀναλόγως ἐκάστῳ χωρίῳ, καὶ τῇ καταστάσει καὶ δυνάμει τῶν ἐν αὐτοῖς κατοίκων. καὶ ἐπειδὴ ἡ ταρίφα αὕτη τῶν προικῶν ἀποβλέπει εἰς τὴν ὠφέλειαν ἀπάσης τῆς κοινότητος τοῦ Ζαγορίου, καὶ τὴν κατάργησιν τῆς εἰρημένης ἐπιβλαβοῦς καταχρήσεως, πατρικῶς ἐντελλόμενοι, συμβουλευόμεν τοῖς πᾶσιν ὅτι ἀπὸ τῆς σήμερον αἱ δόσεις τῶν προικῶν νὰ γίνωνται κατὰ τὸν ἐν τῇ ταρίφᾳ προσδιο- ρισμὸν ἀμεταθέτως, χωρὶς νὰ κάμῃ τις παράβασιν παραμικρὰν μῆτε ἐκ μέρους τοῦ γαμβροῦ μῆτε ἐκ μέρους τῶν γονέων, ὅστις δὲ φανῇ παραβάτης τοῦ περὶ προικῶν γενομένου προσδιορισμοῦ τούτου ἐπὶ ὁποιοδῇ πο- ῖ προφάσει καὶ δόλῳ, ἢ χορηγεῖ

ἢ λαμβάνει πλέον τῶν διατεταγμένων, τὸν τοιοῦτον ὡς τὸν ἀνατροπέα τῆς ὠφελίμου κοινῆς συστάσεως καὶ καταφρονητὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ πολιτικῆς διαταγῆς ἔχομεν αὐτὸν καὶ τοὺς συνεργοὺς τοῦ τοιοῦτου ἀτόπου, καὶ τοὺς γινώσκοντας καὶ μὴ μαρτυροῦντας, ἀφωρισμένους, καταραμένους, ἀσυγχωρήτους καὶ μετὰ θάνατον ἀλύτους καὶ τυμπανιαίους. ἢ μερὶς αὐτῶν μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα ἐξολοθρεύεται ὁ οἶκος αὐτῶν καὶ ἐξαλείφεται τὸ ὄνομα αὐτῶν ἀπὸ τῆς βίβλου τῆς ζωῆς, ἐὰν μὴ ποιήσωσιν ὡς ἄνωθεν εἵπομεν.

α,ωληφ μαίτου λη Ἰωάννινα
Ἰωαννίνων Ἰωακείμ

ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ἡμεῖς Βεζύρης Νουρῇ μουσταφᾶ πασᾶς ἐλέω θεοῦ Ναζίρης καὶ ἡγεμῶν Θεοσαλίας Μακεδονίας καὶ τῶν τριῶν σαντζακίων τῆς Ἡκείρου.

(σφραγίς)

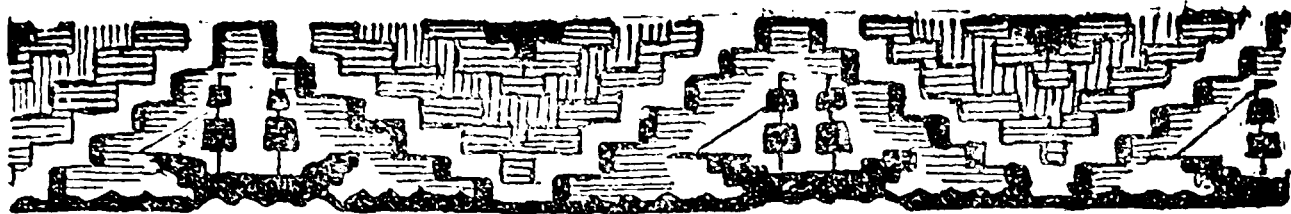
Κατὰ συνέπειαν προκατοχικῶν μας μπουγιουρουλδίων⁽¹⁾ τῶν ἀνὰ χεῖρας τῶν δουατζήδων⁽²⁾ μας ῥαγιαδῶν⁽³⁾ τοῦ Ζαγορίου, ἐπειδὴ ἀπὸ τὰς αἰόπους καταχρήσεις τῶν προικῶν, ὅσας ἐζητήσαν ποτὲ ἀπὸ αἰσχροκέρδειαν καὶ πλεονεξίαν οἱ γαμβροὶ ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῶν κοριτζιῶν, καὶ ἀπὸ τὰς ὑπὲρ τὴν δύναμιν ἑνὸς πατρὸς ἀναποδράστως δόσεις εἶχε καταντήσῃ ἡ κατάστασις τῶν περισσοτέρων εἰς βαθμὸν ἀνοικονόμητον δυστυχίας, ὥστε ἦτον ἐπόμενον νὰ ἐρημώνωνται ὁσπῆτια, καὶ διὰ νὰ ὑπανδρευθῇ ἓν κορίτζι νὰ ἀφανίζεται καὶ νὰ δυστυχῇ μία ὀλόκληρος φαμηλία. καὶ πρὸς ἀποφυγὴν αὐτοῦ τοῦ σημαντικοῦ δεινοῦ, οἱ πρόκριτοι τοῦ Ζαγορίου μετὰ τοῦ Μητροπολίτου τῶν ἐθέσπισαν εἰς κεφάλαια ταρίφαν τακτικὴν, ὅπου ἀναλόγως κατὰ τὴν κατάστασιν καὶ δύναμιν ἑνὸς ἐκάστου τῶν ὑποκειμένων νὰ δίδηται ἡ προίκα, διὰ τοῦτο ἐπιβεβαιοῦντες καὶ ἡμεῖς τὴν προδιαληφθεῖσαν περὶ προικῶν ταρίφαν, προστάζομεν ἀμεταθέτως νὰ διαμελῇ ἀπαρασάλευτος κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα καὶ ὅστις κρυφίως ἢ φανερά ἤθελε παραβῇ τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἀμέσως νὰ παιδεύεται κατὰ τὴν ἀποφασισθεῖσαν ποινὴν τῆς ταρίφας χωρὶς παραμικρὰν συγκατάβασιν. ἐπὶ τούτῳ ἐξεδόθη τὸ παρὸν μας μπουγιουρουλδίον. ὅτι ἐβελε⁽⁴⁾ νὰ γίνεταί καὶ ὄχι ἀλλέως ἐξ ἀποφάσεως.

1838 : τῇ 25 : Μαΐου Ἰωάννινα.

(Συνεχίζεται)

1. Ἐγγραφὸς διαταγῆ.
2. Ἀφοσιωμένος ὑπὸ κῆρος εὐχέτης.
3. Ὑποτελεῖς.
4. Προτίσας.

ΗΛΙΑ ΜΟΥΖΙΝΑ
Δικηγόρου π. Βουλευτοῦ Β. Ἡπείρου

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΟΡΕΙΟΝ ΗΠΕΙΡΟΝ*

ΤΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΤΗΣ ΦΛΩΡΕΝΤΙΑΣ

Η Δ. Ε. Ε. ΑΡΧΙΖΕΙ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΗΣ

Μετὰ διήμερον ἀνάπausιν εἰς τὴν Ἑρσέαν, ἡ Δ. Ε. Ε. ἤρχισε τὰς περιοδείας τῆς ἀνὰ τὴν ὑπαιθρον.

Ὅλα τὰ χωριά ποὺ ἐπεσκέφθη ἡ Δ. Ἐπιτροπὴ ἦταν σημασιότατα καὶ παρουσίαζαν ὄψιν Ἑλληνικὴν, οἱ δὲ κάτοικοι τὴν ὑπεδέχοντο μὲ ζωηρὰς ζητωκραυγὰς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀρμόζουσαν εἰς πολιτισμένους λαοὺς πειθαρχίαν. Καὶ χωρὶς ὑπερβολὰς καὶ ὑπερβασίας, μὲ τρόπον ἀθόρυβον, ἀλλὰ σταθερὸν καὶ ἐπιβλητικόν, ἐξεδήλωναν τὴν ἀγανάκτησιν τῶν διὰ τὴν ἀχαρakterιστον συμπεριφορὰν τῶν ἰσχυρῶν τῆς Γῆς ἔναντι τῶν ἱερωτέρων αἰσθημάτων τῶν.

Αἱ διαμαρτυρίαι τῶν, ὥς καὶ αἱ ἐκδηλώσεις ἀγανακτήσεως διὰ τὰ τελούμενα, ὑπῆρξαν πράγματι ἔντονοι καὶ ζωηροί, ἀλλὰ δὲν ἐξηλθον ποτὲ τῶν ὁρίων τῆς εὐπρεπείας καὶ τῶν χαρακτηριστικῶν ἐν γένει τῆς Ἑλληνικῆς εὐγενείας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. (Πλὴν ἐλάχιστων περιπτώσεων, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ χωρικοὶ ἐξωργισμένοι ἀπὸ τὴν προκλητικὴν στάσιν τῶν Ἰταλοαυστριακῶν ἀντιπροσώπων καὶ τῶν Καβάσιδων, προέβησαν—καὶ πολὺ δικαίως—εἰς ἐκδηλώσεις ζωηροτέρας τοῦ δέοντος).

Ταῦτοχρόνως, ἐπέδιδον οἱ κάτοικοι ὑπομνήματα—συντεταγμένα Ἑλληνιστὶ καὶ μεταφρασμένα εἰς τὴν Γαλλικὴν—διὰ τῶν

ὁποίων ἐξέφραζον διάπυρον εὐχὴν τῶν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως μὲ τὴν Ἑλλάδα, ἐπὶ τῇ βάσει ἐθνολογικῶν, ἱστορικῶν καὶ ἐκπολιτιστικῶν λόγων, καθὼς καὶ ἐμπορικῶν στατιστικῶν. Ἐν κατακλείδι ἐτονίζετο εἰς τὰ ὑπομνήματα ἡ ἀμειάκλητος ἀπόφασις τῶν κατοίκων περὶ ἐνώσεώς τῶν μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐγένετο ἐπίκλησις εἰς τὰ χριστιανικὰ αἰσθήματα τῆς Εὐρώπης, ὅπως μὴ περιληφθοῖν ὀγκῶδεις Χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ εἰς τὸ νέον Μουσουλμανικὸν Κράτος.

Αἱ Ἑλληνικαὶ Ἀρχαί, σύμφωνα μὲ αὐστηρὰς συστάσεις τῶν προϊσταμένων τῶν, ἔλαβον ὅλα τὰ κατάλληλα μέτρα ἵνα μὴ παρεμβληθῇ οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον πρόσκομμα εἰς τὸ ἔργον τῆς Δ. Ε. Ε. Ε., οὕτως ὥστε νὰ μὴ γεννηθῇ ἐκ μέρους αὐτῆς εὐλογον τι παράπονον, ὅτι τὸ ἔργον τῆς προσκρούει εἰς δυσχερείας προερχομένας ἀπὸ τὰς ἐνεργείας τῶν κατοίκων ἢ τῶν Ἀρχῶν. Καὶ εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ λαοῦ παρέμειναν τελείως ἀμέτοχοι.

Ὅταν ὅμως ἡ Δ. Ἐπιτροπὴ ἐζήτησε νὰ ἐπισκεφθῇ τὰ σπίτια καὶ νὰ συνομιλήσῃ μὲ τὶς γυναῖκες γιὰ νὰ διαπιστώσῃ τὴν ὁμιλουμένην παρ' αὐτῶν γλῶσσαν, οἱ χωρικοὶ ἠρνήθησαν κατηγορηματικῶς νὰ ἱκανοποιήσουν τὸ αἶτημά τῆς αὐτό, δηλώσαντες ὅτι, κατὰ παλαιὸν καὶ πατροπαράδοτον ἔθιμον, δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἐπικοινωνία καὶ συνομιλία τῶν γυναικῶν μὲ ξένους ἀνδρας. Καὶ ὅταν ὁ Γερμανὸς ἀντιπρόσωπος ἐπεχείρησε νὰ εἰσέλθῃ διὰ τῆς βίβας εἰς μίαν οἶ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου

κίαν, οἱ χωρικοὶ τὸν ἠμπόδισαν ἐπίσης διὰ τῆς βίας.

Ἡ ἄρνησις τῶν χωρικῶν νὰ ἐπιτρέψουν τὴν συνομιλίαν τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς μετὰ τὰς γυναῖκες καὶ τὰ σημειωθέντα, ὥς ἐκ τούτου, μικροεπεισόδια, ἐξηνάγκασαν τὴν Ἐπιτροπὴν νὰ διακόψῃ προσωρινῶς τὰς ἐργασίας της καὶ νὰ περιορισθῇ εἰς συνομιλίας καὶ εἰς συσκέψεις περὶ τοῦ πρακτέου.

ΟΙ ΙΤΑΛΟΑΥΣΤΡΙΑΚΟΙ ΕΖΗΤΗΣΑΝ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΜΕ ΔΙΕΘΝΗ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΑ.

Κατὰ τὰς συσκέψεις αὐτάς, οἱ Ἱταλοαυστριακοί, ἐκμεταλλεύμενοι τὰ μικροεπεισόδια ποὺ συνέβησαν στὰ χωριά καὶ μεγαλοποιούντες αὐτὰ κατὰ τὸ συμφέρον τους, προσεπάθησαν νὰ παρουσιάσουν τὴν Δημοσίαν Τάξιν ὥς διασαλευθεῖσαν ἐπικινδύνως καὶ ἐξέφρασαν τὴν γνώμην ὅτι ὑποτοιαύτως συνθήκας ἀναρχίας δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ ἀπροσκόπτως τὸ ἔργον τῆς ἐπιτροπῆς καὶ ὅτι, ὥς ἐκ τούτου, ἐπεβάλλετο νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὴν Πρεσβευτικὴν Διάσκεψιν τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ μετὰ Διεθνῆ στρατεύματα. Ὁμως, ὁ Γάλλος ἀντιπρόσωπος, διαφωνήσας μετὰ τοὺς Ἱταλοαυστριακοὺς, ὑπεστήριξεν ὅτι δὲν θὰ ἦτο δικαιολογημένη ἡ ζήτησις Διεθνούς Κατοχῆς πρὸς ἀσφάλειαν τῆς Ἐπιτροπῆς, προτοῦ ζητηθῇ ἡ συνδρομὴ τῶν Ἑλληνικῶν Ἀρχῶν. Καί, ἐν συνεχείᾳ, εἰσηγήθη πρότασιν—γενομένην δεκτὴν παρ' ὅλων—ὅπως ζητηθῇ ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ζωὴν τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, τὴν ἐλευθέραν εἴσοδον τῆς ἐπιτροπῆς εἰς τὰ χωριά, καὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν κατοίκων.

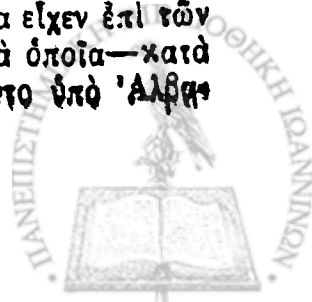
Τὰ ἀνωτέρω διεβιβάσθησαν, μέσω τοῦ ξεναγοῦ κ. Μελά εἰς τὸν Διοικητικὸν Ἐπιτροπὸν Κολώνιας, ὅστις καὶ ἔσπευσε νὰ διαβεβαιώσῃ τὸν Πρόεδρον τῆς Δ.Ε.Ε.Ε. ὅτι αἱ Ἑλληνικαὶ Ἀρχαὶ ἦσαν πρόθυμοι νὰ θέσουν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Δ. Ἐπιτροπῆς στρατιωτικὴν δύναμιν πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως καὶ νὰ ἱκανοποιήσουν ἀπόλυτα ὅλα τὰ αἰτήματά της, ἐξαίρεσι μόνον ἐκείνου ποὺ προσκρούει εἰς τὸ γνωστὸν τοπικὸν ἴδιμον τὸ ἀπαγορεύουν τὴν συνομιλίαν

τῶν γυναικῶν μετὰ ξένους. Καὶ προσέθεσεν ὅτι ἀπεστάλη καὶ ἐγκύκλιος εἰς τὰ χωριά προτρέπουσα τοὺς κατοίκους νὰ διευκολύνουν τὸ ἔργον τῆς ἐπιτροπῆς καὶ νὰ ἐκφράζουν καὶ ἐκδηλώνουν ἡσύχως καὶ ἀθορύβως τὰ αἰσθήματά τους. Κατέληξε δὲ μετὰ τὴν παρατήρησιν ὅτι ὅσα συνέβησαν, δὲν ἦσαν—ὅπως κακῶς ἐχαρακτηρίσθησαν—κρούσματα ἀναρχίας, ἀλλὰ ἀπλὴ διαμαρτυρία τοῦ πληθυσμοῦ ποὺ εἶχεν ἐξοργισθῇ ἀπὸ τὴν ἀμφισβητήσασαν τὸν ἐθνισμόν των ἀπόφασιν τοῦ Λονδίνου καὶ εἶχεν ἐξαγριωθῇ ἀπὸ τὴν προκλητικὴν συμπεριφορὰν ἐνίων μελῶν τῆς Δ. Ἐπιτροπῆς καὶ ἀπὸ τὴν παρουσίαν ἐν αὐτῇ προσώπων διακειμένων δυσμενῶς πρὸς τὴν ὑπόθεσιν των τὴν ἐθνικὴν

Ἐκτοτε—ἀπὸ τῆς 11 Ὀκτωβρίου—συνώδευε πάντοτε τὴν Δ.Ε.Ε.Ε. εἰς τὰς περιόδους της, ἔφιππον στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα ἐκ δώδεκα ἀνδρῶν μετὰ ἐπὶ κεφαλῆς γλωσσωμαθῇ Ὑπαξιωματικόν, ὃ ὁποῖος διετέλει ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Προέδρου αὐτῆς. Καὶ οἱ χωρικοὶ πειθαρχοῦντες εἰς τὰς συστάσεις τῶν Ἑλληνικῶν Ἀρχῶν, ἀπέφευγον ἐπιμελῶς τὰς θορυβώδεις ἐκδηλώσεις καὶ ζητοῦσαν εὐπρεπῶς, ἀλλὰ καὶ ἐπιμόνως, ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴν νὰ χειρισθῇ τὸ Βορειοηπειρωτικὸν ζήτημα μετὰ μόνον γνώμονα τὴν ἀρχὴν τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν. Δὲν ἐπέτρεψαν ὅμως καὶ πάλιν τὴν συνομιλίαν τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς μετὰ τὰς γυναῖκες τους.

ΣΚΑΝΔΑΛΑ ΚΑΙ ΡΑΔΙΟΥΡΓΙΑΙ ΤΩΝ ΙΤΑΛΟΑΥΣΤΡΙΑΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΒΑΣΗΔΩΝ.

Ἐν τῷ μεταξύ, οἱ Καβάσηδες ἐξηκολούθουν προκλητικῶς καὶ μετὰ δραστηριότητα νὰ ὑποκινοῦν τοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ νὰ τοὺς προτρέπουν ὅπως δηλώσουν εἰς τὴν Δ. Ἐπιτροπὴν ὅτι ἐπιέζοντο παρὰ τῶν Ἑλληνικῶν Ἀρχῶν νὰ μὴ προβοῦν εἰς ἐκδηλώσεις τῶν πραγματικῶν των αἰσθημάτων. Ἐκ παραλλήλου, τὰ μέλη τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας, προσπαθοῦσαν νὰ συλλέξουν νέα στοιχεῖα κυροῦντα τὴν ἀρχικὴν των γνώμην, ὅτι ἡ Ἑλλὰς οὐδὲν δικαίωμα εἶχεν ἐπὶ τῶν ἀμφισβητουμένων μερῶν, τὰ ὁποῖα—κατὰ τὴν γνώμην των—κατοικοῦντο ὑπὸ Ἀλβαν

νών, Κουτσοβλάχων και Βουλγάρων. Και ότι οι παρουσιαζόμενοι εις την Έπιτροπὴν πληθυσμοὶ ἦσαν ταραχοποιοὶ στοιχεῖα μεταφερθέντα ἐξ Ἑλλάδος.

Αἱ σχέσεις αὗται, δημοσιευθεῖσαι εἰς Ρώμην καὶ Βιέννην καὶ τηλεγραφηθεῖσαι εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν χωρίων τῆς περιφερείας Κολώνιας, προκάλεσαν βαθυτάτην αἴσθησιν. Καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς γύρω περιοχῆς ὠργάνωσε τότε ἐπιβλητικὸν Συλλαλητήριον στὴν Ἑρσέκα κατὰ τὸ ὁποῖον ἐψηφίσθησαν διαμαρτυρίαι ἀγανακτήσεως διὰ τὰ συκοφαντικὰ καὶ ἀβάσιμα αὐτὰ δημοσιεύματα τῶν Αὐστροῦταλῶν. Κατὰ τὸ Συλλαλητήριον δὲν ἔλαβε χώραν οὐδὲν ἐπεισόδιον καὶ ἐπεκράτησε τάξις ἀξιοθαύμαστος.

Η Δ.Ε.Ε.Ε. ΟΜΟΛΟΓΕΙ ΤΗΝ ΑΔΥΝΑΜΙΑΝ ΤΗΣ ΝΑ ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΗΣ ΚΑΙ ΖΗΤΕΙ ΟΛΗΓΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΕΣΒΕΥΤΙΚΗΝ ΔΙΑΣΚΕΨΙΝ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΑΚΤΕΟΥ.

Αἱ μηχανορραφαὶ τῶν Ἰταλοαυστριακῶν, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν ἄρνησιν τῶν χωρικῶν νὰ ἐπιτρέψουν συνομιλίαν μὲ τὶς γυναῖκες, ἔφεραν καὶ πάλιν τὸ ἔργον τῆς Δ. Έπιτροπῆς πρὸ ἀδιεξόδου καὶ τὴν ἐξηνάγκασαν νὰ δισκόψῃ ἐκ νέου τὰς ἀνὰ τὴν ὑπαιθρον περιοδείας τῆς, ὡς περιττὰς καὶ ἀσκόπους πλέον, καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν Πρεσβευτικὴν Διάσκεψιν νέας ὁδηγίας. Διεπιστώθη δηλαδὴ ριζικὴ διαφωνία μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Τριπλῆς Συνεννοήσεως ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας ἀφ' ἑτέρου καὶ ἔγινεν ὀλοφάνερο ὅτι ἡ Έπιτροπὴ εἶχε χωρισθῇ εἰς δύο παρατάξεις ἀντιπροσωπευτικὰς τῶν δύο μεγάλων Εὐρωπαϊκῶν συνασπισμῶν. Καὶ ἐπειδὴ ἑκάτερά τῶν δύο ἀντιθέτων παρατάξεων ὑπεστήριζεν ἀνενδότως τὰς ἀπόψεις τῆς, ἐλήφθη ἀπόφασις τῆς Δ. Έπιτροπῆς νὰ ὑποβάλλουν τὰ μέλη αὐτῆς ἐκθέσεις καὶ ὑπομνήματα—ἐκαστὸν χωριστὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὰς ἀπόψεις του—εἰς τὰς Κυβερνήσεις των καὶ εἰς τὴν Πρεσβευτικὴν Διάσκεψιν καὶ νὰ ἐνεργήσουν σύμφωνα μὲ τὰς ὁδηγίας καὶ τὰς ἐντολὰς ποὺ θὰ ἐλάμβανον.

Κατὰ ἐγκύρους καὶ ἀξιοπιστοὺς πληροφωρίας ποὺ ἀνεκοίνωσεν ἐμπιστευτικῶς εἰς τὴν Γεν. Διοίκησιν Ἰωαννίνων ὁ διαπρε-

πῆς Γάλλος δημοσιογράφος. F. De Zessen (ὁ De Zessen ἦταν πάντοτε ἄριστα πληροφορημένος καὶ παρηκολούθησεν ἀνελλιπῶς τὰς ἐργασίας τῆς Έπιτροπῆς) οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Τριπλῆς Συνεννοήσεως, εἰς τὰς ἐκθέσεις των πρὸς τὰς Κυβερνήσεις των καὶ τὴν Πρεσβευτικὴν Διάσκεψιν, ἀνέφερον—μαζὺ μὲ πολλὰ ἄλλα—καὶ τὰ ἀκόλουθα:

1ον. Ὅτι οἱ ἱεροὶ λόχοι καὶ οἱ κάτοικοι τῶν ἀμφισβητούμενων μερῶν θὰ διεξεδίκουν τὰ δίκαιά τους πάσῃ θυσίᾳ, μὴδὲ τῆς ἐνόπλου ἀνιστάσεως ἐξαιρουμένης καὶ ὅτι εἶχε καθῆκον ἡ Δ.Ε.Ε.Ε. νὰ ἐμποδίσῃ μὲ κάθε τρόπο τὴν προβλεπομένην ἀναπόφευκτον αἵματοχυσίαν καὶ τὰς ἄλλας πιθανὰς καταστροφάς.

2ον. Ὅτι ἦτο βέβαιον ὅτι οἱ γρη῏ς ὠμίλουν κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν Ἀλβανικὴν γλῶσσαν. Ἦταν ὅμως ἐπίσης ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ νεωτέρα γενεά—ἀπὸ τριάκοντα ἐτῶν καὶ ἐντεῦθεν—ὠμίλει καὶ ἔγραφε τὴν Ἑλληνικὴν, τὴν ὁποίαν μετεχειρίζοντο ὡς ἐμπορικὴν γλῶσσαν καὶ αὐτοὶ οἱ Μουσουλμᾶνοι.

3ον. Ὅτι ἡ συνείδησις τῶν κατοίκων ἦταν Ἑλληνικὴ καὶ τοσοῦτον ἀνεπτυγμένα καὶ ζωηρὰ τὰ αἰσθήματά τους, ὥστε θὰ ἐπηκολούθουν ἐξάπαντος σφαγαί, εὐθύς μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

4ον. Ὅτι ἡ μητρικὴ γλῶσσα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις διὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐθνότητος καὶ ὅτι ἦτο ἀδύνατον μὲ τοιαύτην σφαλερὰν βάσιν νὰ ἐξηκολούθουν αἱ ἐργασίαι τῆς Έπιτροπῆς.

5ον. Ὅτι σὶ τὸ διαμέρισμα Κορυτσᾶς—Κολώνιας—Λεσκοβικίου ὑπῆρχε μεγάλη δύναμις Ἑλληνισμοῦ ἀνεπτυγμένου, ἦτο δὲ ἀπολύτως ἀδύνατος ἡ συμβίωσις τοῦ πληθυσμοῦ τούτου μετὰ τῶν Ἀλβανῶν ὑπὸ Κράτος Ἀλβανικόν.

6ον. Ὅτι ἡ ὁδὸς Κορυτσᾶς—Κολώνιας—Λεσκοβικίου—Ἰωαννίνων, ἦτο ἡ μόνη ποὺ συνέδεε τὴν Μακεδονίαν μετὴν Ἡπείρου.

7ον. Ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀναθεωρηθῇ ἡ ἀπόφασις τοῦ Λονδίνου, τόσον διὰ τὰ ἀμφισβητούμενα μερῇ, ὅσον καὶ διὰ τὰ ἐπιδικασθέντα.

8ον. Ὅτι ἐθεώρουν λῆξαν τὸ ἔργον τῆς Έπιτροπῆς.

Ἐν τούτοις, παρ' ὅλα αὐτά, ὡς ἐγνώσθη ἀργότερα ἐκ θετικῆς πηγῆς (ἀπορρήτου), ἡ ἀπάντησις τῆς Πρεσβευτικῆς Διασκέψεως εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν μελῶν τῆς Δ. Ἐπιτροπῆς ἦτο νὰ καταγραφοῦν ὡς Ἀλβανικά ὅλα τὰ χωρία ποὺ δὲν θὰ ἐδέχοντο νὰ γίνῃ ἐξέτασις τῆς ὁμιλουμένης εἰς τὰ σπῖτια τοὺς γλώσης, ἐὰν καὶ ὅταν ἤθελε ζητηθῇ τοιαύτη ἔρευνα. Δηλαδή, ἡ ἀπάντησις ἦταν ἀπολύτως σύμφωνος μὲ τὰς ἀπόψεις τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας.

Ἐν συνεχείᾳ, κατὰ τὸ τελευταῖον δεκάημερον τοῦ Νοεμβρίου, τὰ μέλη τῆς Διεθνoῦς Ἐπιτροπῆς ἔλαβον ἐπιτακτικὰς ὁδηγίας τῶν Κυβερνήσεων τῶν νὰ ἐπισπεύσουν ὁπωσδήποτε τὴν λήξιν τῶν ἐργασιῶν, ὑπογράφοντες σχετικὸν Πρωτόκολλον.

Οὕτω, κατὰ διαταγὴν τῆς Πρεσβευτικῆς Διασκέψεως, ἔληξαν αἱ ἐργασίαι τῆς Διεθνoῦς Ἐπιτροπῆς ἥτις καὶ ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Ἑρσέκην τὴν 23 Νοεμβρίου, ἀκολουθήσασα—κατόπιν ἀξιώσεως ἐπιμόνου τοῦ Γάλλου ἀντιπροσώπου—τὴν ὁδὸν Λεσκοβίκι, Ἀργυρόκαστρον, Δέλβινον Ἀγίους Σαράντια. Καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ δρόμου, μέχρι τῶν Ἀγίων Σαράντια εἶχον συγκεντρωθῇ οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ χωρίων καὶ τοὺς ἐχαιρέτησαν μὲ ἐνθουσιώδεις ἑταιρικαυγὰς ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως, ἀναγκάσαν-

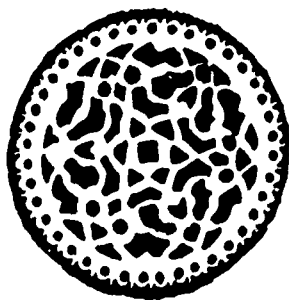
τες αὐτοὺς νὰ ἀκούσουν τὰς προσφωνήσεις καὶ νὰ δεχθοῦν ὑπομνήματα, διὰ τῶν ὁποίων ἐξεδηλοῦτο ἡ ἀμετάτρεπτος ἀπόφασις τῶν νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴν Ἑλλάδα. Αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ πληθυσμοῦ ἐφθασαν τὰ ὅρια πραγματικοῦ παραληρήματος. Ἀλλά, ... «Στοῦ κουφοῦ τὴν πόρτα ὅσο θέλεις βρόντα», ὅπως πολὺ σοφὰ τὸ λέγει ἡ λαϊκὴ παροιμία.

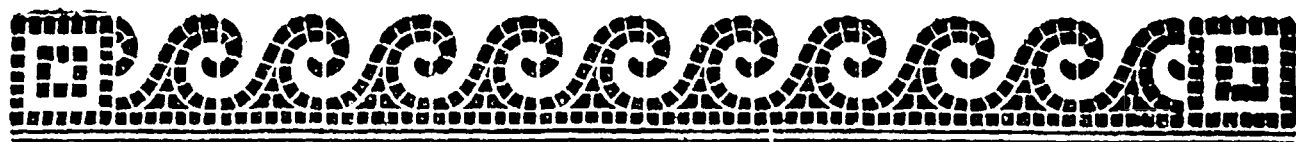
Στὸ Ἀργυρόκαστρο ἡ Δ. Ἐπιτροπὴ παρέμεινεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, καὶ ὁ Πρόεδρος αὐτῆς, ἐδέχθη προθύμως τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν διαφόρων διαμερισμάτων, καὶ παρέλαβε τὰ ὑπομνήματα καὶ τὰ ψηφίσματα διαμαρτυρίας τῶν κατοίκων, δηλώσας ὅτι θὰ τὰ μελετήσῃ μετ' ἐνδιαφέροντος καὶ μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς.

Ἐν συνεχείᾳ, συνεκροτήθη στὸ Ἀργυρόκαστρο, πάνδημον καὶ ἐπιβλητικὸν εἰς ὄγκον καὶ εἰς ἐνθουσιώδεις ἐκδηλώσεις συλλαλητήριον ποὺ ἐπῆρε τρόπον τινὰ τὴν μορφὴν δημοψηφίσματος ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως μὲ τὴν Ἑλληνικὴν Πατρίδα.

Τέλος, τὴν 28ην Νοεμβρίου ἡ Δ.Ε.Ε.Ε. ἀνεχώρησεν δι' Ἀγίους Σαράντια καὶ ἐκεῖθεν αὐθημερόν δι' Ἰταλίαν πρὸς περαιτέρω σύσκεψιν διὰ τὴν χώραν τῶν Ἑλληνοαλβανικῶν συνόρων.

(Συνεχίζεται)

† ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ, Μητροπολίτου Κορυτσᾶς

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ*

ΛΟΓΙΟΙ-ΣΧΟΛΕΙΑ & ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΙΕΡΕΥΣ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΙΤΗΣ

ΚΑΙ Η ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ

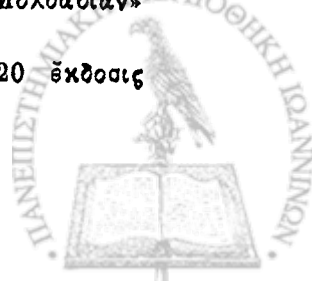
Ἐκ τῶν βαλκανικῶν χωρῶν εὐκόλως ἠδύναντο οἱ Ἡπειρώται Λόγιοι νὰ μετασταθμεύσωσι καὶ ἐγκλιματισθῶσιν εἰς τὰς παριστρίους χώρας καὶ δὴ ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀλβανικῆς καταγωγῆς (ἀλλ' ἑλληνοπρεπεστέρων τῶν γαλαζοαἰμῶν Ἑλλήνων) ἡγεμόνων. Ἐν Ἰασίῳ σημειοῦνται ὡς διδάσκαλοι Ἡπειρώται : 1. Νικόλαος Κεραμεὺς Ἰωαννίτης. 2. Ἰωάννης ὁ ἐξ Ἀγράφων Κουτσόβλαχος. 3. Νικόλαος Τζέρτζουλῆς Μετσοβίτης. 4. Ἰώσηπος ὁ Μοισιόδαξ ἐκ καταγωγῆς Κουτσόβλαχος. 5. Ἰωάννης Μακρῆς Ἰωαννίτης. 6. Ἰωάννης Καλλούσιος Ἰωαννίτης κ. ἄ. πολλοί. Καὶ οὗτοι εἰς τὸ ἓν κλεινὸν κέντρον τῶν Μουσῶν. Εἰς δὲ ἕτερον ἐν Βουκουρεστίῳ ἀναφέρονται οἱ ἐξῆς : 7. Ἀναστάσιος Ἰωαννίτης. 8. Μητροφάνης Γρηγοράς ἱερομόναχος Δωδωνχίος. 9. Κωνσταντῖνος Ἰωαννίτης. 10. Λάμπρος Φωτιάδης ὁ περικλεῆς Ἰωαννίτης. 11. Νικόλαος Βάρκοσης Ἰωαννίτης. 12. Μεθόδιος Ἀνθρακίτης. 13. Χριστόφορος Ἐμποροκωμήτης Ἰωαννίτης. 14. Ἀδράμιος κατὰ μὲν τὸν Ν. Δόσιον Ἕλληνας Ἡπειρώτης (*), κατὰ δὲ τὸν Erbiceanu Κουτσόβλαχος. 15. Λάμπρος Δήμαρος Ἰωαννίτης. 16. Νεόφυτος Δούκας Ζαγορήσιος. 17. Γεώργιος Γεννάδιος ἐκ Δοριανῶν. 18. Ἀνδρέας Μουστοξύδης, ὁ ἀνάδοχος τοῦ Σπ. Λάμπρου. 19. Πολυζῶης Κοντὸς Ἰωαννίτης. 20. Δημ. Πάμπερις Μοσχοπολίτης. 21. Στέφανος Ἀλβανιτοχωρίτης. 22. Χριστόφορος Νικολαΐδης Ἀλβανιτοχωρίτης (Ἀλβανιτοχωρίται = ἄποικοι Ἡπειρώται ὑπῆρχον πολλοὶ ἐν Ρουμανίᾳ). 23. Ἀνδρέας Μοισιόδαξ (ἄδελφός τοῦ Ἰωσήπου), 24. Νικόλαος Λαζάρου Ἰωαννίτης, ὁ γράψας περιγραφὴν τῆς Βλαχίας (βλ. Blancard, Mauroyeni σ. 852), 25. Ἀθανάσιος Βογορίδης Ἡπειρώτης ἐξ Ἀρβανιτοχωρίου, σπουδάσας ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ Εὐρώπῃ, ἀποθανὼν τῷ 1826 (*). Ἐξ Ἀρβανιτοχωρίου τῆς Τζερβενού κατήγετο καὶ ὁ ἡγεμὼν Βασίλειος Λούπος. Οὗτος ἐξέδωτο «γράμμα σιγιλλιώδες τῷ Πατριάρχῃ Κων)πόλεως Παρθενίῳ τῷ Δ', . . χορηγοῦν δίκαια σταυροπηγιακὰ εἰς τὸ Ἀλβανιτοχώριον . . πατρίδα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας Βασιλείου, καθὸ πληρώσαντες (sic) τὰ χρέη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῷ 1642 κατ' Ἀπρίλιον μῆνα» (*). Ὁ Ἰωαννίτης Ν. Δόσιος ἔγραψε καὶ ἐν τῇ «Πατρίδι τοῦ Βουκουρεστίου», ἀριθ. 2401 — 2403 «Ἐπίτομον ἀναγραφὴν τῶν ἐν ταῖς ἡγεμονικαῖς Ἀκαδημίαις διδασκάντων» ἐξ ἐλ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου.

1. Βλ. Ν. Dosii, Studii Greco - Romane, Jasi. I, 1901, σ. 63 ἐ.

2. Βίος αὐτοῦ ἐν Πανδώρα Κ', 1870, σ. 414 - 416. «Οἱ Βογορίδαι εἰς τὴν Μολδαβίαν» (Ἰστορία, περιοδ. ἐκδόσεις «Πρωίας», τευχ. Γ', 20 Ἰουνίου 1935, 58 - 67.

3. Documente istor. Romanilor ... Hurmuzaki, τόμ. XIV, 1915, σ. 720 ἐκδόσεις Ν. Jorga.

ληνικῶν καὶ ρουμανικῶν πηγῶν καὶ ἐπὶ τῇ βάζει τοῦ Ἰωαννιτικοῦ χειρογράφου (1) καὶ ἔχει διδασκάλους ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ 34 ἐν Ἰασίῳ. Διὰ τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Ἰασίου ἡ ἔρευνα εἶναι δυσκολωτέρα. Τὰ κέντρα ταῦτα ἐκαλλιέργησαν τόσον πολὺ καὶ διέδωκαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ὥστε κατήντησεν ἐπίσημος γλῶσσα εἰς τὰς πόλεις ἡ Ἑλληνικὴ καὶ αὐτὸς ὁ ἡγεμὼν Καντεμῖρ ἔγραψεν ἑλληνιστὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ρουμανίας καὶ ἄλλα ἔργα (2). Σήμερον ἔχουσι κατανοήσει τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν Ρουμανίᾳ καὶ οἱ κορυφαῖοι τῆς ἐπιστήμης, καὶ οἱ Ἕλληνες Φαναριῶται ἡγεμόνες, ἵσταντο λίαν ὑψηλὰ καὶ μακρὰν πάσης ἐθνικιστικῆς φιλοδοξίας πρὸς ὁλίαν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ. Αὐτὸς ὁ Jorga εἰς ἓν τῶν τελευταίων ἔργων του ἔγραψεν : «Γνωρίζομεν ἀρχετὰ σήμερον ν' ἀπαντήσωμεν περὶ τῶν ἐκτοξευομένων κατηγοριῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀρχόντων καὶ κληρικῶν, εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἐρωτήσεις. Αἱ ἑλληνικαὶ σχολαὶ τῶν ἡγεμονιῶν δὲν εἶναι ὄργανον ἐθνικῆς ἑλληνικῆς προπαγάνδας, ἥτις θὰ ἦτο ἀκατανόητος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀλλ' ἀντιπροσωπεύουσι τὸν ἀνώτερον ἐκπολιτιστικὸν τύπον ἐν τῇ καθιερωμένῃ (ἑλληνικῇ) γλώσσῃ, ἥτις ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν Λατινικὴν διατηρουμένην παρὰ τοῖς Δουτικοῖς. Τὰ ἑλληνικὰ τυπογραφεῖα προσρίζονται μόνον εἰς τὸ νὰ δώσωσιν ὅπλα εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν ἐν τῷ ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς πολέμῳ κατὰ τοῦ καθολικισμοῦ, ὅστις προὔχῳρει ὑποστηριζόμενος παρὰ τῆς αὐστριακῆς αὐλῆς (3)». Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἤρchiσε νὰ διακηρύττῃ εἰς τοὺς μισοφαναριώτας Ρουμάνους ὁ Jorga ἀπὸ τοῦ 1894, ὅτε ἐπέστρεψεν ἐκ Γερμανίας. Τότε εὗρεν ὁμόγνωμον καὶ ὁμότροπον καὶ τὸν τρόφιμον τῆς ἡμετ. Θεολογικῆς Σχολῆς Κων. Erbiceanu καθηγητὴν τῆς Θεολογίας ἐν Βουκουρεστίῳ, ὅστις καὶ τὸν κατάλεγον τῶν ἐκεῖ ἑλληνικῶν χειρογράφων ἐδημοσίευσεν, ὡς καὶ τὸ χρονικὸν τῶν ἐλλήνων λογίων (πληρέστερον τοῦ Σάθα) ἀνεδημοσίευσεν, ἐνθα καὶ ταῦτα γράφει : «Θὰ ἀναγνωρίσωμεν, ὅτι τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα ἐγένοντο παρ' ἡμῖν ἀσυγκρίτως πολλῷ μείζονος ὠφελείας ἢ βλάβης πρόξενα. Ἀφ' οὗτου ἤρxiato ἡ ἐπίδρασις τῆς ἑλληνικῆς παιδείας παρὰ Ρουμάνοις ἤρxiato ν' ἀναπτύσσεται καὶ καλλιεργῆται ζωηρότερον ἢ ἐθνικὴ ἡμῶν γλῶσσα (4)». Καὶ αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν καὶ εἰς τὴν Ρουμανίαν ὀφείλεται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς Ἠπειρώτας καὶ Ἀλβανούς, οἵτινες ὑπὸ τὴν κοινὴν τοῦ ἑλληνισμοῦ σημαίαν διέδωκαν ἓνα παλαιγενὲς πολιτισμὸν καὶ ἀνεγέννησαν τοὺς βαλκανικοὺς λαοὺς, ὅπως ἀκριβῶς ἔπραξαν, καὶ οἱ φυγάδες τοῦ Βυζαντίου Λόγιοι εἰς τὰς Εὐρώπας. Ὁ κορμὸς τοῦ ἀρχαίου ἐν τῇ Ἠπειρῳ ἑλληνισμοῦ ἔχων βαθυγείους τὰς ρίζας ἀνέδιδε ἀείποτε νεαροὺς βλαστοὺς πληρεῖς εὐχύμων καὶ γλυκυτάτων καρπῶν. Κατὰ τοὺς ἐσχάτους καιροὺς ἐπιπολαίως κρίνοντές τινες ἐθνολόγοι διημφισβήτησαν τὴν ἀρχαιότητα τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Ἠπείρου. Ὁ μέγας γλωσσολόγος Γερμανὸς Αὔγουστος Fick ἀποφαίνεται : «Ἡ πα-

1. Περὶ τοῦ χειρογράφου ἔγραψεν ὁ Δόσιος ἐν τῇ «Πατρ. Βουκ.» τοῦ 1899, ἀριθ. 2403 καὶ ἀλλαχοῦ ὁράκις ἀναφέρει πέραν τοῦ 14' αἰῶνος λογίους βλ. *Studii Greco-romane* I, 1901 σ. 45: «de la Inceputul secolului al XIX - lea, care face parte din mica nostra colectiunea de manuscrise Grecesci».

2. Βλ. τὸ λαμπρὸν ἔργον τοῦ Θεοδ. Ἀθανασίου πρωτοερέως ἐν Ρουμανίᾳ καὶ προλῦτου τῆς Θεολογίας τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου «Περὶ τῶν ἑλληνικῶν σχολῶν ἐν Ρουμανίᾳ». Ἀθήναι 1897, σ. 174. Περὶ τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ρόλου τῶν Ἀκαδημιῶν τῆς Ρουμανίας, αἵτινες ὑπῆρξαν τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ πανεπιστήμια ἐν τοῖς Βαλκανίοις, καὶ ὅθεν ἔλαβεν ὠθηοὶν καὶ ἡ Μοσχόπολις νὰ ἰδρύσῃ τὴν «Νέαν Ἀκαδημίαν» βλ. ἡμῶν σύγγραμμα «Γρηγόριος Ἀργυροκαστριτῆς κτλ. ἐπίμετρον, Ἡ ἱστορία τῆς Μοσχόπολεως» σ. 161 - 208.

3. *Histoire d' Etats Balcaniques*. Paris 1925, σ. 56 - 58.

4. *Cronicarii Greci* . . de Const. Erbiceanu. Bucaresti 1890. πρόλογ. σ. XIV. Τελευταῖον ἔγραψε καὶ ὁ R. Ortiz, «Sull' importanza della dominazione Fanariota in Romania come determinatrice dei contatti linguistici e letterari italo-romeni attraverso la lingua e letteratura neo-ellenica», ἐν *Atti del V Congr. intern. dei st. biz.* Roma 1939, σ. 252 - 283 (σπουδαίον).

ρανόησις χωρίων τινών του Θουκυδίδου, δε αποβλέπων εις την ανάπτυξιν των 'Ηπειρωτών αποκαλεί αυτούς βαρβάρους, παρεπλάνησέ τινας έρευνητάς, ώστε υπέλαβον, ότι οι 'Ηπειρώται κατ' αρχάς ουχι 'Έλληνες βραδύτερον και ούτως έταύτισαν αυτούς μετά των παλαιών 'Ιλλυριών και των νυν 'Αλβανών⁽¹⁾ Πάσαι αύται αι άσαφείς έννοιαι άπεβλήθησαν τώρα διά μιās και ή κοιτίς του 'Ελληνισμού έκαθάρσθη άπό πάσης ύπονοίας περί βαρβαρότητος και αι έπιγραφαι της Δωδώνης γνωρίζουσιν ήμιν την άρχαίαν ήπειρωτικήν διάλεκτον ως μίαν των βορείων έλληνικών διαλέκτων, αΐτινες προς άλλήλας όμοιαι έκτείνονται άπό των 'Ακροκεραυνίων μέχρι Βοιωτίας και μεσημβρινής Θεσσαλίας⁽²⁾. Λίαν διαφωτιστικόν εις τό σημείον τουτο είναι και τό χωρίον του Στράβωνος (Ζ', 326) : «'Ηπειρώται δ' εΐσι και 'Αμφίλοχοι κι' οι υπερκείμενοι και συνάπτοντες τοίς 'Ιλλυρικοίς όρεσι, τραχείαν οΐκοῦντες χώραν, Μολοττοί τε και 'Αθαμάνες και Αΐθακες και Τυμφαίοι και 'Ορέσται, Παρωραίοι τε και 'Ατιντάνες», δηλ. έν' έπιβεβαιώση ό άρχαίος γεωγράφος, ό έπιτοπίως έξερευνήσας τά μέρη εκείνα τον έλληνισμόν αύτών συνάπτει τους κατοίκους αύτών προς τους 'Ηπειρώτας. — Τό χωρίον ένδεικτικόν και διά τά όρια. — Άλλως και ή άρχαιολογική σκαπάνη άπέδειξεν, ότι όμοια έργα τέχνης άνεκαλύφθησαν έσχάτως εις την Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν και Νότ. 'Αλβανίαν — παλαιότερον δέ τῷ 1870 και έν Δίβρη της Βορ. 'Αλβανίας — όμοια δηλ. προς τά της Δωδώνης⁽³⁾, έξ ου συνάγεται ότι «οί κάτοικοι της 'Ηπείρου οί κατασκευάσαντες και ζήσαντες με τά προϊόντα ταῦτα της βιοτεχνίας πρέπει νά ανήκουν εις την αυτήν έλληνικήν φυλήν ... ένῳ ό πρωτοελλαδικός πολιτισμός της νοτίου 'Ελλάδος πρέπει ν' άποδοθῇ εις μη έλληνικά φύλα ...⁽⁴⁾». Πάντως τό μαντεϊον της Δωδώνης είναι πανάρχαιον ίδρυμα Πελασγών, οΐτινες μετήνεγκον είτα αυτό εις Θεσσαλίαν. 'Ο Στράβων περιγράφας την έρήμωσιν της 'Ηπείρου ως και της Δωδώνης έπιλέγει : «έστι δέ, ως φησιν 'Εφορος, Πελασγών 'Ιδρυμα' οι δέ Πελασγοί των περί την 'Ελλάδα δυναστευάντων άρχαιότατοι λέγονται και ό ποιητής φησίν : «Ζεῦ ἄνα, Δωδωναίε, Πελασγικέ», ό δέ 'Ησίοδος «Δωδώνην φηγόν τε, Πελασγών έδραν» (Ζ', 327), και κατωτέρω : «'Η Δωδώνη τό μέν παλαιόν υπό Θεσπρωτοίς ήν και τό όρος ό Τόμαρος ή Τμάρος, ύφ' ό κείται τό Ιερόν» (Ζ', 328). 'Αναφέρομεν έν-

1. "Εχω διακηρύξει άνέκαθεν και πιστεύω άκραδάντως ότι οι δύο λαοί μετά και των άρχαίων Μακεδόνων έχουν κοινήν την καταγωγήν, ήσαν οι άρχαιοι Πελασγοί ή Δωριεΐς και διέφερον τό πάλα ως προς τον βαθμόν του πολιτισμού διό και άπό των Μακεδονικών χρόνων ήνώθησαν αυτοί μόνοι έξ όλων των φύλων της 'Ιλλυρικῆς Χερσονήσου, συνεπολέμησαν και έχουν έκτοτε κοινήν την ιστορίαν.

2. 'Εν ταίς Συμβολαίς του Bezzenberger, III, 226. "Επιτι τό άρθρον του άειμνήστου διδασκάλου μου Γ. Χατζηδάκι «Περί του έλληνισμού της 'Ηπείρου» έν «'Ηπειρωτικῷ εικονογραφημένῳ Λευκώματι» 1912, σ. 132 - 141.

3. 'Ός αυθεντικῶς γράφει ό Heurtley έν The annual of the British School at Athens XXVIII, 1926 - 7, σ. 191 ε. και XXIX, 1927 - 8, σ. 186.

4. 'Ηπειρ. Χρον. Ι', 1935, σ. 211 - 212 και έπιφέρει : «Οὐδέν λείψανον άρχιτεκτονικόν εύρέθη δυνάμενον ν' άποδοθῇ εις τους άρχαίους χρόνους ... Αί εύρεθεΐσαι κέραμοι φθάνουσι μέχρι του Β' αΐωνος, σ. 213 περί δέ των άρχαιολ. μνημείων του Καραπάνου γράφει, ότι «μόλις φθάνουν μέχρι του Θ' και Ζ' αΐωνος», και έν τη Μεγ. 'Ελλ. 'Εγκυκλ. IB', σ. 3286, 1930 : «'Η Δωδώνη μάς δίδει δείγματα τινά της τέχνης και του πολιτισμού της χώρας κατά τον ζ' π. χ. αΐωνα. Δυστυχῶς οὐδέν των σωζομένων ή ανακαλυφθέντων εκεί κτιρίων φθάνει εις τόσον παλαιάν εποχήν». Δέν νομίζετε, ότι υπάρχει σύγχυσις εις ταῦτα ; 'Ημεΐς έγράψαμεν, άφού έπιτοπίως έξητάσαμεν τά μνημεία και έπέσθημεν, ότι ταῦτα ανήκουσιν όντως εις τον Θ' αΐωνα, και τουτο, διότι άσφαλῶς κατά τον Ι' αΐωνα οι έξ 'Ηπείρου εισβαλόντες εις την Θεσσαλίαν Πετθαλοί μετήνεγκον έν τη χώρα των Περραιβών, κατοπιν δέ πλησίον της Σκοτοΐσης έπί του φηγωναίου Διός παρά τον 'Ιταρήσιον (κατ' 'Αρβανιτόπουλον ως είπομεν άνωτέρω) όπου προσήγετο ό 'Αχιλλεύς (Βλ. 'Εγκυκλ. Λεξ. 'Ελευθερουδάκη, 4, σ. 829, Τά άνωτέρω σημειωθέντα διασαφηνίζονται ένταῦθα).

ταῦθα τὸ ἀρχαιότατον καὶ σεβασμιώτατον τοῦτο μαντεῖον ⁽¹⁾ διὰ τὰ ἀποδείξωμεν, ὅτι ἐνταῦθα ὑπὸ τῶν σοφῶν ἱερέων, οἵτινες ὠνομάζοντο Σελλοὶ ⁽²⁾ (ἐπειτα παρ-
σιάζονται γυναῖκες αἱ πελειάδες) διετηρήθη ἡ ἀρχαία σοφία καὶ θεολογία. «Κατ'
ἀρχὰς μὲν οὖν ἄνδρες ἦσαν οἱ προφητεύοντες ... ὑποφῆτας γὰρ (ὁ ποιητῆς) καλεῖ,
ἐν οἷς τάττειντ' ἄν καὶ οἱ προφῆται. ὕστερον δὲ ἀπεδείχθησαν τρεῖς γραιῖ, ἐπει-
δὴ καὶ σύνναος τῷ Διὶ προσαπεδείχθη ἡ Διώνη» (Ζ', 329). 'Ενταῦθα ἀντὶ τῆς
Ἥρας συμπαραδρεύει τῷ Διὶ ἡ Διώνη καὶ ἀντὶ τῆς Πυθίας αἱ Πελειάδες ⁽³⁾. «Πε-
λειάδες δὲ μοι δοκέουσι κληθῆναι πρὸς Δωδωναίων ἐπὶ τεῦδε αἱ γυναῖκες· διότι
δάρβαροι ἦσαν. ἐδόκουν δὲ σφι ἐμοίως ὄρνισι φθέγγεσθαι. μετὰ δὲ χρόνον τὴν πε-
λειάδα ἀνθρωπίνῃ φωνῇ αὐδάσασθαι λέγουσι, ἐπεὶ τε τὰ συνετὰ σφι ἠῦδα ἡ γυνή.
ἔως δὲ ἐδαρβάριζεν ὄρνιθος τρόπον ἐδόκεε σφι φθέγγεσθαι· ἐπεὶ τέφω τρόπῳ ἄν πε-
λειὰς γε ἀνθρωπίνῃ φωνῇ φθέγγαιτο· μέλαιναν δὲ λέγοντες εἶναι τὴν πελειάδα,
σημαίνουσι, ὅτι Αἰγυπτίς ἡ γυνή ἦν» καὶ εὕρισκει στενὴν σχέσιν τῆς Δωδώνης
πρὸς τὸ ἐν Θήβαις τῆς Αἰγύπτου μαντεῖον ὃ Ἡρόδοτος τοιαῦτα περὶ τῶν πελειά-
δων ἐκθείς (II, 57, 58) ⁽⁴⁾.

Καὶ ταῦτα μὲν λέγει ὁ πατήρ τῆς ἱστορίας περὶ τῶν γραιῶν παρομοιάζων
αὐτὰς πρὸς πτηνὰ ἕνεκα τῆς θαρβάρου φωνῆς, δεχόμενος τὴν ἐκ Λιθύης καὶ Αἰγύ-
πτου προέλευσιν αὐτῶν ⁽⁵⁾. Λογικώτερος εἶναι ὁ Στράβων ἐκλαμβάνων αὐτὰς ὡς
οἰωνοσκοπούς. «ἴσως δὲ τινα πτῆσιν αἱ τρεῖς περισσότεραι ἐπέτοντο ἐξαίρετον, ἐξ ὧν
αἱ ἱέρειαι παρατηρούμεναι προεθέσπον» (Ζ' ἀποσπ. 1), ὅπερ σχολιάζων ὁ Εὐ-
στάθιος (εἰς Ὅμηρ. Ὀδύσσεια, Ε, 327) γράφει : «ὁ δὲ αὐτὸς καὶ εἰς τὰς ἔχει λεγο-
μένας μαντικὰς πελειὰς φησὶν, ὅτι αἱ πέλειαι εἰς οἰωνοσκοπίαν ὑπονοοῦνται,
καθ' ἃ καὶ κωρακομάντεις ἦσαν τινες». Ὁ Φιλόστρατος (Εἰκόν. II, 33) περι-
γράφει αὐτὰς ὡς : «'Ενταῦθα δὲ ἱέρειαι Δωδωνίδες ἐν στρυφνῷ τε καὶ ἱερῷ τῷ
εἶδει· εἰκόσιν γὰρ θυμιαμάτων ἀναπνεῖν καὶ σπονδῶν. καὶ τὸ χωρίον δὲ αὐτὸ θυ-
ῶδες, ὧ παῖ, γέγραπται καὶ ὁμφῆς μεστόν». Ἀπήχθεις, ὑποθέτω, τῶν παιναρχαί-
ων περὶ τὴν Δωδώνην παραδόσεων εἶναι τὸ μυθολογικὸν «Χρονικὸν τῆς Δρυοπί-
δος», ὅπερ μετὰ τὴν ἐκδασιν τοῦ Roupneville καὶ τοῦ Ἐμμανουὴλ Bekker ⁽⁶⁾. Ὁ γό-
νιμος Δροδιανίτης συγγραφεὺς καὶ ἐρευνητῆς τῆς ἱστορίας τῆς Ἠπείρου Ἀθ. Πε-

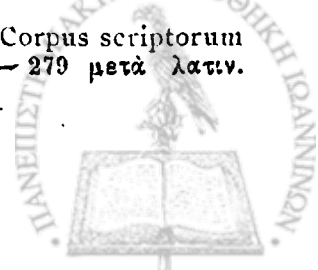
1. «Τὸ γὰρ μαντήιον τοῦτο ἀρχαιότατον νενόμισται τῶν ἐν ἑλληνι χρηστηρίων εἶναι καὶ ἦν τὸν χρόνον τοῦτον μουνῶν» (Ἡρόδ. II, 52).

2. Σελλοὶ ἢ Ἑλλοὶ (κατὰ Πίνδαρον) καὶ Ἑλλοπία ἡ χώρα. Ἡ λέξις ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ σέλας, καὶ κατὰ ταῦτα Ἑλληνες εἶναι οἱ φωτεινοί, οἱ λαμπροὶ καὶ ἐνδοφοί. Ὅλοι οἱ ἀρ-
χαῖοι ἔχουσι τοιοῦτον ἐθνικόν (πρβλ. οἱ Γερμανοὶ ἢ Τεῦτονες λέγονται Deutsche (ἐκ τοῦ ρήμ.
denten) ἥτοι ἐρμηνεῖς, ἐξηγηταί, σοφοί. οἱ Σλάβοι (ἐκ τοῦ slovo) ἥτοι οἱ ἐνδοφοί κ.τ.τ.

3. Πολυζήτητον τὸ ζήτημα τῶν πελειάδων, ὡς λέγονται αἱ ἱέρειαι τῆς Δωδώνης· πέλειαι
εἶναι αἱ περισσότεραι — περίεργος προφορικός τοῦ ἁγίου πνεύματος· δι' οὗ ἐκδηλοῦνται ἐν
χριστιανισμῷ αἱ ὁψηλαὶ τοῦ Ἰψόστου βουλαί — περὶ αὐτῶν ἔχομεν μονογραφίαν τοῦ G. Arneth :
«Über das Taubenorakel von Dodona». Wien 1840. Ὁ Ἀθηνῶν Μελέτιος, ὅστις ὡς Μητρο-
πολίτης Ἰωαννίνων εἶχε ἐξετάσει καλῶς τὰ τῆς Δωδώνης γράφει περὶ τῶν πελειάδων μετα-
φράζων ὡς τὸν Ἡρόδοτον : «Οἱ ἄποροι τοῦ μαντείου ἔλεγον, ὅτι ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς
ἦσαν αὗται Μοῦσαι· περισσότεραι (ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ, ἐκδ. β', τόμ. Β', σ. 274). ἔχον σχηματίζει
γνώμην ὅτι καὶ αἱ Μοῦσαι τοῦ Ἑλικῶνος ἦσαν ἱέρειαι (μονάζουσαι) αἵτινες εἰς τὰ ὕψη τοῦ ὄρους
καταφυγοῦσαι ἐκαλλιέργουν τὰ γράμματα, ὅπως οἱ μοναχοὶ τοῦ Βυζαντίου καὶ οἱ τῆς Λύσεως.

4. Πλάσματα εἶναι τὰ ὑπὸ τινων λεγόμενα, ὅτι αἱ ἱέρειαι ἦσαν ἀκατάληπτοι ὡς θαρβα-
ρίζουσαι ἐπειδὴ ἐφθέγγοντο γλῶσσαν ἐγχώριον καὶ οὐχὶ ἑλληνικὴν. ἐπιφέρουσι δὲ ὅτι καὶ
ἡ νῦν Ἀλβανικὴ, καὶ δὴ ἡ τοῦ Ἑλδασανίου ὡς εὐφωνοτάτη διὰ τὸ πλῆθος τῶν φθόγγων καὶ
τὴν μουσικὴν προσωδίαν, λέγεται γλῶσσα ἀηδόνης (gjiuhë e zogut). Τὸ πιθανώτερον εἶναι, ὅτι
ἐν τοῖς μαντείοις πάντοτε, ὅπως νῦν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, διετηρεῖτο ἀρχαῖκὴ γλῶσσα, ἡ
πελασγικὴ.

5. Τόση σημασία ἐδόθη εἰς αὐτό, ὥστε ὁ Bekker περιέλαβεν εἰς τὸ Corpus scriptorum
historiae byzantinae εἰς τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «Epiroteca» 1849, σ. 263 — 279 μετὰ λατιν.
μεταφράσεως.

τρίτης ἀνακαλύψας 5 νέα χειρόγραφα ἐποίησατο νέαν ἐκδοσιν (¹). Περί τῆς προ-
ελεύσεως τῆς μυθογραφίας ταύτης ὁ ἐκδότης τελείως σιωπᾷ, καίτοι συνοδεύει καὶ
πλουτίζει διὰ σημειώσεων καὶ ἐκτενῶν σχολίων. Κάμνομεν σύντομον περίληψιν
τῶν ὁ πρώτων φύλλων, ἀπερ εἶναι τὰ κυρίως μυθολογούμενα καὶ φθάνουσι μέχρι
τῶν ρωμ. χρόνων. Γίνεται μνεία ἀποικίας Ἀθηναίων εἰς Ἀλβανίαν. Ἐγούντο οἱ
ποιμένες Ἴφιτος καὶ Ἀτλας μετὰ τοῦ σφεῦ Ἀριστοβούλου ὑπὸ προστατὴν τὸν
Πάναν (²). Πότε ἐγένετο ἡ εἰρηνικὴ αὕτη ἐκστρατεία δὲν λέγεται, ἀλλὰ τῷ καιρῷ
ἐκείνῳ ἐτρέφοντο διὰ θαλάνων καὶ κρεάτων ἀγρίων ζώων. Ἐγεμὼν τῆς Ἀλβανίας
εἰς τὴν Ἀλδιούπολιν ἦν ὁ Ἀλβας, παρ' οὗ διδάσκονται τοῦ ἄρτου. Πηγαὶ ἀναφέρονται
τὸ ἱστορικὸν τοῦ Ταρχανιώτου καὶ Τλήμονος, Ἀνθοφίλου, Κάστορος καὶ Φερμείου.
Ἀξιοσημείωτον ὄντως καὶ χρήσιμον διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ χρόνου, εἶναι ὅτι τὸ
ἔριον Ἀλβανίας καὶ Ἡπείρου εἶναι ὁ Ἀῶς τῆς Ἐπαρχίας Βελλᾶς τιθεμένης ἐκ-
τὸς τῆς Ἡπείρου· τίς οἶδε τίς φύλαρχος Τουρκαλβανὸς εἶχε καταβιβάσει τόσον χα-
μηλὰ τὰ ὄρια τῆς Ἀλβανίας ἐπὶ τῆς Πίνδου (³). Ὁ Ἀτλας καὶ ὁ Ἴφιτος συνάφαν-
τες φιλικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ Ἀλβᾶ δὲν προῦχώρησαν περαιτέρω, ἀλλὰ περιωρί-
σθησαν εἰς τὴν Βόρειον Ἡπειρον. Ἰδοὺ λοιπὸν ἔχομεν τὴν πρώτην κατάληψιν ἀμα-
χητὴ τῆς περιμαχίτου νῦν ταύτης χώρας (⁴). Ἀλλ' ἡ ἐποχὴ αὕτη εἶναι λίαν πο-
λιά, διότι οἱ κάτοικοι λατρεύουσι τοὺς ἀρχαίους θεοὺς, τὸν Πᾶνα καὶ τὸν Κρόνον·
ὀνομάζονται Ἡπειρώται καὶ ἐπεκτείνονται ἐν Χαονίᾳ, Μολοσσίᾳ, Αἰδωνίᾳ, Φοι-
νικείᾳ καὶ Χειμάρᾳ. Τοῦθ' ἀπερ δὲ μαρτυρεῖ τὸν πολιτισμὸν τοῦ λαοῦ, ὅτι ὁ Κρό-
νος ἀπαγορεύει τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, καὶ εἶναι πολιτισμὸς ἀνώτερος τοῦ ἐν Ἑλ-
λάδι κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους. Οἱ Δρυϊνοπολῖται ἐπιστέλλουσι γράμματα
φιλικὰ πρὸς τοὺς Ἰλλυριοὺς, ὧν ἐβασίλευεν ὁ υἱὸς τῆς Γεύτας Ἰούλος. Ἀλλ' οἱ
Χαονῖται ἤλθον εἰς ρῆξιν καὶ μὴ ὑποστηρικθέντες παρὰ τῶν ὁμόρων ἡπειρωτικῶν
φύλων ἐκάλεσαν εἰς βοήθειαν τοὺς Ρωμαίους καὶ οὕτως ὑπετάγησαν αὐτοῖς, ὅπως
καὶ οἱ Ἰλλυριοί, ἐπὶ Καίσαρος Αὐγούστου. Οὗτος ἀνεγείρας τὴν Δρυϊνούπολιν με-
τέφερε χιλιούς Ἰταλούς. Τότε προσεκύνησαν πάντες οἱ Ἡπειρώται καὶ ἦσαν ὑπο-
τελεῖς μέχρι τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Παρὰ τῶν Ἰταλῶν ἐδιδάχθησαν τὸν χριστιανι-
σμόν. Ἐπειτα περίεργος ἱστορία ἐπὶ Βυζαντινῶν μετὰ τὰς δωρεὰς καὶ τὰ προνόμια
τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τελειώνει ἐπὶ Τούρκων. Τῷ 1354 οἱ Ἡπειρώται μὴ λαβόν-
τες βοήθειαν προσεκύνησαν τὸν Μπιλέρμπεην, ὅστις ἀνεγνώρισεν αὐτῶν τὰ προ-
νόμια «καὶ νὰ γραφῶσι σπαχίδες ὅσα χωρία ἤθελον» (ἔπονται τὰ προνομιοῦχα χω-
ρία). Ἔως οὗ ἐκυριεύθη ἡ πόλις αὐτοὶ ἔζων καλῶς. Τότε οἱ Τούρκοι ἀγρίευσαν κα-
τὰ τῶν χριστιανῶν «ὥς λύκοι ἄγριοι ἐχάλασαν ἐκκλησίας καὶ μοναστήρια, τὴν
Φοινικόπολιν, τὴν Κόνισσαν, εὐγάλαν τοὺς χριστιανοὺς ἔξω ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστον..
ἐκοψαν πολλοὺς πρώτους χριστιανοὺς, καὶ ἔγεινε θρήνος καὶ κλαυθμὸς ἀπαρηγό-
ρητος. Καὶ εἰς τὰ 1456 ἔστειλεν ὁ βασιλεὺς προσταγὴν .. καὶ εἰρήνευσαν οἱ χριστι-

1. «Χρονικὸν Δρυοπίδος», εἰς τὰ «Νεοελληνικὰ ἀνάλεκτα περιοδικῶς ἐκδιδόμενα ὑπὸ
τοῦ Φιλ. Συλλόγου Παρνασσοῦ», Τόμ. Α'. Μέρ. Β', Φυλλάδιον Α. σ. 64. Ἀθήναι 1871.

2. Ὁ Πᾶν ἦν ἀρχαῖος πελασγικὸς θεὸς κατὰ τὸν Maury, Histoire des religions de la
Grèce antique I, σ. 110.

3. Ὁ Πετρίδης σημειοῦται τοῦτο μόνον ἐπὶ τοῦ σκανδαλώδους τούτου χωρίου: «Ἐν τῇ
ἐπαρχίᾳ Βελλᾶς, νῦν Κόνιτσα, ὡς τὸ χρονικὸν τῆς ἐκδόσεως Βεκκέρου μαρτυρεῖ. Ἐν τῇ χω-
ρίῳ τούτῳ σφίζονται κατὰ τὸν Rouqueville (Τόμ. V, σ. 335) κυκλώπειά τινα οἰκοδομήματα»
(σημ. 23, σ. 27 — 28). Διὰ τοῦτο ὁ κατακτητὴς μπέης εἰς τὸ ὄχυρόν τοῦτο ἐβάλε τὸ σὺνορόν του
ὅπερ κυριαρχεῖ τῶν πηγῶν τοῦ Ἀῶου.

4. Εἶναι ἀπῆχσις πῶς ἐγίνοντο αἱ ἀποικίαι ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, οὐχὶ
διὰ πολέμου, ὅτι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ κατισχύσῃ ἄνδρες πρὸς τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων ἐπιτι-
θέμενοι. αὐτὸ δέον καὶ ἡμεῖς νῦν νὰ πράξωμεν. Τὸ μυθολογικὸν τοῦτο ἀφήγημα συνταχθέν
ἐπὶ τουρκοκρατίας ὑπὸ φιλοπάτριδος Ἡπειρώτου εἶχε τὸν λόγον, ὅν ἡμεῖς σήμερον δυνάμεθα
εὐκόλως νὰ ἐννοήσωμεν. Οἱ μπέηδες τῆς Ἡπείρου ἔπρηνον ἐντολήν εἰς τὰ τέκνα των «πόλεμον
νὰ μὴ κάμετε μετὰ τοὺς Γραικοὺς· διότι εἴμεθα ἀδελφοί».

ανοί». Τὸ ἀρχαῖον κείμενον εἶναι γεγραμμένον πρὸ τῆς κτίσεως τῶν Ἰωαννίνων διότι τὸ ὄνομα αὐτὸ δὲν ὑπάρχει. Μετὰ ταῦτα τὰ Ἰωάννινα, ἕνεκα τῆς προνομιούχου θέσεως, ἐγένοντο ἡ κλεινὴ τῆς Ἠπειροῦ πρωτεύουσα, καὶ ἐκεῖ συγκεντρῶνται τὰ πάντα, γράμματα, τέχναι, ἐμπόριον, βιομηχανία καὶ ἡ προσοχὴ ὅλου τοῦ κόσμου. Εἶχε δὲ προνομιούχους λιμένας. Καὶ περὶ μὲν τῆς Ἠγουμενίσης εἶπομεν. Ὀλίγον νοτιώτερον ἔχει τὴν Πρέβεζαν. Αὕτη μέχρι τοῦ 1459 ἦν ἄσημον χωρίον, ὅτε συνώκησαν αὐτὴν οἱ Ὀθωμανοὶ καὶ κατεσκεύασαν τὸν Ναύσταθμον. Ἀλλὰ τὰ πολλὰ πλεονεκτήματα τῆς πόλεως ἐπέσυραν τὴν προσοχὴν τῶν Βενετῶν. Τὴν κατέλαβον καὶ ἔμειναν μέχρι τοῦ 1530. Καὶ μετὰ μικρὰ διαλείμματα κατῴρθωσαν νὰ καθήτωσι μέχρι τοῦ 1797, ὅτε κατελύθη ἡ ἐνετικὴ δημοκρατία. Ἡ πόλις τότε κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ ὁ Βοναπάρτης τὴν εὔρεν ἐν μεγάλῃ ἀκμῇ. Τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα ἦν ἡ ἐκπροσώπησις τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῆς. Εἶχε 16.000 κατοίκων. Ἡ ἱστορία τῆς ἰδρύσεως τῶν Ἰωαννίνων δὲν ἔχει ἐξακριβωθῇ. Ἡ ἐκκλησία αὐτῆς ἀναφέρεται ἀπὸ τοῦ 673 ὡς πέμπτη ἐν ταῖς ἐπισκοπαῖς τῆς μητροπόλεως Ναυπάκτου. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου ἀναφέρεται ὡς πόλις μεστὴ οἰκητόρων. «Ἄστυ μὲν τὰ Ἰωάννινα μεγέθει μὲν ἀστῶν διαφέρων. μεμέστωται δὲ οἰκητόρων, ἀκμάζει δὲ πλούτῳ καὶ πᾶσιν ἄλλοις», κατὰ τὸ χρυσόβουλλον τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ περιηγητὴς Ἰάκωβος Μηλοῦτης Πάτριος ἐλθὼν τῷ 1588 γράφει : «εὐρίσκομε μίαν χώρα μεγάλη (1), ὀνομάζεται Γιάννινα. πάντες χριστιανοὶ Ἕλληνες (Τούρκοι δὲν ὑπῆρχον), πραγματευτάτες σφόδρα ἐν τῇ Βενετίᾳ καὶ διδασκάλων πολλὰ (sic) καὶ καλοὶ ἀνθρώποι» (2). Εἶναι ἴσως ἡ μόνη ἑλληνικὴ πόλις, ἣτις ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν χωρὶς ποσῶς νὰ σταματήσῃ, καίτοι δουλεύουσα τοῖς Τούρκοις (3). Τὰ Γιάννενα ἀπέμειναν πάντοτε ἡ ἀκρόπολις τῆς ἑλληνικῆς ιδέας. Ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ τῆς σκλαβιᾶς βάθῃ ἀκτινοβολοῦσε τὸ φῶς τῶν γραμμάτων καὶ τῆς πίστεως μὲ σχολὰς, ὅπως τῶν Φιλανθρωπινῶν, τοῦ Ἐπιφανίου, τὴν Γκουμαῖαν, τὴν Μαρουτσαίαν, τὴν Μπαλαναίαν, τὴν Καπλαναίαν, τὴν Ζωσιμαίαν. ἔχει γραφῇ ἀπὸ συγγραφέα πολυγνώστην : «Χάρις εἰς τὰς σχολὰς τῶν Ἰωαννίνων ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα διεδόθη εἰς τὴν καταδεσβαρῶμένην πρότερον εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν» (Ἀκροπ. 29-9-49). Εἶναι μαρτυρία τοῦ περικλεοῦς Ἰωαννίτου μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μελετίου. Ἡ δημῳδὴς Μοῦσα ἀποθανάτισε τὴν δόξαν τῆς πόλεως διὰ τοῦ γνωστοῦ διστίχου :

Γιάννενα πρῶτα στ' ἄρματα,
στὰ γρόσια καὶ στὰ γράμματα.

Ἀρκεῖ νὰ διέλθῃ τις τὸ Τεῦχος, τὸ περιλαμβάνον τὰ διάφορα κληροδοτήματα, δι' ὧν φιλότιμοι καὶ φιλοπάτριδες Ἠπειρώται ἐπροίκισαν τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα τῆς πόλεως διὰ νὰ ἐννοήσῃ τὸ ὕψος τῆς φιλομουσίας, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπερηφανίαν αὐτῶν, ὅτι ἦσαν πολῖται τοιαύτης πόλεως.

Παράδειγμα κλασσικόν : «ὁ τιμιώτατος ἐν πραγματευταῖς κύρ Ζώης Κωνσταντίνου Καπλάνης ... προέθετο τὸ ἐγεῖραι νέαν ἑαυτοῦ σχολὴν μὴ παραδιδὼν ἀποδεδεσθῆναι τοιαύτην φωταγωγοῦσαν λυχνίαν : αἱ τῶν ἐπιστημῶν ἐκλιπεῖν φῶς ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι, ἐν ἣ διὰ τοσούτων ἐτῶν οὐ μόνον αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν περίοικον περιηύγασε καὶ λαμπροὺς ἀνέδειξε φωταγωγοὺς καὶ διδασκάλους, οἷον Μελετίους, Βησσαρίωνας, Μεθοδίους, Κλήμεντας, Σουγδουρίδας, Μπαλάνους καὶ ἐν τοιούτοις καιροῖς μητρόπολιν πάσης μαθήσεως τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων

1. Εἰς τὰς νήσους χώρα εἶναι ἡ πόλις, ἡ πρωτεύουσα.

2. Παρνασσός, Φιλολ. περιόδ. τοῦ ὁμωνύμου ἐν Ἀθήναις Συλλόγου, τομ. 5', σ. 641.

3. Τελευταίαν ἐργασίαν γνωρίζω Ἀγγελίνας Δεκινηοῦ : «Ἡ πνευματικὴ κίνησις τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ Τουρκοκρατίας», ὡς πρὸς τὸ θῆλυ γένος ἀρκούντως καλὴν. Ἐδημοσιεύθη εἰς τὰς «Ἀκτῖνας» Ἀθηνῶν, τόμ. ΙΔ', 1951, σ. 506 — 510, τόμ. ΙΕ', 1952, σ. 22 — 26.

ἀνέδειξεν». Ταῦτα γράφει ὁ Πατριάρχης Κ)πόλεως εἰς τὸ σιγίλλιον τοῦ 1805 (¹).

Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ Ἰωάννινα διὰ τῶν σχολείων, ἅπερ εἰς κάθε γωνίαν διέκρινέ τις, καὶ τῶν πλουσίων βιβλιοθηκῶν καὶ βιβλιοπωλείων τροφοδοτουμένων ἐκ τῶν τυπογραφείων τῆς Βενετίας, ἅπερ μεγαλεπήβολοι Ἰωαννῖται εἶχον ἰδρύσει, ὁμοιάζον πρὸς πόλιν καὶ Μουσεῖον ἀφιερωμένον εἰς τὴν θεὰν τῆς σοφίας Ἀθηνᾶν. Ἐμείνει κατάπληκτος ὁ Sir William Martin Leak πρὸ τῆς ὑπεροχῆς τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐκπολιτιστικῆς δράσεως αὐτῆς ἐφ' ὅλου τοῦ κράτους τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ὁ Ἀγγλος οὗτος συνταγματάρχης γράφει ἐν τῷ γνωστῷ αὐτοῦ ἔργῳ (²): «Ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα ὁμιλεῖται ἐν Ἰωαννίνοις καθαρώτερον πάσης ἄλλης ἐλληνικῆς γωνίας ἐνεκα τῶν ἀκμαζουσῶν ἐλληνικῶν σχολῶν ἐν αὐτῇ πρὸ πολλῶν αἰώνων. Καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ ὁμιλοῦσι τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν, τουρκικὰς λέξεις ὀλίγας μόνον γινώσκουσιν. Τὰ Ἰωάννινα διαλάμπουσι ἐπὶ πλούτῳ καὶ μορφώσει τῶν κατοίκων, ἀποτελοῦσι δὲ τὸ κέντρον ὅλων τῶν ὑπηκόων τοῦ Ἀλῆ, ἐχόντων ἀξιώσεις νὰ ὑπερέχωσι τῶν ἄλλων ὡς πρὸς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸν ἀδρότερον βίον». Τὰ αὐτὰ περίπου γράφει καὶ ὁ Βύρων τῷ 1810, ὅτι οἱ Ἰωαννῖται ὑπερέχουσι πολὺ τῶν κατοίκων τῆς μᾶλλον πεπολιτισμένης πόλεως τῆς Ἑλλάδος, τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν διάλεκτον τῶν κατοίκων. Μετὰ 40ετίαν ὁ πρόξενος τῆς Αὐστρίας καὶ γνωστὸς Ἀλβανολόγος Johannes von Hahn γράφει εἰς τὸ βιβλίον του Albanesische Studien, ὅτι «καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι καὶ Τουρκαλβανοὶ τῆς Ἡπείρου ὁμιλοῦσι τὴν γλῶσσαν τὴν ἐλληνικὴν ὡς μητρικὴν». Καὶ ἔχομεν τὸ σπουδαῖον παράδειγμα εἰς τὸ Πωγώνιον, ἐνθα ἐπεβλήθη ἡ ἐλληνικὴ καὶ εἰς τὰ τουρκικὰ χωρία! Μαρτυροῦσι ὁμοφώνως τὴν ἀλήθειαν ταύτην, ὅλοι ὅσοι διήλθον ἐκ τῆς πόλεως περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἀρχομένου τοῦ ΙΘ'. Ὁ Hobhouse λέγει, ὅτι «οἱ Χριστιανοὶ Ἰωαννῖται ἀγνοοῦσι τὴν ἀλβανικὴν γλῶσσαν, οἱ δὲ Ὀθωμανοί, ἐὰν μὲν ὥσιν Ἀλβανοὶ τὴν καταγωγὴν ὁμιλοῦσι καὶ τὴν ἐλληνικὴν ὡς οἰκογενειακὴν γλῶσσαν, ἐὰν δὲ μὴ ὥσιν Ὀθωμανοὶ ὁμιλοῦσι μόνον τὴν καθομιλουμένην ἐλληνικὴν». Ἐπὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐπίσημος τοῦ κράτους γλῶσσα ἦτο ἡ ἐλληνικὴ: ἔγγραφα διοικητικά, ἀναφοραί, δικαστικαὶ ἀποφάσεις, ἀποδείξεις εἰσπράξεων, τίτλοι ἰδιοκτησίας, ἀνταποκρίσεις καὶ αὐτὴ ἡ ἀλληλογραφία, οὐ μόνον ἐν Ἰωαννίνοις, ἀλλὰ καὶ ἐν Βερατίῳ, Αὐλῶνι καὶ λοιπὰς πόλεις ἐγράφοντο ἐλληνιστί. Καὶ ἡ Βερολίνειος συνδιάσκεψις, ὅπως μὴ ἐπέλθῃ ἀταξία ἐν τῇ ἰδιοκτησίᾳ ἐποιήσατο ἰδιαιτέραν μνεῖαν τῶν ἐπὶ Ἀλῆ κτηματικῶν τίτλων γεγραμμένων ἐλληνιστί. Ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ 1860 πλεῖστα διοικητικὰ ἰδίως τελωνειακὰ ἔγγραφα ἐγράφοντο ἐλληνιστί.

Οἱ Ἕλληνες ἦσαν οὐ μόνον οἱ διανοούμενοι ἐκ τῶν κατοίκων, ἀλλὰ καὶ οἱ μεγάλως ἰσχύοντες διὰ τοῦ πλούτου καὶ τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων αὐτῶν μετὰ τῆς Βενετίας, τῶν Ἰονίων νήσων καὶ ἄλλων ἐμπορικῶν κέντρων τῆς Δύσεως. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ

1. Βλ. «Σπάνια ἔργα Καπλάνη Ζώη», Μόσχα 1809, σ. 10.

2. Travels in northern Greece. Ὁ συγγραφεὺς διετέλεσε ἐπὶ πολλὰ ἔτη πρόξενος ἐνταῦθα τῆς Ἀγγλίας διότι ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ περιέλθῃ ὅλας τὰς ἑλλήν. χώρας καὶ νὰ συγγράψῃ τὸ θαυμάσιον τοῦτο καὶ χρησιμώτατον μέχρι σήμερον τρίτομον ἔργον.

σία, ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει, ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς συναλλαγαῖς πανταχοῦ ἐκυριάρχει ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα. Βεβαίως ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις δὲν ἐβλεπε μὲ ἀγαθὸν ὄμμα τὴν πρόοδον τοῦ ἐλληνικοῦ στοιχείου καὶ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Κυρίως προσέβλεπε μετὰ δυσπιστίας εἰς τοὺς Ἑλληνας· διότι διηυθέτουν καθ' ἑαυτοὺς τὰ ἀστικά δίκαια. Κατὰ τὸ 1770 ἐκ τούτου μετέθεσε τὴν ἔδραν τῆς τοπαρχίας εἰς Δέλδινον· καὶ ἤρχισεν ἀπάνθρωπος πίεσις κατὰ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἠναγκάζοντο νὰ ἐγκαταλείπωσι τὴν πατρίδα των μετριοῦντες εἰς τὰ Ἰωάννινα, Ἐπτάνησον καὶ Κ)πολιν. Ἐπεδιώχθη ἐπὶ πλέον εἰς μεγάλην κλίμακα ὁ ἐξισλαμισμὸς τῶν πέριξ χωρίων, Ἐπισκοπῆς, Δοξάτων, Καστουράνων καὶ ἄλλων πολλῶν. Οὕτω δὲ ἡ κυβέρνησις καὶ ἡ διοίκησις εὗρισκε τρόπον νὰ ἐγκαθιστᾷ τοὺς ἀρνησιχρίστους ἐν Ἀργυροκάστρῳ. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ πόλις αὕτη παραμένει ἐλληνικὴ, ἐλληνικώτερα δὲ εἶναι τὰ χωρία καὶ αἱ κωμοπόλεις, αἱ ἀπὸ τῶν Ἰωαννίνων πρὸς τὴν πόλιν ταύτην εὐρισκόμεναι, λαμβάνουσαι τὸ φῶς ἀπὸ τῆς ἐστίας ταύτης τῶν γραμμάτων. Τὰ Ἰωάννινα ἦσαν ὁ φωτοβόλος ὄντως φάρος προχέων τὴν ἀκτινοβολίαν εἰς τὴν ὑπόδουλον ἐκείνην χώραν, τῆς ὁποίας οὔτε εἰσβολαὶ τόσων θαρδάρων στοιχείων, οὔτε δίκαιοι ἐξισλαμισμοί, οὔτε τὸ πῦρ, οὔτε ἡ ἀγχόνη ἠδυνήθησαν νὰ παραμειώσωσι τὴν ἰσχὺν καὶ τὸν τόνον τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ νὰ ἐξαφανίσουν τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν.

Ἡ λαμπρὰ αὕτη παράδοσις μετὰ τὴν ἀλλαγὴν τῆς πολιτικῆς τοῦ κράτους ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Τσάμη (1854) καὶ τῆς ζωηρᾶς ἐξεγέρσεως τοῦ 1866 καὶ τὰ βίαια μέτρα, ἅπερ ἔλαβε μετὰ τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου, θὰ εἶχεν ἐξαφανισθῇ, ἐάν, τὸ εὐγενὲς τέκνον τοῦ Δελβινακίου, ὁ ἥρως τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων καὶ ὁ πρῶτος συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ Ἡροκλῆς Βασιάδης, ἐὰν δὲν ἴδρυσεν ἐν Κ)πόλει τὴν «Ἡπειρωτικὴν Ἀδελφότητα» καὶ ὁ μεγαλόπνοος Χρηστὰκ ἐφέντης Ζωγράφος, ὁ Λαμποβίτης, δὲν διέθετεν ἀφθόνως τὰ πλούτη του πρὸς ἴδρυσιν σχολείων, ἐνίσχυσιν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων, ἐκδοσιν μεγάλων φιλολ. συγγραμμάτων, «Ζωγράφειος Βιβλιοθήκη», καὶ συλλογὴν τῶν «Ζώντων μνημείων τῆς Ἡπείρου». Ὁ Γερμανὸς J Fr. Dürr γράφει διὰ τὸ εὐεργετικὸν τῆς κινήσεως ταύτης ἀποτέλεσμα: «Χαρακτηριστικὸν γνῶρισμα τῆς φιλομαθείας τῶν Ἡπειρωτῶν εἶναι τὸ ὅτι δυσκόλως δύναται τις νὰ εὔρη ἀπὸ Πρεβέζης μέχρις Ἀργυροκάστρου χωρίον 50 εἰκιδῶν ἄνευ σχολείου, καὶ ὅτι εἰς οὐδὲν μέρος ἡ ἐθνικὴ εὐεργεσία ἐπρόκισε τόσα χωρία διὰ μεγαλοψύχων δωρεῶν πρὸς ἴδρυσιν καὶ συντήρησιν σχολείων, ὅπως εἰς τὴν Ἡπειρον» (1). Κατὰ ταῦτα, χωρὶς πάσης ἀντιλογίας, τὰ Ἰωάννινα ὑπῆρξαν τὸ κέντρον, ὅπερ ἐπὶ ἕξ ὀλοκλήρους αἰῶνας μετέδιδε τὰ φῶτα τῆς ἐλληνικῆς ἡμερώσεως εἰς πάσας τὰς ἐλλήν. χώρας καὶ πέραν αὐτῶν, ὅπου ὁ ἐλληνισμὸς διεδόθη καὶ ἤνθησεν.

Συνεχίζεται

1. Das griechische Unterrichtswese, 1900, σ. 130.

ΗΛΙΑ Β. ΒΑΣΙΛΑ

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ Ο ΧΑΛΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ *

(12/24 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1798)

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΓΑΛΛΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ L. A. CAMUS BARON DE RICHEMONT

Πολύ πιθανόν φαίνεται ότι αρκετοί Σουλιώτες πιάσαν τον δρόμον Λάκκας — Λακοπούλας από όπου επέρασε ο στρατός του 'Αλή πασᾶ, βλέποντες καθαρά τὸ πραγματικόν τους συμφέρον νὰ μὴ πέσῃ ἡ Πρέβεζα εἰς τὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ των ἀλλ' ἢ θὰ ἀποτραβήκησαν πρὸ τῆς μάχης τῇ ἐπεμβάσει τῶν φίλων τοῦ 'Αλή πασᾶ Σουλιωτῶν ἀρχηγῶν, ἢ θὰ περιέμενον τὸ συμβησόμενον καὶ ἀναλόγως νὰ πράξουν. Ἐὰν δηλ. ὁ στρατός τοῦ 'Αλή πασᾶ ἡττήται ἀπὸ τοὺς Γάλλους νὰ τὸν κτυπήσουν ὑποχωροῦντα. Ἡ «'Αληπασιάς» ἀναφέρει τὸ σημεῖον αὐτὸ (στίχοι 231).

«Κ' εἶχε ἓνα φίλο 'Αλή πασᾶς καὶ τῷ δωκε χαμπέρι
Τὸ Κακοσούλι, τὸ 'πανε, πῶς σοῦ καμε καρτέρι.
Τὰ βῆκαν καὶ σὲ καρτεροῦν μὲ τ' ἄρματά τους οὔλοι.
Ὅλοι οἱ Σουλιῶτες καρτεροῦν νὰ τοὺς γυρίσῃς πλάτη
ντουφέκι νὰ σοῦ βάλλουνε, τί σ' ἔχουνε γινάτι».

Εἰς τὰ ἔγγραφα τῆς Ἀνακρίσεως τοῦ Ρήγα τὰ ἐκδεδομένα ἀπὸ τὸν Σ π ύ ρ.
Λ ά μ π ρ ο μὲ τὸν τίτλον: Ἀποκαλύψεις περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ρήγα, Ἀθήναι
1892 σελ. 600—603 καὶ Κ ω ν. Ἀ μ ά ν τ ο υ: Ἀνέκδοτα ἔγγραφα περὶ Ρήγα
Βελεστινλή. Ἀθήνα 1930 σελ. 154—155—178—179 γίνεται καθαρὰ λόγος περὶ
τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἐθνομάρτυρος νὰ στηρίξῃ τὸ ἐπαναστατικὸν του κίνημα διὰ
τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος εἰς τοὺς τυραννομάχους κλέφτες, στοὺς 1400
πολεμιστὰς Σουλιῶτες καὶ στοὺς Μανιάτες, ποὺ ἦσαν ἡ πλέον ἐμπειροπόλεμη καὶ
ἑτοιμὴ στρατιωτικὴ δύναμις διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Ὁ Γάλλος συγγραφεὺς Alphonse de Beauchampe εἰς τὸ βιβλίον του Vie d' Ali
pacha, Visir de Jaunina, 1822, σελ. 95 γράφει ὅτι ὁ στρατηγὸς La Salliette ἐδέχθη
τὰς προσφορὰς τῶν Σουλιωτῶν οἵτινες ἐζήτησαν νὰ καταταχθοῦν ὑπὸ τὰς Γαλλι-
κὰς σημαίας καὶ ὅτι ἔσπευσε νὰ τοὺς ἐφοδιάσῃ μὲ πολεμοφόδια.

Περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἰγνατίου Ἀρχιεπισκόπου Ἀρτης εἰς τὴν ἡττοπά-
θειαν καὶ τὴν τρομοκρατίαν τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐθνοφυλάκων τῆς Πρεβέζης πρὸ
τῆς μάχης καὶ μετὰ ταύτην προσθέτομεν καὶ τὰ ἐξῆς. Ὅλοι οἱ συγγραφεῖς διη-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

γούνται πώς καμιά διακοσασια ἔθνοφυλάκες, ἐκ τῶν 2000 περίπου πού εἶχαν ὀργανωθῇ ἀπὸ τοὺς Γάλλους, καταφυγόντες εἰς τὸ Ἀκτιον ἐπείσθησαν ἀπὸ τὸν Ἰγνάτιον νὰ ἐπιστρέψουν εἰς Πρέβεζαν, διότι τοὺς ἐβεβαίωσεν ὅτι ἐμεσολάβησε πλησίον τοῦ Σατράπου καὶ ἔλαβε τὴν συγχώρησίν των. Ἐπρεπε ὁμῶς νὰ περάσουν πρῶτα ἀπὸ τὴν Σαλαγόραν, ὅπου νὰ προσκυνήσουν τὸν Τύραννον, διότι, ἦτο κίνδυνος νὰ λυντσαρισθοῦν ἀπὸ τοὺς Πρεβεζάνους Ἀληπασαδικούς, ἂν ἐπανήρχοντο κατ' εὐθείαν εἰς Πρέβεζαν. Εἰς Σαλαγόραν ὁμῶς κατεσφάγησαν ὅλοι πλην δύο πρὸ τῶν βλεμμάτων τοῦ Σατράπου, ἀφοῦ καὶ ὁ Ἀράπης δῆμιος κατέπεσεν νεκρὸς ἀπὸ ἐξάντλησιν (ιδεὲ σελ. 122, Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ, Σπ. Ἀραβαντινοῦ 1895). Ὁ Πουκεβὴλ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος (Γαλλικὴ ἔκδοσις) σελ. 128—130 διηγεῖται τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Ἰθακησίου Γερασίου Σαγουνάτσου, ὅστις ἦλθε μὲ πλοιάριον εἰς τὴν Σαλαγόραν καὶ μὲ λύτρα νὰ ἐξαγοράσῃ τὸν ἐξάδελφον καὶ ἀδελφόν του. Ὅταν εἶδε τὰς δύο προσφιλεῖς του κεφαλὰς κολυμβώσας εἰς τὸ αἶμα, ἐκράτησε τὰ δάκρυά του, θέτει εἰς τὰ πόδια τοῦ Τυράννου τὸ χουσάφι, παίρνει ἀπὸ τὸ πλοῖον δύο αἰχμαλώτους εἰς τὴν τύχην ὥς τοὺς συγγενεῖς του καὶ σπεύδει μαζί τους εἰς τὸ πρυάρι.

Εἰς τὴν Σαλαγόραν ἦτο τὸ τελωνεῖον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅταν τὴν Πρέβεζαν κατεῖχαν οἱ Βενετοὶ (1718—1797) καὶ οἱ Γάλλοι ἀπὸ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1797 ἕως 12—10—1798. Ἡ Σαλαγόρα ἐχρησίμευεν ὡς τελωνεῖον τῶν Τούρκων ἐντὸς τοῦ Ἀμβρακικοῦ μέχρι τοῦ 1900. Τὸ Ἑνετικὸν τελωνεῖον τῆς Πρεβέζης ἦτο ἐκεῖ ὅπου σήμερον εἶναι κτισμένη ἡ Ἀγορά. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐπενόησε τὸ ἐξῆς μακάβριον τέχνασμα διὰ νὰ συντρίψῃ τὰ νεῦρα τῶν Γάλλων αἰχμαλώτων ἀξιωματικῶν καὶ τοὺς πάρῃ μὲ τὸ μέρος του. Διέταξε τοὺς συλληφθέντας Γάλλους στρατιώτας νὰ ξεγδάρουν τὰς κομμένας κεφαλὰς τῶν νεκρῶν συντρόφων του καὶ τῶν νεκρῶν Πρεβεζάνων ἔθνοφυλάκων, ἐνῶ αὐτὸς παρετῆρει ἀπὸ τὸ παράθυρον τοῦ τελωνείου τὸ εἰδεχθὲς θέαμα. Πολλὰ κρανία αὐτῶν εὐρέθησαν θαμμένα πρὸ τοῦ Ἀγίου Χαραλάμπους κατὰ τὴν πρὸ ἐτῶν ἐκσκαφὴν τοῦ τόπου αὐτοῦ.

«Εἰς στρατιώτης Γάλλος δειλιάσας πρὸ τοῦ ἀνωτέρω θεάματος ἐξώμοσε καὶ ἐγκατεστάθη ἀργότερον εἰς τὸ χωρίον τῆς Τζαμουριάς Μπόρζα ὅπου καὶ ἀπεβίωσε τὸ 1839, γενόμενος πατὴρ πολλῶν τέκνων ἀπάντων ἐξαλβανισθέντων» (σημ. 1 σελ. 124 Ἱστορία Ἀλῆ Πασᾶ Σπυρ. Ἀραβαντινοῦ). Κατὰ τὴν ὁδὴν πορείαν τῶν αἰχμαλώτων ἀπὸ Πρέβεζαν εἰς Λοῦρον, Ἀρταν καὶ Ἰωάννινα ἕκαστος Γάλλος αἰχμάλωτος ἔφερεν ἐπὶ κοντοῦ μίαν ἢ δύο κεφαλὰς τῶν φονευθέντων ἢ σφαγιασθέντων συντρόφων του καὶ τῶν Πρεβεζάνων πολιτοφυλάκων. Τὰς κεφαλὰς τῶν τελευταίων διέταξε ὁ Τύραννος νὰ ξυρίσουν τοὺς μύστακας καὶ τὰ γένεια ἵνα φαίνωνται ὡς κεφαλὰι Γάλλων. Οἱ Ἀρβανίτες δὲν ἔγδαραν ὅλα τὰ κομμένα κεφάλια. Ὁ Π. Χιώτης (σελ. 665 τόμ. Γ' εἰς τὰ «Ἱστορικά του Ἀπομνημονεύματα») γράφει ὅτι «συναθροίσας ἐν τῇ ἀγορᾷ τοὺς εὐρεθέντας πλουσίους ἀφοῦ διέταξε καὶ τοῦ ἔφεραν ὅλα τὰ πολυτελῆ κοσμήματα εἶτα κυκλώσας διὰ τοῦ ἱππικοῦ τοὺς μὲν ἐφόνευσε τοὺς δὲ κατέπνιξε». Φυσικὰ θὰ πρόκειται διὰ τοὺς κρυμμένους καὶ περιδεεῖς Γαλλοφίλους Πρεβεζάνους, τοὺς ὁποίους κατεμήνυον εἰς τὸν Τύραννον, τὰ ὀργανά του. Τὸ γεγονός τοῦ πνιξίματος ἔμεινε εἰς τὴν μνήμην τῶν Πρεβεζάνων.

Ἐγένετο ἀπὸ τὴν ἀκτὴν τῆς σημερινῆς Στρατ. Βάσεως, ὅπου ἀργότερα ἔκτισεν ὁ Τύραννος μῶλον καὶ ἀποβάθραν διὰ τοὺς θαλασσίνοὺς του περιπάτους. Εἰς τὸν χώρον τοῦτον ἔκτισε καὶ τὸ χαμάμ, πού σώζεται καὶ νῦν καὶ διορθωθὲν χρησιμοποιεῖται διὰ τὰ ἔξοχα θειοῦχα λουτρά του ἀπὸ ἑκατοντάδας λουομένων. Ἐκεῖ ὁ υἱὸς τοῦ Βελῆ Πασᾶς οἰκοδόμησε Σαράγια πού ἐκάησαν τὸ 1820 ἀπὸ τοὺς Σουλτανικοὺς κατὰ τὴν ἀποκρήρξιν καὶ πολιορκίαν τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ ἀπὸ τὸν Σουλτάνον Μαχμούτ.

Αὐτὸ ὁ τόπος καλεῖται καὶ σήμερα Π α λ ι ο σ ἄ ρ α γ α. Εἶναι δὲ οὗτος μία

τῶν τερπνοτέρων καὶ πρὸ εὐάερων τοποθεσιῶν τῆς Πρεβέξης. Τὸ τμήμα τῶν Ἀλβανῶν ποὺ εἰσῆλθεν πρῶτον εἰς τὴν πόλιν ἀπὸ τὸν δρόμον τῶν Αὐλακιῶν—Ἀγίου Σπυρίδωνος κατηυθύνθη πρὸς τὴν συνοικίαν τῶν Ἀγίου Γεωργίου καὶ Ἀγίου Νικολάου, ἀποῦ διὰ προδοσίας κατέλαβε τὸ Βενετικὸν φρούριον τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου. Ὁ ψαράδικος πληθυσμὸς τῶν συνοικιῶν τούτων ὁλόκληρος Γαλλόφιλος καὶ βαθύτατα δημοκρατικός, πανικοβληθεὶς ἐμπήκε εἰς τὰ πρυάγια καὶ τὶς βάρκες καὶ ἐπλευσε πρὸς Λευκάδα, τὸ Ἀκτιον ἢ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Λούρου. Οἱ Ἀλβανοὶ εὐρόντες τὰ σπίτια ἐγκαταλειμμένα ἤρχισαν τὸ πλιάτσικο καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν, ὅσων εὗρηκαν καὶ κατόπιν ἔβαλαν φωτιά, ἡ ὁποία διήρκεσε ἐπὶ διήμερον. Ἐκὰς τότε ὁ ναὸς τοῦ Παντοκράτορος, ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ νέου, εἰς τὴν εἴσοδον τῆς Βάσεως, δεξιὰ, ἰδιοκτησία τοῦ Παπα—Λιθία, ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὅπου ἐκτίσθη τὸ 1806—1810 τὸ σημερινὸν ὁμώνυμον φρούριον, ὁ ναὸς τῶν Ταξιαρχῶν, κτητορικὴ ἐκκλησία τοῦ Γερογιάννη, πλησίον τοῦ πηγαδιοῦ τοῦ Κουτσαύτη (Γερογιάννη). Ὁ παλαιὸς ναὸς τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ὁ νῦν σωζόμενος, ἔφερεν προπολεμικῶς ἐπὶ τῆς κόγχης τῆς Πλατυτέρας, εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἔγνη λογισμῶν ἀπὸ τοὺς τουρκαλβανούς. Ὁ καπετὰν Ἰωάν. Καραβέλας θερμὸς γαλλόφιλος συλληφθεὶς προσεδέθη εἰς τὴν οὐρὰν ἀλόγου Ἀλβανοῦ ἱππέως καὶ ὑπέστη οἰκτρὸν θάνατον, μὲ τὸ τρέξιμο τοῦ ἀλόγου κατὰ τὴν πορείαν τῶν αἰχμαλώτων ἀπὸ Πρεβέξης εἰς Ἰωάννινα. 147 Γάλλοι στρατιῶται καὶ 8 ἀξιωματικοὶ συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι κατὰ τὰς μάχας Νικοπόλεως καὶ Πρέβεζας, οἱ ὑπόλοιποι ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν 400 ἀνδρῶν καὶ 20 ἀξιωματικῶν, ἔπесαν ἡρωϊκῶς κατὰ τρόπον ἀντάξιον τῶν Γαλλικῶν παραδόσεων.

Ἕνας Ρέντζος ἔφυγε εἰς Ζάκυνθον, ἄλλος τῆς αὐτῆς οἰκογενείας εἰς Λαμίαν, ἡ οἰκογένεια Παπαδόπουλοι, ἀγρονόμοι γεωμέτραι τῆς Βενετίας ἔφυγαν εἰς Κέρκυραν, ὁ Καπετὰν Τσαρλαμπᾶς εἰς Λευκάδα, ὅπως καὶ ὁ καπετὰν Διγώνης, ὁ παπᾶ Μαλτέζος εἰς Λευκάδα. Ὁ Τσαρλαμπᾶς καὶ ὁ Μαλτέζος ἦσαν ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Γαλλοφίλου κόμματος ἐν Πρεβέξῃ. Ὁ καπετὰν Λῶλος (Γιωργάκης Κονεμένος) διεσώθη ἀπὸ τὸν Ἀλέξη Νοῦτσο, τὸν αὐλικὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅστις τὸν ἐφυγάδευσεν εἰς Ἰταλίαν. Ὁ νεαρὸς Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῖτσος (10—12 ἐτῶν) τότε κατέφυγε μὲ τὴν μητέρα του Ἀκριβή, τὸ γένος Τσαρλαμπᾶ, εἰς Λευκάδα. Ἐπανῆλθεν ὅμως μετ' ὀλίγον καὶ ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Τυράννου.

Ὁ Χρ. Περραιβὸς εἰς τὰ Πολεμικά του Ἀπομνημονεύματα τόμ. Α σελ. 29—91 ἐν Ἀθήναις 1936 μᾶς ἀναφέρει τὰ ἑξῆς ἀξιόλογα διὰ τὴν σημασίαν τῆς Πρεβέξης εἰς τὴν ὑπαρξίν τοῦ Σουλίου. Δυὸ χιλιάδες πεντακόσιοι Σουλιῶται καὶ Ἀλβανοὶ εἰς τὶς 18 Ἀπριλίου 1821, σύμμαχοι τότε τοῦ πολιορκουμένου εἰς τὰ Γιάννινα Ἀλῆ πασᾶ, ἐτοιμάζονταν νὰ χτυπήσουν τοὺς Σουλτανικοὺς στρατοὺς καὶ ἀνοίξουν τὸν δρόμον Ἰωαννίνων—Πρεβέξης—Ἀρτης. Εἰς μυστικὴν νυκτερινὴν σύσκεψιν τῶν χριστιανῶν ἀρχηγῶν καπετὰν Γιαννάκη—Γιώργη, Γεωρ. Δράκου, Γιώτῃ Δαμλῇ, Νότη Μπόττσαρη, Τούσα Ζέρβα, ὁ Χρ. Περραιβὸς προσπαθεῖ νὰ τοὺς πείσῃ ὅτι τότε μόνον ὁ Ἀλῆ πασᾶς θὰ σεβασθῇ τὴν συνθήκην ποὺ ἔκαμε μὲ τούτους καὶ θὰ τοὺς ξαναδώσῃ τὸ Σούλι, ἂν οἱ Σουλιῶται ἔχουν ἀνεφοδιασμὸν ἀπὸ μία ἐλευθερωμένη Πρέβεζα καὶ Πάργα, διότι «αὐταὶ αἱ δύο πόλεις κατέστεινον τὸ Σούλι δυσάλωτον καὶ ἀπὸ αὐτὰς ἐλάμβανον πάντοτε πολεμοφόδια καὶ τροφὰς καὶ πᾶν ὅ,τι τοὺς ἦτο ἀναγκαῖον εἰς διατήρησιν τῆς πατρίδος». «Κατὰ τὸ 1798» γράφει ὁ Περραιβός, «σᾶς ἠπάτησεν ὁ Ἀλῆ πασᾶς καὶ ἤρπασεν τὴν Πρέβεζαν, τὸ ἡσθάνθητε βέβαια παρευθὺς τόσον πικρά, ὅσον ἐκεῖνος μὲ ἀπερίγραπτον χαρὰν καὶ ἐλπίδα διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ Σουλίου». Καὶ συνεχίζων ὁ Περραιβὸς τοὺς συνιστᾷ νὰ μὴν πιστεύουν εἰς τὰ ἀπατηλὰ λόγια ποὺ σφυρίζει στὸ αὐτὶ μερικῶν ὅτι δῆθεν εἶναι συνεννοημένος ὁ Ἀλῆς μὲ τοὺς ἐπαναστατημένους Ἑλληνας... «Ἄς πασχίσωμεν νὰ κυριεύσωμεν τὴν Πρέβεζαν καὶ Πάργαν

καὶ ἔχοντες αὐτὰς τὰς δύο πόλεις μὲ τὰ φρούριά των, θὰ ἀπολαύσωμεν καὶ τὰ ἑξῆς καλὰ...». Ἡ ἐπιχείρησις ἐναντίον τῆς Πρεβέζης δυστυχῶς δὲν ἐγίνε, παρ' ὅτι ἀπεφασίσθη κατ' ἀρχὰς καὶ ἐνῶ ὁ καπετὰν Δραῖκος ἐτόνιζεν ὅτι τὸ κοινὸν συμφέρον τῆς πατρίδος ἐπέβαλλεν νὰ εἶναι ἡ πόλις κάτω ἀπὸ τὴν Σουλιώτικὴν κυριαρχίαν καὶ ἂν ἀκόμη ὁ Τύραννος διεσώζετο, διότι ὁ Νότης Μπότζαρης ἐζήτησε ἀπὸ τοὺς συναρχηγοὺς νὰ κοινολογήσουν τὸ σχέδιον εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν Ἀλβανῶν Ἄγον Μουχουρδάρη, πρὸς ἔγκρισιν, ὅστις φαίνεται εἶχεν κρυφὰς ὁδηγίας ἐκ μέρους τοῦ Ἀλῆ νὰ ὑπονομεύσῃ τὰ σχέδια τῶν συμμάχων τοῦ Σουλιωτῶν. Ὁ Μουχουρδάρης ἐχρονοτρίβισεν, ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν φρούραρχον Πρεβέζης τὰ σχέδια, ἡ φρουρὰ ταύτης ἐνισχύθη μὲ 1500 Ἀλβανοὺς Σουλτανικοὺς καὶ ἔτσι ἐματαιώθη ἡ ἐπιχείρησις ὡς ἀσύμφορος.

Ἡ δημώδης μοῦσα ἐτραγούδησε τὸν χαλασμόν τῆς Πρέβεζας μὲ τὸ παρακάτω ποίημα. Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὰ τραγούδια αὐτὰ ποὺ ἀνεφέροντο εἰς τὴν καταστροφὴν ἢ τὴν ἄλωσιν μιᾶς πόλεως ὀνομάζονται «Θ ρ ἦ ν ο ι». Τέτοιοι εἶναι καὶ ὁ θρῆνος τῆς Πάργας, τῆς Πόλης 1453, τῆς Κύπρου 1571 καὶ ἄλλοι.

Ἀναδημοσιεύω ἐκ τῆς Συλλογῆς τοῦ Πάσσοβ σελ. 149, ἀριθ. 201 τὸ τραγούδι τοῦ χαλασμοῦ.

Η ΠΡΕΒΕΖΑ

Βάστα καὶ μένη Πρέβεζα τ' Ἀλῆ πασᾶ τ' ἀσκέρια.
Τὶ νὰ βαστάξω, δὲν μπορῶ καὶ τὶ νὰ νταγιαντίσω.
Ἀλῆ πασᾶς μὲ πέτωσε μὲ δεκοχτὼ χιλιάδες
Πέφτουν τὰ τόπια σὰ βροχὴ κ' οἱ μπόμπες σὰν χαλάζι
κι' αὐτὸ τὸ λιανοτούφεκο σὰν σιγαλὴ βροχούλα.
Σκλάβες πάνε στὰ Γιάννενα, σκλάβες στὸ Τεπελένι,
πῆραν τὴν Κυρ—Γιωργάκαινα μὲ τὴν τὴν νυφάδες.
Μπροστὰ πῆγαιν' ἡ πεθερὰ καὶ πίσω τς οἱ νυφάδες
κ' ἡ νύφη ἡ μικρότερη δὲν πάει κοντὰ στὲς ἄλλες.
«Περβάτα νύφη θαρρετά, νὰ μὴ κονταμένης,
μὴν σὲ βαραίνει τὸ φλουρὶ καὶ τὸ μαργαριτάρ ;»
«Δὲν μὲ βαραίνει τὸ φλουρὶ καὶ τὸ μαργαριτάρι,
μόν μὲ βαραίνει τὸ παιδί, ποὺ τ' ἄφησα στὴν κούνια.
Κούνια μου κούνια τὸ παιδί καὶ γάλα χόρτασέ το,
ὅσο νὰ πάω κι' ὅσο ν' ἀρτῶ κι' ὅσο ν' ἀπογυρίσω
ποὺ κόψανε τὸν ἄντρα μου πάνω στὰ γόνατά μου
καὶ πέφταν τὰ χερᾶκια μου ἀπάνω στὴν ποδιά μου».

Πιθανὸν ἢ ἐν τῷ ποιήματι ἀναφερομένη Κυρ—Γιωργάκαινα, νὰ εἶναι ἡ γυναῖκα τοῦ καπετὰν Λώλου (Γεωργάκη Κονεμένου) ποὺ ἦταν θερμὸς γαλλόφιλος. Ἡ οἰκογένεια τούτου εἶχεν ἐγκατασταθῇ εἰς Πρέβεζαν ὑπὸ τῶν Βενετῶν τὸ 1727 καὶ διὰ Decreto τῆς Βενετικῆς Γερουσίας τῆς εἶχαν παραχωρηθῇ γαῖαι εἰς τὰς τοποθεσίας «Τὸ ψαθάκι» καὶ τὸ «Σκαφιδάκι». Ἀρρενες ἀπόγονοι δὲν ζοῦν πλέον ἐξ αὐτῆς. Ὁ τελευταῖος, ὁ Καῖσαρ Κονεμένος, ὁ υἱὸς τοῦ ποιητοῦ Νικολάκη (1833—1907) ἀπέθανεν εἰς Κέρκυραν τὸ 1927.

Ὁ Ἀλῆ πασᾶς τὰ κτήματα πολλῶν αὐτοεξορισθέντων κατοίκων ἐδήμευσεν προκαλέσας σουλτανικὸν φιρμάνι καὶ εἰς αὐτὰ ἐγκατέστησε τὰ περισωθέντα λείψανα τῶν θυμάτων τοῦ ἀπὸ τὸ Γαρδίκι καὶ τὴν Λέκλη.

Ἐκατοντάδες γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἐβύρθησαν αἰχμαλῶτοι ἀπὸ τοὺς Ἀρβανίτες. Μία τῶν αἰχμαλῶτων τούτων ἦτο καὶ ἡ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει μήτηρ ἡμῶν Γιαννούλα, ἐν τρυφερᾷ ἡλικίᾳ πωληθεῖσα εἰς μίαν τῶν συζύγων τοῦ Μουχτάρ

πασᾶ, τὴν Μπερατινὴν λεγομένην ἀλλ' αὕτη ἄτεκνος οὖσα, ἀνέθρεψε τὴν μικρὰν αἰχμάλωτον ἐν τῇ Χριστιανικῇ μάλιστα θρησκείᾳ, ὡς ἴδιον αὐτῆς τέκνον· ἡλικιωθεῖσαν δὲ συνέλευξε μετὰ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει πατρὸς ἡμῶν Νικολάου ἄκοντος τούτου» σελ. 188 τόμ. Ε. Παράλληλοι Βίοι Ἀναστ. Γούδα 1872 Δηλ. ἡ προμάμμη τοῦ ναυάρχου Γούδα ἦταν αἰχμάλωτος Πρεβεζιάνα. Περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως σημειοῦμεν καὶ τὰ ἑξῆς.

Κατὰ τὸν Σπυρ. Ἀραβαντινὸν «Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ» σελ. 109, ἔτος 1895 ὁ πληθυσμὸς ἀνῆρχετο πρὸ τῆς καταστροφῆς εἰς 16.000, κατὰ τὸν ἱατρὸν Χόλλανδ διελθόντα ἐκ Πρεβέζης τὸ 1812 καὶ μεταβάντα εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Τυράννου τῆς Ἡπείρου, ἀνῆρχετο τότε μόλις εἰς 4000 ψυχάς, ἐνῶ πρὸ τῆς καταστροφῆς ἦτο περίπου 18000. Κατὰ τοὺς Δ. καὶ Ν. Stephanopoli ἀνῆρχετο πρὸ τῆς καταστροφῆς εἰς 14.000 ψυχάς.

Οἱ Γάλλοι αἰχμάλωτοι μετακομισθέντες ὑπὸ συνοδείαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, κατόπιν μαρτυρικῆς ὁδοιπορίας 40 ἡμερῶν, ἐρρίφθησαν εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Ναυστάθμου. Ἡ ἑφημερὶς Le Moniteur τῆς 7 Floreal an 9 (1801) ἀναγράφει τὴν ἑξῆς εἴδησιν. «Ὁ στρατηγὸς La Salcette καὶ μερικοὶ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ Γάλλοι ἀνεχώρησαν ἤδη ἐκ Κων(σταντιν)ῆς. Ὅλοι οἱ λοιποὶ Γάλλοι ἀπληλευθερώθησαν». Μέλει ἀκόμα ζωντανὸς στὰ χεῖλη τῶν Πρεβεζάνων ὁ ἀναθεματισμός.

Ἀνάθεμά σε Τσαρλαμπᾶ καὶ σὺ Παπᾶ—Μαλτέζο
ποὺ διώξατε τὸ Βένετο καὶ φέρατε τὸν Φραντζέζο.

Αὐτοὺς ἔκρινεν ἡ κοινὴ γνώμη τῆς Πρεβέζης ὡς τοὺς ὑπευθύνους τῆς καταστροφῆς.

Προπολεμικῶς εἶχε συστηθῇ κάποια ἐπιτροπὴ πρὸς ἀνέγερσιν μνημείου εἰς τὸν τόπον τῆς μάχης ἐν Νικοπόλει ὑπὸ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ στρατηγοῦ Δημ. Τ. Ν. Μπότσαρη. Τί ἀπέγεινε αὕτη ἡ ὡραία ἰδέα; Τί λέγει τὸ Γαλλικὸν Ἰνστιτούτον Ἀθηνῶν;

(Συνεχίζεται)

ΣΗΜ. Εὐχαριστῶ θερμῶς τὸν καλὸν φιλέλληνα Δ)ντὴν τοῦ Γαλλ. Ἰνστιτούτου κ. Roger Milliez διὰ τὴν βοήθειαν ποὺ μοὶ παρέσχε διὰ τὸ βιβλίον.

ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ

Ὁ Ἀλέξιος Παπάζογλου, ἐκ Μεσαίου Μαχαλᾶ Βίτσης (¹) — (ἐσφαλμένως μερικοὶ ἀναφέρουν ὡς τόπον καταγωγῆς του τὸ Τσεπέλοβον) — ἦτο εἰς ἐκ τῶν προκρίτων τοῦ Ζαγορίου, οἵτινες διεδραμάτισαν σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας. Ἡ μορφὴ του, λόγῳ τῆς δράσεως, ἦν ἀνέπτυξεν — ἐκ τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν κατεῖχε παρὰ τοῖς κυριάρχοις — δεσπόζει τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ΙΘ'. αἰῶνος, ἐπὶ τῶν γεγονότων βεβαίως τῶν ἐχόντων σχέσιν μὲ τὴν ζωὴν τοῦ Ζαγορίου. Μίαν ἀποδείξιν τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ κύρους του ἀποτελεῖ καὶ τὸ γεγονὸς καθ' ὃ εἰς ὅλα τὰ ἔγγραφα τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν τὸ Ζαγόριον ἐν τῷ συνόλῳ του, ἡ ὑπογραφή τοῦ Ἀλεξίου Παπάζογλου πάντοτε προτάσσεται.

Ὁ Ἀλ. Παπάζογλου — ὁ «ἀρχοντας», ὅπως ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρῆται τὸ ὄνομά του εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ χωρίου του, λόγῳ τοῦ μεγάλου πλούτου, τὸν ὁποῖον ἀπέκτησε — εἶχε κατορθώσει νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ περιφήμου Μεχμέτ Ρεσίτ Πασᾶ (Κιουταχῆ), ὅστις τὸν προσέλαβεν ὡς γραμματέα του. Πολλοὶ κατηγόρησαν αὐτὸν ὅτι ἐξεμεταλλεύθη τὴν θέσιν του διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τεραστίαν περιουσίαν, τὴν ὁποίαν κατέλιπεν εἰς τὴν σύζυγόν του Ἀγγελικὴν Παπάζογλου, ἥτις ἄτεκνος οὖσα, διέθεσε τὸ μέγιστον μέ-

ρος αὐτῆς δι' ἀγαθοεργούς σκοποὺς, τὸσον ἐν Βίτση ὅσον καὶ ἐν Ἰωαννίνοις, αὐτὴν δὲ τὴν ἀντίληψιν ἔχει καὶ ὁ Ι. Λαμπρίδης, ὡς ἀφήνει νὰ ὑπονοηθῇ εἰς τὰ γραφόμενα ἐν τοῖς Ζαγοριακοῖς του (²). Ὅτι ὅμως καὶ ἂν συμβαίνειν ἐν προκειμένῳ, οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὴν φιλοπατρίαν τοῦ ἀνδρός, φιλοπατρίαν ἐκδηλωθεῖσαν εἰς πλείστας περιπτώσεις καθ' ἃς ἀπέβη σωτηρία διὰ τοὺς ἀγωνιζομένους διὰ τὸ Ἔθνος. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἀκροπόλεως π. χ., γνώστης ὢν τῶν σκοπῶν τοῦ Κιουταχῆ, ἀνεκοίνωσεν αὐτοὺς καὶ ἔσωσεν οὕτω τὴν ζωὴν πλείστων ὁπλαρχηγῶν τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος (³).

Ἀναγινώσκων τις τὸ κατωτέρω ἔγγραφον (⁴), ἀποστελλόμενον ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Μεσολογγίου πρὸς τοὺς προκρίτους τοῦ Ζαγορίου Χριστόδουλον Μαρίνογλου (⁵) καὶ Ἀναστάσιον Μπακόλαν (⁶) εἰς Ἰωάννινα (⁷) καὶ μὴ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν θέσιν τοῦ ἐπιστολογράφου ὡς καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν διεξήγετο τότε ἡ ἀλληλογραφία — αἱ ἐπιστολαὶ διέτρεχον κίνδυνον νὰ πέσουν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν εἰς χεῖρας τοῦ δυνάστου — θὰ χαρακτηρίσῃ τὸν Ἀλέξιον Παπάζογλου ὡς... δοσίλογον τῆς

2. Ζαγοριακὰ τόμ. Β' σελ. 19.

3. Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον Εἰρηναίου Ἀσωπίου 1865, σελ. 224.

4. Ἀνήκει εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ κ. Κων. Λαζαρίδου.

5. Ἐκ Καπεσσόβου Ζαγορίου. Ὁ Ι. Λαμπρίδης ἀναφέρει αὐτὸν ὡς Χριστόδουλον Μαρίνου.

6. Ἐκ Μανασσῆς.

7. Οἱ ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν Ζαγορίων προεστοὶ εἶχον τὴν ἔδραν των εἰς Ἰωάννινα, ἵνα ἐκ τοῦ σύγγεγυς παρακολουθοῦν τὰς ἀποφάσεις τοῦ Ζαγορίου.

1. Εἶναι εἰς ἐκ τῶν δύο συνοικισμῶν τῆς Κοινότητος Βίτσης. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκοκρατίας ἀπετέλει ἰδίαν Κοινότητα, εἰς παλαιότερους δὲ χρόνους ὁ Ἀνω Μαχαλᾶς (ὁ καὶ Μονοδένδριον καλούμενος), ὁ Μεσαῖος καὶ Κάτω Μαχαλάδες ἀπετέλουν τοὺς τρεῖς συνοικισμοὺς ἐνὸς χωρίου, τῆς Βεζήτης. (Ἰδὲ καὶ «Ἱστορικὴν μονογραφίαν περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ χώρας Βεζήτης» τοῦ Ἰωάν. Ν. Νικολαΐδου, Ἰωάννινα 1929).

ἐποχῆς ἐκείνης. Καὶ ὅμως ὁ πατριώτης οὗτος ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ὑποκρίνεται τὸν ἀφοσιωμένον ψυχῇ καὶ σώματι εἰς τὸν ἀφέντην του δοῦλον, καὶ νὰ χρησιμοποιοῖ εἰς τὰς ἐπιστολάς του φράσεις, ὡς ἡ εἰς τὴν κατωτέρω ἐπιστολὴν του δημοσιευομένην: «ἀλλ' ἀφοῦ μάθητε τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου, ἡ ὁποία μέλλει νὰ γίνῃ (σὺν Θεῷ) ὀγλίγωρα...», διὰ νὰ ἀποκοιμίσῃ τὰς ὑποψίας τοῦ τυράννου καὶ νὰ ὑπηρετῇ καλύτερον τὴν Ἑθνικὴν ὑπόθεσιν. Μήπως εἶναι ὀλίγοι ἐκεῖνοι—οἱ ἐπὶ τουρκοκρατίας

πρόκριτοι—οἱ ὅποιοι ἐνῶ μέχρι πρό τιнос ἐθεωροῦντο προδόται, ἀπεκαλύφθη ὅτι ἦσαν ὑπερπατριῶται, ἐξετασθείσης τῆς δρασεώς των μὲ τὰ πορίσματα τῶν νέων ιστορικῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα ἤλθον εἰς φῶς; Τοῦτο, φυσικά, δὲν ἰσχύει διὰ τὸν Ἀλ. Παπάζογλου διότι, ὡς ἐλέχθη, ὁ πατριωτισμὸς τοῦ ἀνδρὸς οὐδέποτε ἠμφισβητήθη.

Τὸ ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον ἀπεστάλη κατὰ τὸν χρόνον τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου ὑπὸ τοῦ Ἀλ. Παπάζογλου, καὶ ἀφορᾷ μᾶλλον ἰδιωτικὴν ὑπόθεσιν, εἶναι τὸ ἑξῆς:

«Τοῖς εὐγενεστάτοις κυρίοις Χριστοδούλῳ Μαρίναγλῳ καὶ Ἀναστασίῳ Μπακόλλα, προεστῶσιν Ζαγορίου

Ἰωάννινα

Τὴν εὐγένειάν σας ἀδελφικῶς ἀσπαζόμενος προσκυνῶ.

Ἔλαβον τὸ γράμμα σας διὰ τοῦ Γιάννη Τοπετζαλίτου, καὶ ἔκαμα βοκούφην (1) τὸν αὐθέντην μας διὰ τὸ σαντακάτι σας, (2) πὺν σᾶς ἔδωσε τὸ ἀφερίμ (3) καὶ μπεχρουντάρουλου (4) ἐκ καρδίας. ὡς πληροφορεῖσθε ἀπὸ τὸ μπουγιουρδί (5) του, τὸ ὁποῖον σᾶς στέλλεται διὰ κυρίου κ. Νόβα· ἐπειδὴ καὶ ὁ ριθεῖς Γιάννης ἐμποδιέται ἐδῶ διὰ δουλείαν του ἰδιαιτέρυν· ἀλλ' οἱ χιντάδες (6) ὁποῦ ἐστείλατε εἰς τὸ αὐτοῦ ὕψος δὲν ἦτον ἀναγκαῖοι· καὶ διὰ νὰ μὴ γίνετε ξιάνι (7) εἰς τὸν φουκαράν, τότε νὰ στέλλετε, ὅταν ἐγὼ σᾶς γράφω, καὶ εἰς ἐκεῖνα τὰ ὑποκείμενα, εἰς τὰ ὁποῖα σᾶς εἶπω. Ἀλλ' ἀφοῦ μάθητε τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου, ἡ ὁποία μέλλει νὰ γίνῃ (σὺν Θεῷ) ὀγλίγωρα, εὐθύς τότε νὰ ἔλθετε εἰς προσκύνησιν τοῦ ὕψους του πέρνοντες μαζὶ σας, ὅτι κρίνετε εὐλογον. καὶ μένω.

1825 τῇ 17: Ἰουλίου· ἐν στρατοπέδῳ Μεσολογγίου

ἀδελφικῶς

Ἀλέξιος Παπάζογλου

Τὸν εὐγενέστατον

κύρ Δημήτρη Ἀθ. (8)

Προσκυνῶ μὲ ὄλον τὸ σέβας

Τὸ κύρ γεώργιον προσκυνῶ. (8)

ὁ ρεμπή γουσαὶ μπέης σᾶς ἀσπάζεται.

1. βοκούφ=λέξις ἀραβικὴ. Σημαίνει τὸ ἔχειν γνῶσιν τινος. Κάνω βοκούφ=καθιστῶ γνωστόν.

2. σαντακάτ=λέξις Περσικὴ, φίλια εἰλικρινής, εἰλικρίνεια, πίστις.

3. ἀφερίμ=λέξις Περσικὴ, εὖγε, μπράβο.

4. μπεχρουντάρουλου.=Μᾶλλον ἀπὸ τὸ τουρκικὸν ρῆμα μπουχουρλαμάη=ἀρωματίζω, θυμιατίζω.

5. μπουγιουρδί=λέξις τουρκικὴ (μπουγιουρουλντι)=ἔγγραφος διαταγή.

6. χιντάδες=Μᾶλλον ἀπὸ τὴν ἀραβικὴν λέξιν χάμντ=αἶνος, ὕμνος, δόξα, εὐχαριστία.

7. ξιάνι=λέξις περσικὴ=ζημιὰ, βλάβη, κακόν.

8. Πρόκειται περὶ προκρίτων τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΜΠΟΓΚΑ

ΤΑ ΖΩΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ ΣΤΟΥΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥΣ ΘΡΥΛΟΥΣ* Η ΚΑΡΑΚΑΞΑ

Μπορούμε λοιπόν ύστερα από όλα αυτά να δεχτούμε ότι η πέλεια της αρχαιότητας, ή Κίττα ή μακρόουρος της μεταγενέστερης, της επιστημονικής, και η καρακάξα ή χαρακάξα της σημερινής εποχής, είναι ένα και το αυτό πουλί με διάφορα κατά καιρούς και κατά τόπους ακόμα ονόματα, γιατί και φοβητσιάρα είναι, όπως τη θέλει ο Όμηρος, και λάλος όπως τη θέλει η παράδοσι της Δωδώνης, και εξωτική εμφάνισι έχει για να εξάψη τα φαντασία αυτών, που παρακολουθούν το κελάδημά της. Μήπως και τη γκαίλα σήμερα δέν τη λένε άλλοι καλλιακούδα, άλλοι κόργια, κι' άλλοι κοράκι, ενώ κοράκι έμεις σιήν. Ήπειρο λέμε τον κόρακα; Και δέ λέμε στα Γιάννινα συκοφάη, ένα πουλί, που έχει περίπου το χρώμα και το μέγεθος ενός αρσενικού σπουργίτη, μόνο ή μύτη του είναι πιο χονδρή, που μάς έρχεται το καλοκαίρι, ενώ σιήν. Αττική και άλλοι συκοφάγο λένε ένα ώραϊο κατακίτρινο πουλί στο μέγεθος του κότσυφα; Δεν νομίζω ότι πρέπει να επιμείνω περισσότερο αναφέροντας και άλλα τέτοια παραδείγματα. Και υπάρχουν πολλά.

* *

Έτσι νομίζω συνδέουμε με άβιαστο τρόπο την παράδοσι των αρχαίων Δωδωναίων γυναικών με την ίδια παράδοσι των σημερινών για το ρόλο της χαρακάξας. Και είναι εκπληκτική και συγκινητική μαζί ή άρρηκτη αυτή συνέχεια, παρά το πέρασμα 24 ολοκλήρων αιώνων από τότες.

Οι σημερινές πελειάδες της Δωδώνης και των Γιαννίνων ή όπου άλλοι σιήν. Ήπειρο σώζεται ή ιερή αυτή παράδοσι την επήραν από τις μανάδες τους και τις γιαγιάδες τους, κι' αυτές από τις δικές τους, κι' εκείνες από τις άλλες. Κι' έτσι παίζοντας το κομπολόγι των ήπειρωτικών γενεών, πού, με το ρυθμό των 30 έτών κατά γενεά, δέν ήμπορεί να έχη παραπάνω από 80 κόμπους, φθάνουμε στα 2.400 χρόνια, όσα μάς χωρίζουν από τις γερόντισσες της Δωδώνης, που πίστευαν για την πέλειά τους, ό,τι πιστεύουν οι σημερινές απόγονές τους για την χαρακάξα τους.

Στα 1952 πήγα για να προσκυνήσω τα ιερά χαλάσματα της Δωδώνης. Ψιθύρισα εκεί την προσευχή του Αχιλλέα προς τον Δία, που παρακάλεσε να χαρίση τη νίκη στο φίλο του τον Πάτροκλο, που έμπαινε επικεφαλής των Μυρμιδόνων του μια και αυτός «μηνίων» ακόμα δέν έμπαινε σιή μάχη:

«Ζεῦ, ἄνακτα, Δωδωναῖε, Πελασγικέ, πού βρίσκεσ' εκεί μακρὰ Βασιλῆας τῆς Δωδώνης, με τόν κακὸ χειμῶνα, ἀνάμεσα στοὺς Σελλοὺς τοὺς προφῆτες, πού δέ βάνουν τὰ πόδια σὲ νερό κι' ἔχουν τὴ γῆ γιὰ στρώμα (!)».

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

1. Σφάλλονται όσοι νομίζουν ότι ή άνιπτοποδία ήταν «άπλυσιά». Ή φακιρική αυτή σκληραγωγία ήταν ανάγκη άσκητική για τοὺς Σελλοὺς, γιατί όπως έδίδασκε και ο Πυθαγόρας, ο μεγάλος αυτός μύστης της αρχαιότητας, μόνο με τη νηστεία, μόνο με τόν άσκητισμό και τη σκληραγωγία τοῦ σώματος χαλαρώνουν τὰ δεσμά της ψυχῆς με τη σωματική ὕλη και τὴν κάνουν (τὴν ψυχή) ἱκανή νὰ επικραίωνῃ με τὸ θεῖον.

Είδα τὸν Τόμαρο μὲ τὶς ἑκατὸ πηγές, ἀπὸ τὶς ὁποῖες σχηματίζονταν ὁ Δῶ-
δων. Θυμήθηκα τὴν ἱερὴ «φηγός», ὅπου κάθησε ἡ πέλεια, τὸ ἱερὸ πού ἐπεσκέφτη-
καν ὁ Ὀδυσσεὺς (1), ὁ Αἰνείας, ὁ Ἡρόδοτος καὶ τὸ συμβουλευτήκαν τόσες καὶ τό-
σες ἐπισημότητες καὶ ξακουστοὶ βασιλεῖδες, Ἕλληνες καὶ ξένοι, κι' αὐτὸς ἀκόμα
ὁ ἡμίθεος Ἡρακλῆς ζήτησε τὴ συμβουλὴ του, θυμήθηκα τὴν ἱερὴ πηγὴ, πού μέσα
στο νερό της οἱ σβησμένες λαμπάδες ἀναβάν, κι' οἱ ἀναμμένες
ἔσβηναν, τὴν «ὕψιχομο» ἱερὴ δρυῖ, ὁ ψίθυρος τῶν φύλλων τῆς ὁποίας ἦταν λόγια
ἱερὰ τοῦ Δία (1), τὸ χαλκεῖο μὲ τὸ ἀγαλματένιο παιδί πού κρατοῦσε τὸ μαστίγιο,
πού ὅταν φύσας ἀέρας ἔπεφτε στὸ χαλκεῖο κι' οἱ ἱερεῖς ἀκούοντας τοὺς ἤχους ἔβγα-
ναν μὲ τὴν ἐμπνεομένην τέχνη τους τὰ μαντέματα, εἶδα τὸν πολιτισμό, πού ἤκμα-
ζε στὸ χῶρο αὐτόν, ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια, ἀφοῦ εἶχεν ἀνεγερθῇ ἐκεῖ καὶ ἓνα
ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἑλληνικὰ θέατρα. Κι' εἶδα ν' ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὸ στενὸ τῆς Μα-
νωλιάσσας τὸν Δορύμαχο φρενιασμένο, μὲ τοὺς Αἰτωλοὺς του, νὰ καίη τὶς στοῖες
τοῦ ἱεροῦ, νὰ καταστρέφῃ τὰ ἀναθήματα καὶ νὰ ἀνασκάψῃ «τὴν ἱερὰν οἰκίαν»
(221 π. Χ.) γιὰ ἐκδίκησι, ἐπειδὴ οἱ Ἡπειρώτες εἶχαν συμμαχήσει μὲ τοὺς Μακε-
δόνες. Εἶδα νὰ ξεχύνονται ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῶν Γιαννίνων καὶ τὴ «χούνη» τῆς
Κοσμηρᾶς ἄλλοι, ὅχι ὅμως Ἕλληνες αὐτοί. Αὐτοὶ ἦταν οἱ φασίστες τοῦ Αἰμίλιου Παύλου
(168 π. Χ.), πού συνεπλήρωναν τὴν καταστροφὴ. Εἶδα κι' ἄλλους κι' ἄλλους πολλοὺς
μανιασμένους, τοὺς Θρᾶκες στρατιώτας τοῦ Πόντιου Μιθριδάτη (88 π. Χ.) κι' ὕστε-
ρότερα τοὺς Γότθους, (τοὺς Ἀλλαμάνους (2), τοὺς Σλαῦους καὶ τοὺς ἄλλους βαρ-
βάρους, πού εἰσέβαλαν ὁ ἓνας ὕστερ' ἀπ' τὸν ἄλλο, σ' αὐτὸν τὸν ἄγονο, ἀλλὰ καὶ
μὲ ὁλότελα ξεχωριστὸ καὶ ἡμερο πολιτισμὸ τόπο, καὶ ἀποτελείωσαν τὸ θῦμα τοῦ
Δορύμαχου καὶ «κατεκοίμισαν» τὸ Μαντεῖο καὶ μᾶς τὸ ἀφῆκαν, ὅπως τὸ βλέπου-
με σήμερα.

Φεύγοντας ἔρριξα μιὰ τελευταία ματιὰ ἀπὸ τὴν καμπὴ τοῦ λόφου. Ἀπέραν-
τὴ ἔρημιὰ βασίλευε σιὸν τόπο, πού ἔσφιζε ἄλλοτε ἀπὸ ζωὴ, ἀπὸ τελετές, ἀπὸ τάμ-
ματα καὶ θάμματα. Μόνο τρεῖς χαρακᾶξες, τρεῖς πελειάδες, ἦταν ἐπάνω στὴ γχορ-
τοιά, πού φύτρωσε στὴ θέσι τῆς ἱερῆς δρυός. Ἦταν ἡ Προμένεια, ἡ Τιμαρέτη καὶ
ἡ Νικάνδρη, πού ἔστελναν τὸν τελευταῖο τους χρησμό :

Εἶπατε νοσταλγοῖσι χαμαὶ πέσε ἱερὰ φηγός
Οὐκέτι Διώνη (3) ἔχει καλύβαν
Οὐ μάντιδα δρυῖν
Οὐ παγὰν λαμπαδεύουσιν
Ἀπέσβετο τ' ἡχεῖον λάλον . . .

(Συνεχίζεται)

1. «Τὸν δ' εἰς Δωδώνην φάτο βήμεναι,
ὄφρα θεοῖο ἐκ δρυὸς ὕψιχομοιο Διὸς
βουλὴν ἐπακούσῃ, ὅπως νοστήσει ἐς πῖονα δῆμον»
[Καὶ στὴ Δωδώνη μοῦλεγε πὼς εἶχ' αὐτὸς (Ὀδυσσεὺς) περάσει,
ἀπ' τὴν ἀψηλόκορφη τὴ δρυῖ τὸ θέλημα τοῦ Δία
ν' ἀκούσῃ, πὼς θὰ ξαναρθῇ στὸ πλούσιο νησί του.]

Ὀδυσ. Τ. 296—297

2. Λένε στὰ Γιάννινα οἱ γυναῖκες: «ἦρθι οὐ Ἀλλαμάνους πάλι!», γιὰ κάποιον γιό τους,
πού τοὺς ἀναστατώνει μὲ τὴν κακοτροπία του. Ἡ φράσι πρέπει νὰ σχετίζεται μὲ τοὺς βαν-
δαλισμοὺς καὶ τὶς σκληρότητες κάποιας ἀλλαμανικῆς φυλῆς (Γότθοι), πού θὰ πλήγωσε σὲ
κάποια ἐπίδρομή της βαρεῖα τὴν Ἡπειρο κι' ἔμεινε ἡ πικρὴ ἀνάμνησί της.

3. Ἡ θεὰ Διώνη, ὅπως ἐπιβεβαιώθηκε καὶ ἀπὸ τὶς ἀνασκαφές, λατρευόταν ἐξ ἴσου
μὲ τὸ Δία στὸ Μαντεῖο τοῦτο.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙ

ΚΙ ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ *

Γ'.—ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΑΝΑΔΡΟΜΕΣ

4

Πρὶν ὅμως ἀπ' αὐτό, θὰ πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ τὰ ἐξῆς, ποὺ πλαισιώνουν τὴ στιχουργικὴ διάθεση καὶ τὴ στιχουργικὴ τοῦ Γιαννιώτη τῆς ἱστορίας παραγωγὴ, μέσα στὸ πολυμερέστερο ἀληθινὰ καὶ ἐθνικότερο περίγραμμά της.

Στὸν παρόμοιας ὕψους ἀγῶνα τοῦ κατὰ τοῦ δυναστικοῦ κατακτητῆ, ὁ Γιαννιώτης, δὲν ὑπῆρξε μονάχα ἡ νικηφόρα ἀντίσταση, ἀλλὰ καὶ ἡ θετικὴ νίκη, ποὺ στὸ σημεῖο αὐτὸ ὑπόταξε καὶ ἀφομοίωσε τὸν κυριαρχὸ του.

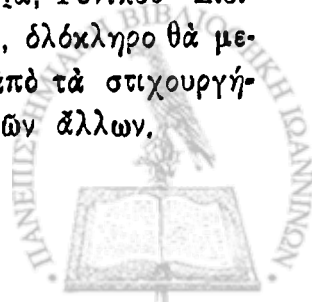
Κι' ὅχι μονάχα αὐτόν· ἀλλὰ καὶ μιὰ ἄλλη ἀκόμα—μειονοτική, ὑπόδουλη κι' αὐτή—φυλετικὴ ομάδα τῆς πόλης, ἡ ὁποία, χάρις στὸν αὐστηρὰ ἀπομρονωτικὸ χαρακτήρα τῆς θρησκείας τοῦ 'Ιεχωβά—ὅπως καὶ τοῦ Μωάμεθ, γιὰ τὸ 'Ισλάμ—εἶχε κατορθώσει, σὲ ἄλλα πεδία, νὰ κρατηθῇ κι' αὐτὴ σχεδόν, ἀνεπηρέαστη, καὶ ἀπρόσβλητη στὸν τρόπο γενικὰ τῆς ζωῆς της κατὰ τὴ διαδρομὴ τῶν αἰώνων· τὴν 'Ιουδαϊκὴ δηλ. μειονότητα τῶν Γιαννίνων. Ἡ στιχουργικὴ ιδιοφυΐα καὶ παραγωγὴ τοῦ Γιαννιώτου Χριστιανικοῦ στοιχείου—λόγιου καὶ μή, σοφοῦ καὶ λαϊκοῦ—τῆς ἔγινε, μερικὰ, ὑπόδειγμα μίμησης καὶ ἐπεβλήθη καὶ τὴν κατάκτησε. Κι' αὐτὴ, ἀλλὰ καὶ τὴν 'Ισλαμικὴ τῶν Γιαννίνων μειονότητα.

Οἱ Τούρκοι τῶν Γιαννίνων, καθὼς καὶ

οἱ 'Εβραῖοι τους, μὴ ἔχοντας—γιὰ λόγους ἱστορικοῦς—κατορθώθει νὰ χουν σὰ μητρικὴ τους γλῶσσα ἄλλη ἀπὸ τὴν Γιαννιώτικὴ 'Ελληνικὴ, ἀφῆκαν πίσω τους γραπτὰ μνημεῖα, θρησκευτικῶν τὸ περισσότερο στιχουργημάτων, ποὺ εἶναι μὲν γραμμένα μὲ ἀραβικοὺς ἢ ἐβραϊκοὺς χαρακτήρες, εἶναι ὅμως συνθεμένα στὴν ὁμιλούμενη τῆς ἐποχῆς τους Γιαννιώτικὴ 'Ελληνικὴ. Διὸ Ο ὁ μ ο υ λ ο υ γ ι έ ς ⁽²⁴⁾ τους—ἔτσι ὀνομάτιζαν τοὺς τέτοιους θρησκευτικοὺς τους ὕμνους οἱ Τουρκογιαννιώτες—ἔχουν δημοσιευθῇ σὲ 'Ελληνικὲς περιοδικὰ ἐκδόσεις ⁽²⁵⁾. Πολλὰ δὲ παρόμοια Γιαννιώτικα 'Εβραϊκά Τραγούδια—Πιγιουτίμ(πριηουτι—)ἢ Πιζμονίμ ὀνοματιζόμενα,—δημοσίευσε πρόσφατα ὁ 'Ιωσὴφ Μάτσας ⁽²⁶⁾. Ὑπάρχουν μάλιστα ἐνδείξεις ὅτι, ὅχι μονάχα στὸ θρησκευτικὸ, ἀλλὰ, ἰδιαίτερα, καὶ τὸ σατυρικὸ πεδίο—ἴσως καὶ σ' ἄλλα ἀκόμα—ἐκτείνονταν τὰ 'Ελληνο—αραβο—εβραϊκά αὐτὰ στιχουργήματα.

Στὴν 'Ελληνοτουρκικὴ ἐπίσης ἐφημερίδα 'Ιωάννινα—Γιάνγρια τῆς 8 Φλεβάρη 1871 ('Εγ. 1288), δημοσιεύεται ⁽²⁷⁾ ἐξηνταεξάστιχο, ὅχι μονάχα στὴν 'Ελληνικὴ ἀλλὰ καὶ μὲ 'Ελληνικοὺς συνταγμένους χαρακτήρες ποίημα τοῦ Τουρκογιαννιώτη 'Ισμαήλ Γκαλντέμου, ἐπαινετικὸ τῆς Βαλκλίας τοῦ Ρασσίμ Πασῆ, Γενικοῦ Διοικητῆ 'Ηπείρου, τὸ ὅποιο, ὁλόκληρο θὰ μεταφέρουμε ἐδῶ ὕστερα ἀπὸ τὰ στιχουργήματα τοῦ Παΐσιου καὶ τῶν ἄλλων.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου

5

Προχωρώντας κατόπι—και παίρνοντάς τα από τις συλλογές Πασσώβ και 'Αραβαντινοῦ—θα δώσουμε μερικά από τὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς ἐκδόσεως τους δημοσιευόμενα ἐκεῖ Γιαννιώτικα δημοτικά και λαϊκά τραγούδια⁽²⁶⁾, και τελικά θα πλησιάσουμε τὰ σύγχρονα χρόνια δίνοντας τραγούδια και στιχοπλάκια τοῦ καιροῦ μας, ἀνάμεσα στὰ ὅποια και τὰ δσα μένουν στὴ μνήμη μας ἐλάχιστα κομμάτια ἀπὸ παρόμοια στὴν Ἑλληνικὴ στιχογραφία ματα Ἑβραίων και Τούρκων τῆς σύγχρονης μας ἐποχῆς⁽²⁷⁾.

Υποσημειώσεις :

24. Ὁμολογίες ὑποθέτουμε, πίστης, κατὰ τὸ χριστιανικὸ πρότυπο («πιστεῦθ εἰς ἓνα Θεόν... κ.λ.π.»).

25. Δὲς Δ. Σαλαμάγκα, Μιὰ Τουρκογιαννιώτικὴ Γ. Λοιπὸν καὶ ἔρευνα.

τικὴ Οὐμουλουγιά στὸ Περιοδ. «Ἡπειρ., Ζωή» 1947, τεύχ. Στ' σελ. 14 και ἐπ.—Β. Ηυρσινέλλα, Οἱ Οὐμουλουγιές τῶν Τουρκογιαννιωτῶν, στὰ «Ἡπειρ. Χρονικά» 1937, σελ. 160 και ἐπ.

26. Γιαννιώτικα Ἑβραϊκά Τραγούδια, 1953, ἐκδ. Περιοδ. «Ἡπειρ. Ἑστία», και ἀνάτυπὸ τῆς, ἀπὸ τὰ τεύχη Ἰουνίου—Νοέμβρη 1953.

27. Δὲς και Δ. Σαλαμάγκα «1866—1817», στὴ Γιαννιώτικη Ἐφημερίδα «Νέα Ἡπειρος», φύλλ. 22—7—1946.

28. Στὴ Συλλογὴ Πασσώβ, Γιαννιώτικα καθαρά τραγούδια, χαρακτηρίζονται τὰ ὑπ' ἀριθ. 372, 394, 550, 577 και 614. Στὴ δὲ τοῦ Ἀραβαντινοῦ, τα καταχωρημένα στίς σελίδες 123, 125, 131, 134, 137, 138, 156, 160, 170, 183, 185, 188 192, 219, 222, 224, 228, 230, 234, 236 και 249. Ἀδτά δλα, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ στιχοπλάκια γιὰ τὰ ὅποια και κυρίως ἡ δλη ἐργασία.

29. Τὸ θέμα αὐτὸ, στὴ γενικότητα του, περιμένει τὸν ἐιδικότερο και πλατύτερο ἐρευνητὴ του. Τα δσα πιδό πάνου γράψαμε, δὲν εἶναι παραμερικὲς προσωπικὲς σκέψεις ἐπάνου στὴ ἐδρύτατη

Δ'. ΜΕΡΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

1.—Ἡ Μαρκάδα και ὁ Δῆμος

Ἡ «Ἱστορία τῆς Μαρκάδας» τῆς Ἑβραϊοπούλας ποὺ ἓνας νέος Ἡπειρώτης («τὸ γένος Ἀραβανίτης»), ὁ Δῆμος ὁ «ἀρτοποιητής»⁽¹⁾, τὴν ἀπήγαγε, και με τὰ χαρίσματά του και τις ἀνδραγαθίες του, κατόρθωσε τελικά νὰ τοῦ τὴ δώσῃ νόμιμη γυναίκα του ὁ αὐθέντης τῆς Οὐγγροβλαχίας, στὴν ὁποία μαζὴ τῆς εἶχε καταφύγει, φέρνει μὲν χρονολογία ἐκδόσεως τῆς τὸ 1767, ἐγινε δμως ἐκατὸ χρόνια πρίν, στοὺς ἀχξξ' δηλ. χρό-

νους. Εἶναι μάλιστα ἀξιοσημεῖωτο δτι καθορίζεται με παράδοξη χρονολογικὴ ἀκρίβεια, και ἡ μέρα ἀκόμη τῆς ἀπαγωγῆς, ποὺ ἐγινε, κρυφά—τονίζεται—ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῆς Μαρκάδας, στίς 15 Ἰουλίου τοῦ 1667.

Ἀτυχῶς, στὸ εἰκεῖο μέρος τῶν «Ἡπ. Χρονικῶν», δὲν δημοσιεύονται παρὰ ἐλάχιστα μονάχα στίχοι ἀπὸ τὸ ἐπικὸ αὐτὸ στιχοῦργημα, οἱ ἐξῆς:

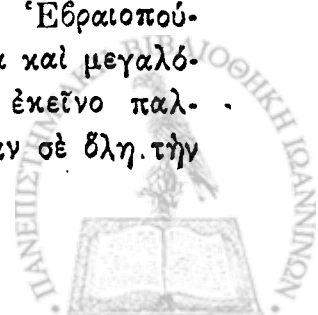
Σὲ μνιὰ πόρτα ⁽²⁾ τῆς πόλεως ⁽³⁾ ποὺ κραῖζεται φανάρι
εὐγενικὸν και ἄξιον ἔστεκε παλικάρι.

Δῆμον τότε νομάζασιν, εἰς ὅλους γνωρισμένος,
ἀπ' ἄρχοντες και ἐπτωχοὺς περίσσι ἀγαπημένος
Ἦταν ἀπὸ τὴν Ἡπειρον, τὸ γένος ἀραβανίτης,
και στὴν ἀρτοποιητικὴν πηδέξις τεχνίτης

Ἡ Μαρκάδα⁽⁴⁾ ἦταν φαίνεται γόνος—και ἴσως μοναχοκόρη—πλούσιας και ἰσχυρῆς Κωνσταντινουπολίτικης Ἑβραϊκῆς οἰκογενείας ποὺ κατοικοῦσε στὴ συνοικία τῆς Φανάρι, ἐπου ἀσκούσε, τὸ ὑπαίθριο πιθανότατα,—ἴσως σμιττῇ—ἐπάγγελμα του, και ὁ εὐγενικὸς αὐτὸς και ἄξιος νέος.

Ὁ Δῆμος ἴσως νὰ καταγόταν και ἀπὸ

περιοχὴ τῆς Β. Ἡπείρου, ἢ ἀπὸ τὴ Θεσπρωτία, μέρη στὰ ὁποία μιλοῦσαν ἴσως Ἀλβανικά, και ἰσχυρὸ, φαίνεται, ἐρωτικὸ αἶσθημα γεννήθηκε στὴν ψυχὴ τῆς Ἑβραϊοπούλας, γιὰ τὸ ὡραῖο πιθανότατα και μεγάλῳ ψυχο, φρόνιμο και ἀξιέπαινο ἐκεῖνο παλικάρι, ποὺ τόσο γνωστὸ ἦταν σὲ δλη τὴν

περιοχή και τόσο έλλοι, φτωχοί και πλούσιοι το αγαπούσαν.

Το έρωτικό ζευγάρι, θά έγινε χωρίς άλλο αντικείμενο καταδίωξης από μέρους της οικογένειας της Μαρκάδας, έπου, πιθανότατα συμπατριώτες του Δήμου, θά του παραστάθηκαν. Έκει με τὰ χαρίσματά του, κατόρθωσε νά γίνει αντικείμενο της διάκρισης και της αγάπης του αθένητη της Ήγεμονίας, ο όποιος τελικά και του έδωσε τήν άδεια νά πάρη σά νόμιμη πιά γυναικα του, τήν αγαπημένη του Μαρκάδα.

Πρός τόν Ίάσωνα και τις άνδραγαθίες του, προλογίζοντας τήν «Ίστορία» αυτή, παρομοιάζει ο έκδότης της, το Δήμο και τις περιπέτειες του. Ο Ίάσων, όπως ξέρουμε, έκτός από τάλλα, είχε σταλθεί νά πάρη και το χρυσόμαλλο δέρας και περιγράφεται από τούς Ιστορικούς της αρχαιότητας, σάν ένας ύρατος νεανίας. Έκδίδει δέ ο Ν. Γλυκός τήν Ίστορία αυτή, στοχαζόμενος, όπως λέει στον προλογισμό του τήν ωφέλεια όπου μπορεί νά προξενήση στους αναγνώστες το διάβασμά της. Φαίνεται ότι πρόκειται για ένα πολύ γνωστό της εποχής εκείνης αφηγηματικό έπος, τὰ διάφορα περιστατικά του έποίου εξαίρουν τὰ εύγενικά αίσθήματα και τις άρετές του ήρωα του, που έτσι προβάλλονται στις λαϊκές μάζες, στις όποιες ήταν προσφιλής αυτή ή Ιστορία, σάν παράδειγμα προς μίμηση. Κατά τόν ίδιο π.χ. τρόπο που ήταν και νίκη του Καλού και του δίκιου κατά του Κακού και της άδικίας, ή συγκινητική αφήγηση της Γενοθέφας. Της Ιστορίας της Μαρκάδας και του Δήμου, έγινε άλλως τε, από τόν Οίκο Γλυκό, και άλλη έκδοση, σά 1812(*).

Το έπος αυτό, είναι συνταγμένο, κατά πᾶσα πιθανότητα, από Ήπειρώτη: σά μέσα του 17ου αιώνα, τὰ Γιάννινα—σχεδόν, μόνο αυτά—ερισκόταν—πως και άργότε-

ρα θά αναφέρουμε—σέ μεγάλη πνευματική άνθηση, με Πανελλήνια και παγκόσμια άκτινοβολία. Όπωςδήποτε, θά διαβάστηκε αυτό εκεί πάρα πολύ. Τίποτε δέν αποκλείει, της έκδοσης του 1767, νά υπάρχουν και προηγούμενες, όπως έπίσης νά κυκλοφορούσε σέ χειρόγραφα.

Η «Ίστορία της Μαρκάδας», καταλαμβάνει τριάντα τρεις σελίδες στήν έκδοση Γλυκού, και είναι σημαντική και από γλωσσολογική άκόμα πλευρά.

*Υποσημειώσεις:

1. Ο Δήμος, θά ήταν σίγουρα ένας από τούς υπαίθριους εκείνους πωλητές σιμίτ (κουλουριών) από τούς ήπειρώτες ταξιδευόμενους που άφθονούσαν, κι' από τότε αλλά κι' άργότερα σ' όλη τή Βαλκανική και ιδιαίτερα στήν Πόλη. Μιά από τις καλλίτερες ευχές που έδιναν παλαιότερα σά μικρά ήπειρωτόπουλα, ήταν νά κατορθώσουν νά γίνουν «(και) σιμιτζή(δε)ς στήν Πόλη». Η έννοια σιμιτζής, έκλεισε άργότερα μέσα της, και τούς πωλητές ψωμιού και στα χρόνια μου, σιμ(ε)τζή, λέγαμε, γενικά, τόν και φουρτζή (φούρναρη).

2. 3. και 4. Μία από τις παλιές πύλες του παλαιού τείχους του Βυζάντιου, κοντά σό σημερινό Φανάρι (φάρος ναυσιπλοίας) της Κωνσταντινούπολης, όπου τώρα τὰ Πατριαρχεία.

5. Όνομα κύριο, αρκετά συχνό και στους Έβραίους της Θεσσαλονίκης, και σπανιότερα της Θεσσαλίας (Δάρισα), οι όποιοι προερχόταν από τούς καταδιωγμένους της Ισπανίας, και που το πρόφεραν Μερκάντα.

Ετυμολογείται δέ από τις αντίστοιχες ισπανικές λέξεις που αναφέρονται στήν έννοια αγορά, αγοραπωλησία (Ιταλ. Mercato, αγορά). Επικρατούσε στους Έβραίους αυτός το έθιμο, όταν σέ μιá οικογένεια δέ ζούσαν τὰ παιδιά της, νά τὰ πουλούν εικονικά (πληροφορίες Ίωσήφ Μάτσα)—παρόμοιο έθιμο επικρατούσε και στους Χριστιανούς: έξέλεταν ή αφιέρωναν στή θρησκεία (ντύνοντας τα καλογερικά) ή και πουλούσαν άκόμα τόν υστερογόννητο, για νά μήν πεθάνη κι' αυτός όπως τὰ προηγούμενα άδέρφια του. Απ' αυτό ετυμολογείται και το επίθετο Πουλημένος που επιπολάζει στήν Κέρκυρα, και ήταν και επώνυμο μεγάλης Γιαννιώτικης οικογένειας.

Η Μαρκάδα λοιπόν ή Μερκάντα, ήταν, ή κατά παρόμοιο τρόπο αγορασμένη ή πουλημένη, και σίγουρα θά πρέπει νά ήταν μοναχοκόρη.

6. Δες «Ήπειρ. Χρονικά» 1936 σελ. 334.

2.—«Ο θρήνος της Κωνσταντινουπόλεως»

Τρεις εκδόσεις έσημείωσε ή από τόν «έν Αρχιερεύσι Πανιερώτατον Μητροπολίτην Μυρέων Κύριον Ματθαίον τόν εκ Πωγωνιανής» συγγραφέα «Ίστορία των κα-

τά τήν Ούγγροβλαχίαν τελεσθέντων από Σερμπάνου Βοεβόδα μέχρι Γαβριήλ Βοεβόδα του ένεστώτος Δουκός» (') τμήμα της όποιας άποτελεί και «Ο θρήνος της Κωνσταν-

τινουπόλεως». Ἦταν αὐτὸς ἓνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ποὺ εἶχαν, κι' ἀπὸ τὸν καιρὸ ἀκόμα τῆς Ἀλώσεως γραφεῖ καὶ κυκλοφορήσῃ γιὰ νὰ κρατοῦν ζωντανή τὴν θλίψη τοῦ ὑπόδουλου γένους γιὰ τὸ χάσιμο τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ νὰ τονώνουν τὶς ἐλπίδες του γιὰ τὸ ὅτι πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς, πάλι δική μας θὰ γινόταν τὰ ὅσα εἶχαμε χάσει. Σὲ τοῦτο ὁμοῦς καινοτόμησε ὁ πατριώτης

μὲν ὅσο καὶ οἱ ἄλλοι κληρικοί, μὲ τὸ θετικὸ ὁμῶς μυαλὸ καὶ μὲ τὴ δύναμη τῆς παρρησίας Ἡπειρώτης, λόγιος: «Ὅτι στὸ οἰκεῖο τμήμα τοῦ πολύστιχου στιχουργήματός του, τονίζει θαρραλέα μερικὲς—πικρὲς μὲν, ἀλλὰ—ἀλήθειες, ποὺ ἀξίζει τὸν κόπο νὰ τίς μεταφέρουμε κι' ἐδῶ:

Οὐαὶ σὲ μᾶς, Ἀφέντη μου, μὲ τὴν ὀλίγη γνῶσι,
ὅπ' ἔχομεν τὸ θάρρος (²) μέσα εἰς τὴν Σπανίαν (³)
κι' εἰς τὰ χοντρά τὰ κάτεργα (⁴) ποῦναι στὴν Βενετίαν.
νὰ ἔλθωσι μὲ τὸ σπαθὶ τὸν Τοῦρκο νὰ σκοτώσουν
νὰ πάρουν τὸ βασίλειον, καὶ μᾶς νὰ μᾶς τὸ δώσουν!...
Ἐλπίζομεν εἰς τὰ ξανθὰ (⁵) γένη νὰ μᾶς γλυτώσουν
νὰ ῥθοῦν ἀπὸ τὸ Μόσχοβον νὰ μᾶς ἐλευθερώσουν.
Ἐλπίζομεν εἰς τοὺς χρησμούς, σταῖς ψευδοπροφητείαις
καὶ τὸν καιρὸν μας χάνομεν σταῖς ματαιολογίαις
Εἰς τὸν βορρᾶν, τὸν ἄνεμον, ἔχομε τὴν ἐλπίδα!
Καὶ ἔχομεν θεμέλιον τὸ γνέμα τῆς ἀράχνης,
τὸ χιόνι εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ τὸ νερὸν τῆς πάχνης!..
Αὐτὸ τὸ θάρρος εἶν' τρελλόν, τίποτε δὲν ἀξίζει!
ὅποιος τὸ συλλογισθῇ τοῦ λόγου του σκοτίζει.
Εὐκαιρὲς παντεχένομεν καὶ κεφαλοπονοῦμεν
στὴν ἄμμον καὶ εἰς τὸ νερὸν κτίζομεν καὶ θαρροῦμεν (⁶,⁷).

Ὑποσημειώσεις:

1. Δὲς Κ. Μέρτζιου. Κατάλογος τῶν ἐκδόσεων Ν. Γλυκῆς, στὰ «Ἡπειρ. Χρονικά» 1935 σελ. 63(1672 καὶ 1683 ἀριθ. 35). Ἐγκ. Δεξ. Ἐλευθεροδάκνη λέξη Ματθαῖος ὁ Μυραῖων (1768) καὶ Βουτιερῖδη. Ἱστορία τῆς Νεολληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἡ ἐκδόσις 1672 ἐγένετο ἀναλώμασι Πάνου Πεναντοῦ ἐκ Πωγωνιανῆς.

2. Τὴν ἐλπίδα, τὴν ἀπαντοχή.

3. Ἰσπανίαν. Κλασσικὸ παράδειγμα ἐκμετάλλευσης τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν πόθων γιὰ ἀπελευθέρωση καὶ τελικῆς ἐγκατάλειψης στὸ μαχαίρι τοῦ Τοῦρκου, ἦταν τὸ ξεγέλασμα ποὺ ἔκαναν οἱ Ἰσπανοὶ τοῦ Διονύσιου τοῦ Σκυλόσοφου καὶ τοῦ ἐπαναστατικοῦ του στὰ Γιάννινα κινήματος στὰ 1611.

4. Τὰ πολεμικὰ πλοῖα τῶν Βενετσάνων, ποὺ τόσες καὶ τόσες φορὲς κι' αὐτοὶ εἶχαν ἐξαπατήσει τὸ ἀπ' αὐτοὺς ἐπαναστατούμενο γένος.

5. Τὸ ξανθὸ γένος τοῦ Ἀγαθάγγελου, τῆ Ρωσίας.

6. Ἐλπίζομεν.—Δριμύτατος εἶναι ἐδῶ ὁ Ματθαῖος ἐναντίον τῶν πατριδοκάπηλων τῆς ἐποχῆς, ποὺ ἀντὶ νὰ ὀργανώσουν τὸ σκλαβωμένο γένος καὶ τὴν ἀντίστασιν του, προτιμοῦσαν νὰ τὸ τρέφουν μὲ μάταιες καὶ φροῦδες ἐλπίδες.

7. Ἡπειρώτης ὁ συνθέτης τοῦ στιχουργήματος, Ἡπειρώτης—συμπατριώτης του—ὁ χορηγὸς τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῆς. Πολλοὶ Ἡπειρώτες φαίνεται νὰ ἦταν ἐγκαταστημένοι στὴν Οὐγγροβλαχία κι' ἴσως οἱ ἴδιοι νὰ εἶχαν δώσει καὶ ἡγεμόνες τῆς. Δυστυχῶς, μᾶς λείπουν τὰ ἀναγκαῖα βοηθήματα γιὰ νὰ εἴμαστε πιὸ ἀκριβολόγοι.

3.—Παῖσιος ὁ Μικρὸς

«Κύρ Παῖσιος τοῦ Μικροῦ ἐκ τῆς τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, τοῦ πίκλην Βησσαρίωνος (Λυγγιάδων) Ἱερᾶς Μονῆς».

3α.—«Ἐπαινος Ἰωαννίνων» (ἀποσπάσματα) (¹)

«Μεῖνεται οὖν ὁ Λύσανδρος εἰς τὰς γραφὰς ἐκείνας καὶ ἄφησε τότε λοιπὸν ἀφθάρτους τὰς Ἀθήνας.

Ἄλλ' ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἡ μέγ' Ἀθήνα ἐγάθη (')
καὶ ἔμεινε μονόφθαλμος (') ἡ Ἑλλάδα καὶ ἐφθάρθη.
Ἄλλ' ἔχει πάλιν ἡ Ἑλλάς ὄμμα τὸ δεξιὸν της (')

αὐτὰ τὰ Ἰωάννινα μέγαν στολισμὸν της.
Ἄλλ' ὅμως οἱ χριστιανοὶ ἔχουν ξεχωριστά τους,
ὅτι μαθαίνουν γράμματα ὅλοι τὰ παιδιὰ τους.

Ἀκούουν οἱ χριστιανοὶ ὁπότεν διαβαίνουν
τὰ τέχνα τους τὰ ἱερὰ γράμματα νὰ μαθαίνουν,
πολλάκις εἰς π ρ ο α ὕ λ ι α εἰς π ρ ό θ υ ρ α καὶ σ τ ρ ά τ α ι ς (')

Ἐχουν τὰ Ἰωάννινα δύο μεγάλαις βρύσαις.
Εἶναι μεγάλαις βέβαια ἀλλὰ δὲν εἶναι ἴσες:
Ἡ μία εἶναι τὸ μικρὸν σχολεῖον καὶ ἡ ἄλλη,
εἶναι τὸ μεγαλεῖτερον, καὶ λέγεται μεγάλη.
Τὸ μέγα σπουδαστήριον εἶναι τοῦ μακαρίτου
Γκούμα Ἐμμανουὴλ καὶ τοῦ Λεονταρίτου.

Στὸ ὁποῖο, συνεχίζει κατόπι ὁ Παῖσιος, διδάξε καὶ ὁ Βησσαρίων (') «πρῶτος ἐν δι-
δασκάλοις».

Τὸ δεύτερον καὶ ἕτερον, εἶναι τοῦ Ἡγουμένου
Ἐπιφανείου (') μοναχοῦ ὀνομαζομένου.

Ὅσοι δὲ οἱ διδάσκαλοι, οἱ ἐπίτροποι καὶ οἱ κτίτορες τῶν σχολείων τῆς ἐποχῆς,
γεννήματα καὶ θρέμματα (') εἶναι Ἰωαννίνων

Τὰ σπουδαστήρια αὐτά, συνεχίζει ὁ Παῖσιος,

εἶναι τιμὴ μεγάλη
Ἰωαννίνων βέβαια, ὅπου δὲν εἶναι ἄλλη
εἰς Ο ἰ κ ο υ μ έ ν η ν ἄπασαν, εἰς ν ή σ ο υ ς καὶ ἠπείρους (').

Καὶ συνεχίζοντας ὁ Παῖσιος, δίνει μιά, σὲ ἀδρὲς γραμμὲς περιγραφὴ τῆς πόλεως αὐ-
τῆς τῶν γραμμάτων, λέγοντας ἔτι,

ἔχουσι σχῆμα ἀετοῦ χωρὶς ἀμφιβολίαν,
καὶ γνώρισον ἄ κ ρ ο α τ ἄ ('), αὐτὴν τὴν θεωρίαν:
Τὸ Κάστρον εἶναι κεφαλὴ, οὐρὰ εἶναι ἡ Λούτζα.
οἱ μαχαλάδες τὸ κορμί, ὁμοῦ κι' ἡ Λιθαρίτζα (')
Σαράγι καὶ Καλούτζασμε (') ἡ ἄκραις τῶν πτερύγων,
ἔτοῦτο ὅπου λέγονται τὸ ὄ μ μ α (') τῆς Ἑ λ λ ἄ δ ο ς .

Ὑποσημειώσεις :

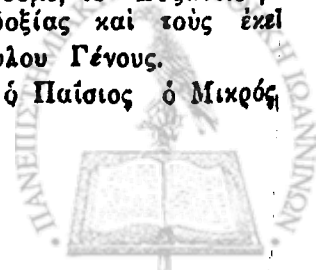
1. Παραθέτουμε ἐδῶ ἀπὸ τὸν «Ἐπαινο
Ἰωαννίνων» τοῦ Παΐσιου τοῦ Μικροῦ, μόνον
ὅσα ἀποσπάσματα του ἔκρινε σκόπιμο νὰ μετα-
φέρῃ στὰ «Ἠπειρ. Χρονικά» (ὅπου πιὸ πάνου)
ὁ Κ. Μέρτζιος.

2. Στούς καιροὺς ποὺ ἔγραψε ὁ Παῖσιος, ἡ

Ἀθήνα, τουρκοκρατούμενη, ἦταν ἓνα μικρὸ κι'
ἀσήμαντο χωριό.

3. Σὰν ἄλλο μάτι τῆς Ἑλλάδας, ὁ Παῖσιος
ἐδῶ ὑποσημαίνει, πιστεύουμε, τὸ Βυζάντιο μὲ
τὸν Ἀρχηγὸ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τοὺς ἐκεῖ
Ὀργανισμοὺς τοῦ ὑπόδουλου Γένους.

4. Ὅπως βλέπουμε, ὁ Παῖσιος ὁ Μικρός,

παρομοιάζει τὰ Γιάννινα τοῦ 17ου αἰῶνα, μὲ μιὰ ἄλλη—τὴν ἀρχαία βέβαια—Ἀθήνα, στὴ διαπαιδευτικὴ καὶ διαφωτιστικὴ τῆς ἀκτινοβολία, πρᾶγμα ποὺ ἐπέξηγεῖ στοὺς κατοπινούς του στίχους.

5. Εἶναι φανερό ὅτι ὄργανος παντοδαπῆς μάθησης ἐπικρατεῖ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ στὰ Γιάννινα. Ἀλλὰ καὶ ἀνεπάρκεια σχολικῶν οἰκοδομῶν.

6. Ὁ καὶ δικός του δάσκαλος στὴν Μονὴ Λυγγιάδων.

7. Οἱ δυὸ περίφημες Σχολές τῆς ἐποχῆς οἱ γνωστὲς ὡς Γυῖονμα καὶ Ἐπιφάνειου Ἡγουμένου.

8. Τὸ ξεκίνημα πιθανότατα τῆς διάκρισης ποὺ χώριζε, καὶ γιὰ πολὺ ἀργότερα—ἴσαμε ἀκόμα καὶ στὰ χρόνια μας—ὅσους κατοικοῦσαν στὰ Γιάννινα σὲ πολῖτες, *ἰθαγενεῖς*, *εγγέννημα καὶ θρέμμα*, τῶν Γιαννίνων κι' *ἐξωτερικούς*. Γιὰ τὴ διάκριση αὐτὴ κάναμε λόγο καὶ στὸ προηγούμενο κεφάλαιο.

9. Ὁ στίχος εἰδικὰ αὐτός, εἶναι πολὺ χαρακτηριστικός, τῇ παγκόσμιας σχεδὸν αἰγλῆς ποὺ εἶχαν τότε ἀποκτήσει τὰ Γιάννινα, χάρις στὴ μεγάλη ἀνάπτυξη τῆς παιδείας καὶ γενικὰ τῶν γραμμάτων, καὶ τοῦ ὁργανοῦ μάθησης, ὅπως ἰδιαφαίνεται ἀπὸ τὴν πολυπληθεῖ σειρά τῶν γιὰ παντοδαπὰ θέματα ἐκδόσεων Γλυκύ, ποὺ ἀποτεινόνταν, σὲ πτωχοὺς καὶ πλούσιους, γραμματισμένους καὶ μὴ. Στὸ Βιβλίον «Ἀρχαία Ἑλληνικά» τὸ ἐρανισμένο ἀπὸ τὸν Ἱερομόναχο Γρηγόριο Παλιουρίτη «τὸν ἐξ Ἰωαννίνων» (Κατάλογος ἐκδόσεων Γλυκύ, ὅπου πιὸ πάνω, σελ. 145 καὶ ἐπ.) ποὺ βγῆκε στὰ 1815, καὶ περιέχει, «τοὺς νόμους, τὴν Πολιτείαν, τὰ ἔθιμα τῆς Θρησκείας, τῶν ἐορτῶν, τῶν γάμων καὶ ἐπικηδείων, τὰ δημόσια καὶ τὰ κατὰ μέρος παιγνίδια τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, ἐξαιρέτως δὲ τῶν Ἀθηναίων» διαπιστώνεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα ὅτι «...ἡ πατρις ἡμῶν Ἰωάννινα, πρῶτῃ σχεδὸν τῶν Ἑλλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος...ἕως ἀπὸ τὸ τέλος τῆς δεκάτης ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος, ἐπεμελήθη εἰς ἄκρον τὴν θεραπείαν τοῦ Γένους καὶ τὴν ἀνακάλεσιν τῆς πατρίου σοφίας καὶ

κατέστησε τὰ Ἰωάννινα εἰς τοὺς περασμένους δύο αἰῶνας, νέας Ἀθήνας...».

Εἶναι, νομίζουμε, ἐπὶκαιρὸ νὰ ἐπιστήσουμε στὸ σημεῖο αὐτὸ τὴν προσοχὴ τοῦ εἰδικοῦ μελετητῆ, στὸ περιστατικὸ ὅτι ὁ Γρηγόριος Παλιουρίτης, οὔτε κἂν ἀναφέρει τὴν κατὰ παράδοση ὡς «περίφημη» χαρακτηριζόμενη ἀπὸ τοὺς μεταγενέστερους Σχολὴ Φιλανθρωπινῶν, καθορίζοντας ὡς ἐποχὴ ἐναρξῆς καλλιέργειας τῶν γραμμάτων στὰ Γιάννινα, τὰ τέλη—τὸ νωρίτερο—τοῦ 18ου αἰῶνα. (σχετικὰ πρβλ. Δ. Σαλαμάγκα «Ἡ Ἑνθύμηση τοῦ 1630» στὸ Περιοδικὸ τῶν Γιαννίνων «Ἡπειρ. Ἑστία». 1954 σελ. 1156 καὶ 1161 (ὁ Ἅγιος Νικόλαος Ντίλιος).

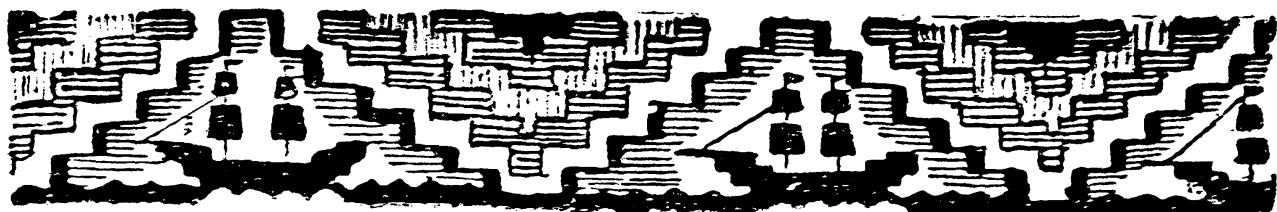
10. Νὰ συμπεράνουμε τάχα ὅτι τὰ παρόμοια στιχουργήματα ἦταν προωρισμένα καὶ γιὰ ἀπαγγελίες, καὶ ἀπαγγελλόταν ἀληθινά, σὲ λαϊκὲς π.χ. συγκεντρώσεις;

11. Ἡ Λιθαρίτσα ἢ (ὅπως ἀργότερα) τὰ Λιθαρίτσια, (περιοχὴ σημερινῶν Στρατῶνων), πιθανῶς ὅπως τὸ κόκκαλο, κοκκαλίτσι (κουκουτσι)—ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι συνοικία τῶν Γιαννίνων, ἀκόμα καὶ ἴσαμε τὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνα, ὀνομαζόμενη καὶ συνοικία Ὁρολογιοῦ· κατεδαφίστηκε δὲ ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Τεπελενλή, ὅταν αὐτὸς ὀχύρωσε τὸ στρατηγικὸ αὐτὸ σημεῖο, γιὰ νὰ ἀμυνθῇ κατὰ τῶν Σουλτανικῶν στρατευμάτων.

12. Ἀπὸ τὸ *Κανλῆ*—(αἱματόβαφη) *Τσιεσμὲ* (βρύση). Ἦταν πολὺ συνειδησιμένο στοὺς Τούρκους, ὁ σχηματισμὸς τοπωνύμιων μὲ πρῶτο συνθετικὸ τὸ *κάν*—*λῆ* (*Κανλῆ*—*Τεπέ* (λόφος), *Κανλῆ*—*καβὺκ* (λεύκη), *Κανλῆ*—*κουϊ* (κόλπος) *Κανλῆ*—*κουλέ* (πύργος), δὲς καὶ Δ. Σαλαμάγκα, Τοπωνυμικά σχεδιάσματα, στὸ Περιοδικὸ τῶν Γιαννίνων «Ἡπ. Ἑστία» 1953 σελ. 835 καὶ ἐπ.) γιὰ ἀνάμνηση αἱματηρῶν περιστατικῶν τῆς ἱστορίας τους. Στὴν προκείμενη περίπτωσι, τῆς αἱματερῆς καταστολῆς τῆς Ἐπανάστασης τοῦ Σκυλόσοφου (1611).

13. Ἐδῶ ὁ Παῖσιος καταργεῖ καὶ τὸ ἐπιμεριστικὸ τοῦ δεξιὸν, ποὺ χρησιμοποίησε προηγούμενα (δὲς ὑποσ. 4).

ΚΩΝ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΝΗΣΙΣΤΑΣ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ^{*} (ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΜΕ ΤΟ ΧΟΡΟ ΚΑΓΓΕΛΑΡΙ ΚΑΙ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ)

13. Ἡ Ἀγ. Παρασκευὴ σκοτώνει τὸ Δράκο τῆς Νησιόστας.

«Ἀπαστρέφει γὰρ τοῖς θαύμασιν ἐν τῷ κόσμῳ,
ἀπειλῶνσα τῆς πλάνης τὴν σκοτόμαιναν
καὶ παρέχουσα πιστοῖς τὴν χάριν ἁφθονόν».

(Ἀπὸ τὸ Κοντάκιον τῆς Ἀγίας)

Κοντὰ στὴν Ἐκκλησίᾳ, στὸ δρόμο ποὺ
πάει γιὰ τὴ Λάψανα—Καθαραβοῦνι καὶ
τὴν ἀπέναντι ἀπὸ τὸ ποτάμι Νησιόστα, εἶναι
τὸ Μπέσιχο, ρέμα μεγάλο μὲ ἀπότομους
γρενοὺς καὶ βαθύσκιωτα πλάτανια καὶ μὲ
τὴν περίφημη κριέβρουσὴ του. Ἀπὸ τὰ
ἐγκυατὰ τῶν ὑψωθειῶν τοῦ βουνοῦ μέσα ἀπὸ
ὀριζήντια σπηλιὰ κάτω ἀπὸ πλώρια «μπι-
στούρα» ἀνάμεσα σὲ φοβεροὺς αἰλῶνες βρά-
χους καὶ «ψωριάρες» ἀναβλύζει δροσιτικὸ
σὰ χιόνι καὶ χυτευτικὸ τὸ ἄριστο νερό.

Τὸ τοπίο αὐτὸ μὲ τὴ δροσιά, τὸν ἥλιο,
τὰ πυκνόφυλλα πολύκλαδα κλάμπια, μελι-
κοκκίες, ποικιάρια καὶ ἄλλα δένδρα καὶ τὸ
ἀγένητο ζακουστό νερὸ του εἶναι χάριμα τῶν
αἰσθησέων, ἀνάπαυση τῆς νυχτὸς καὶ ἀξέ-
χαστη ξεκούραση στὸν ἰδρωμένο καὶ κατὰ-
κολο στρατοκόπο.

Ἀπὸ ἐκεῖ ἰδρεῖνται οἱ κάτοικοι οἱ γύ-
ρω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίᾳ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπι-
ναν πάντοτε καὶ οἱ πανηγυριῶτες ποὺ ὥ-
σπου νὰ περάσῃ τὸ μεσημέρι βρίσκων οἱ πε-
ρισσότεροι—ὅσοι δὲν πῆγαν σὲ σάββα
«πρόσποια»—ἀνάπαυση καὶ ἥσυχος καὶ ξε-
δίψασμα.

Τὸ χωριὸ σὲ ἄλλα μέρη ἔχει καὶ ἄλλες
περίφημες βρύσες, ὅπως τὴ βρύση στὰ Μου-

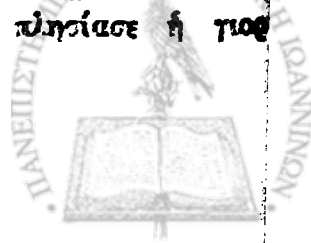
στέτσια, τὸ θρυλικὸ νερὸ τῆς Συναῆς κον-
τὰ στὸν Ἀγ—Λιά, τὸ Ρωμαῖο, νερὸ ἁφθι-
νὸ πολύτιμο καὶ γιὰ τὸ πότισμα τῶν χε-
ρασιῶν, τὴν Κρύα Βρύση, τὴ βρύση τοῦ
Σιοπετοῦ, τὴ βρύση στοῦ Καλοποῦ κ. ἄ.
ἀλλὰ τὸ Μπέσιχο εἶναι πιὸ ζακουστό γιὰ
εἶναι κοντὰ στὴν Ἐκκλησίᾳ καὶ συνδέετο
μὲ τὸ πανηγύρι τῆς.

Κάποια χρονιά, ἐνῶ στὴν πλάτεια τῆς
πανηγύρι εἶχε ἀνάψει καὶ σιὸ χοροστάσι
ἐπεδείκνυναν τὴς χάρες τους τὰ καλύτερα
καλλιγάρια καὶ οἱ ἑμορφότερες κοπέλλες
στὴ σπηλιὰ αὐτῆ τοῦ Μπέσιχου ἐκεῖ πῶ
βγαίνει τὸ νερὸ—τότε ἦταν πολὺ πιὸ μεγ-
λὴ ἀπὸ ὅ,τι εἶναι σήμερον—παρουσιάστη-
ντας ἄραξ, γιγαντοσώμιο καὶ τρομερὸ
χέρια καὶ πόδια εἶδι, ὅπως τὸν περιγυ-
φοῦν τὰ παραμύθια. Κρυφὰ καὶ μὲ προφ-
λατὴν ἤθε στὴν πλάτεια, παραμόνευε κα-
τ' αὐτοῦ εἰληχρὴ ὄρηχνα, ἀρπαξὴ τὴν ὁμο-
φόττερη κοπέλλα τῆς Νησιόστας ἀπὸ τὸ χ-
ρό, τὴν ἐσείξε στὰ φοβερά του τέχνα καὶ
φεύγοντας χάθηκε μαζὶ τῆς.

Ὁ πανικός καὶ ἡ εὐρίκη τοῦ συντη-
ρον τοῦ πανηγύρι κόσμου δὲν περιγράφ-
ται. Ὁ θρόνος καὶ ἡ σύλλογὴ σκορπίσθη-
κε σ' ὅλους. Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ τὴ δέξια
χρονιά, τὸ ἴδιο καὶ τὴν τρίτῃ καὶ πάλι
χρόνια συνέχεια. Ὁ κόσμος τρομοκρα-
θῆκε, τὸ πανηγύρι ἔπαυσε νὰ γίνεταί καὶ
ἐντα πένης καὶ μιὰ κατῆφεια ἀλλόθνη
παντοῦ στὸ χωριό. Πῶς νὰ σωθοῦν ἀπὸ
αἰμοφόρο καὶ ἀνίκητο στοιχείο ; ...

Μιὰ χρονιά, ὅταν πλησίασε ἡ γιορ-

^{*} Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, οἱ περισσότεροι χωριανοὶ εἶδαν στὸν ὕπνο τους τὴν Ἀγία Π ρ ο ρ α σ κ ε υ ῆ καὶ τοὺς εἶπε νὰ πανηγυρίσουν ὅσο μποροῦν πιὸ λαμπρὰ ἐκείνη τῇ χρονίᾳ καὶ νὰ μὴ φοβηθοῦν τὸ Δράκο γιατί αὐτὴ θὰ τοὺς προστατεύσῃ. Πράγματι οἱ κάτοικοι πίστεψαν στὸ ὄνειρο καὶ διέδωσαν παντοῦ σ' ὅλα τὰ γειτονικά μέρη ὅτι τὸ χρόνο ἐκεῖνο θὰ γίνῃ πρωτό- ραντο πανηγύρι.

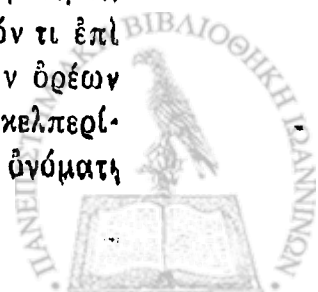
Ἦρθε ἡ ἡμέρα τῆς γιορτῆς καὶ μαζεύ- ηκε κόσμος πάρα πολὺς καὶ γίνονταν γλέν- ι καὶ χορὸς πού δὲν ξαναεἶχε γίνεи. Ἐκεῖ ἴμως πού χορεύαν ὅλοι ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη ὁ Καγγελάρι καὶ ἦταν κρατημένοι χέρι— ἐρι μικροστὰ οἱ γεροντότεροι καὶ πιὸ πίσω ἂ καλύερα παλληκάρια καὶ οἱ ὁμορφόι- ες κοπέλλες, παρουσιάσθηκε ὁ Δράκος μὲ φύριγμα τρομαχτικό, βγάζοντας ἀπ' τὸ με- ἄλο σιόμα του φαρμακερὰ γλωσσίδα καὶ ὕσημα διαπεραστικό καὶ δείχνοντας τὰ ροχισμένα δόντια του καὶ τὰ γυριὰ σου- ιερὰ του νύχια. Αὐτὰ καὶ τὸ ἀστραπιαῖο ὄρσιμό του στὴν πλατεῖα καὶ τὸ βροντερό ναγμα καὶ πλατάγισμα ἐδῶ κι' ἐκεῖ σιτῇ τῆς μεγάλης οὐρᾶς του σκόρπισαν φρι- γὴ ἀνατριχίλα στὰ πλήθη. Σταμάτησε μιὰ γιγμὴ μικροστὰ σιτῇ γραμμὴ τῶν χορευτῶν πὺ ἦταν σὰν ἀπολιθωμένοι καὶ διάλεγε τὸ κοίταγμά του ποιά κοπέλλα ν' ἀρπά- . Ὅλοι κιτρίνισαν καὶ πάγωσαν ἀπὸ τὸ ἴβο, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν παραγγελία τῆς Ἀγίας στὸν ὕπνο τους προσπαθοῦσαν συνεχίσουν τὸ χορό.

Ὁ Δράκος «καλιάζει» τὴν ὁμορφότερη, ἡ πρώτη τοῦ χοροῦ τῶν γυναικῶν εἰ- ἡ πεντάμορφη, ἡ πιὸ λεβέντισσα, μὲ ἀρχοντικό παρὰστημα καὶ μὲ τὰ πιὸ δια- ἡτὰ στολίδια. Ἰκανοποίησιν ἀστραψε σιτὴν αἰσία δυσμορφία του, χυμάει μὲ ὀρμὴ ἡράτη καὶ μὲ λαγνεία κτηνώδη καὶ μὲ ἡυφὴ θηριώδη χαρὰ σιτὴν πρώτη τοῦ χο- ἡ. Τὴν ἀρπάζει μὲ ἄγρια βία ἀπὸ τὸ γα- ἡένιο χέρι, τὴν ἀποσπᾷ ἀπ' τὴς ἄλλες καὶ ἡτραβᾷ νὰ φύγουν. Τότε ἡ πανέμορφη ἡέλλα τοῦ σφίγγει τὸ χέρι μὲ δύναμη ἡράνθρωπη τόσο δυνατὰ πού ὁ Δράκος ἡεσε καὶ φοβήθηκε. Κατάλαβε ὅτι αὐτὴ ἡεῖναι ἄνθρωπος θνητός ἀλλ' ἔχει ὑπερ- ἡεική δύναμη. Μὲ ἀπότομο εἰναγμα ἡε-

φεύγει, τὸ σκάει ὅτὰ πόδια καὶ τρέχει κα- ταντροπιασμένος. Μπροστὰ αὐτὸς καὶ πίσω ἡ κόρη. Ἐδῶ τὸν ἔχει, ἐκεῖ τὸν ἔχει. Ἀ ἡ νὰ τὸν πιάσῃ, ἀλλ' αὐτὸς ξεφεύγει. Πέρα- σαν δάση, μονοπάτια, ρέματα, γκρεμούς, βράχους, χαλίκια ὥσπου ἔφτασαν σιτὴν Π ρ έ ν ι σ τ α σιτῇ θέσῃ ἡ Ε λ α τ ο ς ἀρι- στερὰ τοῦ βουνοῦ Γ κ ι λ μ π ε ρ ί ν α καὶ Γ κ ρ ί μ π ο β ο π ο ὦ π ά ε ἰ ὁ δρόμος γιὰ τὴ Γ ρ α μ ε ν ί τ σ α — ἡ Ἀ ρ τ α. Ἐ- κεῖ δεξιὰ τοῦ δρόμου εἶναι ἡ γνωστὴ Δ ρ α - κ ὁ τ ρ υ π α — πελώρια κάθετη σπηλιὰ πού σιτὸν πάτο τῆς ἀρχίζει τρύπα μεγάλη σκοτεινὴ πρὸς δυσμὰς ὅπου ἡ κάθοδος εἶ- ναι δύσκολη λόγω τῶν βράχων καὶ τοῦ ἀπότομου κατήφορου, ὅπου πέφτουν τὰ νερὰ τῆς βροχῆς καὶ ὅταν περνοῦμε ρίχνου- με πέτρες καὶ βγαίνουν ἀγριοπερίστερα. Ἐκεῖ λοιπὸν μπῆκε μέσα ὁ Δράκος καὶ πί- σω τὸν κυνηγοῦσε ἡ κόρη. Προχώρησαν —προχώρησαν μέσα σιτὴν τρύπα ὑπογείως μέσα στὸ βουνὸ Γκρίμποβο καὶ Γκιλπερί- να καὶ ἐνῶ ὁ Δράκος ἦταν ἔτοιμος νὰ βγῇ στὸ ἄλλο μέρος σιτὴν ἔξοδο τῆς Δρακότρυ- πας πάνω ἀπὸ τὸ Χ α ν ὁ π ο υ λ ο κ ο ν - τὰ σιτὴς Κ ο υ μ ζ ι ά δ ε ς, τὸν ἔπιασε γερὰ τὸ Δράκο ἡ Ἀγία Παρασκευὴ —για- τὶ ἡ πανώρια αὐτὴ κόρη ἦταν ἡ Ἀγία Πα- ρ α σ κ ε υ ῆ — τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὰ «λιμπὰ» καὶ τὰ σύνθλιψε μὲ δύναμη θεϊκὴ καὶ ἔτσι τὸν ἡφησε νεκρὸ ἐκεῖ σιτῇ σπηλιὰ ὅπου ἔγινε πέτρα. Γι' αὐτὸ στὸ μέρος ἐκεῖνο στάζει νε- ρὸ καὶ γίνονται ἑξαίσιοι σταλακτίτες καὶ σταλαγιμίτες καὶ ἐκεῖ ἔχτισαν καὶ Ἐκκλη- σία (Ἀγίασμα) τῆς Ἀ γ ί α ς Πα ρ α - σ κ ε υ ῆ ς τ ο ὗ Χ α ν ὁ π ο υ λ ο υ.

Μὲς σιτῇ σπηλιὰ δειχνουν τοὺς βρά- χους πού ἔγιναν ἀπὸ τὸ σκοτωμένο Δράκο καὶ οἱ ὅποιοι στάζουν ἡγίασμα τῇ μέρα τῆς γιορτῆς τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς.

«Πρὸς δυσμὰς τῆς Ἀρτῆς, ὡσεὶ ὥρας τέσσαρας ἀπέχουσα Μονὴ τις ὑπάρχει εἰς τὸ τμήμα Καραβοσαρᾶ, ἄνω τοῦ χωρίου Κουμεζάδες ἐπὶ λοφίσκου τινός, ἐπὶ ὀνό- ματι τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων τιμωμένη ... Αὕτη ἡ Μονὴ ἔχει καὶ Παρεκκλήσιόν τι ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς δυτικῆς κορυφῆς τῶν ὀρέων Τζουμέρκων, καλουμένης κοινῶς Γκελπερί- να, ἀντικρὺ τοῦ Χανοπούλου, ἐπ' ὀνόματι

τῆς ὁσιομάρτυρος Παρασκευῆς (Ἰουλίου 26) μακρὰν τῆς πόλεως περὶ τὰς δύο ὥρας.

Ἐν τῷ Παρεκκλησίῳ τούτῳ ὑλάρχει ὑπόγειόν τι, ὑπὸ τῶν ἐντοπίων καλούμενον Δρακότρυπα, ἐν ᾧ εὐρίσκονται γιγαντιαῖοι τινες λίθοι, οἵτινες παριστάνουσι δρακοντοειδεῖς μαστούς, ἐξ ὧν, ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἐσπερινοῦ τῆς 25 Ἰουλίου μέχρι τῆς ἀπολύσεως τῆς λειτουργίας, οὐχὶ δὲ ἄλλοτε, ὅπερ παράδοξον, σταλάζει ὕδωρ καθαρὸν, ἐξ οὗ λαμβάνουσι χάριν εὐλαβείας οἱ ἐξ Ἀρτης καὶ ἐξ ἄλλων χωρίων συντρίχοντες καὶ διανυκτερεύοντες αἰθριοὶ (1)».

Ἔτσι ἡ Ἁγία Παρασκευὴ ἡ προστάτρια τῆς Νησίστας ἀπάλλαξε τὸ χωριὸ ἀπ' τὸν ἀνθρωποφάγο Δράκο καὶ ἔκτοτε συνεχίζεται κάθε χρόνο τὸ πανηγύρι στὴ Νησίστα μεγαλόπρεπο ὡς τὰ σήμερα μὲ μεγάλη κοσμοσυρροή. Στους πιστοὺς προσκυνητὰς, πού ὑποφέρουν καὶ ἐπικαλοῦνται τὴ βοήθειά της, ἡ Ἁγία «προχέει ἰάματα» καὶ «παρέχει τὴν χάριν ἀφθονον».

Καὶ τὸ συναξάρι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ἀναφέρει ὅτι αὐτὴ σκότωσε Δράκο. Ὁταν εἶχε μπῆ σὲ μιὰ πόλη, πού βασιλεὺς ὁ βασιλεὺς Ἀσκληπιός, παρουσιάσθηκε μπροστά του καὶ ἐκήρυξε μὲ παρηγορία τὸ λόγο τῆς ἀλήθειας. «Ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς Ἀσκληπιός, ταραχθεὶς ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς Ἁγίας, ἐπεμψεν αὐτὴν πρὸς τινα δράκοντα ἐμφωλεύοντα ἔξω τῆς πόλεως ἐκείνης, εἰς τὸν ὁποῖον ἔρριπταν τοὺς κατὰδικους, ὁ δὲ δράκων τὸν ὁποῖον ἀκούμεν πολλάκις εἰς τὴν Γραφήν, εἶναι μὲν ὅφρις εἰς τὴν ἀρχήν, τρεφόμενος δὲ καὶ παλαιούμενος, γίνεται μέγας καὶ φοβερός καὶ ὀνομάζεται δράκων. Ὁταν δὲ ἡ Ἁγία ἐπλησίασεν εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, ὅπου ἑκατοῖκε τὸ θηρίον, ὡς εἶδεν αὐτὴν ὁ δράκων, μέγας ἐβρίχθη, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εὗγαλε καπνὸν φοβερὸν πολύν, ὡς θέλων νὰ τὴν καταπίῃ. Ἡ δὲ Ἁγία σταθεῖσα πλησίον τοῦ δράκοντος, εἶπε· «θηρίον πονηρότατον, ἔφθασεν ἐπὶ σὲ ἡ ὁργὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἰδοὺ ἡγγισεν ὁ ἀφανισμὸς σου, διότι πολλοὺς ἀναιτίως κατέφαγες». Ταῦτα εἰποῦσα, καὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ποι-

ήσασα εἰς ἑαυτήν, ἐνεφύσησε τῷ δράκοντι, καὶ παρενθὺς (ὦ, τῶν θαυμασίων Χριστὲ Βασιλεῦ, ὡς μεγάλη ἡ χάρις τῶν Ἀγίων σου!) ὁ φοβερός δράκων ἐκεῖνος μέγαςως συρξας, καὶ ἑαυτὸν περιστρέψας, διερράγη εἰς δύο. Τοῦτο τὸ παράδοξον θαῦμα ἰδὼν ὁ βασιλεὺς Ἀσκληπιὸς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πάντες ἐπίστευσαν εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν» (Μέγας Συναξαριστὴς πάντων τῶν Ἀγίων τῶν καθ' ἅπαντα τὸν Ἰουλίον ἑορταζομένων ἦτοι Χρυσόλιθος τοῦ νοητοῦ Παραδείσου, ὑπὸ Κωνστ. Χ. Δουκάκη, ἐν Ἀθήναις 1893 σελ. 397).

Στὰ χρόνια τοῦ Ἀδριανοῦ (β' αἰὼν μ. Χ.) ζοῦσε στὴ Ρώμῃ εὐσεβὴς Χριστιανός, πλούσιος, ὁ Ἀγάθων μὲ τὴν γυναῖκα του Πολιτείαν, οἱ ὁποῖοι ἦταν ἀτεκνοὶ καὶ γι' αὐτὸ πολὺ λυπημένοι. Παρακαλοῦσα τὸ θεὸ καὶ τέλος εἰσακούσθησαν: ἡ Πολιτεία τὴν ἕκτη μέρα τῆς ἑβδομάδος γέννησε κορίτσι πού τὸ ὠνόμασαν Παρασκευή. Ἡ μητέρα του τὸ μόρφωνε χριστιανικά. Ἡ κορίτσι ἦταν πολὺ φρόνιμο, πολὺ ὁμορᾶ καὶ ἀγαποῦσε πολὺ τὰ γράμματα καὶ τὴν παρθενίαν ἀκολουθώντας τὴν Παναγία «Πάντοτε ἐν ἔργον εἶχε ἀπαραίτητον, τὸ στολίξῃ τὴν ψυχὴν της μὲ νηστείαν, μὲ ἐκράτειαν, μὲ σιωπὴν, μὲ προσευχὴν, ἡ παρθενίαν, μὲ ἐλεημοσύνην καὶ μὲ πᾶν ἔργον θεάρεστον». Πολλοὶ ἄρχοντες τὸ ζητοῦσαν σὲ γάμο ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἤθελε. Στὰ εικοσι χρόνια του ὠρφάνεψε ἀπ' τοὺς γυνεῖς του. Τότε μοίρασε ὅλα τὰ πλούσια του πτωχοῖς καὶ ἔγινε μοναχὴ σὲ μοναστήρι καλογραιῶν. Γιὰ νὰ μαρτυρήσῃ βγῆκε καὶ ἐκήρυττε σὲ κάθε πόλιν καὶ χώρα ὅθεν καὶ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων ἐπέστρεφον εἰς θεογνωσίαν». Σὲ μὴ πόλιν οἱ Ἑβραῖοι βλέποντας τοὺς Χριστιανούς νὰ πληθύνονται τὴν συκοφάντησάν τὸν αὐτοκράτορα Ἀντωνίνον τὸν Εὐεβῆ, ὁ ὁποῖος τὴν κάλεσε κοντὰ καὶ τῆς πε νὰ θυσιάσῃ σὲ εἰδῶλα καὶ θὰ τὴν καταμείψῃ, ἄλλως θὰ τὴν βασανίσῃ. Αἰ ἀρνῆθηκε ἀγέρωχα καὶ γι' αὐτὸ τῆς κἀν μαρτύρια: τῆς ἔβαλαν στὸ κεφάλι σιδερένια περικεφαλαία πολὺ καμένη, ἀλλ' αὐτὴ δὲν ἔπαθε τίποτε. Ὑστερὰ ἐφυλακίσθη καὶ κατόπιν τὴν κρέμασαν σὲ στῦλον ἐκ τριχῶν τῆς κεφαλῆς καὶ μὲ λαμπάδας ἀνι-

1. Σεραφεῖμ Βυζαντίου, Δοκίμιον Ἱστορικῆς ἔρευνας περὶ τῆς πόλεως, ἐν Ἀθήναις 1884 σελ. 108.

μένας κατέκαιον τὰς μασχάλας της καὶ τὰ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος, ἀλλ' αὐτὴ ὑπέμενε καρτερικῶς. Ἐπειτα σὲ χάλκινο δοχεῖο ἔβρασαν λάδι καὶ πίσσα καὶ τὴν ἔρριψαν μέσα ἀλλὰ δὲν ἔπαθε τίποτε. Ὁ Βασιλεὺς πῆγε νὰ ἰδῇ ἂν τὸ βραστὸ ὑγρὸ καίη καὶ αὐτὴ τοῦ ἔρριψε στὸ πρόσωπο ὑγρὸ μὲ τὸ χέρι καὶ αὐτὸς τυφλώθηκε. Αὐτὸς τὴν παρακάλεσε νὰ τὸν ἰατρεύσῃ καὶ τὴν ἔβγαλε ἔξω. Αὐτὴ τὸν ἰάτρεισε καὶ τότε ὁ βασιλεὺς ἐβαπτίσθη χριστιανός. Ἀπὸ τῆς Ρώμης βγήκε καὶ ἐκήρυτε σὲ ἄλλες πόλεις.

Σὲ ἄλλην πόλιν ὁ βασιλεὺς Ταράσιος ἔβαλε σὲ χάλκινο δοχεῖο καὶ ἔβρασε ἔλαιον, πίσσαν καὶ μόλυβδον καὶ τὴν ἔρριψαν μέσα ἀλλ' αὐτὴ δὲν ἔπαθε τίποτε. Ἐπειτα τὴν ἐτάνυσαν κατὰ γῆς εἰς τέσσαρα, ἔλαβον νεῦρα ὡμὰ βωϊδίου καὶ τὴν ἔδεραν ἀσυμπάθητα, αὐτὴ ὅμως ἄνθεξε. Ἐπειτα τὴν ἔβαλαν μέσα σὲ φυλακὴ καὶ τὴν ἐκάρφωσαν τάνυστά σιτὴ γῆ ἐκ τῶν τεσσάρων ἁκρῶν καὶ ἔβαλαν καὶ μιὰ πλάκα στὰ στήθη της. Τὴν νύκτα ὁ Χριστὸς μὲ τοὺς Ἀγγέλους τὴν ἔλυσε ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ ἰάτρευσεν τὰς πληγὰς της. Ἐπειτα τὴν ἔφεραν μπροστὰ στὰ εἰδῶλα καὶ αὐτὰ συνετρίβησαν. Τότε ὁ βασιλεὺς διέταξε νὰ τῆς κόψουν τὴν κεφαλὴν. Ἡ Ἁγία ἔκαμε προσευχὴν καὶ κλίνουσα τὸν αὐχένα ἀπετμήθη τὴν κεφαλὴν παρὰ τινος στρατιώτου κατὰ τὴν πρόσταξιν τοῦ βασιλέως. Τὸ σεβάσμιον λείψανόν της λαβόντες χριστιανοὶ τινες μύροις καὶ ἀρώμασιν ἀλείψαντες κατέθεντο ἐν ἐπισήμῳ τόπῳ. Ὁ Θεὸς θέλων νὰ θαυμασιώσῃ τὴν Ἁγίαν, ἅπειρα θαύματα ἐποίησεν ἐν τῷ τάφῳ αὐτῆς : χῶλοι ἠνωρθύθη-

σαν, τυφλοὶ ἀνέβλεψαν, δαιμονισμένοι ἰατρεύθησαν, στεῖραι ἐτεκνογόνησαν κ. π. ἄ. (Μέγας Συναξαριστὴς ἔ. ἁ. σελ. 392—403).

Σύμφωνα μὲ τὰ συναξάρια τῶν Ἀγίων καὶ διάφορες παραδόσεις, Δράκους ἐσκότωσαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἅγιοι, π. χ. ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας, ὁ ἅγιος Θεόδωρος, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὁ ἅγιος Ρηγίνος, ὁ ἅγιος Δημήτριος, ὁ Προφήτης Ἡλίας. Οἱ πρὸς πολὺ ὅμως ξακουστοὶ δρακοντοκτόνοι ἅγιοι εἶναι ὁ ἅγιος Δονᾶτος ὁ ἐπίσκοπος Εὐροίας (σημερινῆς Παραμυθιάς) ποὺ σκότωσε τὸ Δράκο τῆς πηγῆς τοῦ Ἀχέροντος· ἡ μνήμη του τιμᾶται στὶς 30 Ἀπριλίου. Ἐπίσης ὁ ἅγιος μεγαλομάρτυς Γεώργιος ὁ Τροπαιοφόρος ποὺ μὲ τὸ φόνον τοῦ Δράκου γλύτωσε τὴ Βασιλοπούλα (Ν. Γ. Πολίτου, τὰ δημῶδη ἑλληνικὰ ἄσματα περὶ τῆς δρακοντοκτονίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου, «Λαογραφία» τόμ. Δ' (1913) σ. 185 - 235).

Τοπωνύμια ἀπὸ τὸ Δράκο ἔχομε : Δρακότρυπα, Δρακοσπηλιά, Δρακόλιμνη, Δρακονέρι, Δρακοβούνι, Δρακονήσι, Δρακόπετρες, Δρακόλακκας κ. ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὴ λαϊκὴ πίστη ἡ Ἁγία Παρασκευὴ γιατρεύει κυρίως τὰ μάτια. Εἶναι πολὺ γνωστὴ ἡ θαυματουργικὴ εἰκόνα τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς, πολιούχου Χαλκίδος, ποὺ τὴ φέραν ὅπως καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Μεγαλόχαρης τῆς Τήνου, ὅταν ἦταν ἄρρωστος βαρεῖα ὁ αἰμὴνηστος Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος.

(Συνεχίζεται)

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ
δ. μ. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ΤΟ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΧΩΡΙΟ

Μεγάλη παρατηρεῖται τὸν τελευταῖο καιρὸ οἰκονομικὴ κρίσις στὰ Γιάννινα. Ποῦ ὀφείλεται ; Ἀναμφιβόλως εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ χωριά τῆς περιφέρειας δὲν ἔχουν τὴν δυναμικότητα νὰ προμηθεύωνται τὰ βασικὰ εἴδη ρουχισμοῦ, ὑποδήσεως κλπ. Οἱ χωρικοὶ φέρουν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς τὴν πόλιν καυσόξυλα, αὐγά, κότες καὶ τὰ παρόμοια. Ἀλλὰ μὲ αὐτὰ τὰ ὀλίγα μέσα τί θὰ πάρουν ;

Πρὸ ἐτῶν τὰ χωριά εὐημεροῦσαν διότι ἤρχοντο ἐμβάσματα ἀπὸ τοὺς μετανάστας Ἑπειρώτας ποὺ ἦσαν εἰς τὴν Ρουμανίαν, Τουρκίαν, Αἴγυπτον, Ἀμερικὴν κ. ἄ. Καὶ ἀπὸ μὲν τὴν Ρουμανίαν ὅπου κυρίως ἐταξίδευσαν οἱ ἐκ Ζαγορίου καταγόμενοι, δὲν μᾶς ἤλθαν εἰμὴ δυστυχισμένοι πρόσφυγες, οἱ ὅποιοι ἐγκατέλειψαν τὰ πάντα ἐκεῖ. Ἀπὸ τὴν Τουρκίαν ἐξεποπίσθησαν τότε μὲ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν αἱ ἀνθοῦσαι Ἑπειρωτικαὶ παρειαὶ καὶ τέλος ὀλιγώστευσαν τὰ ἐμβάσματα καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα μέρη.

Ἀλλὰ συνέβη καὶ κάτι ἄλλο σπουδαιότερον : Πολλὰ χιλιάδες συμμοριοπλήκτων κατέφυγον εἰς διαφόρους πόλεις καὶ μόνον ἐν μικρὸν μέρος ἐπέστρεψεν εἰς τὰ χωριά, οἱ δὲ περισσότεροι εὐρήκαν κάποια δουλειὰ εἰς τὰς πόλεις καὶ κουτσά - στραβά ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ. Οὕτω, τὰ ὀρεινὰ ἰδίως χωριά, ἐρημώθησαν. Καὶ αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὰ κύτταρα τοῦ ἐθνικοῦ ὀργανισμοῦ ἔπαυσαν νὰ παρέχουν τὸν χυμὸν τῶν. Καὶ τί νὰ κάμουν εἰς τὰ χωριά ἐφόσον λείπουν αἱ στοιχειώδεις ἀνάσεις, λείπουν οἱ δρόμοι, τὰ ὑδραγωγεῖα, τὸ ἡλεκτρικὸν φῶς ; Ὁμολογοῦμεν ὅτι ὑπὸ τὴν σημερινὴν Κυβέρνησιν ἐδόθη μία σημαντικὴ ὠθήσις εἰς τὸν τομέα τοῦτον. Ἀλλὰ μήπως ἔχουν καὶ γὰρ οἱ ὀρεινοὶ πληθυσμοὶ γιὰ νὰ θγάλουν τὸ ψωμί τους ; Καὶ αὐτοὶ ποὺ ἀπέμειναν εἰς τὰ ὀρεινὰ χωριά τῆς Ἑπείρου, μόλις πλησιάζει ὁ χειμὼν, τείνουν τὸν δίσκον τῆς ἐπαιτείας εἰς τὸ Κράτος καὶ ζητοῦν νὰ τοῖς δοθῇ τὸ αἰτάρι ἵνα μὴ πεθάνουν ἀπὸ τὴν πείνα.

Πρὶν ἢ προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος, ἀναφέρωμεν, ὅτι χωριά ὀρεινὰ ὑπάρχουν καὶ εἰς ἄλλα μέρη ὡς ἐν Ἑλβασίῃ, Δοβρίῃ, Ἰταλίῃ κ.λ.π. καὶ δὲν ζητοῦν παρμίσιν

βοήθειαν ἀπὸ τὰ Κράτη διὰ τὴν διατροφήν των κατὰ τὸν χειμῶνα. Ὡς λοιπὸν τὰ καταφέρουν καὶ μάλιστα καλοπερνοῦν ; Ἰδοὺ πῶς : Πρῶτα - πρῶτα ὅλα τὰ χωριά εἶναι συνδεδεμένα μὲ καλὰ οὗς δρόμους. Ὅλα εἶναι ἡλεκτροφωτισμένα εἴτε μὲ τοπικὰς μικρὰς ὑδροηλεκτρικὰς ἐγκαταστάσεις, εἴτε ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ δικτύου καὶ ἡ τιμὴ τοῦ ρεύματος εἶναι πολὺ μικροτέρα ἀπὸ τὴ δική μας. Τὰ νέα αὐτὰ ἀγαθὰ ἔχουσι δρόμοι, ὑδραγωγεῖα, ἡλεκτρισμὸς ἐξώθησαν τοὺς κατοίκους νὰ κάμουν καλὰ σπιτία μὲ ἐγκαταστάσεις ὑδραυλικὰς, νὰ τὰ ἐπιπλώσουν καὶ τὰ ἐνοικιάζουσιν τὸν μὲν χειμῶνα εἰς τοὺς τουριστὰς ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὸ «σπόρ» τῶν χιονοδρομιῶν καὶ ἔρχονται ἀπὸ τὰς πόλεις, τὸ δὲ καλοκαίρι εἰς τοὺς ἰδίους κατοίκους τῶν πόλεων, οἱ ὅποιοι ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰς πόλεις, ἵνα ἀποφύγουν τὸν καύσωνα καὶ πηγαίνουν στὰ ὀρεινὰ χωριά ἵνα ἀπολαύσουν τὴν θροσιά. Ἔτσι εἰσπράττουν καλὰ ἐνοίκια καὶ τὸν χειμῶνα καὶ τὸ καλοκαίρι. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὰ χωριά αὐτὰ ἔγιναν καὶ καταστήματα παντὸς εἶδους καὶ ὁ κάθε πολίτης ποὺ στέλλει ἐκεῖ τὴν οἰκογένειάν του ξεύρει ὅτι δὲν θὰ στερηθῇ κανενὸς εἶδους τροφῆς, διότι θὰ τὰ εὕρῃ ὅλα στὸ χωριό. Ἐπὶ πλέον ἔχουν ἀνεγερθῇ εἰς τὰ διάφορα χωριά καὶ ξενοδοχεῖα μικρά καὶ μεγάλα μὲ ὅλας τὰς συγχρόνους ἀνάσεις καὶ τὰ ὅποια γεμίζουν ἀπὸ πελατεῖαν καὶ ἐργάζονται τρεῖς μῆνες τὸν χειμῶνα καὶ ἄλλους τρεῖς τὸ καλοκαίρι. Πέφτει λοιπὸν πολὺ χρήμα στὸ χωριό. Καὶ ἀναφέρωμεν συγκεκριμένα παραδείγματα ἐξ αὐτοψίας : Εἰς τὸ Νότιον Τυρόλον ποὺ ἦτο πρὸ τοῦ ἄλλου πολέμου Ἀυστριακὸν καὶ ἔγινεν Ἰταλικόν, οἱ Ἀυστριακοὶ ἐκτὸς τῶν δρόμων ποὺ φθάνουν εἰς ὑψόμετρον 2230 εἰς τὰ ἔρη ποὺ λέγονται Δολομίται, ἔκαμαν σὲ κάθε χωριὸ ὑδραγωγεῖον καὶ ἐξεμεταλλεύθησαν τὸν ροῦν μικρῶν ποταμῶν ποὺ διασχίζουν τὰς κοιλάδας καὶ ἔκαμαν σὲ κάθε χωριὸ μίαν μικρὰν ὑδροηλεκτρικὴν ἐγκατάστασιν. Μὲ μίαν λέξιν, τὰ χωριά αὐτὰ ἐξοπλισθῆσαν καὶ ἐπειδὴ ὑπάρχουν καὶ ἄσχη ἀπὸ πεῦκα καὶ ἐλατα, ἔχουν οἱ χωρικοὶ καὶ πρσιτήρια κινούμενα μὲ ἡλεκτρικὴν δύναμιν καὶ θγαίνουν τὴν ὕλην ποὺ τοῖς χρειάζεται διὰ νὰ

φκιάσουν κάτι ώρατα σπιτάκια έν είδει έπαύλε-
ων, είς τὰ όποία ή λιθοδομή μόλις φθάνει τὰ
δύο μέτρα από τοῦ έδάφους, τὸ δὲ ὑπόλοιπον είς
δύο ή τρία πατώματα γίνεται ξύλινον ἀλλὰ με
γούστο έξαιρετικό και με πρακτικό πνεῦμα, αφού
και ή στέγη τῶν σπιτιῶν, ἀρκετὰ επικλινής, σκε-
πάζεται με στενά μακρουλά ξύλα, διότι δὲν άν-
τέχει ή στέγη διὰ κεραμιδία ή πλακαργιές, όπως
γίνεται στα χωριά μας. Τὴν ὑπόλοιπον ξυλείαν
τὴν στέλλουν είς τὰς πόλεις. Ἀλλὰ έχουν οί χω-
ρικοί και από μίαν, δύο ή περισσότερας ἀγελά-
δας γαλακτοφόρους έκλεκτῆς ράτσας και παρέ-
χουν είς τοὺς ξένους τὸ ἀναγκαιοῦν γάλα και
φρέσκο βούτυρον, τὸ όποϊον παράγουν με μηχαν-
νάς, όπως επίσης προμηθεύουν και τὸ κρέας.

Τοιοῦτοτρόπως έφθασαν είς έν σημείον εὐη-
μερίας.

Είς ήμās όμως τί γίνεται; Τὰ χωριά ἀφέθη-
σαν είς τὴν τύχην των. Διηνοίχθησαν μερικοί δρό-
μοι, πλὴν αὐτοί κατὰ τὸν χειμῶνα εἶνε ἀδιάρ-
τοι. Τὸ φῶς λείπει και έχουν οί αὐτοχεῖς αὐτοί
ὀρεσβίοι, τὴν πρωτόγονον λάμπαν τοῦ πετρελαί-
ου. Ἀντί δὲ νὰ έχουν ἀγελάδες, ἐπιμένουν νὰ
συντηροῦν γίδες αἱ όποίαι και λίγο γάλα δίδουν
και τὰς φυτείας καταστρέφουν. Ὅποία θὰ ήτο
ή κατάστασις άν τὸ Κράτος ἐπρόσεχε περισσότε-
ρο τὸ χωριό! Καί τώρα ἄς δμιλήσωμεν διὰ τὸ
Ζαγόρι. Εἶναι, συνηθίζομεν νὰ λέγωμεν, Ἑλβε-
τία. Ἀλλὰ πόρρω ἀπέχει τοῦ νὰ εἶναι, διότι τὰ
χωριά εὐρίσκονται είς πρωτόγονον κατάστασιν
και έχουν ἐρημωθεῖ από κατοίκους. Πού εἶναι τὰ
ώρατα μῆλα και τὰ ἀφθονα κάστανα ποῦ ήρχοντο
πρὸ ἐτῶν από τὸ Ζαγόρι; Ἀνήκουν όλα αὐτὰ
είς τὸ παρελθόν. Τώρα όμως ποῦ έγιναν μερικοί
δρόμοι και ήρχισαν ἐπὶ τέλους ή ἐκμετάλλευσίς
τῶν θασῶν και έχουν αἱ διάφοροι Κοινότητες ση-
μαντικά έσοδα, πρέπει οί κάτοικοι νὰ στρέψουν
τὴν προσοχήν των είς τὴν ἀξιοποίησιν τῶν ὑπερό-
χων αὐτῶν χωριῶν. Ἀλλὰ έχουν ἀνάγκην κά-
ποιου ενοῦ, ποῦ νὰ δώσῃ τὴν κατεύθυνσιν. Πρέ-
πει νὰ ἀρχίσουν νὰ διορθώσουν τὰ σπῖτια των νὰ
τὰ συγχρονίσουν και νὰ κάμουν και μερικά ξενο-
δοχεῖα είς τὰ διάφορα μέρη με ὑδραυλικὰς ἐγ-
καταστάσεις. Πρέπει νὰ γίνουν παντοῦ ὑδραγω-
γεῖα και νὰ μελετηθοῦν αἱ δυνατότητες κατα-
σκευῆς μικρῶν ὑδροηλεκτρικῶν ἐγκαταστάσεων,
ἵνα ἀπολαύσουν και αὐτὰ τὰ χωριά τὸ ἀγαθόν
αὐτὸ ποῦ λέγεται ἡλεκτρικὸν φῶς, διότι ή μετα-
φορὰ τῆς ἡλεκτρικῆς ἐνεργείας ἀπὸ τὸ ἐθνικόν
δίκτυον διὰ μέσου τῶν ὁρέων θὰ έστοίχιζε ποσὰ
τεράστια. Σὺν τῷ χρόνῳ πρέπει νὰ γίνουν και
Καταστήματα παντός είδους καλὰ και καθαρά
και ἔχι είς τὸν τύπον τῶν λεγομένων «μπακάλι-
κῶν».

Και ἄς μὴ ἐπιμένουν είς τὴν συντήρησιν τῶν
γιδιῶν. Ἀς ἀποκτήσουν ἀγελάδας έκλεκτῆς ρά-
τσας και ἄς ἀποσπασθοῦν είς τὸ Ζαγόρι οί ἀναγ-
καιοῦντες γεωπόνοι ἵνα διδάξουν τοὺς χωρικοὺς
πὼς πρέπει νὰ καλλιεργοῦν τὰς ὀλίγας γαίαις διὰ
τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ χόρτου διὰ τὰς ἀγελάδας κα-
θῶς και ποῖα ὀπωροφόρα δένδρα προσαρμόζονται
είς τὸ ἐκεῖ κλίμα.

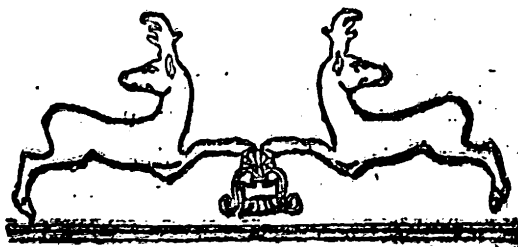
Τὸ δὲ Κράτος ἄς φροντίσῃ νὰ συνδέσῃ όλα τὰ
χωριά τῆς Ἡπείρου με τηλέφωνα. Ἀς ἀφίσῃ
παρὰ πῶς τὴν Ἀθήνα και ἄς στείλῃ χιλιάς τη-
λεφωνικὰς συσκευὰς διὰ τὴν Ἡπειρον.

Ὅτι εἶπαμε γιὰ τὸ Ζαγόρι ἄς γίνῃ και διὰ τὰ
ἄλλα ὀρεινὰ χωριά τῶν περιφερειῶν Τζουμέρκων
Κονίτσης, Δάκκας Σοῦλι κ. ἄ. Καί ἐκεῖ χρειάζον-
ται τὰ ἴδια ήτοι ὑδραγωγεῖα, δρόμοι καλοὶ και
ἡλεκτρικὸν φῶς.

Μόνον εἶτοι θὰ παῖσῃ ή ἀστυφιλία. Ὁ Νέος θε-
σμός τῆς ἀποκεντρώσεως τὸν όποϊον πρόκειται νὰ
ἐφαρμόσῃ ή ὑπὸ τὸν Στρατάρχην Κυβέρνησις πρέ-
πει νὰ στρέψῃ τὴν προσοχήν τῆς πρὸς τὴν ἀξιο-
ποίησιν τῶν χωριῶν, ὅσον τάχιον διότι, «οἱ και-
ροὶ οὐ μενετοῖ».

Εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ δημιουργηθοῦν αἱ
κατάλληλοι συνθήκαι ὥστε νὰ εὐημερήσουν τὰ
χωριά διότι τότε και αἱ πόλεις, τὰς όποίας ση-
μερον μαστίζει ή οἰκονομική κρίσις, θὰ αἰσθαν-
θοῦν τὸν ποθητὸν ἀντίκτυπον τῆς εὐημερίας τοῦ
χωριοῦ και θὰ εὐημερήσουν και αὐταί. Πρέπει
και ήμεῖς οἱ Ἡπειρώται νὰ θ ε λ ή σ ω μ ε ν νὰ
ἀποτινάξωμεν τὴν νάρκην ποῦ μᾶς παραλύει. Πρέ-
πει νὰ κινηθῶμεν δραστηρίως και νὰ ἀποδλέψω-
μεν είς τὸ μέλλον με ἐνθουσιασμόν. Νὰ μὴ μᾶς
καταλάβῃ τὸ αἶσθημα τῆς ἀπαισιοδοξίας και τῆς
μοιρολατρίας. Ὅλα ὅσα ἀνεπτύξαμεν δὲν εἶνε
οὐτοπίαι, οὔτε ὄνειρα. Εἶναι όλα πραγματοποιή-
σιμα. Καί όταν ήμεῖς θελήσωμεν και ἀποφασίω-
μεν, θὰ εὐρωμεν και τὸ Κράτος πατρικὸν συμπα-
ραστάτην είς τὴν προσπάθειάν μας.

Πρέπει τὰ χωριά νὰ καταστοῦν μίαν ήμέραν
αὐτάρκη και νὰ μὴ έχουν ἀνάγκην ἀπὸ τὸ Κρά-
τος. Καί θὰ καταστοῦν αὐτάρκη και θὰ εὐημερή-
σουν μόνον όταν οἱ πρόεδροι τῶν Κοινοτήτων και
τὰ Συμβούλιά των και οἱ είς τὰ Γιάννινα και ἄλ-
λαχοῦ ἀποκατεστημένοι συντοπίται των πεισθοῦν
ὅτι τὰ προτεινόμενα μέτρα εἶνε σωτήρια και ὅτι
μόνον με τὴν ἐφαρμογήν των θὰ προέλθουν τὰ
ἀγαθὰ ποῦ ὅλοι ἀναμένομεν νὰ ἴδωμεν είς τὴν
ἐγκαταλελειμμένην αὐτὴν χώραν ποῦ ὀνομάζεται
Ἡπειρος και θὰ παύσῃ ή ἀστυφιλία και ή διαρ-
ροή τῶν εδρωστων χωρικῶν μας, οἱ όποιοι τώρα
εἶνε ἡναγκασμένοι νὰ μεταναστεύουν, ἴσως ἀνε-
πιστρεπτέι, είς πολὺ μακρυνὰς χώρας.

Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΤΟΥ ΣΤΙΧΟΥ ΜΟΥ

Ἀπόμεινες σκληρός, τόσο πού λέω
δέν εἶσαι ἐσὺ ὁ ρυθμὸς πού με δονεῖ.
Σὲ νοιώθω ἐντός μου, ὦ! λόγε, μὰ ἡ φωνή
σβήνει σὲ ἀχὸ ταχὺ καὶ φευγαλέο.

Μιὰ περγουλιὰ θωρῶ, θωρῶ καὶ κλαίω,
πού δέν τὴ φτάνει ἡ δρόσο ὥς τὸ κλωνί.
Μὲ ρίζα ἀνήμπορη κι' ἐσύ, ὦ! στεγνὴ
λέξη, ποτὲ δέν ἀγγισες τὸ ὠραῖο!

Κι' ὥς τὸ τραχὺ κι' ἀρίμαστο σταφύλι
κρέμεσαι τώρα, στίχε, ἀπὸ τὰ χεῖλη
—στίχε, πού δὲ μπορῶ νὰ σὲ χαρῶ.

Κι' ὦ! τρέμω τῆς ψυχῆς μου τὸ ποτάμι
πού δέν τὸ πιάνει ὁ νοῦς, καὶ θ' ἀποκάμει
... σὰν περγουλιὰ χωρὶς νερό.

Τάκης Τσιάνος

ΠΡΕΒΕΖΑ

Νάχει βουλιάξει ἐκεῖ καταμεσίς
Τοῦ κόρφου σου τ' ὀλόγιομο φεγγάρι,
σ' ἓνα βυθό... μὰ τί βυθό, μὰ τί!...
Κι' ἡ Μαργαρώνα σου—χαρές μου ἐσεῖς—
παραμυθένιαν ὄψη ἵαχει πάρει
σὲ φῶς φλουρί, μαλαματί.

Νὰ ραίνουν οἱ σγουρὲς κορφές κι' οἱ κλῶνοι
σμαράγδια, τὴ ζεστὴ τὴ γῆς, σὲ μιὰ
βροχὴ ἀπ' ἀστέρια. Τὸ βαθὺ Ὠσαννά, σὰ
προσευχὴ σιωπῆς νὰ σὲ κυκλώνει
—μιὰ προσευχὴ πού λέν τὰ γιασεμιὰ
σ' ἐνὸς Αὐγούστου τὴν ἀνάσα.

Καὶ νὰ σοῦ βρῖσκει ἡ μέρα, ἐκεῖ στῆς δρόσου
τῆς αὐγινῆς, κρουσιάλλι τ' ὄνειρό σου.
Γαλάζιο φῶς ὀλόγυρα καὶ χάμου.
Στὸν κόρφο, ἥλιος ροδὶς, πορτοκαλὶς.
Μὰ ἐσύ, καὶ πάλι—ὦ! Θεέ μου νὰ καλεῖς
γιά νέο ξενύχτι, Πρέβεζά μου.

Τάκης Τσιάνος

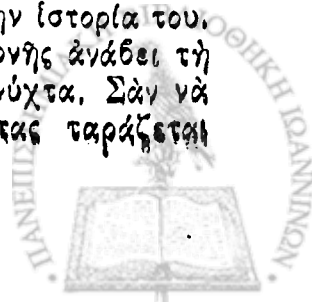
"ΝΥΧΤΕΣ ΓΙΟΜΑΤΕΣ ΘΑΜΑΤΑ,"

‘Ο οὐρανός εἶνε ἓνας καθρέφτης, πού κρατάει, ἀκόμα, στίς τσακισμένες ἀνώμαλα ἄκρες του, τὴν ὕστερη πνοή τῆς πυρᾶς. ‘Ωρα ὑποδλητική. ‘Ωρα θουβῆς ἀναχώρησης. Σάν νὰ περιμένεται κάτι. Αὐτὸ εἶνε, στήν αἰσθησι τῆς φύσης, παντοῦ διάχυτο. Μιά φλογέρα γράφει, πάνω στὸ ἔρημο θάμνωμα τοῦ βουνοῦ, κάποιο τραγοῦδι μακρυνό. ‘Ο ἦχος τῆς εἶνε ἀχνός. Καὶ φαντάζει ἀφηρημένα, ἔτσι πού τὰ βουνὰ ἔχουνε γκρεμιστῇ χωρὶς κἀνα λόγο. Αὐτὸ εἶνε νὰ γεμίῃ τὴν ἡσυχία δέος. ‘Ενα δέος πού δὲν ἔχει τίποτε τὸ φοβερό. Λένε, ὅτι ἅμα πρόκειται νὰ γίνη κἀνα τρανὸ γεγονός, ἔλα εἶνε ἄκριτα, ἔρημα. Τὸ καρτεροῦνε. Γι’ αὐτὸ τότε ὑπάρχει κάτι ὅπως ἡ ἀγωνία λίγο πρὶν ἀπ’ τὸ χαλάζι· ὅπως ἡ σκοτεινιά στὰ βουνὰ ὅταν μαζώνονται στίς κορφές τους τὰ σύννεφα. ‘Ετσι, τώρα, καὶ δῶ. ‘Ολα κάτι καρτεροῦν. Τοῦτες οἱ τελευταῖες βραδιές τοῦ Μάρτη, εἶνε γεμάτες ἀπὸ λόγια, πού δὲν τὰ λένε. Φοβᾶνται νὰ μὴν τὰ χάσουνε.

Προχθές, εἶχαν ἔρθει, δῶ, λίγο πιὸ κἀτω ἀπ’ τὴ Μονή, πέντε Τοῦρκοι. ‘Η Μονή τούτῃ ἔχει κάστρο. Εἶνε χορταριασμένα. Χτίστηκαν ἀπὸ χρόνια. Κἀνας δὲν ξέρει πότε. ‘Ενας καλόγηρος ποῦν’ ἐκεῖ, ἄσπρος στὸ κεφάλι, λέει ὅτι διάβασε νὰ χτιστήκανε μπροστὰ ἀπ’ τὴ Μονή. Στὰ χίλια τετρακόσια ἐνενηντα. Καὶ δείχνουνε πράγματι νὰ εἶνε παλιά. ‘Εχουνε θόλους, ἔχουνε ἀνοίγματα σκοτεινά. Τώρα, ὅμως, ἀραχνιάζουνε. Μόνο τίς γιορτές τὰ ξυπνάει τὸ Σήμαντρο τῆς Μονῆς. Γιατί, τὸ μοναστήρι τώρα, εἶνε ἓνα ρημόκλησο. Παρακλησι τῆς ‘Αγίας Λαύρας. Καὶ ὁ δεσπότης Γερμανός πού ἤγουμενεῖται καὶ, τοῦ ἔστειλε, ἀπ’ τὸ χειμῶνα, τὸν

πάτερ Καλλίνικο. ‘Εναν ἄσπρὸ μάλλη καλόγηρο, ὀγδόντα χρόνων. ‘Ο πάτερ Καλλίνικος εἶνε ἓνας γέροντας μὲ ἀνάστημα στήτό, ἀδιάλλαχτο. ‘Εχει στήν τετράγωνη ὄψη του ἓνα βαθὺ ἀρχοντικό, ἓνα πλατὺ χαμόγελο ἀπὸ περηφάνεια. ‘Ο Γερμανός τὸν ἔστειλε καί, γιατί, ἐρχόνταν, πότε-πότε, στή Μονή, οἱ κλέφτες ἀπὸ τὰ γύρω. ‘Ηταν κάτι ἄνθρωποι ἀνάλλαγοι ἀπὸ καιρὸ, πού εἶχανε ἄρματα πρασμένα σταυρωτά, πού εἶχανε γιαταγάνια κρεμασμένα ἀπὸ ἀλυσίδες χρυσές. Στὰ πρόσωπά τους εἶχανε ἓναν ὄρκο, πού τὰ ἔκανε νὰ εἶνε, ὅπως τὰ μάρμαρα τὰ ἑλληνικά, στέρεα, δλοῖδέα. Καὶ ὁ πάτερ Καλλίνικος ἤξερε τὴν παραμονή τῆς μεγάλης μέρας. ‘Ηταν καὶ τοῦτος ἓνας κλέφτης. Κατάγεται ἀπὸ τὴ Ρούμελη. Καὶ γύρισε ὅλη τὴν Εὐρώπη γιὰ νᾶρθῃ νὰ μείνῃ, τώρα, μόνιμα, στή Μονή τούτῃ. Κι’ εἶνε τὰ βράδια, νᾶκούῃ τίς κουκουβάγιες πού μοίρονται, μέσα στὰ χαλάσματα τοῦ κάστρου. Πρῶτα, ἐρχότανε, πότε-πότε, ἐκεῖ, οἱ Τοῦρκοι. Τοῦ παίρναν ἡ κότες ἡ χρυσαφικά. Δὲν εἶχε τίποτε, ἄλλο. Μὰ προχθές δὲν ἤρθαν ἐπάνω. Ζύγωσαν τὸ κάστρο ὑπουλα. ‘Υστερα, σάν νὰ μυριστήκανε κάποιον κίνδυνο, ἔφυγαν. ‘Απὸ τότε, δὲν ξαναφανήκανε.

‘Απόψε, ὁ πάτερ Καλλίνικος, ἀγναντεύει, ἀπὸ τὸ δειλινὸ ἀκόμα, τὰ πέρα διάσελα. Εἶνε σάν νὰ καρτερῇ κάποιον. Αἰσθάνεται τὸ κάστρο Βενετιά, πού κοιμήθηκε· αἰσθάνεται τὸ κάστρο ἓνα παρελθὸν ἀφώτιστο, πού λειτουργάει τὴν ἱστορία του. Μονάχα τὸ καντήλι τῆς Μονῆς ἀνάδει τὴν χλωμὴ συντροφιά του, στή νύχτα. Σάν νὰ περιμένεται κάτι, ‘Ο γέροντας ταραῖζεται

μιά στιγμή. Ἀκούονται κάτι πατήματα. Ἐνα σφύριγμα τὸν κάνει νὰ ριγῇ. Νομίζει διὰ τὴν πεθάνη ἀπὸ λαχτάρη. Λυγίζουν τὰ κοκκαλένια πόδια του, ὅπως ἔκανε νὰ ἰδῇ. — «Τοῦ λυτρωμοῦ τὰ πατήματα, Θεέ μου, Πατέρα!...», λέει κρυφά, ὅπως λέγει ὁ παιδάκι τὴν χαρὰ του, Ἡ φλογέρα ἔπαψε, ἀπὸ ὦρα. Αὐτό, δὲν τὸ εἶχε προσέξει. Σηκώνεται. Ἐτσι τοῦ ἐρχεται: νὰ φωνάξῃ δυνατά, ἴσαμε πὺ νὰ πεθάνῃ. Πέρα, ἢ Ἀνατολή, χωνύζεται ἀπὸ χρυσάφι. Μιὰ ἰδέα γλυκεῖα κάθεται ἡμέρα στὰ ξέφαντα τοῦ ὀρίζοντα. Πάει νὰ φέξῃ μιὰ μέρα θεϊκιά. Τὰ βουνὰ μοιάζουν νὰ εἶνε κλέφτες αὐγῆς. Μεγάλα, ἀπροσκύνητα. Ὁ γκιώνης εἶχε πᾶψει. Οὔτε καὶ αὐτὸ τὸ κατάλαβε ὁ γέροντας, ἀπὸ ὦρα. Μόνο τώρα εἶδε διὰ πέρασε ὅλη τὴ νύχτα καὶ στὸ κάστρο. Συλλογίζονταν. Γι' αὐτὸ δὲν ἐνοιῶσε τὴν νύκτα. Τρέχει ξέσκεπος, μὲ τὰ μαλλιά του ἀνάκατα. Στὰ μάτια του γυαλίζουν κάποιοι καπνοί. Δὲν ξέρει τί νὰ πῇ. «Ἄρατε πύλας... Ἑλλάς... Ἀνάστασις...». φωνάζει βραχνά. Νὰ εἶνε τρελλός;— Ἀνοίγει τὴν πόρτες ἀπ' τὴ Μονὴ καὶ κτυπάει, ὅσο μπορεῖ, τὸ Σήμαντρο. Τὰ χαλάσματα παίρνουν τὸν ἦχο, νὰ χιτίζονται τρανά, γιομᾶτα βουητό.

Ἡ ἐπανάσταση, γίνεται σήμερα. Ἡ σταυρωμένη Παρασκευὴ τοῦ Ραγιά, πέρασε πιά. Ἡ ἀνάσταση, τώρα, ξυπνάει. Ὁ Πατρὼν Γερμανὸς ὤρισε, ἀπὸ τὰ πρὶν, τὸν Πάτερ Καλλίνικο Καπετάνιο. Τ' ἄταρκα χέρια τοῦ γέροντα θ' ἀφίνανε τώρα τὸ σταυρό, γιὰ νὰ πάρουν τὸ λεπίδι· τὰ ἀχνὰ χεῖλη τοῦ γέροντα θ' ἀφίνανε τώρα τὸ «Εἰρήνη ἡμῖν» γιὰ νὰ κράξουν: Σφάξτε τὸν Τοῦρκο, χύστε αἷματα. Τὸ σεμνὸ ράσσο τοῦ πάτερ θὰ μπόραγε τώρα νὰ φορεθῇ, τὰ τσαπράζια. Αὐτὴ τὴν ὥρα περιμένει ὁ λευκομάλλης καλόγηρος στὸ ἐρημὸ κάστρο. Καὶ ἤρθε μεγάλη, γιορτερή. Καὶ ἤρθε τρανή, ἀσυμβίβαστη, ὁμοια μὲ τὴ μοῖρα της.

Τὰ παλληκάρια του, φθάνουν. Ἀκούει τὰ πατήματα. Εἶνε βαριά· εἶνε καταλυτικά. Εἶνε τοῦ λυτρωμοῦ πατήματα. Μιὰ παταριά ταραξίζει τὸ κάστρο. Θὰ νόμιζε κανεὶς διὰ ἀνοιξ' ἐκεῖ ἡφαίστειο βροντερὸ. Καὶ στὰ ριζὰ τοῦ τοίχου χαράζουν, μέσα στὸ σῶθαμπο τῆς αὐγῆς, φουστανέλλες πὺ ζώ-

νονται ἄρματα. Εἶνε τὰ παλληκάρια πὺ τοῦ στέλνει ὁ Γερμανός. Τὰ βουνά, ἕνα γύρω, εἶνε ἑλληνικά. Ἡ χαρραυγὴ γελάει.

Ὁ πάτερ Καλλίνικος, ντυμένος τὰ χρυσὰ πετραχήλια, κάνει τὴ λειτουργία. Στὴν ἱερὴ ζώνη του ἔχει, ἀντάμα στὸ σταυρό, δυὸ κουμποῦρες ἀπὸ ἀσημι σκαλιστό, καὶ δίπλα, στὸ οἰκονομικὸ πετραχήλι του, κρέμεται, ἀπὸ ἀλυσίδες χρυσές, ἕνα χαντζάρι καμπυλωτό. Εἶνε ἕνας Ἅγιος, πὺ ἀντάρτεψε. Ἐνας Ἅγιος, πὺ ζώστηκε τ' ἄρματα. Στὴν ὄψη του δείχνεται, ἀδρά, ἡ τρομερὴ ἀπόφαση πὺ τὸν κατέχει: Ἀτσαλένια μάτια, φρύδια σμιχτά. Εἶνε ὁλος μιὰ ἰδέα σεβάσμια, μιὰ ἰδέα ἐργῆς. Μιὰ ἰδέα δυνάμης. Μπαίνει στὸ ἱερό. Ὅπως ὁ ἄρχοντας. Δυνάμεις τρομερές τὸν συγκλονίζουν. Τοῦ φαίνεται διὰ θ' ἀναληφθῇ καὶ αὐτὸς μαζί μὲ τὴ μέρα. Αἰσθάνεται μέσα του ἕνα ξέσπασμα μανίας δίκαιης. Ἐτσι παλίνει, μὲ δῆματα πὺ παραπατοῦνε, μπροστὰ στὴν Ἁγία τράπεζα. Ἐκεῖ γονατίζει κάτω. Θέλει νὰ αἰσθανθῇ τὴς κρυφές πλάκες νὰ τὸ πονᾶνε τὰ κόκκαλα. Ἐνα χελιδόνι χαράζει ψηλά στὸ θόλο. Ὁ πάτερ Καλλίνικος ἀρχίζει νὰ παθαίνει σύγχυση.

Εἶδε μπροστὰ τὴς μαρμάρινες πόρτες τῆς Ἁγίας—Σοφίας. Αὐτὸς εἶνε ὁ παπᾶς πὺ ξεμαρμαρώνεται ἀπὸ ἕνα ὄνειρο κρῦο, ἀλαργινό. Δὲ θυμᾶται τίποτε. Οἱ αἰῶνες εἶνε ἕνα μούδισμα, πὺ τοῦ σκουδάζει τὰ γόνατα ὡς τὸ μεδοῦλι. Αὐτὸς φορεμένος στὰ χρυσά, ξεχάνεται, νὰ θαμπώνεται ἀπ' τὰ διαμάντια πὺ φεγγοδολοῦνε στοὺς οὐράνιους θόλους. Εἶνε αὐτοὶ κάτι τροῦλλοι, πὺ κοιμούνται... Καὶ συνεχίζει τὴ λειτουργία, μὲ χέρια πὺ τρέμουν ἀπὸ τὸ μυστήριο τῆς θυσίας. Ἀνοίγει τὰ φθαρμένα εὐχητάρια. Μιὰ ὑπόσχεση, ἀφημένη στὴ βιβλικὴ προσμονή, τὸν συγκλονίζει ὅπως κάνει τὴ θυσία. Λάδι πηγμένη εἶνε οἱ πατημασιές τοῦ χρόνου, ἀπὸ κείνα τὰ ἡσυχα διβλία. Στάξιμο ἀπὸ κερί ξηραμένο πιά εἶνε οἱ δύσκολοι καιροί, πὺ πέρασε ἀπὸ κεί μέσα, τὸ Γένος—εἶνε πὺ τοῦ χαλᾶνε τὸ διάβασμα, γιὰτὶ λερώνουνε τὸ κίτρινο χαρτί... Ἀλλὰ ξέρεῖ πὺ σταμάτησε καὶ συνεχίζει: «Τὰ Ἁγία τοῖς Ἁγίοις...». Τώρα θὰ βγάλῃ τὰ Ἁγία. Ἀ',—Ναὶ Ἐκεῖ εἶνε ἡ συνέχεια. Σφίγγει στὸ ἕνα τοῦ χέρι τὸ

ἄγιο ποτήρι, σφίγγει στοὺς ἄλλοι τοῦ τὸ χέρι τὸν ἱερὸ σταυρὸ. Ἡ στιγμὴ εἶνε ἱερή. Τώρα θὰ γοῦνε τὰ ἄγια. Ἰδρῶς τὸν λούζει... Ἡ Πόλη... Ἡ Πόλη... Πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροῦς, πάλι δικὰ μας θάνε... ἀνακατώνονται, ὅπως τὰ δάση, μέσα στὴ νύκτα, ἐλα ἐντὸς τοῦ. Λυγίζει νὰ πέση. Μὰ γίνεται ἓνα μάρμαρο, ποὺ προχωρεῖ σταθερά. Βάνει ὅλη τοῦ τῆ δύναμη νὰ μὴ χαθῇ στὴν ἱστορία, ποὺ τὸν πιέζει καταλυτικῶς. Τέλος εἶναι τώρα στὴν Ὁραία Πύλη... «Μετὰ φόβου Θεοῦ...», πᾶει νὰ φωνάξῃ. Μὰ στὴ φωνή τοῦ ξυπνάει. Βλέπει νὰ εἶνε στημένος χυτὰ, στὴν Ὁραία Πύλη. Στὸ ἀριστερὸ τοῦ χέρι κρατᾷ στέρεα τὸ Ἅγιο Ποτήρι, ἐνῶ στοὺς δεξιὸ τοῦ χέρι κραδαίνει ἡρωϊκὰ τὸ ἀτεγκτο χαντζάρι τοῦ. Τὰ κερὶὰ γυαλίζουν φωτεινὰ στοὺς λεπίδι τοῦ. Καὶ κάτω ἀπ' τὰ σκαλιὰ τῆς Πύλης εἶναι ἓνα γύρω γονατιστοὶ καὶ μὲ σκυμμένα κεφάλια κλέφτες, ξεσκούφωτοι. Τὰ παλληκάρια τοῦ. Εἶναι ἄντρες ἀπλῆτοι. Εἶναι μικρομάννες ποὺ στόνα χέρι τοὺς ἔχουνε τὰ βυζαντινὰ καὶ στ' ἄλλο χέρι τοὺς ἔχουνε τὸ μαχαῖρι. Εἶνε παρθένες, ποὺ ἔχουνε στὰ στήθια τοὺς βόλια καὶ στὰ χέρια τοὺς σπάθες βαριές, ὅπως ὁ θάνατος. Ἡ ὄψη τοὺς εἶναι τέτοια ποὺ θυμίζει τὰ τριαντάφυλλα, κλειστή. Ὁ πάτερ Καλλίνικος δακρύζει.

Τοῦ πέφτει, λοιπόν, ὁ κλῆρος, νὰ συνεχίσῃ αὐτὸς τὴ λειτουργία ποὺ κόπηκε ἐδῶ καὶ τετρακόσια χρόνια. Στὴν ἰδέα αὐτῇ, ἀναρριγáει ... «... πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε, ἔνα, δι' αἱμάτων καὶ θυσιών, τὸν λυτρωμὸν τοῦ Γένους ἡμῶν κτήσωμεν...», ἀποσῶνει. Σαράντα πέντε πάλles

κρύες, ἄπονες, χαμηλώνουν, μαζὶ μὲ τὸ δικὸ τοῦ χαντζάρι, κάτω ἀπ' τ' Ἅγια. Σαράντα πέντε καριοφύλλια εἶναι κάτω ἀπ' τ' Ἅγια, μαῦρα καὶ ἀσημένια, ὅπως ἡ ἀπόφαση, ὅπως ὁ πόλεμος. Σαράντα πέντε χέρια νευρωμένα, χουφτιάζουνε τὶς κοφτερές πάλles. Οἱ κλέφτες, εἶναι βουβοί. Μόνο τὰ χεῖλη τοὺς σαλεύουνε. Μὰ τὸ πρόσωπό τοὺς εἶνε ἰδέα ἀπὸ σίδηρο, ἀδιάλλαχτο. Ἐχουνε κάτι, ἀπὸ τὸ θυμὸ τοῦ Θεοῦ. Ἐχουνε ἀπόφαση τρανή... Ἡ ὥρα ἦρθε... ἓνα βυζαντινὸ κλαίει, γελάει, ὅπως ὁ κάμπος, ἄγνωρα ἢ μάννα τοῦ. Ἰσα - ἰσα νὰ τσακίξῃ κάπως ἢ γραμμὴ, ἀπ' τὴ ματιὰ τῆς, ποὺ εἶνε στὴν ἔκφραση πέτρα ψημένη.

Ὁ οὐρανὸς εἶναι ἓνας καθρέφτης, ἀνώμαλα τσακισμένος στὶς ἄκρες τοῦ. Ἀκόμα κρατᾷ τὴν ἀνάσα τῆς νύκτας. Σὲ λίγο θὰ φύγουν τὰ ὄνειρα καὶ οἱ ὀπτασίες. Γιατὶ θὰ ραγίζωνται οἱ πέτρες καὶ τὰ λουλούδια θὰ ἰδοῦν δι' ὀφθαλμοὺς πορφύρα ἀπὸ αἷμα.

Πᾶει νὰ φέξῃ ἡμέρα θεϊκιά. Τὰ βουνά, μυιάζουνε νὰ εἶναι κλέφτες τῆς αὐγῆς. Μεγάλα, ἀπροσκύνητα. Ὁ γκιώνης ἔχει πάψει. Οὔτε καὶ αὐτὸ τὸ κατάλαβε ὁ γέροντας, ἀπὸ ὥρα. Πέρα ἢ Ἀνατολὴ χωνιτίζεται ἀπὸ χρυσάφι. Μιὰ ἰδέα γλυκεῖα κάθεται ἡμέρα στὰ ξέφωτα τοῦ ὀρίζοντα. Μόνο τώρα εἶδε ὁ πάτερ Καλλίνικος δι' ὅτι πέρασε τὴ νύκτα, καὶ στοὺς κάστρο. Συλλογιζότανε. Στὰ βουνά πάνω πέφτουνε ντουφεκιές... ἀκούονται τραγοῦδια..., χαράζουνε φουστανέλλες... λάμπουνε ἄρματα... Ἡ ὥρα ἦρθε. Σηκώθηκε τότε ὁ γέροντας καὶ πᾶει νὰ κτυπήσῃ ἀληθινὰ τώρα τὸ Σήμαντρο...

Η ΧΑΜΕΝΗ ΧΙΜΑΙΡΑ

Ποιὸς ἥλιος χαΐδεψε τὰ μαλλιά σου καὶ χρύσισαν;

Κάθε αὐγή,
τὸ Ἰαηδόني ζητᾷ τὴ φωνή του ἀπὸ σένα.
Οἱ ἄγγελοι,
στὴ μορφὴ σου θυμοῦνται χαμένους συντρόφους.

Ποιὰ θάλασσα
ἀναζητᾷ στὰ μάτια σου αἰώνια γαλήνη;
Ποιὸ παιδί,
στὴ λευκότητα τῶν χειρῶν σου κυνηγᾷ ἀνήσυχους γλάρους;

Θᾶδελα,
νὰ σοῦλεγα τὸ παραμύθι μιᾶς χαμένης χίμαιρας.
Τότε ποὺ ὁ ἥλιος
γύρευε στὰ μάτια σου τὴ μνήμη μιᾶς ἀνοιξης.

Ἡ νοσταλγία σου,
σιωπηλὴ θύμηση σὰν τὸ ἀνοιγμα ἑνὸς κυκλάμινου.
Στὰ χεῖλή σου,
οἱ νότες μιᾶς παράξενης μελωδίας.

Ὡστόσο,
ἐκεῖνοι ποὺ σ' ἀγαποῦν
θὰ σοῦ μιλήσουν γιὰ τὴν ἀγνότητα τῶν παιδιῶν.
Γιὰ τὸν πόνο τοῦ χελιδониῦ
στὴ στιγμή τῆς ἀποδημίας.

Κι' ἀκόμη,
πὼς ὑπάρχουν ἄνθρωποι
ποὺ σ' ἀγαποῦν πέρα ἀπ' τὸν πόθο, πέρα ἀπ' τὸ πάθος ...
πὼς ἡ μορφὴ σου,
τοὺς ξαναφέρει τὴν αἴσθηση ἑνὸς χαμένου ὀνείρου ...

Εὐάγ. Δ. Διμήτας

ΑΝΟΙΞΗ...

(Στήριγαλιά της Ἀπριλιάτικης νύχτας,
ὁ Ἀμαρτωλός,
ὕψώνει τὴν προσευχή του,
μὲ τὸ ψιθύρισμα τῆς Γῆς :)

«— ὦ τοῦ Ἀναρχου, Ἐσύ, Πατέρα, Γυιέ Συνάναρχε,
Χριστέ Θεέ !
Τὸ Μόριο Ἐσύ καὶ τὸ Σύμπαν,
ὁ Ἦν, ὁ Ὄν, ὁ Ἐσόμενος
ἡ Ἀγάπη,
ὁ Πόνος».

«Ἄς ἦταν,
μαζὶ σου, Χριστέ Θεέ, νὰ ἐνωθοῦμε,
ἡ ἴδια, Ἐσύ, ἡ Ἀνοιξη, τὸ Μῦρο καὶ ὁ Καρπός.
Ἄς ἦταν,
οὐσία νὰ γίνουμε μέσ' τὴν Οὐσία Σου
πνεῦμα
μέσα στὸ Πνεῦμα Σου».

«Ὁμως,
ὦ υἱέ τοῦ ἀνθρώπου,
παιδί τῆς Παρθένας
σταυρωμένε !
(— Τάχα ν' ἀναθυμιέσαι;
Χριστέ, γυιέ τοῦ Δαυὶδ,
τάχα ν' ἀναθυμιούμαστε,
στά Ὑπερούσια Δώματα
— σάρκα ἐμεῖς ἀπὸ τὴ σάρκα σου,
αἷμα ἀπὸ τὸ αἷμα σου —
κάποιες Ἐδῶ Ἀνατολές καὶ κάποια Λυκαυγῇ ;
Κάποιες Ἀνοιξες καὶ Θάμνη καὶ Θριάμβους ;
— Τὸν πρῶτο Νάρκισσο !
τῆς Μυγδαλιάς τοὺς ρόδασπρους χιτῶνες.
Τοὺς μεστωμένους τῆς Γῆς αὐτῆς καρπούς ;»

«Στὴ Μάννα αὐτὴ τῆς Γῆς,
— Ἔργο ποὺ εἶναι τῶν χειρῶν Σου —
(τάχα ν' ἀναθυμιέσαι ;)
τῆς Ζήσης κάποια Σούρουπα καὶ κάποιες Ἀμφιλῦκες ;
Κάποιες Στοργές καὶ κάποιους
Θρήνους ;»

(— ὦ !
— Ἄς ἦταν,
γυιέ τοῦ ἀνθρώπου
ν' ἀναθυμιούμαστε ! . . .)

Δ. Σαλαμάγκας

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΛ. ΠΑΛΛΗΣ (1851-1935)*

(ΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ)

Πολλοὶ κρίνουν τὴ μετάφραση τοῦ Πάλλη σὰν ἔργο λογοτεχνικό, ἄλλοι ἀπλῶς σὰ μιὰ μετάφραση. Ἡ ἀξία τῶν Εὐαγγελίων ἔγκειται στὴν ἀπλότητα τοῦ ὕφους καὶ στὴ σαφήνεια. Τὸ θρησκευτικὸ δέος δὲν ἔρχεται ἀπὸ τὴ λέξη, ἀλλ' ἀπὸ τὴ μορφὴ τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὴ δράση του, τὸ μαρτύριό του καὶ τὴν ἀνάσταση. Ἐνα περίτεχνο ὕφος δὲν θὰ στόλιζε ἀλλὰ πὶο πολὺ θὰ ἀσχήμιζε τὸ κείμενο. Τὸ περίτεχνο ὕφος ἦρθε ἀργότερα. «ὦ γλυκύ μου ἔαρ» τὸ εἶπε ἀργότερα ὁ θρησκευτικὸς ποιητής, πὺν ἔκαμε τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ θρησκευτικὸ δράμα. Αὐτὰ τὰ χαρῶματα μπορεῖ νὰ τὰ ἀντιληφθῇ κανεὶς κι' ἂν διαβάσῃ τὸ Εὐαγγέλιο σὲ μιὰ ξένη γλῶσσα, ἀρκεῖ ὁ μεταφραστὴς νὰ θελήσῃ νὰ παραμείνῃ ἀπλός, νὰ μὴ ἐπιδιώξῃ νὰ δημιουργήσῃ ἐξεζητημένο ὕφος. Αὐτὴ ἀκροβῶς εἶναι ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ Εὐαγγελίου σὰν λογοτεχνικοῦ κειμένου, ὅτι δὲν χάνει τίποτε ἀπὸ τὴν ἔνταση μὲ τὴν ὁποίαν ὑποβάλλει τὴ θρησκευτικὴ συγκίνηση.

Ὅμως εἰδικὰ σ' ἐμᾶς τοὺς Ἕλληνες, πὺν διαβάζομε τὸ Εὐαγγέλιο στὴ γλῶσσα πὺν γράφτηκε γιὰ πρώτη φορά, ἀσκεῖ μιὰ ἰδιαίτερη ὑποβολὴ τὸ ἀρχικὸ κείμενο, οἱ λέξεις οἱ ἴδιες, σὰν νᾶναι μαγικὰ φίλτρα. Κάθε λέξη παίρνει μιὰ ἱερότητα καθ' ἑαυτήν. Ἴσως ποτὲ στὴν Ἑλλάδα ἔν θὰ εἰσαχθῇ μιὰ μετάφραση τοῦ Εὐαγγελίου στὴ λειτουργία, κι' ἂν περάσουν πολλὲς ἑκατοντάδες χρόνια. Ἐνα μεταφρασμένο ὅμως Εὐαγγέλιο πρέπει νὰ ὑπάρχῃ, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ τὸ καταλαβαίνουν οἱ πολλοί, καὶ μάλιστα μὲ σχόλια παντὸς εἶδους, σχόλια, πὺν σχετίζονται μὲ τοὺς ἁγίους τόπους, μὲ τὰ ἱστορικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μὲ τὰ ἔθιμα τῶν Ἑβραίων καὶ μὲ τὰ ψυχολογικά, φιλοσοφικά, ἠθικὰ καὶ θεολογικά ζητήματα πὺν θίγει.

Μεταφράσεις τῶν Εὐαγγελίων εἶχαν γίνεῖ καὶ ἄλλοτε. Λίγο νωρίτερα ἀπὸ τὴ μετάφραση τοῦ Πάλλη εἶχε γίνεῖ ἡ κατ' ἐντολὴν τῆς Βασιλίσσης Ὀλγας μετάφραση μὲ τὴν ἔγκριση τῆς ἐκκλησίας. Καὶ οἱ δυὸ ὅμως αὐτὲς μεταφράσεις σκόνητασαν στὴν κακοπιστία τῶν γλωσσαμυντόρων καὶ στὴν ἀμάθεια τοῦ πλήθους. Ἡ μετάφραση τοῦ Πάλλη πρέπει νὰ κριθῇ σὰν ἔργο λογοτεχνικὸ καὶ φιλολογικὸ μαζὶ. Σὰν λογοτεχνικὸ διακρίνεται γιὰ τὸ ὕφος πὺν κατώρθωσε ὁ μεταφραστὴς νὰ τὸ διατηρήσῃ ἀπλό, ἀνεπιτήδευτο, ξάστερο, μεταχειριζόμενος τὸ πὶο πανελλήνιο κατὰ τὸ δυνατόν λεξιλόγιο. Σὰν φιλολογικὸ ἔργο ἀξίζει μεγαλύτερον ἀκόμα ἔπαινο, γιὰ τὸ Πάλλης προσέχει τὸ νόημα πὺν ἔχει ἡ κάθε λέξη καὶ αὐτὸ τὸ νόημα ἀποδίδει στὴ μετάφρασή του. Τὸ Εὐαγγέλιο ὅσο ἀπλό κι' ἂν εἶναι ἔχει καὶ αὐτὸ τὶς δυσκολίες του. Ὁ Πάλλης τὴ φράση «οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι» τὴν ἀποδίδει: «ἀλλοίμονο σὲ σᾶς διαβασμένοι καὶ Φαρισαῖοι». Ἡ λέξη «γραμματεῖς» ἔχει ἄλλη σημασία σήμερα καὶ ἄλλη εἶχε στὴν ἐποχὴ τοῦ Χριστοῦ. Ἄν τὴν εἶχεν ἀφή-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

σει ὅπως τὴν ἡύρε, δὲν θὰ μετέφραζε σωστά. Ἐνα θρησκευτικὸ κείμενο, ἀλλὰ καὶ κάθε κείμενο, πρέπει μεταφραζόμενο νὰ μὴ παραλλάξῃ τὸ νόημα. Κι' ὅμως ἡ λέξη *γ ρ α μ μ α τ ε ι ς* εἶναι τόσο ριζωμένη στὴ συνείδησή μας, ὥστε νὰ μὴ μᾶς ἀρέσῃ ὁ ὅρος διαβασμένοι. Ἄλλ' οὐτὸ ἤθελε νὰ εἰπῇ ὁ συγγραφέας τοῦ Εὐαγγελίου. Γραμματεῖς, δηλ. ἄνθρωποι τῶν βιβλίων, διαβασμένοι. Θὰ δώσω ἓνα μικρὸ παράδειγμα τῆς ἀξίας τῆς μεταφραστικῆς ἐργασίας τοῦ Πάλλη. Τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο ἀρχίζει μὲ τὰ ἑξῆς λόγια: «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος». Ἡ πρόθεσις «πρὸς» μὲ ποιά σημασία λέγεται ἐδῶ; Γιατὶ στὴν ἐποχὴ τοῦ Χριστοῦ ἡ σύνταξι εἶχε κάπως ἀλλάξει. Στὴν κλασσικὴν ἐποχὴ ἡ «πρὸς» μὲ αἰτιατικὴ ἐσήμαινε τὴν κίνησι πρὸς κάποιο μέρος. Καὶ ὅλες οἱ μεταφορικὲς σημασίαι τῆς ἀπ' αὐτῇ τῇ σημασίᾳ πηγάζουν. Στὸ Εὐαγγέλιο ὁμως καὶ εἰδικὰ στὸ σημεῖο αὐτὸ φαίνεται, ὅτι σημαίνει κάτι ἄλλο. Στὴ λατινικὴ μετάφρασις ἡ παραπάνω φράσις ἔχει ὥς ἑξῆς: «In principio erat Verbum et Verbum erat apud deum et deus erat Verbum». Διαβάσει λοιπὸν ὁ καθολικὸς apud deum, ποὺ σημαίνει «παρὰ τῷ θεῷ», δηλ. μαζί μὲ τὸν θεό, μὲ τὸν θεό.

Καὶ ὁ Πάλλης μεταφράζει: «Στὴν ἀρχὴ ἦταν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦταν μὲ τὸ θεὸ καὶ θεὸς ἦταν ὁ Λόγος». Μεταφράζει πολὺ σωστά· καὶ ὁ σύγχρονος Ἑλληνας, ποὺ δὲν ζῇ στὴν ἐποχὴ τοῦ Χριστοῦ, γνωρίζει τὴ σημασίαν, ποὺ εἶχε πάρεϊ τότε ἡ «πρὸς», διαβάσει καὶ καταλαβαίνει, τί θέλει νὰ εἰπῇ τὸ ἱερὸ βιβλίον. Ἡ μετάφρασις τοῦ Πάλλη ἔχει αὐτὸ τὸ μεγάλο προσόν, ὅτι δὲν ἀφήνει ἀμφιβολίας ἐξ αἰτίας στρομφῶν συντακτικῶν φαινομένων. Καὶ συμφωνεῖ ἡ μετάφρασις τοῦ Πάλλη μὲ τὰς μεταφράσεις, ποὺ τύπωσε ἡ ἐταιρεία γιὰ τὴ διάδοσι τῆς Ἱερᾶς Βίβλου στὴ Βρεταννίαν, καὶ δὲν ἔχει κανένα λάθος ἐκφραστικόν, ὥστε νὰ κατηγορηθῇ γιὰ παρερμηνείαν ἢ γιὰ ὕψος χυδαῖο. Βέβαια ἓνας μεταφραστὴς τοῦ 1950, ἓνας νεοδημοτικιστὴς ἴσως θὰ διώρθωνε φθολογολογικὰ μερικὰ σημεῖα. Ἄλλ' ὁ Πάλλης γράφοντας τὸ 1900 στηρίχθηκε στὴ δημοτικὴ τῆς ἐποχῆς του καὶ στὶς γλωσσικὰς τοῦ ἀντιλήψεις, σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες ἔπρεπε νὰ σεβασθῇ τὸ τυπικὸ καὶ φθολογολογικὸ τῆς δημοτικῆς χωρὶς καμμιὰ ἐξαίρεσι. Πάντως ἕως σήμερα δὲν ἔχουμε ἄλλη καλύτερη μετάφρασι.

Η «ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΑΔΟΛΟΥ ΛΟΓΙΣΜΟΥ»

Ἡ «Κριτικὴ τοῦ καθαροῦ λόγου» εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ δύσκολα διαβαζόμενα βιβλία. Στὴ δυσκολία τοῦ διαβάσματος ἔχει μεγάλη ὁμοιότητα μὲ τὸν «Παρμενίδη» τοῦ Πλάτωνος. Καὶ στὰ δύο βιβλία τὸ θέμα εἶναι τελείως ἀφηρημένον, γνωσιολογικὸ στὸ βιβλίον τοῦ Γερμανοῦ σοφοῦ, περὶ τῆς μονάδος στὸ βιβλίον τοῦ Πλάτωνος. Πολλοὶ φιλόλογοι ἐπεχείρησαν νὰ διαβάσουν τὸν «Παρμενίδη» καὶ σταμάτησαν στὴ μέση, πολλὰς φορὰς κουρασμένοι ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξι τοῦ θέματος πάνω σὲ ξερά λογικά, διαλεκτικὰ καλούπια. Τὸ ἴδιον πρέπει νὰ συμβαίνει καὶ μὲ τὴν «Κριτικὴ τοῦ καθαροῦ λόγου», ἂν κρίνῃ κανεὶς ἀπὸ τὸ πρῶτον κεφάλαιον, ποὺ εἶναι μεταφρασμένον. Ὅλα τὰ ὅμοια βιβλία ἀπὸ τὴ φύσιν τοῦ θέματος ἔχουν κάποια ξηρότητα καὶ μονοτονίαν.

Ὁ μεταφραστὴς προσπάθησε νὰ εἶναι ὅσο τοῦ ἦταν δυνατὸν ἐξάστερος. Φαίνεται ἡ προσπάθειά του νὰ εἶναι σαφής. Ὅμως κι' ὁ ἴδιος δημιούργησε δυσκολίας μὲ τὴ γλωσσική του ἀκαμψία. Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου στὴν καθαρεύουσα εἶναι «Κριτικὴ τοῦ καθαροῦ λόγου». Ἡ λέξι *κ α θ α ρ ὸ ς* χρησιμοποιεῖται καὶ στὴ δημοτικὴ καὶ δὲν σημαίνει μόνον τὸν μὴ βρώμικον, τὸν πλυμένον, ἀλλὰ τὴν οὐσίαν ἐκείνην ποὺ δὲν εἶναι ἀνακατωμένη μὲ ἄλλες οὐσίες. Θὰ μπορούσε λοιπὸν νὰ κρατήσῃ τὴ λέξι καθαρός, δηλ. λογισμός, στοχασμός ὅχι ἀνακατωμένος μὲ ἄλλα στοιχεῖα, ὑποκειμενικά, ἀπὸ πρὶν ὑπάρχοντα στὴ συνείδησίν μας, ἢ παρεμβαλλόμενα ὕστερα. Γιατὶ

καὶ ὅλος ὁ γιγάντιος ἄθλος τοῦ Κάντ αὐτὸ προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ, ἂν ὑπάρχουν δηλ. ἢ ὄχι στοιχεῖα ξένα πρὸς τὸν καθαρὸ λογισμό, πού τὸν νοθεύουν. "Ὅσο γιὰ τὸν ὅρο λογισμὸς μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι πείνυχε. Γιατὶ ὁ ὅρος λόγος εἶναι πολὺ γενικὸς καὶ πολὺ ἀόριστος. "Αν ξεκινήσωμε ἀπὸ τὸ Λόγο τοῦ Εὐαγγελίου ὡς τὸ λόγο δυὸ ἐξισώσεων στὰ Μαθηματικά, ἡ ἔννοια τῆς λέξης λόγος εἶναι πολὺ πλατειά, ἐνῶ ἡ λέξη λογισμὸς δὲν μπορεῖ νὰ σημαίνει τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ στοχασμὸ, δηλ. καθαρὴ πνευματικὴ ἐργασία ἀνάλυσης καὶ σύνθεσης. Παρ' ὅλο τὸ ξάστερο ὕφος τοῦ ριψοκινδυνεύει νεολογισμούς, πού δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀνάγκη νὰ γίνουν. "Ὁχι μόνον ὁ Κοραῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ Βηλαρῆς καὶ ὁ Σολωμὸς κι' αὐτὸς ἀκόμα ὁ Ψυχάρης στὴν ἀρχὴ τοῦ κηρύγματός του εἶπε, ὅτι ὅπου δὲν ὑπάρχουν νεοελληνικὲς λέξεις —καὶ μάλιστα ὅρος ἐπιστημονικὸς— μπορούμε ν' ἀντιλοῦμε ἀπὸ τὸ θησαυρὸ τῆς ἀρχαίας, μὲ μόνη τὴ διαφορὰ ὅτι πρέπει νὰ συμμορφώνουμε τὴ νέα λέξη στὸ τυπικὸ καὶ σιὸ φθογγολογικὸ τῆς νέας. "Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει ἐτοιμοὺς τοὺς ἐπιστημονικοὺς καὶ φιλοσοφικοὺς ὅρους. Φυσικά, ἂν δὲν ὑπῆρχαν, θὰ ἔπρεπε νὰ γίνουν. "Αλλὰ γιατί νὰ λέμε «γνωρισμὸς» καὶ ὄχι «γνώση»; Γιατὶ ἐντυπωμὸς καὶ ὄχι ἐντύπωση; Γιατὶ ἀναγκαιοσύνη καὶ ὄχι ἀναγκαιότητα; Γιατὶ μπορετὸ καὶ ὄχι δυνατό; "Ἡ τελευταία αὕτὴ λέξη εἶναι τόσο γνωστὴ σὲ κάθε Ἑλληνικὴ γωνιά. Καὶ ὄχι μόνο τὸ ἐπίθετο, ἀλλὰ καὶ τὸ οὐσιαστικὸ δύναμη καὶ ρῆμα δύναμαι ὑπάρχουν μὲ ἐλαφρὰ ἀλλαγμένη τὴν προφορὰ «δύνομαι»:

—Δύνεσαι, μαῦρε μ' δύνεσαι νὰ πλέξης μέσ' στὸ αἷμα;

—Δύνομαι, ἀφέντη μ' δύνομαι νὰ πλέξω μέσ' στὸ αἷμα.

Ρωτιέται κι' ἀπαντᾷ τ' ἄλογο στὸν ἀκριτικὸ καβαλάρη του.

"Ακολουθώντας ὁ Παλλῆς τὰ κηρύγματα τοῦ Ψυχάρη, πού φοβόνταν νὰ κάμῃ τὴν παραμικρότερη ὑποχώρηση, μήπως αὐτὴ ὁδηγήσῃ σὲ ἀβαρίες μεγαλύτερες, προχώρησε γιὰ μιὰ πλήρη χειραφέτηση τῆς δημοτικῆς ἀπὸ τὴν ἀρχαία, σὰν μιὰ γλῶσσα τελείως ξένη καὶ στὴ διατύπωση νέων φιλοσοφικῶν ὅρων, πού ἐπόμενο ἦταν νὰ μὴ γίνουν παραδεκτοί. Οἱ ἐπιστημονικοὶ καὶ φιλοσοφικοὶ ὅροι ὑποχωροῦν τελευταῖοι σὲ μιὰ γλωσσικὴ μεταρρύθμιση καὶ μάλιστα συχνὰ παραμένουν μὲ τὴν ἀρχικὴ μορφή τους.

«ΗΛΙΟΣ ΚΑΙ ΦΕΓΓΑΡΙ»

Καταλαβαίνει ὅτι ἡ δημοτικὴ πρέπει νὰ κυριαρχήσῃ καὶ στὴν ἐπιστήμη. Καὶ δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ γράψῃ ἢ νὰ μεταφράσῃ ἓνα ἔργο, ὅπου θὰ εἶχε σὲ μεγάλο βαθμὸ τὴ θέση τῆς ἡ συνηθισμένη φρασεολογία τῆς δημοτικῆς, ἀλλὰ καταπιάνεται μὲ τὴ συγγραφὴ ἔργου, πού ἔχει πολλοὺς μαθηματικοὺς ὅρους, μὲ τὴ συγγραφὴ ἑνὸς ἀστρονομικοῦ βιβλίου γιὰ τὸν ἥλιο καὶ τὸ φεγγάρι. Τὸ βιβλίο αὐτὸ τὸ ὀνομάζει μετάφρασμα, δηλ. μετάφραση. "Ἐχει ὅμως τόσα πολλὰ ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα καθὼς καὶ μετρήσεις πού γίνονται στὴν Ἀττικὴ καὶ στὴν Ἑλλάδα, ἀναφέρεται τόσο συχνὰ στὰ παραδείγματα αὐτὰ ἢ Ἀθήνα, ὁ Πειραιάς, τὸ Φάληρο, ἡ Κηφισοὺ καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἀττικῆς, ὥστε τολμᾷ κανεὶς νὰ εἰπῇ, ὅτι εἶναι πρωτότυπο ἔργο δικό του. "Ὅπως δὴποτε ἓνα ἀρκετὰ μεγάλο μέρος—οἱ μετρήσεις αὐτὲς δηλ.—εἶναι δικό του. Τὰ ἄλλα εἶναι κοινοὶ τόποι γιὰ κάθε ἀστρονομικὸ βιβλίο. Εἶναι ν' ἀπορῇ κανεὶς, πού βρίσκει τὸν καιρὸ ὁ ἔμπορος τῆς Βομβάνης καὶ τῆς Λίβερπουλ, πού εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ παρακολουθῇ μὲ ἀγρυπνο μάτι τὴν ἐμπορικὴ κίνηση τῆς ἀγορᾶς καὶ νὰ ἐργάζεται ἀπὸ τὸ πρωῒ ὡς τὸ βράδυ στὸ ἐμπορικὸ του κατάστημα—νὰ μελετᾷ τὴν Ἀγία Γραφή, ν' ἀφήνῃ τὴ Γραφὴ καὶ νὰ συνεχίσῃ τὴ μετάφραση τῆς «Ἰλιάδας», νὰ ξεκουράζεται ἀπὸ τὴ μετάφραση τῆς «Ἰλιάδας» μελετώντας μιὰ καθαρὰ μαθηματικὴ ἐπιστήμη. "Ἰσως αὕτὴ ἡ πολυμέρεια νὰ ἔβλαψε ποι-

οτικά τὸ ἔργο του, ἀλλ' ὅπως δῆποτε εἶναι νὰ θαυμάζῃ κανεὶς τὸ γερὸ ἀφομοιωτικό του μυαλό.

Ὁ «Ἥλιος καὶ τὸ φεγγάρι» δημοσιεύτηκε τὸ 1901 τὴν ἴδια χρονιά μὲ τὰ Εὐαγγέλια. Μὲ τὴν ἴδια θετική μέθοδο, μὲ τὴν ἴδια προσπάθεια νὰ ὑποτάξῃ τὰ ἔκφραστα μέσα στοὺς γλωσσικοὺς σκοποὺς, ἐργάστηκε κ' ἐδῶ.

Δημοτική πέρα ὡς πέρα. Καμμιὰ ὑποχώρηση στὴν καθαρεύουσα, καμμιὰ συνθηκολόγηση. Καὶ ὅμως τὸ ὕφος του εἶναι ὁμαλό, στρωτό, τὸ διάβασμα κυλάει σὰ γάρφαρο νερό. Στὶς 120 σελίδες τοῦ βιβλίου του μόνο τοὺς ἐξῆς μαλλιαρισμοὺς — ἄς ποῦμε ἔτσι — διακρίναμε:

λ ό ο υ χ ά ρ η (σελ. 16) διωρθωμένο «ἄς ποῦμε» σιτὴ δεύτερη ἔκδοση τοῦ 1910, ὅπου καὶ ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου ἔγινε «Ἑλιοφέγγαρο».

Ο ὕ ρ α ν ί σ ι ο σ ῶ μ α (σελ. 19)

ἡ ἄ κ ρ ί β ε ι α τ ο ὗ π α ρ α τ η ρ ι σ μ ο ὗ μ α ς (σελ. 21)

σ' ἄ ν ο ι χ τ ο χ ω ρ ι ᾶ (σελ. 29) διωρθωμένο «μέσα στὸ χῶρο» σιτὴ δεύτερη ἔκδοση. Τὸ ἀνοιχτοχωριά δὲν τοῦ ἄρесе, ἀλλ' ἦταν πλασμένο κατὰ τὸ πλατοχωριά ἢ πλατοχώρια, πὺν ἔχει ἡ δημοτική.

ἄ λ α ρ γ ᾶ δ α (σελ. 31)

κ λ ω τ σ ο τ ό π ι (σελ. 33)

ἄ π α ν ω σ ι ᾶ (σελ. 36) πλασμένο κατὰ τὸ ἔμπασιᾶ τῆς δημοτικῆς.

σ κ ε π α σ ι ᾶ (σελ. 41).

χ ω ρ ι ς λ ό γ ο, οἱ φλόγες αὐτὲς ὑπάρχουν (σελ. 44). Τὸ χωρὶς λόγο τὸ λέμε, ἀλλ' ἐδῶ ἔχει τὴ σημασία τοῦ «ἀναμφιβόλως».

ἰ σ ο ζ ι α σ μ έ ν η (σελ. 49) ἀντὶ ἰσοζυγιασμένη (ἀπὸ τὸ ρῆμα τῆς δημοτικῆς ζυγιάζω).

σ τ ι ς 9 τ ο ὗ Σ τ α υ ρ ο ὗ (σελ. 54). Θέλει νὰ εἰπῇ «τοῦ Σεπτέμβρη». Εἶναι γωστή ἢ προσήλωση τῶν πρώτων δημοτικιστῶν σιὰ λαϊκὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν. Ἐν αὐτὸ γίνονταν μὲ διάταγμα τοῦ κράτους, θὰ φαίνονταν πολὺ φυσικό. Γιατὶ τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν πὺν ἔχουμε εἶναι λατινικά.

γ υ ρ ι σ ι ᾶ καὶ ὁ δ ι ᾶ μ ε τ ρ ο ς (σελ. 61). Σιτὴ δεύτερη ὅμως ἔκδοση γράφει «ἡ διάμετρο».

εἶ ν α ι π ε ρ ι σ τ α τ ω μ έ ν ο (σελ. 67).

ἄ θ ρ ω π ο ς (σελ. 73). Ἦταν τὸ λάθος τοῦ Ψυχάρη, πὺν νόμιζε ὅτι τὸ νῖ καὶ τὸ θῆτα δὲν πᾶνε μαζί. Γιαὐτὸ τὸν ἐσατύρισε ὁ Σκόκος μὲ τοὺς σίχους:

Ἡ μύτη του ἡ δασκαλική
μυρίζει ἀθούς καὶ ἄθια·
ἀλλ' ἂν θὰ εἰπῆς ἄνθη κι' ἀνθούς,
βρωμοῦν σὰν παλιαγκάθια.

Τὸ λάθος εἶναι τοῦ Ψυχάρη, ὅμως τὸν ἀκολουθῆσε κι' ὁ Πάλλης. Ἄλλοι ὅμως γράφει ὁ ἴδιος ὁ Πάλλης ἄνθρωπος. Καὶ γενικὰ βλέπουμε σιτὶς μετέπειτα ἔκδόσεις του νὰ διορθῶνῃ μερικὲς ἀκρότητες, πράγμα πὺν δείχνει ὅτι δὲν ἔμεινε ποτὲ στάσιμος, ἀλλὰ πάντα πρόσεχε καὶ παρακολουθοῦσε τὴν ἐξέλιξη τοῦ γλωσσικοῦ αἰσθήματος σιτὴν Ἑλλάδα.

ἄ σ τ ε ρ ο σ κ ο π ι ό μ α ς (σελ. 89).

Ἐπίσης μεταχειρίζεται τοὺς τύπους Ἰ σ λ ᾶ ν τ α, Ζ η λ ᾶ ν τ α, ἀντὶ Ἰσλανδία, Ζηλανδία καὶ φ τ ι ν ό π ω ρ ο ἀντὶ φθινόπωρο.

Ὅλα του αὐτὰ τὰ λάθη δὲν εἶναι παραπάνω ἀπὸ 20. Κι' ἂν λάβωμε ὑπ' ὄψη ὅτι ἔγραφε βιβλίο ἐπιστημονικό, ὅτι παιοῦσε τὸ χῶρο τοῦ ἐπιστημονικοῦ λόγου χωρὶς νὰ ἔχῃ κανένα προηγούμενο, πρέπει νὰ καταλάβωμε ὅτι τὸ «Ἥλιος καὶ Φεγγάρι» ἦταν ἓνα κατόρθωμα πολὺ σπουδαῖο. Σήμερα ἀκόμα, μ' ὅλη τὴν ἐξέλιξη τῆς δημοτικῆς, τὸ «Ἥλιος καὶ Φεγγάρι» διαβάζεται εὐχάριστα.

Ο «Μ Π Ρ Ο Υ Σ Ο Σ»

Πόνος, αγανάκτηση καὶ φυγὴ γέννησαν τὸ «Μπρουσό», πὺ περιεχόμενό του ἔχει ἓνα ταξίδι ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὸν Μπρουσό τῆς Εὐρυτανίας. Οἱ τρεῖς ψυχικὲς καταστάσεις, πὺ ἀναφέραμε παραπάνω, ἐξηγοῦν ἐνωμένες τὸ πὺς ἔγραψεν ὁ Πάλλης τὸ βιβλίο αὐτό, ἓνας ἄνθρωπος πὺ ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν κοσμογυριστής. Στὶς Ἰνδίες, Ἀνατολή, Βαλκάνια, Εὐρώπη γνώρισε νόσμο καὶ κοσμάκη, εἶδε χωριά καὶ πολιτεῖες καὶ δὲν ἔγραψε τίποτε, ἐνῶ εἶδε πολλά, γνώρισε πολλά καὶ θὰ μπορούσε πολλά νὰ εἰπῇ καὶ νὰ διδάξῃ, ἂν τὸν κέντριζε κάποιον πληροφοριακό, δημοσιογραφικὸ ἄς ποῦμε, ἐνδιαφέρον. Ἀλλ' ὁ Πάλλης ἔγραψε τὸ «Μπρουσό» σὲ μιὰ στιγμή φυγῆς ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἔπειτα ἀπὸ τὲς ἐκλογὲς τῆς 1ης τοῦ Νοέμβρου 1920. Μὲ ματωμένη καρδιά κίνησε νὰ βοῇ ἀνακούφιση στὸν ἄερα τῶν βουνῶν, ἐκεῖ πὺ λημέριαζαν ἄλλοτε οἱ Ἀρματολοὶ καὶ οἱ Κλέφτες, γιὰ νὰ ξεχάσῃ, ἂν μπορούσε, τὸ μοῖραϊο γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν ἐκείνων, ἀποτέλεσμα πὺ δὲν τὸ περίμενε κανένας Ἑλληνας πὺ εἶχε πιστέψει στὴν ἰδέα τῆς Μεγάλης Ἑλλάδας. Ὁ Πάλλης ὁ κοφτός στὰ λόγια του σὰ μὲ μαχαίρι, εἶχε διακηρύξει ἄλλοτε, πὺς, σὰν ἔμαθε μετὰ τὴν ἡττα τοῦ 97 ὅτι ὁ Δεληγιάννης ἐξακολουθοῦσε νὰ ἔχη ὀπαδοὺς — ἦταν ὁ πρωθυπουργὸς τῆς ἡττίας — ἔγινε ὑπήκοος Ἀγγλος. Τόσο εἶχε σιχαθῇ τοὺς Γραικύλλους τῆς ἐλληνικῆς πολιτικῆς. Ἀλλὰ πονοῦσε βαθεῖα γιὰ τὸ κατάντημα τῆς Ἑλλάδας καὶ τὴν ἐπισκέπτονταν συχνὰ κι' ἐργάζονταν ὅσο μπορούσε γιὰ τὴν πνευματικὴ της ἀφύπνιση. Ἐπανελημμένα μάλιστα ἐπεχείρησε προσκίνημα καὶ σιὰ Τουρκοκρατούμενα τότε Γιάννινα, ἐκεῖ ὅπου ἔζησαν καὶ πέθαναν οἱ πρόγονοί του, ἐπὶ 400 χρόνια, ἀφ' ὅτου ἔφυγαν ἀπὸ τὴ Βέλιανη τῆς Θεσπρωτίας. Τὸ ὅτι γράφτηκε Ἀγγλος ὑπήκοος δὲν ἀποτελοῦσε ἄρνηση τῆς Πατρίδας του, ἀλλὰ διαμαρτυρία γιὰ τοὺς πολιτικούς της. Καὶ ὅταν τὸ ἄστρο τοῦ Ἑλ. Βενιζέλου ἀνέτειλε στὸν ὀρίζοντα, ὁ Πάλλης, παρὰ τὶς ἀρχικὲς ἐπιφυλάξεις βρέθηκε ὀλόψυχα σιὸ πλάϊ τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ μαζί μὲ τόσους ἄλλους ἄγνους καὶ ἐκλεκτοὺς πατριῶτες τοῦ ἔσω καὶ τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ. Στὶς ἐκλογὲς τοῦ 20 βρέθηκε στὴν Ἀθήνα καὶ λίγες μέρες μετὰ πῆρε τὸ δρόμο τῆς φυγῆς πρὸς τὴν ἐπαρχία. Μὲ πόνο εἶναι γραμμένες οἱ σελίδες τοῦ «Μπρουσοῦ» κι' ἴσως αὐτὸς ὁ πόνος δὲν τοῦ ἔφυγε σ' ὅλα τὰ 15 ὑπόλοιπα χρόνια τῆς ζωῆς του, ὅπως συμφωνοῦν ἔκτοτε σκίτσα, φωτογραφίες καὶ ἀφηγήσεις αἰθρώπων πὺ τὸν γνώρισαν στὰ χρόνια αὐτά, ἐνῶ πρὶν ἦτο τόσο εὐθυμος.

Κι' ὅμως θαυμάζει κανεὶς τὸ πόσο συγκρατημένος φαίνεται ὁ πόνος του καὶ πόσο προσπαθεῖ νὰ τὸν κρύψῃ ὕστερα ἀπὸ τὶς πρώτες σελίδες πὺ ξεχύνει ὅλη τὴν ὀργή του. Θαυμάζει κανεὶς τὸ κλασσικὸ, τὸ λιτὸ ὕφος του, τὶς γνώσεις του, τὴν πολὺπλευρὴ πολυμάθειά του, τὶς συμβουλές του πρὸς τοὺς συμπατριῶτες, τὸ στωικὸ γράψιμο, τὴ μετριοπάθεια τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀφέλεια τοῦ σοφοῦ. Ἐνα ὁδοιπορικὸ ἴσως δὲν ἔχει ἄλλες ἀξιώσεις ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τοῦ συγγραφέα νὰ μεταδώσῃ τὶς ἐντυπώσεις του ἀπὸ ἓνα ταξίδι. Ἐδῶ δὲν εἶναι μόνο οἱ ἐντυπώσεις, ἀλλὰ καὶ ὁ ἄνθρωπος πὺ προβάλλεται διὰ μέσου τῶν σελίδων, ὅπως ἀκριβῶς ἦταν, ἓνας γνήσιος Ρωμηὸς — Ἑπειρώτης, πὺ τοῦ ἀρέσουν οἱ ἀπλοὶ τρόποι καὶ οἱ ἀπλοὶ ἄνθρωποι. Μὲ τὴν ἴδιαν ἀπλότητα κι' ὁ συγγραφέας κάνει συντροφιά μὲ τοὺς χωρικοὺς τοῦ Μπρουσοῦ καὶ περνάει εὐχάριστες ὥρες μαζί τους τραγουδώντας γνωσιὰ Ἑπειρώτικα στιχοπλάκια :

Στὴ σκάλα π' ἀνεβαίνεις
νὰ ἀνέβαινα καὶ ἐγὼ
στὸ κάθε σκαλοπάτι
νὰ σὲ γλυκοφιλῶ.

Ὁ «Μπρουσὸς» ἀξίζει νὰ διαβαστῇ γιὰ τὸ ὑποδειγματικόν, παρὰ τὴ γλωσσικὴ ἀδιαλλαξία τοῦ συγγραφέα, ὕψος, καὶ γιὰ τὶς δξύτατες φιλολογικές, αἰσθητικές καὶ ἱστορικὲς παρατηρήσεις του καὶ ἐκεῖ ἀκόμα πού ἴσως κανεὶς μπορεῖ νὰ διαφωνῇ μαζί του.

Ο ΛΙΒΕΛΛΟΣ ΤΟΥ ΤΕΛΛΟΥ ΑΓΡΑ

Ὅταν πέθανε ὁ Πάλλης τὸ 1935 ἡ «Νέα Ἑστία» ἔβγαλε ἓνα ἐπιμνημόσυνο τεῦχος, ὅπου γράφτηκαν πολλὲς καὶ διάφορες γνώμες. Μερικὲς ἦταν πέρα γιὰ πέ-
ρα ἐγκωμιαστικὲς· ἄλλες μὲ κάποιες ἐπιφυλάξεις γιὰ ὠρισμένα σημεῖα τοῦ ἔργου
του ἦταν ἐπίσης ἐγκωμιαστικὲς γιὰ πολλὰ ἄλλα σημεῖα. Μοναδικὴ παραφωνία
ἀποτελοῦσε ἡ κριτικὴ τοῦ Τέλλου Ἀγρα.

Μὲ ὅλο τὸ σεβασμὸ πού τρέφω πρὸς τὴ μνήμη τοῦ ἀνθρώπου, πρὸς τὸν ποι-
ητὴ καὶ τὸν κριτικόν, δὲν μπορῶ νὰ ἀφήσω χωρὶς ἀλάντηση τὴν κριτικὴν του. Για-
τὶ ἀδικεῖ ὀλοφάνερα τὸν Πάλλη καὶ φαίνεται σὰν νὰ τὸν ἀδικῇ συνειδητὰ :

—«Πρέπει στὴ μετάφραση», λέει ὁ Πάλλης, «νὰ προσέχη ὁ μεταφραστὴς τὴν
εἰκόνα καὶ αὐτὴ νὰ ἐκφράζη». «Αὐτὴ δὲν εἶναι μετάφραση τῆς εἰκόνας, ἀλλὰ κα-
τὰ λέξη, σχεδὸν συλλαβὴ πρὸς συλλαβὴ, ἄρα λάθος», λέει ὁ Ἀγρας. Ἄλλοι ἐπαι-
νοῦν τὸ Γρυπάρη γιατί εἶναι πιστὸς στὰ κείμενα πού μεταφράζει. Ἀλλὰ τί σημαί-
νει εἰκόνα ; Ἡ πνευματικὴ παράσταση πού ἔχουμε στὸ νοῦ μας ἀπὸ μιὰ φράση
πού διαβάζουμε. Τὰ λόγια πρέπει πιστὰ νὰ ἐρμηνεύουν τὴν εἰκόνα καὶ νὰ μὴ τὴν
παραλλάζουν. Ἡ παραλλαγὴ δὲν εἶναι μετάφραση ἀλλὰ διασκευὴ. Στὸν «Κύκλω-
πα» μάλιστα· ἔχουμε διασκευὴ· στὴν «Ἰλιάδα» ὄχι.

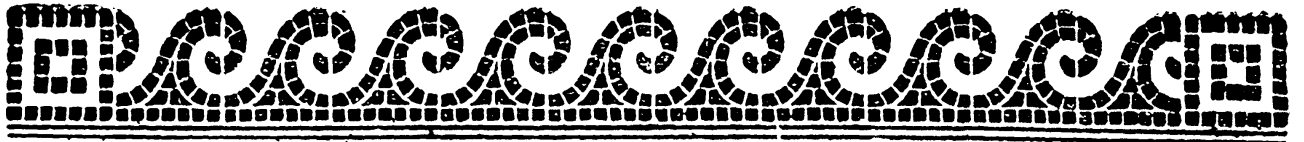
— Δὲν τοῦ ἀρέσουν τὰ ἐπίθετα «νεφελοσυνάχτης, κεραυνοτινάχτης, ἀργυρό-
γοργος», πού ἄλλοι τὰ βρίσκουν πολὺ πετυχημένα. Θὰ ἤθελε νὰ λείψουν τελείως
ἢ στὴ θέση τους νὰ μποῦν περιφράσεις ; Τὶς μεταχειρίζεται κι' αὐτὸς ὁ Πάλλης,
ὅταν δὲν χαλοῦν τὴν ἁρμονία τοῦ στίχου· σὲ κάθε ἄλλη περίπτωση προσπαθεῖ νὰ
μεταχειριστῇ σύνθετα, πού τὰ βρίσκει στὸν καθημερινὸ λόγο ἢ τὰ πλάθει πετυχη-
μένα μόνος του.

—Γιὰ τὴν ποίηση τοῦ μένει τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ἀλλὰ τὸ δημοτικὸ τρα-
γούδι τῆς Ἠλείρου, γιὰ νὰ θυμίσῃ τὴν Ἀρβανιτιά». Ἡ γλῶσσα τοῦ Πάλλη εἶ-
ναι γνήσια ἐλληνικὴ ἀκριβῶς γιατί εἶναι ἡπειρώτικη. Δὲν ἔχει λεβαντίνικο ἀνακά-
τωμα. Ὅποιος ἐπῆγε σὶδὸ Πωγώνι τῆς Ἠλείρου καὶ ἀκουσε τὴν ἀργὴν προφορὰ
τῆς Ἑλληνικῆς χωρὶς συγκοπές, ὅπως συμβαίνει στὴ Βόρειο Ἑλλάδα, καὶ χωρὶς
καμμὴ ξένη ἐπίδραση, θὰ ἐθαύμασε τὴν καθαρὴν δημοτικὴν πού μιλιέται στὰ μέρη
ἐκεῖνα. Κάνει λόγο ἄλλοῦ γιὰ ἀρβανίτισσιν μάντισσα καὶ ἄλλοῦ γιὰ ἀρβανίτικο χα-
ρακτῆρα. Οἱ πρόγονοι τοῦ Πάλλη εἶναι οἱ πρῶτοι πού πολέμησαν στὴ Θεσπρω-
τίᾳ τοὺς Ἀρβανίτες κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα, ὅταν οἱ τελευταῖοι ἄρχισαν τότε νὰ κα-
τεβαίνουν στὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Πάλλης ἦταν ἓνα εὐτράπελο πνεῦμα πού ἔσκωπε πρῶτα τὸν ἑαυτό του.
Ἔτσι ἐπῆρε τὸ ψευδώνυμο Λέκκας Ἀρβανίτης — καὶ πρόσθεσε στὸ ὄνομά του τὴ
λέξη μαλλιαρός. «Κούφια καρύδια» ὠνόμασε τὶς ἐκλεκτὲς μεταφράσεις καὶ τὰ ἄλ-
λα πρωτότυπα ἔργα του, δηλ. πράγματα χωρὶς περιεχόμενο. Καὶ μέσα στὰ «Κού-
φια καρύδια» συμπεριλαμβάνονται ἡ «Κριτικὴ τοῦ ἄδολου λογισμοῦ» τοῦ Κάντ καὶ
τὸ πρῶτο β βλίο τοῦ Θουκυδίδου. «Ταμπουρᾶ καὶ κόπανο» ὠνόμασε τὰ ποιήματά
του, τὰ γεμάτα ἀπὸ κέφι, χάρη καὶ δροσιὰ ὅπως εἶδαμε. Δὲν εἶδε τίποτε ἀπ' αὐ-
τὰ ὁ Ἀγρας δὲν κατάλαβε τὸ εὐτράπελο πνεῦμα του, οὔτε φρόντισε νὰ μάθῃ τίπο-
τε γιὰ τοὺς Πάλληδες.

Συνεχίζεται

ΙΠΠΟΛΥΤΟΣ ΣΤΕΦΑΝΗΦΟΡΟΣ

Ἡ Κύπρη σὲ σαΐτεψε, σὲ λάβωσε στὰ στήθη,
Βασίλισσα ἔρωτόπαθη, Φαῖδρα βαλαντωμένη.
Σὲ τρώγει ἄρρώστια γλυκερή μέσ' στῆς καρδιᾶς τὰ βύθη,
κι' ὁ πόθος σὲ κρυφοβοσκάει, τὰ νιάτα σου μαραίνει.
Σὲ φρύγει ἡ δίψα, δὲν μπορείς
τὸ μαγιοβότανο νὰ βρῆς.

Κι' ἂν τοῦ Θησέα ρούφηξες τὴν ἀγκαλιά, τεχνίτρα
τῆς ἡδονῆς, ὅλο διψᾷς, ἀχόρταγη βυζάστρα!
Στὰ κορφοβούνια νείρεσαι ν' ἀνέβης κυνηγήτρα,
κι' ἀλόγων μὲ τοὺς μορφονιοὺς νὰ παραβγῆς δαμάστρα.
Νὰ πιῆς τᾶδρό, τᾶψυ κρασί,
τὸ ἔρωτοπάθος τὸ θρασύ.

Τῆς Ἀμαζόνας τᾶπιαστο λιμπίζεσαι πουλάρι,
τῆς Ἀφροδίτης τὸ κεντρί πού δὲν νογᾷ ἀκόμα,
τὸν κυνηγάρη Ἰππόλυτο, τᾶγένειο παλληκάρι
μὲ τὸ χυτό, τὸ μελαψό, κυπαρισσένιο σῶμα.
Μὰ πῶς μπορεί νὰ ἰδῇ τὸ φῶς
ἔνοχος ἔρωτας κρυφός ;

Κι' ἡ πολυμήχανη γριά, μεσίτρα παραμάνα
ψαρεύει σου τὸ μυστικό, τὸν πόθο σου ξεθάβει.
Τὰ σωθικά σου ψάχνοντας ξανοίγει τὴ σουλτάνα
καρδιοφλογίστρα ἀγάπη σου, μὲ τέχνη τὴν ξανάβει.
«— Στὸν ἔρωτα ἂν ἀντισταθῆς,
ἄδικα, Φαῖδρα, θὰ χαθῆς ! »

«— Γιὰ σένα λυώνει, Ἰππόλυτε, καὶ βαλαντώνει ἡ Φαῖδρα,
πῶχει τοῦ κύκνου τὸ λαιμὸ καὶ τὸ κορμὶ φιδίσιο
κι οἱ κόρφοι τῆς μοσχοβολοῦν σὰν τοῦ Λιβάνου κέδρα
καὶ τὰ μηριά της στάζουνε τὸ νέκταρ τᾶφροδίσιο.
Χαρὰ στὸ νιὸ τὸν τρυγητή,
πού τὸ λωτό της θὰ γευτῇ ! . ».

— Θεοί, βοηθᾶτε μέσα μου τὸ δαίμονα νὰ πνίξω !
Βουβάσου, γέννα θηλυκὴ, τῆς ἁμαρτίας βρύση !
Κι ἐσύ, μοιχεύτρα, πού ποθεῖς μαζί σου αἰσχρὰ νὰ σμίξω,
γιὰ νὰ μοῦ δρέψῃς τὸν ἀνθὸ στὸ ὀργιαστικὸ μεθύσι,
τ' ἀντρός σου τρέμε τὴν ὀργή,
Σὲ καρτερεῖ θανὴ γοργή !

Δὲν ἔφαγες τὸ μῆλο της, ἀγριμοφόνε ἱππότη,
δὲν ἔπιες, δὲν ἀσώτεψες τὰκάθαρο φιλί της.
Ἐσὺ τὴν Ἀρτεμη τιμᾶς μὲ τὴν παρθένα ἀγνότη
κι' ἀρνιέσαι τὸ χαυνωτικὸ πιότὸ τῆς Ἀφροδίτης.
Κάλλιο τοῦ πόθου νηστευτῆς
παρὰ τοῦ χρέους ἀρνητῆς.

Κι ὦ μαιφόνε λογισμέ, τρικυμισμένο πάθος!
«Θὰ κλάψης, ἀκατάδεχτε, κι ἔσὺ στὸ θάνατό μου!
Γιὰ τὸ βαρὺ, ἀνερώτευτε, τῆς παρθενίας λάθος
νυμφίος Ἀδωνις θὰ βγῆς στὸ ξόδι τὸ δικό μου! . . .
Μπορῶ νὰ πλύνω τὴ ντροπή,
νὰ κάψω σὰν τὴν ἀστραπή! . . .

Ὡ ξεπασμένοι ἱππόλυτοι κάθε καιροῦ καὶ τόπου,
στὸν ἔρωτα ἀνυπόταχτα καὶ τῆς ἀγνείας σκλάβοι,
τὸν νόμο ἂν περιπαίζετε τὸ φυσικὸ τ' ἀνθρώπου,
ἡ Φαῖδρα λάκκο καὶ γιὰ σᾶς στὸ μνήμα της θὰ σκάβῃ.
Πάντα τῆς Κύπρης ἡ πνοή
θὰ σᾶς ὀρίζῃ τὴ ζωή! . . .»

Ὡ μάρτυρα τῆς Ἡθικῆς μὲ τὴ βουλή τὴν ἴσια,
ἡ Κύπρη κι ἂν σὲ σκότωσε, ποῦ πρόσβαλες τὴ Φύση,
ὅμως φορεῖς κρινόλευκο στεφάνι Ἐσὺ στὰ Ἡλύσια,
ποῦ ἡ Δίχτυννα σοῦ τόπλεξε νὰ σὲ νεκροστολίση ...
Καὶ στ' ἄδυτό της τὸ ἱερὸ
σὲ πῆγε ἀνύμφευτο γαμπρό.

Κι ἂν ὀδηγεῖ τοὺς ἄβουλους μὲ τὸ ραβδί στὴ μάντρα
ἡ Κίρκη κι ἂν τὸ θῶρι τοὺς ἀλλάζει μὲ τὰ μάγια,
λυγᾶει ὑπάκουη μπροστὰ στὸν Ὀδυσσεά τὸν ἄντρα,
ποῦ γιὰ τὸ χρέος μάχεται καὶ τὴν τιμὴ τὴν ἅγια.
Κύπρη, ἀπὸ σὲ πιὸ δυνατὴ
ἢ τῶν ἡρώων ΑΡΕΤΗ! . .

(Γιάννινα 1948)

Γεώργιος Ράγκος

ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟ

Ἀφισε σὺ τοὺς ἄλλους — τοὺς κοινούς —
τὸ δρόμο ὅπου τραβοῦν τὸ χιλιοβάδιστο
περήφανος καὶ ψηλομέτωπος — ἂν θέλῃς τὸνομά σου νᾶν
[μεσούρανο —

τράβα τὸν πρωτοχάραχτο τὸ δρόμο
τὶς πετραγκαθωτὲς κακοτοπιὲς διασχίζοντάς τες
καὶ ματωμένος, φθάσε — ὦ! θεῖο μάτωμα —
στῆς δροσαυγῆς τὸ τέρμα ποῦ γλυκοχαράζει . . .

Κώστας Τσιλιμαντός

ΚΛΕΟΠΑΤΡΑΣ ΑΠ. ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ

ΑΝΤΙΔΑΛΟΙ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ*

(ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΗ ΣΤΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ)

Μά και τό δάκρυμα τῶν εἰκόνων τῆς 'Αγια — Σοφίᾳς στόν περίφημο θρήνο τῆς Κωνσταντινούπολης εἶναι κι' αὐτό ἓνα ὑπέροχο ἔκφρασμα τῆς ἐνανθρωπίστρας ἀκόμα καί τῶν τέλεια ἀψυχῶν ὁδύνης μιᾶς ὁλόκληρης αὐτοκρατορίας πού σπαρταροῦσε, Ποιᾶς κραυγῆς, ποιᾶ θρηνολογήματα, ποιᾶς ὠδῆς πάθους θά μπορούσαν νά ἐξωτερικέψουν φυσικώτατα καί μεγαλοπρεπέστερα τῇ θύελλα τῶν ἐλληνικῶν ψυχῶν παρ' ὅτι τοῦτα τὰ lacrimae regum :

«Ψάλλει ζερβά ὁ Βασιληᾶς, δεξιᾶ ὁ Πατρι-
[ἀρχης,
κι' ἀπ' τήν πολλή τήν ψαλμωδιᾶ ἐσειόντα.
[νε οἱ κολόνναις . . .

καί παρακάτου :

'Ἡ Δέσποινα τaráχτηκε, κι' ἐδάκρυσαν οἱ
[εἰκόνες . . .
(Ν. Πολίτου, 'Ἐκλογαί δημ. τραγ. ἀριθ. 2),

'Ἐδῶ ἡ συνειδητοποίηση τοῦ ποσοτικοῦ μεγαλείου τοῦ πάθους δέ μετουσιώνεται σέ ἀνάταση πνεύματος καλλιτεχνικά δουλεμένου, ἀλλά ὅπως γεννιέται ἔτσι καί ξεφεύγει ἀπ' τὰ ὅρια τοῦ αὐτοσυναισθήματος καί ἀποτυπώνεται στήν ὑπόστασι κάθε ἄλλου ἀνθρώπου, κάθε ἄλλου πράγματος. 'Ἐτσι ἡ ἀνάταση ἐπιτυγχάνεται σέ πλάτος, μέ κέρδισμα ὁμοιόπαθων ὑπηκόων κάθε λογῆς κι' ὄχι μέ ναρκισσικό αὐτοτυράγνισμα, μέ τό ἐνῶπιος ἐνωπίῳ τοῦ πάθους πρός τῇ δυνατῇ σύλληψή καί ἀπόδοσή του μέσα σ' ἓνα ποιήμα ἰθαλαστικοῦ συναισθηματισμοῦ.

Μά ὁ ψυχικός κόσμος τῶν ἀνθρώπων τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ δέν καθρεφτίζεται μόνον παθητικά ἀπό ἀνταύγεια ἐντασης στό πρόσωπο τῆς φύσης (ζωντανῆς γιά νεκρῆς) καί μόνο. 'Ἡ ἐξωταρικότητα δέ δέχεται ἀπλᾶ ἀλλά καί ἀντιδρά πολλές φορές στήν φεγγαρόλα ἐσωτερικότητα ἥ καί κάνει ἐπιλογῇ ἐκείνου πού θά τήν περιζῶσι σογχανευτικά. 'Ἡ ἀπορροφητική δύναμη τῶν ἀντικείμενων ὄντων δέν εἶναι τυφλή καί δίχως βούληση. 'Ἡ καταφρόνια π. χ. πού ἐκφράζει τό παλληκάρι γιά τήν ἐξγνωσμένη ζωῇ καί τήν ἀπόλαυση τῆς ἀνάπαυσης κάτω ἀπ' τὰ δένδρα πού πλουσιοπάροχα κι' ὑποχρεωτικά προσφέρουν τίς ὁροσιές τῶν ἱσκιῶν τους δέν περνᾷ ἀπαρατήρητη

ἀπ' τό περιβάλλον, πού συμπάσχοντας πάντοτε παρουσιάζεται ἱκανό ὄχι μόνο νά νοιώσῃ τῇ διάθεσῃ τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντί του ἀλλά καί ν' ἀντιδράσῃ ψυχικά στήν ταπεινωτική γι' αὐτό κριτική τοῦ ἀνήσυχου ἡρώισμοῦ του.

«Κλαῖνε τὰ μαῦρα τὰ βουνά, παρηγοριά δέν
[ἔχουν
Δέν κλαῖνε γιά τό φήλωμα, δέν κλαῖνε
[γιά τὰ χιόνια
ἡ κλεφτουριά τ' ἀρνήθηκε καί ροβολάει
[ς τοὺς κάμπους ...
(Ν. Πολίτου, 'Ἐκλογαί ἀριθ. 57 τοῦ 'Ανδρίτσου).

'Ἀλλά καί ὁ περιφρονητῆς εἰρρεῖ καλὰ ὅτι τό ἀνήσυχον πάθος του θά γνωριστῇ κι' ἀπ' ὅσους δέν ἔχουν τῇ δύναμῃ νά γνωρίζουν καί ὅτι θά τοὺς ποτίσῃ μέ τό φαρμάκι τῆς ἀδιαφορίας του γι' αὐτό κι' ὅτι θά πονέσουν, αἰγούρα, γιά τήν ἀπάντησιν πού θά δώσῃ στίς ἀκακῆς μᾶ ἀκαιρεῖς προσφορές τους.

Θέλετε δέντρα ἀνθήσετε, θέλετε μαραθῆτε,
'ς τόν ἥσυχιο σας δέν κάθουμαι, μαῖδᾶ καί 'ς
[τό ὄροσιό σας,
μόν . . .
(Ν. Πολίτου, 'Ἐκλογαί 36).

Τό παλληκάρι μιλάει σά νά πιστεῦε σ' ἄληθεια πῶς θά τόν καταλάβουν τὰ δέντρα. 'Ἡ ἀποδοχή τῆς φαινομενικῆς τούτης πανθαμιονίας δέν εἶναι ἄλλο ἀπό τό ἐκπλῶμα τοῦ πάθους τῆς ἀπλῆς ψυχῆς πρός τὰ ἔξω καί ἡ ὁλοζώντανη συνειδητοποίησή του χάρη στή χεροπιαστή του ἀπειρία. 'Ἡ λαϊκή ψυχὴ βλέπει τό εἶδωλο τοῦ πάθους της στὰ πράγματα ἐνῶ ὁ λόγιος ποιητῆς στή συνθετικότητα τοῦ πνεύματός του.

Τό σημεῖο πού κυρίως συγκεντρώνει μέ κατανόηση τῇ φύσῃ γύρω ἀπ' τό πάθος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ πόνος, ἡ λύπη ἡ μεγάλη κι' ἀβάστακτη. Γιάτι ἡ λύπη σέ τοῦτο τόν κόσμο εἶναι καί πιό δυνατό καί πιό κοινωνικό (ἄς τό πούμε ἔτσι) δίωμα παρ' ὅτι ἡ χαρά, ἡ εὐτυχία. Τῇ λύπῃ τῇ στενοχώρια δέ μπορείς νά τήν κρύψῃς ὀλότελα μέσα σου, γιάτι σέ τρώει. 'Ἀμα βρίσκεισαι μπλεγμένος στὰ δίχτυά της ἀσυνείδητα γυρεύεις νά σέ νοιώσουν κι' οἱ ἄλλοι κι' ἄς μὴ μποροῦν, κι' ἄς μὴ θέλουν νά σέ βοηθήσουν,

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

Ἡ συναίσθησις τοῦ ὅτι κι' οἱ γύρω ξαίρουν σὲ τί κατάστασι βρισκῶνται, σὲ τί κόσμους οἰκοφύ-
νουν εἶναι ἓνα εἶδος παρηγοριᾶς γιὰ τὸν ἄνθρω-
πο, τόσο μάλιστα μεγαλύτερης ὅσο ἀπλούστερος
καὶ φυσικώτερος εἶναι τοῦτος. Ἡ λύπη εἶναι ἀπὸ
φυσικοῦ τῆς διαχυτικῆς, χριστιανικώτερη στήν
ἠθικὴ τῆς συνείδησις. Ἐπιδιώκει τὴν συντροφιά,
ἔστω καὶ θλιμμένη, ξεχύνεται πρὸς τὴν κοινωνία,
ζητώντας ἔτσι μὲ τὴν ἀποκέντρωσιν τῆς φυγῆς, τὴ
λησμονιὰ ἀπ' τὸ καταπιεστικὸν αὐτονομισμὸν τῆς.
Ἀντίθετα ἡ χαρὰ εἶναι ἐγωϊστικὸν βίωμα πού πε-
ριορίζεται εὐκολώτερα στὸν ἑαυτὸ του καὶ ἀπο-
λαμβάνει ἡσυχία τὴν ὁδοῦ του. Κι' ἂν δὲ τὴ νοιώ-
θουν, κι' ἂν δὲ τὴν ἔχουν οἱ ἄλλοι τί τὴ μέλει;
Ἴσως μάλιστα νᾶναι καὶ καλύτερα ἔτσι. Ἡ
ἀποκλειστικότητα τῆς κατοχῆς ἐνὸς ἀγαθοῦ τὴ
στιγμὴ πού ὁ διπλανὸς τὸ στερεῖται δημιουργεῖ
μιά μεγαλύτερη ἀκόμα χαρὰ, σατανικὴ ἴσως μὰ
δυστυχῶς ὑπαρχτὴ, ἀνθρώπινη, χαρὰ ἀπὸ ἀντί-
θεσιν...

Ἡ φύσις λοιπὸν ἡ ἴδια τῶν συναισθημάτων
προσανατολίζει τὸν αὐθόρμητο ἄνθρωπο στὸν τρό-
πο πού ἀρμόζει νὰ τὰ ἐκδηλώσῃ ποιητικᾶ. Τῇ
λύπῃ του τὴ μεγάλη τὴ διατρανώνει μὲ τὸ
ὑμνημὰ τῆς ἀπ' τὸν κόρο τοῦ κόσμου πού τὸν
τριγυρίζει. Ὁ λόγιος, ὁ προσωπικὸς ποιητὴς κά-
νει τὸν πόνο του μουσικὴ ἢ φιλοσοφία ἐκφρασμέ-
νες σὲ στίχους. Ὁ κοινὸς προσωπικὸς δίχως καμ-
μιὰ ποιητικὴ ἀξίωσις ἄνθρωπος τὸν κάνει κλάμα
κι' ἀπαίτησις ἀγάπης, συμπόνιας ἀπὸ μέρους τῶν
ὁμοούσιων συνειδητῶν τῆς γῆς. Ὁ λαὸς ὅμως κα-
θαρὸς κι' ἀπ' τοῦ διανοητικοῦ ἀσκητισμοῦ τὴν
περήφανη συγκέντρωσιν, κι' ἀπ' τὴ ζητιανιά
οἴκου τῆς ψυχικῆς ἀδυναμίας, ἀφήνει λεύτερο
τὸ βίωμά του νὰ κερδίσῃ καὶ τὴν παρηγοριά μας
καὶ τὴ δόξα συνάμα μιᾶς συμβολικῆς ἀποθέσεως
ὅχι τοῦ μαρτύριου τοῦ ἀλλὰ μιᾶς πονεμένης κα-
τάκτησης τῶν πάντων. Μὲ καμάρι ἢ θλίψιν τοῦ
λαοῦ ἐπιστατεῖ τὸ προσηλυτισμὸν στὴ μαγικὴ
ἰδιότητα τῆς ὑποβολῆς τῆς περιβάλλοντος. Ὁ φυσι-
κὸς ἄνθρωπος δὲν τὸ σκέφτεται αὐτὸ πού νοιώθει
ἀλλὰ ἐυθίξεται ὁλόκληρος σὲ τοῦτο καὶ καθὼς εἴ-
ναι ἐπόμενο μαζὺ του βυθίζεται κι' ὁ κόσμος
τῶν αἰσθητῶν καὶ συναισθητῶν του.

«Κλαίνε τὰ δέντρα, κλαίνε τὰ, κλαίνε τὰ κλαριά,
κλαίνε καὶ τὰ λημέρια πού λημέριαζα,
κλαίνε τὰ μονοπάτια πού περπάταγα,
κλαίνε κι' οἱ κρυοδρυοῦλες πόπινα νερό,
κλαίνε καὶ τὰ μοναστήρια πόπαιρνα ψωμί,
κλαίνε τὰ μοναστήρια πόπινα κρασί.

(Ν. Πολίτου, Ἐκλογαί, ἀριθ.
46. — Τοῦ λαβωμένου κλέφτη)

Ἄλλες φορές ἡ φύσις γίνεται ὁ κληρονόμος
τοῦ πόνου πού πεθαίνει καὶ γιὰ τοῦτο δὲ μπο-
ρεῖ πιά νὰ νοιώσῃ τὸν πόνο του. Ὅταν π.χ. ἓνα
λαμπρόπαλληκάρι φεύγῃ γιὰ τὸν κάτω κόσμο ἢ θλί-
ψῃ ἢ πιότερη ἀπομένει γιὰ τὰ λημέρια του, καὶ ὅτι
ὁλόγυρα τὸ εἶχε συνηθίσει κι' ἀγαπήσει. Ὁ με-
γάλος καὶ μὲς τῶν συντρόφων του ἔπαναλαμβά-
νεται στὴν ψυχωμένη φύσιν μὲ τὴν ἴδια ἀνθρώπι-
νὴ ὄντασι καὶ χαρακτηριστῆρα. Τὸ νὰ εἶ πονοῦν οἱ

ἄνθρωποι εἶναι (κι' ἂν δὲν γίνεται) κάτι τὸ φυ-
σικό. Μὰ νὰ χλιβόνται οἱ ὄξυαις καὶ νὰ δογγᾶν
τὰ λημέρια» (Ν. Πολίτου, Ἐκλογαί, ἀριθ. 45,
Τοῦ Κώστα) γιὰ τὸ χαμὸ τοῦ λεβέντη Κώστα»
εἶναι ἐξέχωρη περίπτωση πού μόνο τοῦ λαοῦ τὰ
βιώματα ξαίρουν νὰ προκαλοῦν. Γιατὶ ὅπως εἴ-
παμε καὶ πρὶν γιὰ νὰ γεννηθῇ μιὰ τέτοια κατά-
στασι τὸ πυρωμένο συναίσθημα πρέπει ν' ἀγγίξῃ
μαγικὰ τ' ἀντικείμενα καὶ νὰ τοὺς ἀποτυπώσῃ
τὸ εἶδος τοῦ ἢ κι' αὐτὸ τὸ ἴδιο χαμένο στὸν πό-
νο του νὰ ὁραματιστῇ τὴν μετατόπισή του, νὰ δῇ
μέσα σὲ παραξάλῃ τὸ ἓνα τῆς ψυχῆς του πάθος
πολλαπλασιασμένο, ἐνσωματωμένο στὰ πολλὰ...

Καὶ δὲν εἶναι μόνο οἱ λύπες κι' οἱ χαρές πού
ἀπ' τὴν καρδιά γλυστοῦν στὴν ὁμόγνωμη ἀγκα-
λιά τῆς φύσης. Κάθε κατάστασι, κάθε σχέση τῶν
ἀνθρώπων, κάθε ἐλπίδα, κάθε σκέδιό τους σ' ἐ-
φαρμογὴ σκηνογραφεῖται νατουραλιστικᾶ ἀπ' τὴ
συνωμοτικὴ σχεδὸν προσαρμολογίᾳ τοῦ περιβάλλ-
οντος. Ἡ ἐσωτερικὴ διάθεσι δάπτει πάντα νὰ
τὴ συμπαράστικῃ καλόγνωμη ἢ συνείδησι τοῦ
εἶναι τοῦ στενοῦ σύμπαντος πού κυκλῶναι κάθε
ἄνθρωπο. Ὁ ἀψυχὸς βέβαια κόσμος δὲν ἀνακα-
τῶνεται στίς ἐνέργειες τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ
ἐνδιάθετα κάπως τίς παρακολουθεῖ καὶ ἀφή-
νει μόνο νὰ σχεδιαστῇ στὴν ὄψιν του τὸ ἐνδι-
αφέρον, ἡ ἀνησυχία, ἡ τραγικὴ ἀναμονὴ καὶ
συναίσθησις ὅλων ὅσων ἀπασχολοῦν τοὺς ἄν-
θρώπους. Τὸ ἀντικατόπτρισμα τοῦτο τοῦ πνεύ-
ματος τῶν ἀνθρώπων καταστάσεων καὶ ἐνερ-
γειῶν ἀπαντρεῖται κυρίως στὸ ἥρωϊκὸ τραγοῦδι
τῶν Κλεφτῶν. Τὰ μεγάλα κι' ἐπικίνδυνα γεγονό-
τα τοῦ πόλεμου γιὰ τὴν λευτεριά δὲν κρατᾶν
σ' ἀναστάτωση μόνο τίς ψυχὰς πού ἀγωνίζονται
ἀλλὰ καὶ τὸν αἰώνιο παρακολουθητὴ τοῦ κυλί-
σματος τοῦ εἶναι μας, τὴ φύσιν. Πῶς μπορεῖ νὰ
γελά ὁ οὐρανὸς κι' ἡ φύσις νᾶναι ὀδυρμένη ἀπ'
τῆς γαλήνης τὸ περίχυμα σὺν προμηνησμοῦνται μα-
χητικὰς θύελλας, σὺν οἱ καρδιὰς ἀγρία σπινθη-
ροβολοῦν πρὶν ἀπ' τὸ φούντωμα τοῦ γιουρρουνισμοῦ;
Ὅχι, ἡ καρδιά τοῦ λαοῦ δὲν ἐννοεῖ τίς φυσικὰς
ἐνέργειες ἀντινομίας, τὴν ἀναγκαιότητα τῆς
ἀντίφασχης μέσα στὴ διάθεσι τῶν ὄντων. Κι' ἂν
οἱ θεοὶ εἶχαν πλάσει ἔτσι στραβὰ τὸν κόσμο ὁ
λαὸς θὰ τὸν ξαναφτιάξῃ μὲ τὴν ἄμεση ἐπιβολή
τοῦ βιώματός του. Δίχως νὰ τὸ καταλάβῃ θὰ
στήσῃ κι' ἔξω ὅ,τι ἔχει μέσα του. Θὰ μεταδώσῃ
τὸ πνεῦμα τῆς κάθε στιγμῆς πού ζῇ καὶ στὴν
πλάσιν...

«Πολὺ σκοτάδιασε ὁ οὐρανός, πάλι νὰ βρέ-
[ξη θέλει,
σκοτίδιασε ἡ Μαυρομηλιά καὶ τῆς Μηλιάς
[ὁ κάμπος...
Ἐσύρανε τὰ ρέματα, ἐσύραν τὰ λαγκάδια,
κι' ἐκόπηκε τὸ πέραςμα, κι' ἐκόπη τὸ γιο-
[φῦρι
πιο καὶ περνάει ἡ κλεφτουριά, οἱ Κολοκο-
[τρωνάτοι
μὲ τὰ μπαϊράκια τὰ χρυσά, τίς ἀσημοπι-
[στούλαιες

(Ν. Πολίτου, Ἐκλογαί, ἀριθ. 58 Α')

κι' άλλου :

•Τί έχουν της Μάνης τὰ βουνά, όπου είναι
[βουρκομένα,
κάν ο βοριάς τὰ δάρεσε, κάν ή νοτιά τὰ πήρε.
Μηδὲ ο βοριάς τὰ δάρεσε, μήδ' ή νοτιά τὰ
[πήρε,
παλεύει ο Καπετάν πασιᾶς με τόν Κολοκο-
[τρήνη ...»
(Ν. Πολίτου, 'Εκλογαί, ἀριθ. 53, Β').

•Η μαυρίλα τοῦ πολέμου, ή καταθλιπτική κι' ὄλο μέλημα προσήλωση στήν ιδέα τῆς θυσίας, ή υπερδιέγερση τῆς τιτανικής με τόν αφάνταστα πιό δυνατό αντίπαλο (Τούρκο) σύγκρουσης, ὅλα τούτα συνειδητὰ ὀγκοῦνται σά σοβάρά κι' ὕψηλά προβλήματα ἀπ' τόν οὐρανό, τὰ βουνά, τοὺς ἀνέμους, πού ἀφύοντα κατὰ μέρος τῇ συνηθισμένη ὀλύμπιά τους γαλήνη κάνουν νεύματα τρικυμισμένα σὸ σεισμό πού δονεῖ κάτω κι' ὀλόγυρά τους τῇ γῇ.

•Ο λόγιος ποιητὴς στίς δύσκολες στιγμές κάποιου ἀγῶνα θά γύρευε τὴν κατανόηση καὶ συμμόρφωση σὲ τοῦτο τοῦ σύμπαντος, ἀλλὰ σκαλίζοντας τίς ρίζες τίς ἰδιες τῶν γεγονότων πού τοῦ συμβαίνουν θά προσπαθοῦσε νά βρῇ τίς αἰτίες τους, τίς πνευματικές ἀρχές τους, γιὰ νά τόν ὑποστηρίξουν με τὴν ἀλήθειά τους ἡθικά. Σ' αὐτὴ τῇ διαφορά τῆς κοσμολογικῆς, ἃς ποῦμε, τοποθέτησης ἐφέλεται κι' ή δύναμη τοῦ λαοῦ, ὅταν καταπιάνεται με κάτι ἀγωνιστικά. Εἶναι μιὰ δύναμη πού ἂν καὶ λίγο δεισιδαιμονικά ἐμπνευσμένη, καταφέρνει νά νικῇ, νά ψηφῇ τὰ σκιαχτρα (ἀλλὰ καὶ βάσιμα κάποτε στοιχεῖα) τοῦ ἀπὸ σκέψη φόβου, καὶ λογικοῦ δισταγμοῦ. Πιστεύει ὁ λαὸς τὸν ἀγῶνα του ἢ καλύτερα ἀγωνίζεται δυναμικά χωρὶς νά πιστεύῃ, χωρὶς νά σκέπτεται τίποτε τὴν ὥρα τῆς πράξης καὶ καταφέρνει μάλιστα παρ' ὅλη τὴν σκεπτικιστικὴ αὐτὴ οὐδετερότητα νά διαμορφώῃ καὶ τὰ γύρω συμμαχικά, ἐμπυχωτικά τῆς ὁρμῆς του τῆς ἀφιλοσόφητης. Ἐνῶ ὁ προσωπικός ποιητὴς, ὁ στοχαστὴς με τὸ πνευματικό του ἀποτρόβηγμα καταντᾷ νά ἀγωνίζεται ὀλομόναχος, χωρὶς τὴν ἐνισχυτικὴ προβολὴ ὁμοιότητας πού παραστέκει τὸ λαὸ, χωρὶς καὶ τὸ ἐσωτερικό ἀναθάρρημα κι' αὐτὴ τὴν πολλὰς φορές ἐγκρίση τοῦ φρόνιμου ὑπολογιστῆ, τοῦ ἐγώ. Βέβαια, ἂν τοῦτος ἐπιτύχῃ στὸν ἀγῶνα του, τὸ κατόρθωμα τοῦ λαοῦ, γιὰτὶ θά ναι γέννημα διπλῆς πάλης, ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς, πάλης με τὸν πραγματικό ἀπ' τὴ μιὰ μεριά ἐχθρό, τὸ πρόβλημα πού πάει νά λυθῇ καὶ με τὸν νοερὸ ἐχθρό, τὸ πρόβλημα πού πάει νά λυθῇ καὶ με τὸν νοερὸ ἐχθρό ἀπ' τὴν ἄλλη, τὴ διαλεκτικὴ σκέψη.

•Αντίθετα ὁ λαὸς ἐνεργεῖ κάπως σὰ Θεός. Κινεῖ γύρω του τὸ σύμπαν, τὸ ἀναγκάζει, χωρὶς νά τὸ ἐπιδιώκῃ νά νοιώθῃ ὅτι τοῦτος νοιώθει δυνατὰ, καὶ μάλιστα ὄχι ἐπειτα ἀπὸ σκέψη ἀλλὰ ἀπ' τὸ μαγνητικὸ ταῦτισμα τῆς βούλησος τῶν δυνάμεων με τὴ δικιά του ψυχικότητα καὶ καθαρή ἐνέργεια. Ὁ λαϊκὸς ποιητὴς γίνεται τὸ κέντρο ἑνὸς πειθαρχικοῦ σ' αὐτὸν σύμπαντος, ἐνῶ

ὁ προσωπικός ἐνα τρεμουλιαστὸ καντήλι, με θεῖο φῶς πολλὰς φορές ἀναμμένο, μὰ φῶς ἀνίκανο νά φωτίσῃ καὶ τὸν ἑαυτὸ του ἀκόμα ἀπ' ὅλες τίς πρακτικές του πλευρές, γιὰτὶ συγκεντρώνει τίς ἀχτίδες του σὸ ὅλο τῶν ἰδεῶν.

Τὴν αὐτονόητη αὐτὴ συμφωνία τῆς καρδιᾶς με τὸν ἔξω κόσμον τὴ συναντᾷμε σὰν κάτι τὸ τεχνικὰ ἀπαραβίαστο κυρίως στὰ μοιρολόγια. Ποτὲ ἐδῶ οἱ μαῦρες σκέψεις δὲ θά συγκρουστοῦν με τὴν ἀναισθησία μιᾶς λαμπερῆς κι' ὀλόχαρης φύσης. Τὸ κάθε τι γέρνει λυπημένο σιμὰ στὴν πονεμένη καρδιά. Τίποτε δὲ ταράζει τὸ πάθος τῆς θυμίζοντάς τῆς ἀντιθετικὰ παλιᾶς εὐτυχίας. Ὅ,τι εἶπε ὁ μεγάλος ποιητὴς φέρνοντας σὲ σχέση τὸ παρὸν με τὸ παρελθόν, τὸ ἴδιο μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ἐκφράζει παραστατικὰ γιὰ τὴ σχέση τοῦ παρόντος πρὸς τὸ χρονικὸ καὶ τοπικὸ παρὸν τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι.

Nessum dolor maggior che ricordarsi
del tempo felice nella miseria.

(Dante, Inferno).

Τὸ συναίσθημα σὰ βρίσκεται ὀλομόναχο (ποιοτικὰ), ὅσο μεγάλο κι' ἂν εἶναι, μέσ' τῆς μοναξιάς τὴν ὁμοιογένεια γαληνεύει. Ἄν ὅμως ἀντικρύσῃ ἀπέναντί του τὴν περιγελάστρα (ἄθελά της) ἀντίθεση, ξεσηκώνεται ἐπαναστατημένο εἴτε ἐναντίον τῆς εἴτε ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του, ἂν τοῦτος φαντάζει ἄθλιος σὲ σύγκριση με τὸ στοιχεῖο πού τοῦ λείπει ἐκείνη τὴ στιγμή καὶ δελεαστικὸ τὸν τριγυρίζει. Τέτοιες ὁμως ψυχολογικὲς ἐπαναστάσεις δὲ συμβαίνουν, γιὰτὶ με χάρη καὶ τέχνη τίς προλαβαίνει ἢ ἀρμονία τοῦ λαϊκοῦ πνεύματος.

•Στοῦ πικραμένου τὴν αὐλὴ ἡλιος δὲν ἀνατέλλει,
μόν εἶναι πάντα συννεφιά καὶ βασιλεύει ἀντί-
[τάρα,
φυτρώνει ὁ πικραπῆγανος, νά τρῶν οἱ πικρα-
[μέννοι.

(Ν. Πολίτου, 'Εκλογαί, Μοιρολόγια ἀριθ. 174).

Κι' ἄλλου (ἀριθ. 173 καὶ ἀριθ. 187 'Εκλογῶν Πολίτου):

•Τώρα, οὐρανέ μου βρόντηξε, τώρα οὐρανέ
[μου, ἐρῆξε,
ρῆξε 'ς τοὺς κάμπους τὴ βροχὴ καὶ 'ς τὰ
[βουνά τὸ χιόνι
'ς τοῦ πικραμένου τὴν αὐλὴ τρία γυαλιά
[φαρμάκι ...»

(Ν. Πολίτου, Μοιρ. ἀριθ. 173).

κι' ἄλλο :

•Εἶχα μηλιά 'ς τὴν πόρτα μου καὶ δένδρο
[ἔς τὴν αὐλὴ μου ...
Τώρα ἡ μηλιά μαράθηκε, τὸ δέντρο ξερι-
[ζώθη
τὸ κυπαρίσσι τὸ χρυσὸ ἔπεσε κι' ἔτσκιστη,
τ' ἀσημοπάντηλο ἔσθησε, τὸ σπῆτι δὲ φωτάει.

(Ν. Πολίτου, 'Εκλογαί ἀριθ. 187).

(Συνεχίζεται)

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

ΑΤΙΤΛΟ

Πελέκα, ἦλιε πετεινέ, πελέκα
μὲ κέφι στουρναρόπαιτρες καὶ ρίπες
καὶ στέριωσε μουχλὸ σαράϊ, ποὺ δέκα
εὐνοῦχοι θὰ τὸ διαφεντεύουν γύπες.

Καὶ στὸ σαράϊ μαντάλωσε, γυναίκα,
νεράϊδας θυγατέρα· κι' ἂν οἱ λύπες
τὴ λυώνουν, μὲ βεντάλια δυὸ τολύπες,
ἱππότης ἔραστής, στὸ πλάϊ της στέκα.

Σίντας φοράει στὰ φρύδια τὸ φακιόλι,
θ' ἀναγαλλιᾷς καὶ φίλοι σου, φιαμπόλι
θὰ παίζουμε, στὴν ἀρετὴ της παίνεια.

Μὰ σὰν πρᾶματευτὴς τὴν ξελογιάσει
κι' ἡ δόλια ἢ πλάση μας παταγουδιάσει,
θ' ἀφήσουμε στὴν ἄκρη καθ' εὐγένεια.
Ἰωσήφ Ράπτης

Θάλασσα μὲ σι' ἀπόμακρα,

ὅλη γαλάζια ἀπ' τὸνειρο,

ὅλη γαλάζια ἀπὸ ὁμορφιά.

Χάδι, ποὺ μ' ἀνοιξες τὴ θύρα σου

γιὰ νὰ διαβῶ μὲς στ' ἄπειρο.

Ὅσες φορὲς σὲ θώρησα,

ὅσες φορὲς μ' ἀνάπαψες,

ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον σκίρτησα νὰ βγῶ!

Ὀλγα Βότση

Στὰ 61 χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

Φλογέρες τῶν τσοπάνηδων λαλήστε στὶς πλαγιές!
Χωριατοπούλες ὁμορφες τὰ γιορτινὰ φουστάνια·
φορέσιτε κι' ἦρθ' ἡ ἀνοιξὴ ἀνθίσαν οἱ βραγιές
κι' ἀχῆσαν τὰ τροκάνια!

Κι' ἐσὺ μέσ' ἀπ' τὸν ὕπνο σου, γλωμέ μου ποιητή,
τ' ἄρρωστα μάτια σου ἀνοιξε μὲς τὴν καινούργια μέρα
καὶ τράβηξε στὰ κράκουρα γιὰ νὰ ξανακουστῇ
ἡ πονεμένη σου φλογέρα.

Ξύπνα καὶ πάρε τὸ στρατὶ κι' ἔβγα ψηλὰ στὴ στάνη,
νὰ δῆς τὸ ἡλιοβασίλεμα, στὸ σκάρο νὰ καθήσης
νὰ σὲ φιλέψουν τὸ γλυκὸ ψωμί τους οἱ τσοπάνοι
κι' ἀπ' τὸ θυμάρι νὰ μεθύσης.

Νὰ σηκωθῆς μιὰ χαρᾶνγὴ νὰ πᾶς στὴν κρύα βρούση,
ποὺ θᾶρθουν οἱ πεντάμορφες κοπέλλες τοῦ χωριοῦ σου,
κι' ἀπ' ὅλες ἡ πιὸ λυγρὴ τὴ δίψα σου νὰ σβήσῃ,
μαζὺ καὶ τοὺς καὶμούς σου!

Ὦ, πῶς θὰ πόνεσες, ποιητή, στὰ ἔρημα τὰ ξένα,
ἀλάργα ἀπ' τίς νεροσυρμές καὶ τ' ἄγρια τὰ ρουμάνια!
Ξύπνα νὰ δῆς, ἡ ἀνοιξὴ πῶς ἐπλεξε γιὰ σένα
ἀμάραντα στεφάνια...

Κώστας Τσέτης

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

Ο ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ, ΕΤΣΙ ΠΟΥ ΗΤΑΝ*

Αὐτὴ τὴν ἔννοια εἶχε ἡ ταχτική του ἐμφάνιση στὶς διαλέξεις—μαθήματα τοῦ «'Ασκραίου» (προάγγελου τοῦ σημερινοῦ «'Αθηναίου»), στὸ Ἑλλην. Ὡδεῖο καὶ νομίζω κατόπι σὲ μιὰ γυναικεία Σχολή. Μ' αὐτὸ τὸ ἀνέδασμά του στὴν ἔδρα, ὁ Ἄγρας ἱκανοποιοῦσε δυὸ λαχτάρες τοῦ μαζί: νὰ διδάσκει καὶ νάχει ἐπαφή μὲ θηλυκά. Στούς στενοὺς φίλους του ἔλεγε πὼς τόκανε ὑποχωρώντας σὲ δῆθεν πιέσεις· στὸν ἑαυτὸ του δικαιολογούταν πὼς τόκανε γιὰ νὰ παίρνει κάτι παραπάνω ἀπ' τὸ μισθό του. Ἀλλὰ οἱ βαθύτεροι λόγοι του ἦταν, νομίζω ἐγώ, ψυχολογικοί, φροῦδικοί.

Κάποτε μὲ ἄφητε, θυμάμαι, καὶ τὸν ἀκολούθησα σ' ἐκείνη τὴ μικρή, χλιαρὴ αἴθουσα τῆς ὁδοῦ Φειδίου, ὅπου παρὰδινε τότε μαθήματα δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, δυὸ φορές τὴ βδομάδα, ἐναντι ἐνὸς μικροῦ εἰσιτήριου ποῦ γιὰ τὶς μαθήτριες τοῦ ἰδρύματος ἦταν ἀκόμα μικρότερο. Ἀλλὰ τί ἀπογοήτευση! Οἱ ταχτικές του ἀκροάτριες ἦταν ἀπρόσεχτα, ἀνάμεσα κορίτσια, ἀπὸ κείνες ποῦ σύχναζαν ἐκεῖ γιὰ νὰ περάσουν τὴν ὥρα τους (καὶ ποῦ τόσο δηχτικά τὶς εἶχε μεταχειριστεῖ σ' ἕνα ποίημά του ὁ Καρυωτάκης), ἐνῶ τρία τέσσερα πρόσωπα ποῦ φαίνονταν ἀπροσιωμένα στὴ διδασκαλία τοῦ Ἄγρα, σκυφτοῦ ἀπάνω στὶς σημειώσεις του, δὲν ἦταν παρὰ γεροντοκόρες ἢ ἀσχημομοῦρες!

Καὶ ὅμως ἐκεῖνος εἶχε τὴν ὑπομονή, τὴν εὐσυνειδησία νὰ ἐξετάζει τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ ἑμμετροῦ λόγου μας κατὰ συστηματικὰς ὑποδιαίρεσεις καὶ κανονικὰ τμήματα,

* Συνέχεια ἀπὸ τοῦ προηγούμενου καὶ τέλος.

νὰ μιλάει γιὰ τροχαίους, τομὲς καὶ ἄλλα ἀκατάληπτα σ' ἐκεῖνα τ' «ἀνυποψίαστα, μηδενικά πλάσματα», ποῦ τὴν ὥρα τῆς παρὰδοσῆς του ἔψαχναν στὶς τσάντες τους γιὰ κανένα ξεχασμένο τετράδιο ἢ δείχναν ἡ μιὰ τῆς ἀλλήνῃς κρυφογελώνοντας τίποτε φωτογραφίες κινηματογραφικῶν ἀστέρων. Ποτέ, πιστεύω, δὲ δόθηκαν σὲ πιὸ ἀκατάληλο ἀκροατήριό μαθήματα νεοελληνιστῆς λογοτεχνίας.

Ἀδιάφορο: ὁ ποιητὴς μας εἶχε τὸν κύκλο του, καὶ αὐτὸ τοῦ ἀρκοῦσε. Μὲ τὴν πνιγμένη, ἀχρωμάτιστη φωνή του, μὴν προσέχοντας τὴν ἀφηρημάδα τους, μὲς στὸ παρδαλὸ καὶ ἀκατάστατο ἐκεῖνο περιβάλλον, συμπλήρωσε ἕναν κύκλο, ἕνα cours ἃς ποῦμε, σ' αὐτὸ τὸ Κολλῆς ντὲ Φράνς τῆς ὁδοῦ Φειδίου, μὲ τὴν αὐταπάτη ἴσως πὼς κι ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα οἱ μορφωμένοι λογοτέχνες ζητιοῦνται ἀπ' τὸ κοινό, τιμῶνται ἀπ' αὐτό.

Γενικά, εἶχε μιὰ περίεργη αἰσιοδοξία στὸ σημεῖο αὐτό. Κι' ἐπειδὴ δὲ συμφωνοῦσα μαζί του, μοῦ ἔφερνε δικὰ του, ἀπρόοπτα ἐπιχειρήματα:

—Νά, δὲ βλέπεις; Ὁ Νιρβάνας πέθανε. Σιγὰ σιγὰ γερνοῦν, θὰ φύγουν ἀπ' τὴ μέση κι ἄλλοι. Οἱ στήλες ποῦ κρατοῦσαν, οἱ θέσεις τους θὰ χηρέψουν. Καὶ τότε θὰ καλέσουν ἐμᾶς, μὴ γελάς...

Ὅταν ἤθελε νὰ γελάσει κι ὁ ἴδιος, συνήθιζε νὰ δάνει τὸ χέρι μπρὸς στὸ στόμα του, μὲ μιὰ κίνηση συστολῆς.

Ὁ Ἄγρας ὥστόσο εἶχε πάντα τοῦ πληθους δουλιές, δωρεὰν ἢ πληρωμένες. Ὅποτε τοῦ περίσσευαν, σύσταινε καὶ ἄλλους.

Ἀρχίσαμε τὴ συνεργασία μας μὲ μιὰ τέτλια περὶπτωση. Δὲν πρόφταινε νὰ διορθώσει ὁ ἴδιος τὸ χειρόγραφο περὶ ἐνὸς ἀγιοταφίτη καὶ φρόντισε νὰ τὸ ἀναλάβω ἐγώ.

Μὰ καὶ τὴ δουλιὰ πού ἔχω τώρα καὶ πού συντηρούμαστε μιὰ οἰκογένεια ἀπ' αὐτήν, τὴ χρωστάω πάλι στὴν καλωσύνη—ἀλλὰ καὶ στὸ φόρτο ἐργασιῶν—τοῦ Ἄγγρα. Ἦταν ἓνα μυθιστόρημα πού δημοσίευε μὲ συνέχειες, ἀνώνυμα, σ' ἓνα παιδικὸ περιοδικό. Ἐπειδὴ ἀργοῦσε νὰ πάει χειρόγραφα καὶ τοῦκταναν παρατηρήσεις, ἄφησε στὸ πόδι τοῦ ἐμένα παρουσιαζοντάς με στὸν ἐκδότη. Ὁ καλόκαρδος ποιητὴς ἔφυγε ἀπ' τὸν κόσμον, ἐγὼ μένω ἀκόμα ἐκεῖ.

Ἀπὸ τέτιες ἐργασίες, πού δὲν τίς πληρωνόταν ἄμεσα, κατόρθωσε νὰ τυπώσει, καὶ ἀρκετὰ εὐπρόσωπα, τίς δυὸ πρώτες συλλογές του. Ὅσα ἀντίτυπα δὲν προσφέρθηκαν δεξιὰ ἀριστερὰ ἀπ' τὸν καλοπροαίρετο ποιητὴ ἔμειναν ἔπειτ' ἀπ' τὸ θάνατό του ἀζήτητα στὰ καροτσάκια. Αὐτὸ σημαίνει ποιητικὴ σταδιοδρομία στὴν Ἑλλάδα.

Ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὥστος ἀναρωτιόμουν τί νὰ τάκανε τόσα χρήματα πού ἔπαιρνε ὁ Ἄγγρας, ἀπ' τὸ μισθό του κι' ἀπ' ἄλλου, χωρὶς νὰ φαίνονται πουθενά. Ἐξω δὲν ξόδευε τίποτε. Οἰκογενειακὲς ὑποχρεώσεις δὲν εἶχε. Νὰ τ' ἀποταμίευε ἄραγε; Πληρωνόταν γιὰ τ' ἄρθρα του στὴ Μεγάλῃ Ἐγκυκλοπαιδεῖα, γιὰ τίς διορθώσεις (τουλάχιστο) στὴ Ν. Ἑστία, γι' ἄλλες διορθώσεις, μεταφράσεις, διασκευές. Τί γίνονταν ὅλα αὐτά;

Ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ μοῦ ἔκανε δισταχτικὰ ὑπαινιγμούς, μ' ἐκεῖνο τὸ διφορούμενο ὕφος του:

—Ξέρεις, πρέπει νὰ ἐργάζομαι πολὺ... Ἐγὼ ἔξοδα... Ὅχι γιὰ μένα, ἐγὼ εἶμαι λιτός, οὔτε καπνίζω... Ἀλλὰ ἔγω μιὰ ὑποχρέωση, πῶς νὰ σοῦ πῶ... Φαντάσου μιὰ προσφιλὴ ὑπαρξή, μιὰ ἄρρωστη, μιὰ ἀδελφή... Κι αὐτὴ θέλει χρήματα, γιαιτρικὰ κάθε ἐδομάδα... Πές το σὰν κατάρρα...

Μὲ μπερδεύε μὲ τὰ λεγόμενά του, δὲν ἤξερα τί νὰ υποθέσω. Μήπως ἔκρυβε κανένα οἰκογενειακὸ δράμα; Μήπως εἶχε στ' ἀλήθεια καμιὰ ἀδερφή κλεισμένη σὲ ἀσυλό;

Μὰ ὅχι: ὁ Ἄγγρας μιλοῦσε ἀλληγορικά. Καὶ τὸ μυστήριό αὐτὸ δὲν ἀργήσε νὰ λυθεῖ, ἀπὸ μόνο του. Εἶχαμε ἀναπτύξει ἀρκετὴ

οἰκειότητα πιά, ὅταν μιὰ μέρα μοῦ εἶπε σοβαρά:

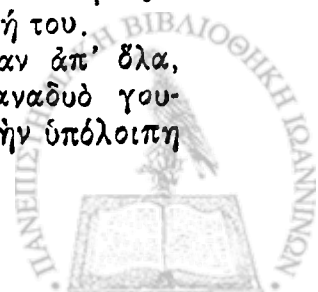
—Περίμενε, μὴ φεύγεις. Θέλω νὰ σὲ γνωρίσω μὲ μιὰ γυναῖκα (καὶ δίσταζε νὰ προχωρήσει). Ναί εἶχα κι ἐγὼ μιὰ γυναῖκα στὴ ζωὴ μου. Στὸ παρελθόν, ὅχι τώρα, ὅταν ἤμουν σὰν ἐσενα, ἴσως καὶ νεώτερος. Εἶναι μιὰ ξανθιά, θὰ τὴ δεῖς...

Μὲ μιὰς διαφωτίστηκα. Θὰ ἦταν ἡ περὶφημη ἐκείνη ξένη. Βελγίδα λέγαν, παιδαγωγὸς ἢ δασκάλα ξένων γλωσσῶν, πού τὴν εἶχε γνωρίσει ὁ ποιητὴς εἴκοσι χρονῶν, ὅταν ἤθελε νὰ μάθει γαλλικὰ γιὰ νὰ λάβει μέρος σὲ κάποιον διαγωνισμό γιὰ δημόσια θέση, ἀδιόριστος ἀκόμα καὶ ὁλότελ' ἀξέβγαλτος ἀλλιῶς. Πλανιόταν μιὰ ἀόριστη, ἀλλὰ ἐπίμονη φήμη στοὺς φιλολογικοὺς κύκλους γι' αὐτὴν τὴ γυναῖκα, πού οἱ εἰδήμονες τὴν ἀνέφερναν σὰν ἐπιχείρημα γιὰ ν' ἀποστομώσουν τοὺς καλοθελητές του, ὅσους διακήρυτταν σὰν αὐταπόδεικτο γεγονὸς τὴν ἀναφροdisία τοῦ φτωχοῦ ποιητῆ!

Τὴν εἶδα λοιπὸν ἀπὸ κοντά, αὐτὴν τὴν γυναῖκα—θρύλο. Καί, ὅπως συμβαίνει πάντα, ἦταν ὁλωσδιόλου ἀλλιῶτικη ἀπ' ὅ,τι θὰ τὴ φαντάζονταν κανεὶς. Καθίσαμε οἱ τρεῖς μας πρόχειρα (γιατὶ ὁ Ἄγγρας, ἀδέξιος, δὲν ἤξερε ποῦ νὰ κατασταλάξει) σ' ἓνα λαϊκὸ κέντρο τῆς ὁδοῦ Ἀθηνᾶς—γνώριμο τῆς Ἡγερίας του;—ὅπου σερβιτόρες τοῦ ἡμικόσμου ἔφερναν μπουγάτσες, ριζόγαλα, ποτά. Ὁ Ἄγγρας σαστισμένος, ἄμαθος, ὁρσκόταν σ' ἀμηχανία τί νὰ μᾶς κεράσει. Ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο τὸν ἔβγαλε ἡ ξανομάλλα, εὐσωμη, μεσόκοπη κιόλας, ξένη γκουβερνάντα, πού παράγγειλε τρεῖς μπύρες μὲ μεζέ, γιὰ λογαριασμό τοῦ Εὐαγγέλη της, ὅπως τὸν ἔλεγε, μὲ ἀστεία, ἀκομφη γιὰ μᾶς προφορά. Τὰ ἐλληνικά της ἦταν τῆς κακῆς ὥρας. Καὶ ὅλο ἤθελε νὰ μιλάει, ξεφώνιζε παρακινώντας τὸν Ἄγγρα, ἀνοιχτόκαρδη, εὐθυμὴ φύση, πλασμένη ὅλη ἀπὸ γήινη ὕλη:

Ἦσάρκα ἐσύ σαι: θριαμβικὴ κι ἀδιάφορη. Ματώνει... ἀρχίζει ἓνα ποίημά του γραμμένο γι' αὐτήν, καθὼς κι ἄλλα, ὅπως βλέπω τώρα ξεφυλλίζοντας τὴν πρώτη συλλογὴ του.

Ὁ Ἄγγρας, πού φυλάγονταν ἀπ' ὅλα, πού τὸν πείραζαν ὅλα, ἤπιε καναδυὸ γουλιές ἀπ' τὴ μπύρα του καὶ τὴν ὑπόλοιπη

τὴν ἄδειασε στὸ δικό της ποτήρι ἡ φίλη τοῦ πιστοῦ συντρόφισσά του.

Μ' αὐτὴν τὴ συνάντηση ἓνα μαγνάδι ἀποτραβήχτηκε ἀπ' τὴ διακριτικὴ ζωὴ τοῦ ποιητῆ καὶ ξεσκεπάστηκε μιὰ κρυφὴ του πληγὴ, μιὰ τομὴ ἀφαίμαξής του: ἡ «ἄρρωστη ἀδελφή». Ἐξακολουθοῦσε ὡς ἀργὰ νὰ πληρώνει φόρο σὲ μιὰ γυναίκα πού τὸν εἶχε μυήσει κάποτε στὸν ἔρωτα καὶ πού ὁποιοσδήποτε ἄλλος θὰ τὴν εἶχε ξεκόψει ἀπὸ καιρὸ.

Μὰ ἡ ἀβουλία του, ἰσοδύναμη (ἢ ταυτόσημη) μὲ τὴν καλωσύνη του, ἦταν κάτι τὸ ὑπερβολικό.

*

Ὁλόκληρο κεφάλαιο θὰ μπορούσε νὰ γραφεῖ γιὰ τὴ στάση τοῦ Ἄγρα ἀπέναντι τοῦ ὥραίου φύλου, γιὰ τὸ λανθάνοντα ἔρωτισμό του, πού ξεκίνησε ἀπὸ ἀβρὲς ἐξομολογήσεις («Μαζὺ ἀνοιχτὸ σὲ φόντο γκρίζο...»: τὸ ἔγραψε γιὰ μιὰ ποιήτρια παλιότερης γενιᾶς καθὼς μοῦ ἐμπιστεύτηκε κάποτε ἡ ἴδια) γιὰ νὰ φτάσει στοὺς ὀδυνηροὺς, ἔμμοιους τόνους τῶν τελευταίων του τραγουδιῶν ὅπου γίνεται κάθε τόσο λόγος γιὰ μαθήτριες, γιὰ «ἐσωτερικὲς» μὲ ποδιὲς καὶ φιδόγκους, μὲ τσάντες καὶ σγουρά... Σύμφωνα μ' αὐτὰ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ χαρακτηρίσει μ' ἐπιστημοφάνεια τὸν ποιητὴ μας κρυπτοηδονιστὴ ἢ ἡδονοβλεψία, μακρινὸν ἀπόγονο τοῦ κολασμένου Μπωντελαίρ ἢ ἀνεπίγνωστον μαθητὴ τοῦ ἀμαρτωλοῦ μας Καβάφη.

Τὸν ἀπασχολοῦσε ἀρνητικὰ, ἐπίμονα καὶ τὸ ζήτημα τοῦ γάμου. Θυμᾶμαι πῶς ἀστράψε μιὰ φορὰ τὸ πρόσωπό του ὅταν ἐγώ, γιὰ νὰ τὸν καλοκαρδίσω καὶ ἀπάνω σ' ἐμπνευση τῆς στιγμῆς, ἀλλὰ καὶ μισοπιστεύοντας τότε, ἄρχισα νὰ τοῦ περιγράψω τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἄγαμης ζωῆς, τὴν αἵγλη τοῦ ἐργένη, καὶ μάλιστα ἂν εἶναι ποιητής.

—Ὡστε θὰ μείνεις κι' ἀσὺ ἀνύπαντρος; Σοβαρά; Τότε νὰ ζήσουμε μαζὶ, ἀργότερα πού θὰ πάρω τὴ σύνταξή μου...

Κι ἔπαιρνε ἀέρα μ' ἐκεῖνο τὸ χιμαίρικὸ σχέδιό του γιὰ συμβίωση καὶ πτηνοτροφεῖο, κάπου στοὺς πρόποδες τοῦ Ὑμηττοῦ.

Ἐέρω πάντως πῶς, ἀπὸ μιὰ ὑποσυνείδητη τάση, ἀπότρεπε μὲ τρόπο τοὺς φίλους

του νὰ παντρευτοῦν καὶ ὑποστήριζε τὴ θεωρία τοῦ Μάλλθους, τὸν περιορισμὸ τῶν γεννήσεων. Δὲν τὸν θυμᾶμαι ποτὲ νὰ ἐνδιαφέρεται ἢ νὰ μιλάει γιὰ παιδιὰ, μολοντί ἔγραφε ἐξακολουθητικὰ παιδικοὺς στίχους γιὰ τὰ διαπλασέπουλα.

Ἐνας ἀπ' τοὺς ἀκαδημαϊκοὺς μας, ἀθάνατος πού ζεῖ ἀκόμα, μοῦ διηγόταν παλιότερα μιὰ σχετικὴ σκηνή του μὲ τὸν Ἄγρα. Ὁ ποιητής, πλησιάζοντάς τον μὲ ἄλλους τοὺς ἄρτους τοῦ πρωτοκόλλου, τὸν παρακίνησε νὰ τοῦ διαθέσει λίγη ὥρα γιὰ νὰ τοῦ ἀνακοινώσει κάτι τὸ ἰδιαίτερο. Ἀφοῦ τὸν περιπλάνησε σ' ἐξομολογήσεις ὁδοῦ καὶ στενὰ, ὁ Ἄγρας χώθηκε μαζὶ μὲ τὸν ἐπίσημο συνοδὸ τοῦ σ' ἓνα ἀπόμερο καφεενεδάκι. Ἐπειτ' ἀπὸ τόσες προφυλάξεις καὶ ἄλλες παρόμοιες, ὁ ποιητὴς ἀνοίξε τὸ στόμα του καὶ ρώτησε:

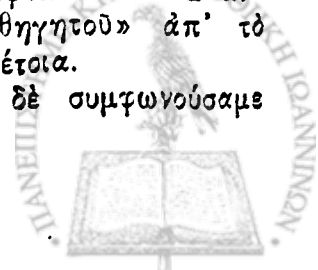
—Κύριε καθηγητά, θὰ ἤθελα νὰ μοῦ πῆτε γιατί μείνατε ἄγαμος καὶ ἂν μοῦ συνηστώτε κι ἐμένα τὸ ἴδιο.

Φαντάζεσθε τὴν κατάπληξη πού δοκίμασε ὁ ἀκαδημαϊκός.

Σ' ἓνα τέτιο ἀπόμερο καφεενεδάκι ἐρεθήκαμε καὶ μαζὶ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1932, ὅταν ἔπαιρνα φιλολογικὲς συνεντεύξεις γιὰ ἓνα ἐβδομαδιαῖο φύλλο. Μοῦ ἀπάντησε εὐχαρίστως καὶ διεξοδικὰ σ' ὅ,τι τὸν ρωτοῦσα. Ἀλλὰ δὲ δημοσιεύτηκε τίποτε, γιατί, καθὼς δὲν κρατοῦσα σημειώσεις καὶ στηριζόμουν μονάχα στὴ μνήμη μου, ἐρέθηκα μὲ μῆνες σὲ ἀδυναμία (ἂς ὀφτεῖται ἡ νευροσθένεια, ὁ «οὐραγκοτάγκος τῶν ἀσθενειῶν») ν' ἀναπαραστήσω μὲ κάποια πιστότητα τὴν ὅλο ἀποχρώσεις διαλεκτικὴ τοῦ Ἄγρα. Ἀλλὰ δὲν μοῦ κράτησε κἀκία γι' αὐτό, σὰν κάποιον ἄλλον τῆς τάξεως Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν.

Θυμᾶμαι τότε πῶς μοῦ μίλησε μὲ συμπάθεια γιὰ τὴν καθαρεύουσα, γιὰ τὴν ἰσοτιμία της μὲ τὴ δημοτικὴ στὴν τέχνη τοῦ λόγου. Αὐτὴ ἦταν βέβαια μιὰ ἀποψη αἰρετική, μὰ ὄχι ἀπρόοπτη γιὰ τὸν καθαρολόγο συντάχτη ἄρθρων τῆς Μεγάλης Ἐγκυκλοπαιδείας, γιὰ ἓναν ἀμφίροπο λογοτέχνη πού προτιμοῦσε τὰ γραφτά του τὸ «ὥσάν» ἀπ' τὸ «σά», τὸ «καθηγητοῦ» ἀπ' τὸ «καθηγητῆ» κι' ἄλλα τέτοια.

Ἄλλο σημεῖο ἔπουν δὲ συμφωνοῦσαμε

μέ τον "Αγρα ήταν ή στάση του έναντι των κοινωνικών ζητημάτων, στάση άδιαφορίας, πολύ πέρ' άπ' την ουδετερότητα που επιβάλλεται σ' έναν δημόσιο υπάλληλο. Θεωρούσε την πολιτική πλεχτάνη και φερόντα για έναν άνθρωπο της τέχνης, κι αυτή ήταν ή πνευματική διαθήκη του, όπως φαίνεται από ένα γράμμα του δημοσιευμένο στη «Ν. Έστία», λίγο πριν από το θάνατό του. "Αλλά δεν ξέφυγε άπ' το μοιραίο: πήγε κι' αυτός από θόλι του πολιτικού φαντασμού.

Ο "Αγρας δεν άφησε άνέκδοτα έργα του. Κι αυτό γιατί συνήθιζε, σαν από προαισθητή, να δημοσιεύει άμέσως ό,τι έγραφε. Συνεργασία του ύπόρχει σκορπισμένη σε πλήθος περιοδικά, ήμερολόγια, ακόμα κι έφημερίδες. "Εδινε παντού πρόθυμα και χωρίς πληρωμή. Τό αισθανόταν σά χρέος, ίσως ήθελε και να φαίνεται τ' όνομά του. "Αλλά ή κατοχή δεν τον άφησε να συγκεντρώσει σ' ένα δυό τόμους και τά νεώτερα ποιήματά του, όπως θα ήταν βέβαια ό σκοπός του.

Έκείνα που παρουσιάζουν πιο πολλές δυσκολίες στο ξεκαθάρισμά τους είναι τά πεζά του. Υπάρχουν πρώτα κάμποσα διηγήματα, ίσως καμιά δεκαριά (θυμάμαι ένα στο «Ρυθμός» κι ένα άλλο στην «Έβδομάδα»). Έπειτα έρχονται οι αίσθητικές του μελέτες, όλες άξιόπιστες: όταν αναφέρονται σε γενικά. Αίχμηρές, όλο άγκάθια είναι μόνο οι κριτικές του. Τό μεγαλύτερο μέρος άπ' αυτές πρέπει να παραμεριστεί: χαριστικές διβλιοκρισίες, προϊόντα ψυχολογικής βίας. Έξαιρούνται, όχι στο σύνολο και πάλι, όσα έγραψε για πεθαμένους, όταν, έννοείται, δεν έμενε πίσω κανένας οικείος που θά μπορούσε να πειραχτεί από τυχόν αντιρήσεις. "Αλλά οι πλείστες κριτικές του θά ένδιαφέρουν τελικά μονάχα από άποψη ύφους, σά γράψιμο δικό του, άσχετα με τά θέματά τους.

Πιο πολλή ειλικρίνεια και ένδιαφέρον θά έχουν οι έπιστολές του "Αγρα, όπως τόνισαν και άλλοι προηγήτερα. "Ας τονίσω όμως μερικά σημεία κι έγώ.

Ο "Αγρας έβρισκε ξεχωριστή ευχαρίστηση ν' άλληλογραφεί. Έγραφε όχι μόνο από ανάγκη, σε ανθρώπους που δέ μπο-

ρούσε να δεί, αλλά προπάντων και ίσα ίσα σε φίλους και γνωρίμους του που τους έδλεπε συχνά και που συνέχιζε έτσι τη συνομιλία του μαζί τους. Τό έκανε πιο πολύ για γούστο δικό του, χωρίς άποχρώντα λόγο.

Δέν έγραφε σε κοινές κόλες χαρτί, όχι. "Εβανε και του τύπωναν κάτι τετράγωνα κάρτες, σχεδόν διπλάσιες άπ' τά γνωστά έπισκεπτήρια, τόσο για καλλιτεχνική πρωτοτυπία όσο και για έναν άπόκρυφο λόγο. Αυτές τις καρτούλες του ήταν εύκολο να τις γεμίζει με τό γράψιμό του, πηδώντας και στα περιθώρια καμιά φορά, ένώ με τό συνηθισμένο χαρτί έπιστολογραφίας θάμεναν πάντα κενά. Ήταν δηλαδή κι αυτός ένας τρόπος έμμεσης κολακείας, ή μιá άβροτητα αν θέλετε, του "Αγρα προς τον εκάστοτε έπιστολογράφο του, σά να τούλεγε: Δέτε πόσο Σας ύπολήπτομαι, πόσο Σας λογαριάζω. Άρχισα με δυό λόγια, σε μιá κάρτα, και κοντεύω να συμπληρώσω για χάρη Σας όλόκληρο γράμμα. (Τά κεφαλαία, σε τέτοιες περιστάσεις, τά συνήθιζε πολύ).

Πρέπει να γίνει τρόπος να συγκεντρωθούν κάποτε αυτά τά γράμματα του "Αγρα χωρίς περικοπές όμως, χωρίς παραλείψεις όνομάτων και καλογλωσσίες του: αυτές ίσα ίσα έχουν σημασία σ' έτούτον τό φοβισμένο κριτή των ανθρώπινων με την «περιδεά», κατά τον όρισμό της ψυχολογίας, συνείδηση. Διαφωτίζει ψυχολογικά έναν άνθρωπο που οι περιστάσεις ή ή φοβία του τον έκαναν όλο να πλαστογραφεί τον έαυτό του.

Σημειώνουμε ακόμα, για την έρμηνεία των ποιημάτων του, πως όσα άπ' αυτά είναι «θαλασσογραφίες», αν δέ σχετίζονται με τες άκτές του Πειραιά ή άλλες κοντινές του Σαρωνικού, έχουν την άφετηρία τους στο Λαύριο, διαμονή του ποιητή στα παιδικά του χρόνια. Όσοι πάλι από τους στίχους του—και είναι πολλοί—μιλούνε για ύπαιθρο, έχουν πηγή τους την Κηφισιά ή άλλα προάστεια όπου έβρισκε τον καιρό να κάνει καμιά ώρα περίπατο ό άταξίδευτος ποιητής με την καθιστική ζωή του.

Ο "Αγρας δεν είχε γνωρίσει καλά κι από κοντά τη φύση. Την έδλεπε άχνή, κάπως θαμπή, σά να την άναπολούσε ή να τη νοσταλγούσε. Γι' αυτό ή ποίησή του είναι μόνο για διάβασμα, ποτέ γι' άπαγγελία.

Αὐτὸ τὸ στοχαστικὸ, ἀμήχανο παιδί, ποὺ ἔμεινε σ' ὅλη τὴ ζωὴ του ὁ Ἄγρας, ἐπιχειροῦσε κάποτε ἀποδράσεις πρὸς τὸ χῶρο τῆς μεταφυσικῆς, σὰ μιὰ διέξοδο ἀπ' τὸν ἐφιάλτη τῆς ζωῆς. Οἱ κεραίες τῆς διαίσθησής του βυθίζονταν στὸ μυστήριον συλλαμβάνοντας μηνύματα μ' εὐστοχία σχεδὸν προφητικὴ, ὅπως στὸν τελικὸ στίχο ἀπ' τὴ «Μαντική» του, τὴν πρόρρηση τῆς τσιγγάνας, ποὺ μποροῦσε νὰ χαραχτεῖ καὶ σὰν ἐπίγραμμα στὸν τάφο τοῦ προληπτικοῦ, δεισιδαίμονα ποιητῆ:

«Ἰσχυιὸς θὰ σ' ἀφανίσει. Ἀνθρώπου μὴ φοβάσαι».

Κοντὰ σ' ἐμᾶς τοὺς Ἠπειρώτες, αὐτοὺς ὁ κοσμοπολιτικῆς ἢ τουλάχιστο ἐξωτοπικῆς ἰδιοσυγκρασίας ποιητῆς, ὁ ἀπεικονιστῆς ἀποκλειστικὰ τοῦ ἄττικοῦ τοπίου, θυμόταν φιλόφρονα καὶ ὁμολογοῦσε θαρρετὰ τὴν ἡπειρώτικη καταγωγή του. Κρατοῦσε βέβαια ἀπὸ δική μας ρίζα, μὰ ἦταν ἄνθος μεταφυτευμένο, ἀλλοιωμένο καὶ στὴ ρίζα του.

Ἀναγνωρίζω τὴν εὐπροσάρμοστη φύση του, τὴν ἐναλλασσόμενη διάθεσή του, τὴν ὑπόδυση ἀπὸ μέρος τοῦ ξένου χαρακτήρα, ὅταν διαβάζω τίς παρακάτω γραμμὲς ποὺ τίς ἔγραψε, ποῖος ξέρει ἀπὸ ποιὸν παρακινημένος, σ' ἓνα ἀπίθανο φύλλο—«Νέα Ἐποχὴ»—ὄργανο τοῦ συλλόγου τῶν ἐν Ἀθήναις Τζουμερκιωτῶν—κατὰ τὸ 1935—36: «Ἔτσι ἡ πατριωτικὴ μου συνειδήσις θῆκε νὰ ὑποσυνείδητον ἐντελῶς, ἂν δὲν ἐτύχαινε, σὲ ὠριμώτερην ἡλικίᾳ—ὅταν ἡ προσαρμογὴ τοῦ ἀνθρώπου γίνεται πολὺ ἀπαιτητικώτερη, παρὰ πρὶν—νὰ συναντήσω φίλους ποὺ νὰ μοῦ μοιάζουν... Μαζὶ τοὺς μὲ συνδέει τώρα, συνειδητά, ἡ ψυχολογία, οἱ ψυχικὲς καταστάσεις. Ξέρω τώρα ὅτι ἔχω κάποιο ὁρμητικὸ αἶσθημα ἐπεὶ ὁ ἡ εἶμαι ἡπειρώτης· ξέρω ὅτι αὐτὸ τ' ὁρμητικὸ αἶσθημα τὸ ἔχουν κι' οἱ ἄλλοι ἡπειρώ-

τες· καὶ ξέρω κι ὅτι δὲν τὸ ἔχουν ἄλλοι—οἱ μωραῖτες ἑξαφνα ἢ οἱ ἐπτανήσιοι. Κάτι μὲ τραβᾷ τώρα κοντὰ σ' αὐτούς...».

Θέλω νὰ πιστεύω πὺς ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ ποὺ πρόσωπα ἀναφέρει, σὰν παράγοντες τοῦ ἀμφίβολου ἄλλωστε ἡπειρωτισμοῦ του, θὰ ἦμουν κι ἐγώ, ταχυτικὴ του παρέα ἐκείνη τὴν ἐποχὴ. Ἀλλὰ πὺς παρερμηνεύει τὸν ἑαυτὸ του! Παρουσιάζει γιὰ εἰκόνα τοῦ ἐκείνου ποὺ ἤθελε νὰ εἶναι, ὅχι ἐκεῖνο ποὺ ἦταν.

Ὅρμητικὸς αὐτός; Μακάρι νάταν! Θὰ κέρδιζε κι ὁ ἴδιος καὶ τὸ ἔργο του. Μὰ ἀπὸ τοὺς Ἠπειρώτες εἶχε μονάχα τὴν ἐργατικὴ καὶ τὴν φιλοτιμίαν τους, τὴν ἐμπυτη συμνότητά τους. Τοῦ ἔλειπε ὥστόσο τὸ ἄλλο προσόν τους: ἡ μαχητικὴ τους ἰδιοσυγκρασία, τὸ νὰ πατοῦν ποδᾶρι ἐκεῖ ποὺ χρειάζεται. Φοβόταν; ντρεπόταν; Πάντως δὲ μποροῦσε.

Τὸν ἄμοιρο τὸν Ἄγρα! Βούληση ἀσθενική, εὐαισθησία εὐκολοπέραχτη, ἄφηνε τὸν ἑαυτὸ του ἔρμαιο τῶν περιστάσεων, θυμὰ τῶν κακῶν ἐπιρῶν. Δὲν ἤξερε πὺς ὁ καιρὸς εἶναι κάτι παραπάνω ἀπὸ χρήμα γιὰ ἓναν τεχνίτη, πὺς ἡ γνώμη του ἀξίζει περισσότερο ἀπὸ χίλιες σκοπιμότητες. Ἐνῶ μποροῦσε νὰ γίνῃ προσωπικότητα ἔμεινε μιὰ φυσιογνωμία ἢ ἓνα σχεδιάσμα λεψό.

Τὸ στεῖρο, ἄμουσο, ἀδιέφορο ἢ ἐχθρικὸ γιὰ τὸν ποιητὴ, ἐλληνικὸ περιβάλλον, τὸ ἴδιο ποὺ βούβανε παράκαιρα τὸν Κάλβο, ποὺ ἔκαμε μάρτυρα τὸν Κρυστάλλη, ποὺ ἀποτρέλανε τὸ Φιλύρα, ποὺ ἐξώθησε στὴν αὐτοκτονία τὸν Καρυστάκη, ἓνας κόσμος ἀλλοπρόσαλλος καὶ μισαλόδοξος, ἀφοῦ τσαλάκωσε αὐτὴ τὴν ἐλληνικὴ μικρογραφία τοῦ Ρίλκε ἔδωσε στὸ τέλος καὶ τὴ χαριστική βολή στὸν ποιητὴ. Τὸν θανάτωσε κυριολεχτικά.

ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΨΥΧΩΝ

Ὁρες παράξενες νοτίζουν τὴν ψυχὴ μου ἀπόψε,
 ὦρες, ποὺ ὅλο πιὸ βαραίνουν
 κι' ἀφήνουν ἓνα κρύο ρῖγος.
 Μπρὸς σ' ἓνα φόντο ἀπόκοσμο
 τῆς φαντασίας
 πλανιῶνται σκοτεινὲς μορφές
 κι' ὁδοιποροῦν σὲ μονοπάτια ἄγνωρα,
 σ' ἀλλόκοτο ταξίδι

Ἡ νύχτα πλέει στὴν ἀγωνία,
 ἀπλώθηκε ἡ νυσταγμένη θλίψη
 τοῦ χειμῶνα
 καὶ ὅξω ὁ βοριᾶς θρηνηλογάει.
 Μὲς τὸ σκοτάδι κάτι σάλεψε.
 Ἀπὸ τοὺς δρόμους φθάνουν
 πονεμένοι ἀναστεναγμοὶ
 κι' οἱ πόρτες μισανοίγουν.
 Ἀπόψε κάποιοι ἦρθαν
 Τριγύρω στροβιλίζουν
 ὀπτασίες,
 ποὺ μᾶς γεμίζουν δέος.
 Κάποιοι μᾶς μιλοῦν
 κι ἀνάλαφρα διαβαίνουν.
 σὰν αὖρα,
 σὰν ἀχνὲς σκιές·
 κάτι μᾶς γνέφουν
 καὶ μὲς τῇ νύχτα ἀργοσκορποῦν
 τὰ αὖλα κορμιὰ τους.

Γ. Παππᾶς

ΑΝΟΙΞΗ

Μοσχοβολοῦν ἡδονικὰ τὰ γιασεμιά, μὲ χάρη
 τὰ κόκκινα τριαντάφυλλα στὸν ἥλιο παιγνιδίζουν.
 Στῆς ἀνθισμένης κερασιᾶς τὸ νιόβγαλτο κλωνάρι
 ἐρωτευμένα δυὸ πουλιὰ μικρὴ φωλίτσα χτίζουν.

Ριγοῦν τὰ φύλλα ντροπαλὰ στὸ φίλημα τῆς αὖρας
 κι εἶναι ἡ δροσιὰ δάκρυ δειλὸ σὲ κάθ' ἓνα λουλούδι
 κι εἶναι σὰν ὄνειρο χαρᾶς, ποὺ τῆς καρδιᾶς τὴ λαύρα
 τὴ μεγαλώνει τ' ἀηδονιοῦ τὸ μαγικὸ τραγούδι.

Ἄνοιξη πλάνα, ποὺ ὁ παλῆς τῆς χειμωνιάς ὁ πόνος
 γίνετ' ἀχνὸς καὶ χάνεται στὴν λουλουδένια δύση·
 ξεχνᾷ ἡ ψυχὴ στὰ μάτια σου, τὶ τῆς φυλᾷ ὁ χρόνος,
 μιὰ θεία στιγμή λησμόνησε τὸ μάτι νὰ δακρύσῃ.

Ρωμυλία Νάσιου

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ν. ΡΑΔΟΣ

Ὁ Κωνσταντῖνος Ράδος, δὲν εἶναι μονάχα ὁ ἐμβριθὴς καὶ εὐρυμαθὴς ἱστορικός, ὁ δεινὸς κριτικός, ἀλλὰ καὶ ὁ γλαφυρὸς λογοτέχνης, πού τὰ ναυτικά του διηγήματα, δείχνουν πόσο ἔχει διεισδύσει σὲ ὅλες τὶς πτυχὲς τῆς ἰδιότυπης θαλασσινῆς ζωῆς.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ράδος, εἶναι ἡπειρώτης· ἔγγονος τοῦ Ἡπειρώτη ἀγωνιστῆ τοῦ 1821 καὶ ὁμώνυμου τοῦ Κωνσταντίνου Ράδου, (1785—1865), γεννήθηκε στὰ 1862. Σπούδασε Νομικά στὴν Ἀθήνα καὶ στὸ Παρίσι, καὶ σὲ ἡλικία εἴκοσι ἕξ ἐτῶν εἶναι συντάκτης τῆς «Πατρίδος» τοῦ Βουκουρεστίου τῆς ὁποίας ἔγινε Ἀρχισυντάκτης, στὰ 1891. Ἰσαμε τὰ 1917, διετέλεσε Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑλλάδος, καὶ σὲ ἡλικία σαρανταπέντε ἐτῶν, διορίζεται Καθηγητῆς τῆς Ἱστορίας στὸ Πανεπιστήμιο τῶν Ἀθηνῶν. Ἀπὸ τὸ 1923, ἰδιωτεύει συγγραφέων. Εἶναι ἀπὸ τοὺς ἰδρυτὰς τῆς Ἑλληνικῆς Γεωγραφικῆς Ἑταιρείας καὶ διετέλεσε Πρόεδρος τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς παρόμοιας.

Τὴ συγγραφικὴ του δράση, ἡ ὁποία τὸν εἶχε καταστήσει διάσημο, τὴν ἄρχισε ἀπὸ τὰ τριαντατέσσερα του χρόνια, καὶ εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ κλάδου τῆς Ναυτικῆς Ἱστορίας στὴν Ἑλλάδα. Στὶς Διεθνεῖς Ναυτικὲς Ἐκθέσεις καὶ Συμβούλια τοῦ Μπορντώ, τῆς Νάντ, τοῦ Σαίν—Ναζαίρ, τῆς Γενεύης δοξάζει στὴ Διεθνή Κοινωνία τὸ Ἑλληνικὸ ὄνομα. Σὲ πολλὰς δεκάδες ἀνεβαίνουν οἱ πολυποίκιλες—περισσότερο ναυτικὲς—ἱστορικὲς ἐργασίες του, καὶ ἡ στὴ Γαλλικὴ μελέτη του, γιὰ τοὺς Μηδικοὺς πολέμους καὶ τὴ Ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας, προκαλεῖ τὴν ἰδιαίτερη προσοχὴ καὶ τὸ θαυμασμὸ τῶν Εὐρωπαίων εἰδικῶν. Τακτικὸ Μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Συντάξεως τῆς Στρατ. Ἐγκυκλοπαίδειας, πέθανε στὰ 1931.

Ἀπὸ τὰ γνωστότερα ναυτικά του διηγήματα, εἶναι καὶ τὰ «Ἡ Δενίνα», «Ὁ Πειρατὴς τῆς Γραμβούσης», «Ἡ Ἀρπαγὴ τῆς Γονζάγας», «Ἡ Ναὺς τοῦ Φαύλλου».

Δ. Σ.

Η ΝΑΥΣ ΤΟΥ ΦΑΪΛΛΟΥ

(Ἀπόσπασμα)

Αἱ ἐργασίαι προχωροῦν μετὰ δραστηριότητος. Τὸ σκάφος ὀλίγον κατ' ὀλίγον λαμβάνει τὴν μορφήν του. Πολλοὶ ἔρχονται νὰ τὸ θαυμάσουν. Ὁ Φάϋλλος, ὁ ὁποῖος προχθὲς ἀκόμη ἐθεωρεῖτο «παιδί», σήμερον κρίνεται «φοβερός ἄνθρωπος». Ἀποκτᾷ δημοτικότητα. Αὐτοὶ οἱ ἄρχοντες τὸν συλλογίζονται. Ἀντιπρόσωποι ἀριστοκρατίας μὴ ἀγαπώσης πολὺ τὸ ναυτικόν, τὸ φιλοτάραχον τριηρικόν, τὸ ὁποῖον προάγει τὴν δημοκρατίαν, δίδον τὴν ἰσχὺν εἰς τὰ πλήθη τῶν ἀρειῶν, οἵτινες ἀριθμοῦνται κατὰ χιλιάδας εἰς τὸ ἀρχαῖον ναυτικόν, ἐξαναγκάζονται τώρα νὰ ἐπαινέσουν τὸ ἔργον καὶ τὰ αἰσθήματα τοῦ Φαύλλου. Ἐνδομύχως δυσαρεστοῦνται βλέποντες αὐξάνουσαν ὁλοὲν εἰς τὸ νεώριον ἐκεῖ τὴν μεγαλοπρεπῆ τριήρη, ὑψουμένην ὡς ζωντανὴν μορφήν κατὰ τῆς μικρόφωνος πολιτείας των.

Εἰλικρινεῖς εἶναι οἱ γέροντες πολεμισταὶ τοῦ πατρὸς, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται νὰ συγχαροῦν μὲ τὴν καρδίαν των τὸν υἱὸν καὶ νὰ τοῦ δώσουν πολυτίμους συμβουλὰς. Τὸν ὀδηγοῦν ἰδίως πῶς νὰ συγκροτήσῃ τὸ πλήρωμά του, πῶς νὰ ζητήσῃ ἐκάστην εἰδικότητα, πῶς νὰ τοὺς γυμνάσῃ ὁμοιομόρφως, διότι τὸ ὑλικόν, ἔλεγον, εἶναι μηδὲν χωρὶς τὸ κατάλληλον προσωπικόν. Ὁ Φάϋλλος, ὅστις γνωρίζει νὰ ἀκούῃ, ὠφελεῖται πολὺ ἐκ τῆς πείρας ἀνδρῶν οἱ ὁποῖοι ἐγήρασαν ὑπὸ τὰ ὅπλα. Τὸ ἐρετικόν τὸ ἀπετέλεσαν κατὰ τὸ ἥμισυ Ἕλληνες θῆτες καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ ἰθαγενεῖς Βρέτιοι, τῶν παραλίῳν τῆς σημερινῆς Καλαβρίας. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον κατηρτίσθη καὶ τὸ ἐπίλοιπον πλήρωμα. Οἱ ὀπλῖται ὅμως ἦσαν πάντες νέοι Κροτωνιάται εὐπατρίδαι, ἐκ παλαιοῦ ἀχαϊκοῦ καὶ στρατιωτικοῦ γένους. Εἰς τούτους προσετέθησαν δεξιοίτινες Ρηγῖνοι τοξόται. Οἱ ἀξιωματικοὶ δὲν ἦσαν ἐντελῶς πρωτόπειροι, διασταυρώσαντες ἤδη τὸ ξίφος πρὸς τοὺς Καρχηδονίους ὑπηρετήσαντες δὲ ἐπὶ τῶν πεντηκοντόρων τῆς καταδιώξεως τῶν φοβερῶν Τυρρηνῶν πειρατῶν, τῶν ἐπινοητῶν τῆς ἀρπάγης. Ὁ κυβερνήτης ἦτο τέλειος τύπος θαλασσίου λύκου. Γνωρίζει κατὰ σπιθαμὴν τὸ Ἰόνιον καὶ τὸ Αἰγαῖον καὶ εἶνε δεξιὸς χειριστής. Δὲν ἔχει πολλοὺς λόγους, θέλει μόνον νὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα. Εὐχεται νὰ τύχῃ ὑπὸ τὴν πρῶραν του κανεὶς μεγιστὰν τῆς Σιδῶνος ἢ τῆς Τύρου διὰ νὰ τοῦ δώσῃ ἓνα μάθημα τὸ ὁποῖον νὰ μὴ λησμονήσῃ ποτὲ ἢ, ἀκόμη καλλίτερα, κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀπίστους αὐτοὺς Ἰωνας οἱ ὁποῖοι στρατεύουν μετὰ τοῦ βαρβάρου. Ὡ, τί κτύπημα τοὺς παρασκευάζει. Τὸ ἔμβολον θὰ εἰσδύσῃ μέχρι τοῦ τρίτου ἀπὸ τῆς πρωραίας παρεξαιρεσίας σέλματος. Ἀλλ' ὄχι ! Πρέπει νὰ τοὺς ἐξευτελίσῃ πρῶτον. Θὰ τοὺς θρασύσῃ κατ' ἀρχὰς ὅλας τὰς κόπας τῆς μιᾶς πλευρᾶς διὰ τῶν ἐμβόλων καὶ τῆς στείρας, ἀφίνων τὴν τριήρη νὰ προστριβῇ μεθ' ὅλης τῆς ὁρμῆς κατὰ μῆκος τῆς πλευρᾶς τοῦ πολεμίου πρὶν προφθάσουν οἱ ἱρέται του νὰ σύρουν μέσα τὰς κόπας των. Τὰ πτερὰ τῶν ἑρετῶν θὰ τινάσσονται εἰς ἑκατὸν ὀργυιῶν ἀπόστασιν ! Κατόπιν θὰ ἀποφασίσῃ ὁ τριήραρχος Φάϋλλος ἂν θέλῃ νὰ τοὺς καταποντίσουν ἐκεῖ ἢ νὰ ρίψῃ τὰς σιδηρὰς χεῖρας καὶ νὰ εἰσβάλῃ ὁ ἴδιος εἰς τὸ ἔχθρικόν κατάστρομα ἐπὶ κεφαλῇς τῶν ἐπιβατῶν.

Ὅταν διὰ πρώτην φοράν ὁ Φάυλλος ἐπεθεώρησε τὸ εὐσταλές αὐτοῦ πλῆρωμα, συγκεντρωθὲν πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς Ἠγήτορος διὰ τὴν θυσίαν, ὅλη ἡ Κρότων συνέρρευσε διὰ τὰς τὸ θαυμάσιον. Ὁ Φάυλλος δὲν ἠδύνατο νὰ συγκρατήσῃ τὴν χαρὰν του. Τί ἄνδρες, τί παράστημα! Ἀκίνητοι ἐπὶ δύο ζυγῶν. Θὰ ἠδύναντο νὰ ὑποστοῦν τὴν σύγκρισιν μὲ τοὺς ἐπιλέκτους τῆς ναυαρχίδος τοῦ Εὐρυβιάδου.

Ἔχουν τὴν τάξιν τοῦ ἀγῆματος ἐν ἀποβάσει. Πρῶτοι εἶναι τεταγμένοι οἱ πρωράται μὲ τὸν φρύγιον πῖλον ἐπὶ κεφαλῇ, τὸ κυανόχρουν ἐνδυμα καλῶς ἐξωσμένον περὶ τὴν ὀσφύν, μὲ τὸ βραχὺ ξίφος ἀπὸ τοῦ τελαμῶνος. Ἔπονται μὲ διπλᾶ διαστήματα τῶν συνήθων εἰς τὸ πεζικὸν σήμερον, οἱ ἐπιβάται, τῶν ὁποίων λάμπουν τὰ στιλπνὰ κράνη καὶ αἱ ἀσπίδες καὶ οἱ θώρακες, ἀφίνοντες νὰ φαίνωνται τὰ ἄκρα κατερύθρου στολῆς, φέρουσι περιχάλκους κνημίδας. Ἔχουσι κατὰ τοὺς δωρικοὺς τρόπους τὸν μύστακα ἐξυρισμένον καὶ φέρουσι μελανὴν λοφίαν ἐπὶ τῆς περικεφαλαίας. Κρατοῦν τὸ δόρυ μὲ τὴν αἰχμὴν ὑψηλά, μὲ τὸν στύρακα παρὰ πόδα. Ἀκολουθεῖ κενὸν τεσσάρων βημάτων καὶ ἔρχεται κατόπιν τὸ ἑρετικόν, τὸ «ρουπαπαῖ» ὡς τὸ ἔλεγον, παίζοντες, ἐκ τινος κελύσματος, ἡ ψυχὴ τῆς τριήρους. Περιβάλλονται μὲ λευκὸν χιτῶνιον ἀφίνον κνήμας καὶ βραχίονας γυμνοὺς. Ὅποιοι μυῶνες! Ἐκάστη τῶν τριῶν τάξεων τῶν ἑρετῶν διακρίνεται ἐκ τοῦ ἀναστήματος τῶν κωπῶν. Κρατοῦν τὰς κώπας ὀρθὰς μὲ τὸ ἐγχειρίδιον πρὸς τὴν γῆν καὶ τὸ πτερὸν πρὸς τὰ ἄνω. Ἐκαστος δὲ φέρει ἐπ' ὤμου τὸ δερμάτινον αὐτοῦ ὑπὲρ σιτον ἄνευ τοῦ ὁποίου οἱ «λίσποπυγοί» δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ κωπηλατήσουν δώδεκα ὥρας τὸ ἡμερονύκτιον. Οἱ ἀξιωματικοὶ ἐκτὸς τοῦ κυβερνήτου καὶ τοῦ κελευστοῦ, ἀξιωματικοῦ καὶ αὐτοῦ, εἶναι θωρακοφόροι καὶ εἶναι λαμπρότεροι — ἂν ἦτο δυνατόν νὰ εἶπῃ τις — καὶ αὐτῶν τῶν ἐπιβατῶν. Ἀλλ' ὁ λαμπρότερος ὅλων εἶναι βεβαίως αὐτὸς ὁ Φάυλλος ὑπὸ τὴν θαυμασίαν πανοπλίαν του, τὸν λευκὸν λόφον ἐπὶ τῆς λαμπρούσης ἐπιχρύσου περικεφαλαίας του, ἣτις ἐξαίρει τὴν καλλονὴν τῆς ὥραιας, ὡς Ἑρμοῦ Πραξιτέλους, κεφαλῆς του. Τὸ ἀνάστημά του μᾶλλον μέτριον μὲ ἀμέμπτους ἀναλογίας, τὸ σῶμα μὲ πλήρη τὴν μυϊκὴν ἰσορροπίαν. Βάδισμα ἐλεύθερον, χειρονομία τελεία. Δίδει διὰ σημείων τὸ παράγγελμα, ὅπερ διὰ φωνῆς στέντορος ἐξαγγέλλει ὁ ἐνωματάρχης τῶν ἐπιβατῶν. Μετὰ τὴν θυσίαν τὸ ἄγγελμα ἐν μέσῳ τῶν γενικῶν ἐπευφημιῶν βαδίζει μὲ βῆμα βαρὺ καὶ ἔρρυθμον πρὸς τὸν λιμένα. Ἦγούνται οἱ σαλλιγκταὶ καὶ τριηραύλεις, οἱ ὅποιοι εἶναι οἱ αὐληταὶ οἱ βοηθοῦντες τὸν κελευστὴν εἰς ῥύθμισιν τῆς εἰρεσίας. Ὁ Φάυλλος βαδίζει κατόπιν μετὰ τοῦ κυβερνήτου καὶ τοῦ κελευστοῦ, τὸ ἄγγελμα εἰς φάλαγγα λόχου. Ἡ ζύγισις εἶναι τελεία, ἡ τήρησις τῶν ἀποστάσεων ἀμέμπτως, τὰ δόρατα ὀρθὰ, αἱ κῶπαι ἐπ' ὤμου. Αὗται θὰ ἀντικατασταθοῦν δι' ἀκοντίων ἐν περιπτώσει ἀποβάσεως, ὅταν οἱ μὲν ἐπιβάται τοῦ στόλου σχηματίζουν τὸ βαρὺ πεζικὸν τὰ δὲ ἑρετικά τοὺς ψιλοὺς. Ὅταν παύσουν αἱ σάλπιγγες καὶ οἱ αὐλοί, ὁ ἔρρυθμος κρότος τοῦ βήματος ἀποτελεῖ ἀληθῆ ἁρμονίαν.

«Βραδέως χωροῦσι καὶ ὑπὸ αὐλητῶν νόμου ἐγκαθεστῶτων, ἵνα ὁμαλῶς μετὰ ῥυθμοῦ βαίνοντες προέλθοιεν καὶ μὴ διασπασθεῖν αὐτοῖς ἡ τάξις».

Ὁ κόσμος τρελλαίνεται ἐξ ἐνθουσιασμοῦ ὅλαι αἱ κόραι τῆς Κρότωνος ἀνέρονται εἰς τὰ ἄνδρα. Βροχὴ ἀνθέων ὑποδέχεται τὸ ἄγγελμα. Δὲν ἀμφιβάλλεται ὅτι τὸ ζῆλοτερον τῶν ἀνδρῶν εἶναι τῆς οἰκίας τοῦ Ἰάδμονος. Λαὸς καὶ στρατιῶται χωροῦν πρὸς τὸν λιμένα ἄδοντες τὸ περίφημον ἐμβατήριον:

Ἄ γ ε τ' ὦ Κ ρ ό τ ω ν ο ς, ε ὑ ἄ ν δ ρ ο υ τ έ κ ν α . . .

.

Η ΑΡΠΑΓΗ ΤΗΣ ΓΟΝΖΑΓΑΣ

(Ἀπόσπασμα)

Ἐντὸς ἑνὸς ἔτους πόσον εἶχα μεταβληθῇ! Ὅστις μ' ἔβλεπε δυσκόλως θ' ἀνεγνώριζε εἰς ἐμὲ τὸν κατώτερον καὶ τραχὺν ἀξιωματικὸν μιᾶς γαλέρας. Δὲν εἶχον λεπτυνθῇ μόνον οἱ τρόποι μου, εἶχον μεταποιηθῇ εἰς ἓνα τρυφερώτατον ἀκόλουθον. Σωστὸς ἐρωτιδεύς, ὅλα ὅσα ἀπελάμβανα ἐξώδευα εἰς τὴν τουαλέταν μου, εἰς μίαν μανίαν καλλωπισμοῦ. Ὀλοκλήρους ὥρας ἔχانا καθ' ἡμέραν ἐνώπιον τοῦ καθρέπτου. Ἐπειδὴ δὲν ἦμουν καὶ ἀδικημέιος ἀπὸ τὴν φύσιν, ἔκαμα χωρὶς νὰ θέλω σχεδὸν πολλὰς ἀκόπους κατακτήσεις ἐν μέσῳ τοῦ παραλυμένου ἐκείνου βίου τοῦ Φοῦντι. Καὶ πάλιν θὰ ἦτο οὗτος ὁ καλλίτερος δρόμος ἂν τὸν ἐξηκολούθουν, ἀλλ' ὁ μωρὸς ἐπανηρχόμην ἀκατάπαντα εἰς τὸ ὀλέθριον ὄνειρόν μου, μέχρις ὅτου μία τελευταία ἀνοησία μ' ἐρριψεν ἅπαξ διὰ παντός εἰς τὴν πραγματικότητα συντετριμμένον, χειρότερα ἀπὸ τὸ ἐναέριον ἐκεῖνο ὑπεράνω τοῦ ἐρετικοῦ τῆς γαλέρας ταξιδίου.

Ἐγραψα στίχους εἰς τὴν δούκισσαν! τοῦτο ἐπροξένησε εἰς αὐτὴν τοσαύτην θυμηδίαν ὥστε δὲν ἐκράτησε νὰ μὴ τοὺς ἀναγνώσῃ μεγαλοφώνως μέσα εἰς τοὺς γέλωτας καὶ τοὺς σαρκασμοὺς ὀλοκλήρου σχεδὸν τῆς αὐτῆς. Τὶ κακὸ ἔγινε! Αἱ κυρίαι τοὺς εὗρισκον ὥραλους, ὁ τελετάρχης καὶ ὁ κλειδοῦχος αὐθάδεις, ὁ ἱερεὺς, ἔργον τοῦ Σατανᾶ, καὶ ὁ γραμματεὺς ἐστερημένους πάσης φιλολογικῆς ἀξίας. Ἦσαν τῇ ἀληθείᾳ ἄθλιοι, ὅπως δὲ καὶ ἂν εἶχε τὸ πρᾶγμα, ἦτο μέγα τὸ σκάνδαλον καὶ ὁ δοῦξ ἀπεφάσισε μέσα του νὰ τιμωρήσῃ σκληρὰ τὴν ἀπιστίαν μου καὶ τὴν αὐθάδειάν μου. Δὲν ἦτο ἐν τούτοις καθ' ὀλοκληρίαν ἰδικόν μου τὸ σφάλμα. Ἐπταισε καὶ ἡ δούκισσα ὑποθάλλπτους τὴν τρέλλαν ἑνὸς παιδίου. Ἐπὶ μῆνας ἤδη ἐδέχετο τὰ ἄνθη μου καὶ καθ' ἑκάστην σχεδὸν ἡ ἐρωτικότροπος γυνὴ ἀπέσπα ἀπ' αὐτὰ μίαν δρᾶκα λευκῶν ρόδων, τῶν αἰθέων τῆς προτιμήσεώς της, διὰ νὰ στολίσῃ τὸ στήθος της. Ἦτο νὰ μὴ χάσω τὸν νοῦν μου; Ποῖος δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὰς γυναῖκας! Ὁμοιάζουν τὸν Ὁκεανόν, ὅστις ἔχει βάρη τὰ ὅποια δὲν δυνάμεθα νὰ βυθομετρήσωμεν. Καὶ ἄλλος ἴσως θὰ ἐτόλμα ὅ,τι ἐτόλμησα. Δὲν ὑπῆρχε τώρα ἡ μόνη μία ὁδὸς σωτηρίας, ἡ φυγὴ. Ἀλλ' ἦτο πλέον ἄργά. Οἱ ἄλλεβαρδιέροι μοῦ ἐμλόδισαν τὸν ἐξοδόν. Ἐκλείσθην τότε εἰς τὸ δωμάτιόν μου καὶ ἀνέμενα τὸν κεραυνόν. Τὴν νύκτα ἀντελήφθην ὅτι ἐτέθη φρουρὸς πρὸ τῆς θύρας μου, τὴν δὲ ἐπαύριον ἐρρίφθην εἰς σκοτεινὴν καὶ ὑγρὰν φυλακὴν. Κατόπιν φαίνεται ἐκράτησαν ἄλλαι σκέψεις καὶ τὸ ἐπόμενον μεσονύκτιον ἐξαχθεὶς ὠδηγήθην ἔξω τῆς πόλεως ὅπου ἀφοῦ μοῦ ἀφῆρεσαν ἐκ τῆς στολῆς μου τὰ οἰκόσημα τοῦ δουκὸς μὲ ἔδειραν ἀνηλεῶς καὶ μὲ ἄφησαν μὲ τὴν ἄδειαν νὰ ὑπάγω ὅπου ἤθελα. Ἐσύρθην, ἐσύρθην μέχρις οὗ ἔπεσα εἰς μίαν τάφρον ἡμιθανής. Ἡ ἐκδίκησις τοῦ δουκὸς ὑπῆρξε βάνανυσος καὶ ταπεινή. Ὅταν συνῆλθα ἐβάδισα κλονούμενος, πονῶν, ἐλεεινός, πρὸς τινὰ πέραν τοῦ τενάγους παραλίαν μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ εὗρω μέσον τι νὰ φύγω ἀπὸ τὸν τόπον εἰς τὸν ὅποιον εἶχα βυθισθῇ εἰς τόσῃν δυστυχίαν καὶ τόσῃν ἐντροπῇ. Ἐπροχώρησα πρὸς μίαν ἄκραν ἐντὸς τῆς θαλάσσης καὶ ἐκάθησα διψῶν καὶ πυρέσσων ἐπὶ ἱκανὰς ὥρας ἐκεῖ. Τέλος εἶδα προσπλέουσας ταχεῖαν γαλιώταν. Κινῶ τὸν πλὸν μου, τὸ μανδῆλι μὲ ὅσας μοῦ ὑπελείποντο δυνάμεις. Ἡ γαλιώτα πλησιάζει. Ἀργὰ ἀνεγνώρισα ὅτι ἦτο ἀλγερινὸς καταδρομεὺς καὶ ἐφριξα πρὸ τῆς νέας τύχης μου. Εἶχε τὴν τόλμην νὰ περιπλέῃ τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας ὑπ' αὐτὰς σχεδὸν τὰ ὄψεις τοῦ βασιλικοῦ στόλου διὰ νὰ στρατολογήσῃ ἴσως ἢ μᾶλλον διὰ νὰ ἀρπάσῃ νέους διὰ τὸ ἐρετικόν. Δὲν ἦτο βεβαίως τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου ἐπεξήτουν ὅπως φύγω. ἀλλὰ δὲν εἶχα πλέον δυνάμεις νὰ κινηθῶ. Μετὰ μεγάλων προφυλάξεων προσήγγισε ἡ γαλιώτα καὶ ἀποστείλασα λέμβον μὲ παρέλαβεν. Μὲ ἐθεράπευσαν ἀπὸ τὰς πληγὰς μου διὰ

ν' ἀποκτήσουν ἓνα καλὸν ἐρέτην. Μετὰ ἓνα μῆνα μὲ ἔδεσαν εἰς τὴν πεδάγαν. Δέσμιος ἐπὶ τῶν σελμάτων, κύπτων ὑπὸ τὸ βούνευρον τοῦ τοῦρχου ἀργουζίνου, εἶχον τὸν καιρὸν τώρα νὰ μελετῶ ἐπὶ τῶν ἀνοησιῶν μου, εἶχα ὀριστικῶς διορθωθῇ, ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Τὸ μέλλον ἠπλώνετο ἐμπρὸς μου σκοτεινόν. Ἐπὶ δύο ἔτη ἔζησα τὸν βίον τῶν κατεργαρέων, ὅστις εἶνε ὡς γνωρίζεις βίος τῆς κολάσεως. Ἰδού τι μοῦ εἶχαν στοιχίσει οἱ στίχοι μου. Ἐκωπηλάτησα ἐπὶ δύο ἔτη ὑπὲρ τῶν πολεμίων τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος μου, συνέτεινα καὶ ἐγὼ χωρὶς νὰ θέλω μετὰ τοσούτων ἄλλων δεσμιῶν χριστιανῶν εἰς τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου, λάμνων τὴν βαρεῖαν κόπην διὰ νὰ δίδω πτερὰ εἰς αὐτὸν νὰ σώζεται ἢ νὰ ἐπιτίθεται κατὰ τῶν χριστιανικῶν σκαφῶν καὶ νὰ λεηλατῇ τὰς χριστιανικὰς παραλίας. Ἡ γαλιώτα ἀνῆκεν εἰς τοὺς στόλους τοῦ Χαϊρεδίν-πασσᾶ, τοῦ φοβεροῦ Βαρβαρόσσα, τοῦ τρόμου τότε τῆς Μεσογείου, ὁ ὁποῖος ἀφήσας τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἀλγερίας ἔγινε καπετὰν-πασσᾶς τοῦ Σουλτάνου διὰ νὰ νικήσῃ τοὺς χριστιανικοὺς στόλους εἰς Πρέβεζαν. Πρὸ τῆς ἐκδουλεύσεως ταύτης εἶχεν ἀποπειραθῇ νὰ προσφέρῃ ἄλλην τινὰ λίαν περίεργον ὑπηρεσίαν, μίαν ἐκκληζίν, ἣτις ἐπιτυχάνουσα δὲν ἤθελε δυσαρεστήσῃ τὸν Σουλτάνον Σουλεϊμάν τὸν μεγαλοπρεπῆ.

Ὁ Βαρβαρόσσας εἰσῆρχετο κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν, εἰς τὰ ἑξήντα ἑπτὰ ἔτη τῆς ἡλικίας του. Μὲ ὅλην τὴν ἡλικίαν του ἔφερε μὲ εὐκολίαν καὶ μὲ εὐχαρίστησιν τὰ βάρη τοῦ πολέμου. Ὁ Σουλεϊμάν ἐκστρατεύων κατὰ τῆς Περσίας εἰς αὐτὸν ἀνέθεσε ν' ἀπασχολήσῃ τὰς χριστιανικὰς δυνάμεις, ἰδίως τὸν αὐτοκράτορα Κάρολον τὸν Ε'. ἐνσπεύρων τὸν τρόπον εἰς τὴν Μεσόγειον χωρὶς ἐπίσημον διάρρηξιν τῆς εἰρήνης. Ὅγδοῇντα σκάφη ἐτέθησαν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ περιβοήτου καταδρομέως καὶ ὀκτακισχίλιοι Γενίτσαροι. Οὐδέποτε εἶχα παρασταθῇ εἰς τοιοῦτον θέαμα, ἴσως οὐδέποτε καὶ τὸ ὅτις τῶν Γενιτσάρων εἶχεν αἰσθανθῇ τόσην μεγάλην συγκίνησιν. Ὁλόκληρος ἡ Σταμπούλ, ἰδίως τὸ Σαραϊ-Μπουρνου ἑκαίετο. Ἐπρόκειτο περὶ λαφυραγωγίας μᾶλλον ἢ περὶ πολέμου καὶ οἱ Γενίτσαροι διεσκέδαζαν ὅλοι χαρὰ. Ἡ λεηλασία ἤρχισε διὰ τῆς ἐρημώσεως ὅλων τῶν μεταξὺ τοῦ Ρηγίου καὶ Νεαπόλεως παραλίων καὶ τῆς αἰχμαλωσίας ἑνδεκα χιλιάδων χριστιανῶν, ἀνδρῶν γυναικῶν καὶ παιδῶν. Ἄλλο ὅμως ἦτο τὸ μέγαλον μυστικὸν τοῦ φοβεροῦ πειρατοῦ. Ὁ Βαρβαρόσσας ἐσκέπτετο νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ χαρῆμι τοῦ Σουλτάνου τὴν ὠραιότητα τῶν γυναικῶν τοῦ κόσμου, τὴν Ἰουλίαν Γονζάγαν, τὴν δούκισσαν τοῦ Τραζέτο καὶ κόμησσαν τοῦ Φοῦντι, τὴν χήραν τοῦ Οὐεσπασιανοῦ Κολόνα—ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε μόνον ἐμάνθανον, ὅτι ὁ δούξ τοῦ Τραζέτο εἶχε πρὸ ἔτους ἀποθάνει.

Ο ΠΙΛΟΤΟΣ ΤΟΥ ΔΑΡ—ΜΠΟΓΑΖ

(Ἀπόσπασμα)

Ὁ τουρκικὸς στόλος, μοιρασμένος σὲ δύο, προσπαθοῦσε νὰ μπλοκάρῃ τὴ Σάμο καὶ ἔπειτα νὰ κἀνὴ πλάταις στὸ στρατὸ νὰ περάσῃ τὸ Δάρ-Μπογάζ μὲ τὶς φελούκας καὶ νὰ κἀνὴ ντισμπάρκο ἀπάνω στὸ νησί. Ὁ μισὸς λοιπὸν ἦτανε πρὸς ὥρα ἀραγμένος ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸν κάβο τῆς Κανατίτσας, στὸ πλευρὸ τῆς Ἀσίας, κάτω ἀπὸ τὸ Δάρ — Μπογάζ, σότο - βέντο τοῦ ἑλληνικοῦ. Ὁ ἄλλος μισὸς, ποῦ εἶχε κατέβῃ ἀπὸ τὰ Δαρδανέλλια, ἦτανε ἀπ' ὅσω ἀπὸ τὸ Κάστρο τῆς Χίου στὴν ἀγκυρα καὶ μελετοῦσε νὰ πέσῃ μὲ περίσσιμι μέσ' τὸ Δάρ-Μπογάζ ἀπὸ πάνω. Πρώτῃ εἶχε σαλπάρῃ ἡ φεργάδα «Ἐσμὲ» γιὰ κατασκόπευση καὶ ἤρθε στοὺς Φούρνους, ἔπειτα στὸ Καρλόβασι τραβοῦσε στὸ Κουσάντασι πρῶμα. Οἱ δικοὶ μας πάλι, ἡ μοῖρα τοῦ κύρ Γιωργάκη Σαχτούρη, ἡ μοῖρα τοῦ Κολανδρούτσου καὶ οἱ

Ύδραϊοι καὶ Ψαριανοὶ μπουρλοτιέροι εἶχαν ρίξει τὴν ἄγκυρα πίσω ἀπ' τὸν Ἄσπρο-Κάβο στὸ Τηγάνι καὶ κατὰ τὴν Κολόνα. Ἐξαφνα λοιπὸν τοῦ παρουσιάστηκε τοῦ καπτὰν Νικόλα ἡ τούρκικη φεργάδα σὰ στοιχειό, ἀφίνοντας τὸ Κοκὰρι δεξιά. Δὲν ἐπερίμενε τούρκικο τόσο κοντά. Τούρθε ἡ ἰδέα νὰ χωθῇ μέσ' τὸ Δὰρ-Μπογάζ, μὰ δὲν ἐπρόφθανε. Ἡ ὀλοκαίνουργη φεργάδα, ὅλα τὰ πανιά της ἔξω, ἐρχότανε καταπάνω του. Ἐλαμπε ὅλη. Ἡ φιγούρα της μπροστὰ χρυσῇ, ἡ πρύμνη της ψηλῇ, κεῖ πάνω, ὅλο μιχλιμπίδια. Πενῆντα τέσσαρες μπουκαβόρες ἀνοικταῖς δείχνανε τὰ μεγάλα της κανόνια. Ὅταν ἔγινε σὲ τίρα κανονιοῦ ἐρριξε μιὰ τοῦ δύστηχου καπτὰν Νικόλα, «Ἐλα πάνω!» Τὶ νὰ κάμῃ. Ὁρτσάρισε, λιγότεψε τὸ πανὶ του, πάει κατὰ τὴ φεργάδα. Αὐτὴ ἐστάθηκε ἀλλὰ κάπα κι' ἐρριξε τὴ σχοινένια σκάλα. Ἄσπρος σὰν τὸ πανὶ ὁ Φραγγιὸς σκαρφάλωσε ἀπάνω. Ἦξερε τὰ τούρκικα, «Σαμπαχλὰρ χαῖλ ὀλοσὺν. Ἐφέντηδες!» καὶ δόστου τεμενάδες. Τὸν πῆγαν στὸν Πατρονάμπεη. «Ὁσκελτινὶς!» χαιρετηθῆκανε. «Ποῦ πᾶς!» «Φεύγω, Ὑψηλότειτε, γιατί φοβᾶμαι τὰ ταγκαλάκια». Ἦτανε κι' ὁ μunteσαρίφης τοῦ Κουσάντασι μέσα. Τὸν ἐγνώρισε. «Πατρινόμπεη, τοῦ λέει, ἔχεις τὸν καλύτερο πιλότο στὰ χέρια σου. Ἀπ' αὐτὸν ἄλλος δὲν εἶναι νὰ σὲ πᾶῃ μέσ' τὸ Δὰρ-Μπογάζ τὰ μεσάνυχτα!». Ὁ καπτὰν Νικόλας ἀνατρίχιασε. «Νὰ πᾶω τὸ θάνατο μέσ' στ' ἀδέλφια μου!».

Ὁ Πατρονάμπεης ἐχαῖδεψε δύο τρεῖς φοραῖς τὸ ὠραῖο ξανθὸ τοῦ ὑπογέ-ναιο ἔσπρωξε τὸ σαρίκι του ἴσια μὲ τὰ φρύδια, ἔβαλε τὸ ἄσπρο του ἀριστοκρατικὸ χέρι στῆς μαλαμοκαπνισμένες πιστόλαις του καὶ μὲ τὸ ἄλλο τράβηξε ἓνα πουγγὶ φλουριά. «Γκιαοὺρ! τοῦ λέει. Κύττα με καλὰ στὰ μάτια». Ὁ καπτὰν Νικόλας εἶχε συνέλθει τὸν κύτταξε ἀτάραχος. «Γκιαοὺρ», τοῦ λέει, δείχνοντας τὰ πιστόλια καὶ τὸ πουγγί, ἢ τοῦτο ἢ κεῖνα! θὰ μὲ πᾶς στὸ Δὰρ-Μπογάζ».

Ὁ καπτὰν Νικόλας εἶχε κάνει πλέον τὸ σχέδιό του. «Μεῖνε μαζί μας καλαοῦζος» τοῦ λέει ἑλληνικὰ ὁ μunteσαρίφης, Συλλογίσου τὴ φανίλια σου ποῦχεις στὸ καῖκι. Ὁ Πατρονάμπεης εἶναι σκύλος. Θὰ τοὺς βουλιάξῃ καὶ θὰ σκοτώσῃ καὶ σένα! Μεῖνε στὴ δούλεψη τοῦ Πατισάχ, δὲ θὰ μετανοιώσῃς». «Πατρονάμπεη» εἶπε ὁ καπτὰν Νικόλας καὶ ἔβαλε τὸ χέρι στὸ λαιμό του, εἶμαι πιστὸς στὸ Ντοβλέτι καὶ μένω μὲ ὅλη μου τὴν εὐχαρίστησι στὴ δούλεψι τοῦ βασιλικοῦ Ντοναμά». «Ἀφερὶμ!» ἐφώνηξε ὁ Τοῦρκος καὶ τῷρριξε τὸ πουγγί. «Ἀῖντε νὰ δώσῃς τὰσπρα στοὺς ἐδικούς σου καὶ νὰ γυρίσουν στὸ Κουσάντασι. Εἴμαστε μεῖς νὰ τοὺς διαφεντέψωμε. Στὰ ζεῖμπέκια νὰ λένε πῶς εἰστε στὴ δούλεψί μου καὶ φθάνει!» Ὁ καπτὰν Νικόλας πῆρε τὰ φλουριά κι' ἔτρεξε στὸ καῖκι. Ἦταν ὅλοι σὰν πεθαμένοι. «Νικόλα μου, Νικόλα μου» εἶπε ἡ κυρὰ Ρήνη. «Μὴ φοβώσαστε, δὲν εἶναι τίποτα», τοὺς λέει ὁ κακομοῖρης ὁ καπτὰν Νικόλας μὲ ψεύτικο κουράγιο. Τὴν ἀγκάλιασε, ἀγκάλιασε τὰ παιδιὰ, τὴν ὁμορφη τὴν Μαντίνα, κοπέλλα πιά στὸν καιρὸ της, καὶ τὴ Ναζοῦ τὴ Βενέτα, καὶ τὸν Ζαφεῖρη, τὸ καλὸ παιδί, καὶ τὸν μικρὸν τὸν κακομοιροῦλὴ τὸ Φώτη, ποὺ λέγανε χαϊδευτικὰ Φεδισί, τὸ καμάρι τους. Ἀγκάλιασε τὸ Γιώργη. Ἐκανε νὰ τὸν πάρῃ τὸ παράπονο μὰ κρατήθηκε. Κεῖνοι κλαίγανε καὶ ὁ Φεδισὶς τοῦ φίλαγε ὀλοένα τὸ χέρι. Πῶς βαστήχτηκε, πῶς βαστήχτηκε! ὁ καυμένος ὁ καπτὰν Νικόλας. Ἀγκαλιάζοντας τοὺς κρυφομίλησε. «Κάντε πῶς πᾶτε στὸ Κουσάντασι καὶ μὲ τὴ σκοτεῖνια βγῆτε στὴ Ζωφοδόχο Πηγὴ καὶ πᾶτε στὸ Δεσπότη, τὸν Ἅγιο Σάμου, τὸν Κύριλο νὰ σᾶς δώσῃ κονάκι». Κατάπιε τὰ δάκρυά του, ἀνέβηκε ἀπάνω καὶ κάθησε ἡσυχος πίσω ἀπ' τὸν Πατρονάμπεη, μέσα ἀπὸ τὰ φιλαρέτα σκυμμένο τὸ κεφάλι. Ἐκαταλάβαινε πῶς δὲν εἶχε κουράγιο νὰ βλέπῃ τὸ καῖκι τοῦ ποῦφευγε μὲ τοὺς δικούς του, ποῦ δὲν θὰ τοὺς ξανάβλεπε. Ὁ Πατρονάμπεης σηκώθηκε καὶ πῆγαινε κι' ἐρχότανε ἔπειτα ξανακάθησε κ' ἐφέρανε τ' ἀσημένια ζάρφια γιὰ τὸν καφφέ. Εἶπε νὰ δώσουν καὶ στὸν καπτὰν Νικόλα κι' ἔπειτα εἶπε ἡ καυρία μὲ τὴ σκοτεῖνια, πρῶτα ὁ Ἀλλάχ, μπαίνουμε στὸ

Δάρ-Μπογάζ και μιὰ φορά τὸ στενὸ δικό μας, περνάει τ' ἀσκέρι. Ὁ Δερέμπεης ἔλεξ' Ὀγλοῦς μὲ δεκατέσσερες χιλιάδες, ὅξω, οἱ Ἀζάμπ. Ὁ Καπουδάν πασσᾶς εἶναι ἀποφασισμένος νὰ δώσῃ τρομερὸ μάθημα σ' αὐτοὺς τοὺς φερμανλῆδες, τοὺς ἀποστάταις. Τώρα νὰ γυρίσωμε πίσω νὰ πᾶμε στὸ Τσεσμὲ καὶ στὸ Κάστρο νὰ εἰδοποιήσωμε ὅλα τὰ καράβια γιὰ αὐριο». Ὁ καπτὰν Νικόλας καφέ ἔπινε ἢ φαρμάκι ; Ὁρτζάρισε λοιπὸν ἡ φεργάδα. Δύο ὥραις τὸ πρωῒ ἦσανε μπροστὰ στὸ Κάστρο. Μὲ τὸν ἥλιο βγήκανε στὸν Τσεσμὲ νὰ ἰδοῦν ποῦ θὰ κρέμαγαν χριστιανούς. Τέσσαρα παλληκάρια ἴσα μ' ἐκεῖ πάνω τρεῖς Τσεσμελῆδες, ἓνας ἀπὸ τ' Ἀλάτσατα. Τοὺς εἶχαν βρῆ μὲ τ' ἄρματα στὰ χέρια. Τοὺς κρέμασαν σ' ἓνα πλάτανο. «Παναγία μου», ἔλεγε μέσα του ὁ καπτὰν Νικόλας, «τ' εἶδαν τὰ μάτια μου. Δὲ θὰ γίνῃ ποτὲ ἡ χάρη σου Παναγία μου, νὰ τελειώσουν τὰ βάσανά μας». Ἐξελίστηκε κι' ἄρχισε σχεδὸν νὰ ψέλνῃ τὸ «Θεοτόκε ἡ ἐλπίς» καὶ ἐπήγαινε τρικλίζοντας, σὰν μεθυσμένος. Ἐπειτα σώπασε, ἴσιασε τὸ κορμί του, ἐσταύρωσε τὰ χέρια του πίσω ὅπως συνείθιζε καὶ βάδιζε μὲ βῆμα σταθερό, μ' ὅλο τὸ νοῦ του στὸν Κλεάνθη, στὸ Λυκοῦργο στὴν ἐλευθερία.

Τὸ βράδυ ὁ Καπουδάν πασσᾶς ἔβαλε τὸ σενιάλο τοῦ μισευμοῦ κι' ὅλος ὁ στόλος σηκώθη στὰ πανιά. Ἡ φεργάδα «Ἐσμὲ» ἀρμένιζε μπροστὰ, τρία φανάρια στὴ πρύμνη, σενιάλο «ἀκολουθεῖτε», ὅλα τ' ἄλλα φῶτα σβυσμένα. Ὁ καιρὸς στὴ Τραμουντάνα. Ὅλα ἐπήγαιναν πρίμα καὶ μὲ πολλὰ πανιά, ἀλλὰ ποῦ νὰ τὴ φθάσουν. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἦτανε μιὰ χαρὰ αὐτὴ ἡ φεργάδα, ἐγγλέζικο σκαρί, χτισμένη στὸ Δέπτοφορδ. Ὅλο χάλκωμα τὰ βρεχάμενα, ἔσχιζε τὴ θάλασσα σὰν γοργόνα.

Ὁ ἥλιος ἔχει πολὺ ὥρα βασιλέψει, ἡ μαυρίλα μεγαλώνει ἀκατάπανστα. ὁ καιρὸς δυνάμωνε· σύννεφα ἄρχισαν καὶ συχναῖς ψιλαῖς βροχαῖς, σκοτάδι πίστα. «Ἄν δὲν μποῦμε ἀπόψε στὸ Δάρ-Μπογάζ, ἔλεγε ὁ Πατρονάμπεης, δὲν θὰ μποῦμε ποτέ.» «Ἔτσι εἶναι, ὑψηλότετε» ἔλεγε κι' ὁ καπτὰν Νικόλας, «τέτοια βραδυνὰ δὲν τὴν ξαναβρίσκομε». Ὁ Πατρονάμπεης τὸν ἐκύταξε στὰ μάτια, φωνάζει τέσσαρες γενιτσάρους, γκαλιοντζῆδες. «Δέστε μου τὸν πιλότο στὸν μπάγκο τῆς βάρδιας».

Φοβήθηκε μὴ τὸν ρίξῃ ἔξω καὶ τοῦ πηδήσῃ ἔπειτα στὴ θάλασσα. Οἱ γκαλιοντζῆδες ἄρπαξαν σὰν τὸ πούπουλο τὸν καπτὰν Νικόλα καὶ τὸν ἔδεσαν σφιχτὰ ἀπὸ τὴ μέση καὶ ἀπ' τὰ ποδάρια, ὥς που νὰ πῇ ὦχ! «Θὰ δίνῃς τὴ ρότα πιλότε στὸν μπάς ρεῖς, καθαρὰ καὶ σίγουρα». Ἐπειτα γυρίζει στὸν πιὸ ἄγριο Γενίτσαρο. «Χασάν, τὸ νοῦ σου νὰ μὴ μᾶς φιάξῃ καμμιά δουλειὰ ὁ Γιουνάν. Νὰ τοῦ πάρῃς τὸ κεφάλι μὲ τὸ γιαιταγάνι στὸ πρῶτο σημεῖο. Μπάς ρεῖς, τὰ σκαντάγια ὁλοένα νὰ δουλεύουνε, νὰ ρωτᾶν τὸ βάθος». Ἐνῶ τὸν δένανε οἱ γκαλιοτζῆδες τὸν καπτὰν Νικόλα, τοῦ εἶπε ἀκόμη : «Ἐλα, Κιοπέκ-ὄγλου, ἂν μὲ μπάσης ἀπόψε στὸ Μπογάζ, νὰ! ἐδῶ καὶ ἄγγιξε μὲ τὸ χέρι του τὸ σαρίκι του, «μάρτυς μου ὁ Προφήτης, γίνεσαι μπάς-ρεῖς μὲ τριάντα χιλιάδες ἄσπρα λουφὲ τὸ χρὸνο!» «Πέκεϊμ, ἀφέντη μου καπτὰν Πατρόνα!», ἀπεκρίθη ὁ καπτὰν Νικόλας κι' ἔτρεμε ἀπ' τὸν πόνο τοῦ σχοινιοῦ.

Στὴ Σάμο ἔξω τὰ πάντα εἶναι κατασκότεινα. Στὰ κανονοστάσια οὔτε τοιγάρου δὲν ἀνάβουν. Ἡ βάρδιαις μονάχα ποῦ καὶ ποῦ ἀκούονται. «Ἀλέρτα!» Ὁ καπετὰν Σταμάτης, ὁ γενικὸς ἐπιθεωρητὴς Λαχανᾶς, τρέχουν ἀπὸ ντάπια σὲ ντάπια, ἀπὸ μπεντένι σὲ μπεντένι, μὲ τὸ κλεφτοφάνταρο στὸ χέρι, γιὰ νὰ δοῦν ἂν εἶναι ὅλοι στὴ θέσι τους. Στὸν Ἀσπρο-Κάβο ἐξῆντα κανόνια, χαβάνια καὶ ντιανάσκις, εἶναι ἑτοιμα, τὰ φτιλίλια κοντά. Στὴ Τηγάνι, στὸ φρούριο τοῦ Λυκοῦργου, ἄλλα ἐξῆντα ὅλο καὶ κατασδοῦροι (¹) εἶναι ζιασμένα μὲ τὸ μπεροῖμι κατὰ τὴν Καναλίτσα. Οἱ κανονιέροι κοιμῶνται γύρω μὲ τὰ μπράτσα ἀνασκουμπωμένα, τῆς μπαλά-

1. Μικρὰ πυρεβόλα θιῶντας.

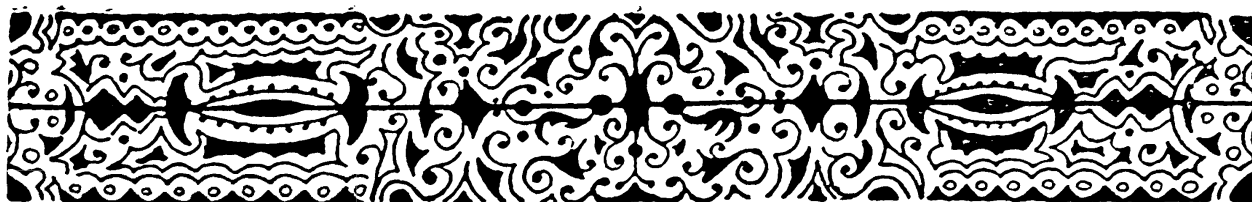
σκες φορεμένες· οί κουβάδες με τὸ νερό, τὰ σκουπιστήρια τῶν κανονιῶν, ὅλα εἶναι ἔτοιμα. Ὁ Σαχτούρης ἔβαλε τὴ πάσσαρα στὴ θάλασσα καὶ πάει στὰ μπουρλότα νὰ δῇ : ὅλοι οἱ συντροφοναῦτες εἶναι παρὼν ἢ εἶναι ὅξω καὶ γλεντᾶνε - πάντα καλὰ χαρτζιλικωμένοι καθὼς εἶναι. Τὸ φανάρι τοῦ Κότσικα εἶναι σβυστό. Παντοῦ σκοτάδι. Μόνο ψηλὰ στὴ Ζωοδόχο Πηγὴ τὸ κανιῆλι φέγγει θαμπὰ τοὺς καλογέ- ρους ποῦχουν ὀλονυχτία, ἀλλὰ καὶ τ' ἄρματα κοντά. Ἐκεῖ καὶ ὁ δεσπότης ὁ Κύ- ριλλος μετὰ τὰ πιστόλια στὴ μέση, χωμένος σιὸ στασίδι του, ξέπλεκα τὰ μαλλιά του σὰν τὸ λεοντάρι. Καὶ στὴν πόρτα τῆς ἐκκλησιᾶς πεσμένη στὰ γόνατα εἶναι ἡ φα- μίλια τοῦ καπτὰν Νικόλα :

Ζητῶντας καταφύγιο σὰν ὁρφανὰ πουλιὰ

Ὁ π' ἀετὸς τὰ κυνηγᾷ, καὶ χάνουν τὴ φωλιά».

Πέρα στὰ Σώκια ὅμως τὰ πράγματα εἶναι ἀλλοιῶνικα. Οἱ Τοῦρκοι γλεντᾶνε ἀπὸ πρὶν τὴ νίκη τους, ἔχουν ἀνάψει φωτιάς καὶ τὸ στρατόπεδο ἡχολογáει ἀπὸ τὰ νταούλια, τὰ νάϊ καὶ τὰ ντέφια· ἄλλοι κάνουν χάξι τοὺς ἀραπάδες ποῦ χορεύουνε καὶ ἄλλοι τοὺς μπιχλιβάνιδες ποῦ δείχνουν τὴν τέχνη τους. Ἀλλὰ ἡ ψιλὴ βροχὴ τοὺς σκορπίζει κι' αὐτουνοὺς σιγὰ σιγὰ καὶ πρὶν ἀκόμη ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα εἶναι σβυσμέναις ὅλαις ἢ φωτιάς. Τὴν ὥρα ἐκεῖνη ἡ «Ἐσμὲ» εἶναι ἓνα μίλλι μονάχα ἀπὸ τὸ μπουγάζι. Ὁ καιρὸς ἔχει δυναμώσει πολὺ. Τρέχουν μόνον μετὰ τὴ γάμπια καὶ τὸ παροκέτο. Ὁ μπὰς - ρεῖς ρωτᾷ τὸ λοστρόμο : «παίρνομε μετὰ τὴ παροκέτα μας ἑπτὰ μίλια τὴν ὥρα». «Λίγο» σκέφθηκε ὁ δεμένος πιλότος, «λίγο γιὰ τὴ δουλειὰ μου». «Πανιὰ, λέει, καπετάνιο ! Πανιὰ, βάλε ὅλα τὰ πανιὰ. Τὸ ρέμμα εἶναι δυ- νατό, θηρίο. Θὰ μᾶς φέρῃ δεξιὰ, θὰ μᾶς ρίξῃ ἀπάνω στὰ Σαμιώτικα κανόνια». Ὁ μπὰς-ρεῖς δειλιάζει, θέλει νὰ ποδίσῃ, ὑποπτεύεται. Ἀλλὰ τώρα ὁ Πατρονάμπεης σὰν πολὺ πολεμικὸς ποῦ ἦτανε, εἶχε πάρει τὸν κατήφορο. «Σώπα ρεῖς ! σώπα, γιὰ τὸ σαλαμέτι τῆς κεφαλῆς σου ! Βάλε ὅλα τὰ πανιὰ ἀπάνω». Ἡ φεργάδα πετοῦσε. Τὸ σκοτάδι ὅμως ἦτον τέτοιο ποῦ κι' αὐτὸ τὸ γυμνασμένο μάτι τοῦ καπτὰν Νικόλα δὲν ἔβλεπε τίποτα. «Δόξα σοι ὁ Θεός, δὲ βλέπομε οὔτε τὸ δάχτυλό μας». Τέντωνε καλὰ τὸ αὐτί του πότε θ' ἀκούσῃ τὸ μανιασμένο κῆμα ποῦ ἀφροκεποῦσε σιὰ πόδια τοῦ Κότσικα. Ἐξαφνα τὸ σκαντάγιο ἔδειξε τριάντα ποδάρια. Ἐτοιμάζονται νὰ τὸ ξαναρίξουν. Ὁ καπτὰν Νικόλας φωνάζει τότε σὰν τρελλός. «Δὲν εἶναι τίποτα. Εἶ- ναι ὁ πάγκος ποῦ ἀφίνομε δεξιὰ. Εἴμαστε μέσ' σ' τὸ μπουγάζι ; Πατρόνα, εἶσαι μέσα σιὸ Δὰρ - Μπογάζ ; Χοῦ ; χά, χά, χά, ἡ Σάμο εἶναι δική σου ! Μὰ τὸ Θεό, δική σου !» . . .

Μπούουου ! . . . Ἦταν σὰν νὰ 'πέσαν ἓκατὸ κανόνια μαζί. Ἡ «Ἐσμὲ» ἐστάθηκε σὰν νὰ τὴν κράτησε ἓνα σιδερένιο χέρι. Τὸ κουφάρι τῆς σείστηκε ὁλό- κληρο, ὅλοι πέσαν χάμω, ἄλλοι μπρούμουτα, ἄλλοι ἀνάσκελα, τὰ τσιμπούκια τῶν καταρτιῶν γύρανε, στὴ πλεοῦσα, τὸ καράβι σχίστηκε εἴκοσι ποδάρια, οἱ καλαφάτι- δες πετάχτηκαν ὅξω σὰν ποντικοί, δὲν μπορούσαν νὰ κάνουν τίποτε, τὸ νερὸ ἐμ- παине ποταμός. Τὸ καράβι ἔγυρε μετὰ τὴν μπάντα, ἡ πρύμνη βύθισε, τὰ σχοινιά καὶ τὰ παράγκα τῶν δεξιῶν κανονιῶν σπάσανε καὶ τὰ κανόνια κατρακυλοῦσαν τσακί- ζοντας ναύταις καὶ στρατιώταις. Ὁ Πατρονάμπεης ἔσπασε τὰ μοῦτρα του ἀπάνω σιὸ μπούσουλα καὶ ὅλοι μαζί ἓνα κουβάρι, αὐτὸς ὁ μπὰς-ρεῖς, ὁ μουτοσερίφης, οἱ τιμο- νιέροι, κατρακύλισαν ἀπ' τὸ κάσσαρο στὴ θάλασσα. Ὁ γενίταρος Χασάν, πιστὸς στὴ διαταγὴ, σκαρφαλωμένος στὴ γυρμένη κουβέρτα τῆς φεργάδας, προχωροῦσε μετὰ τὸ γιαταγάνι νὰ πάρῃ τὸ κεφάλι τοῦ καπτὰν Νικόλα. Κεῖνη τὴν ὥρα τὸ φανάρι τῆς σκάλας τοῦ Τσεπχανέ ἔπεσε σιὸ μπαροῦτι. Πῆρε φωτιὰ καὶ ὅλοι πῆγαν σιὸν ἄερα. Τὰ βουνὰ τριγύρω σείστηκαν. Ὁλη ἡ Σάμος ἐξύπνησε. Τὰ κανονοστάσια ἔλαμψαν. Τὰ Ἑλληνικὰ καράβια ἀρχισαν τὸ κανονίδι. Οἱ Τοῦρκοι ποδίζουν ἀπὸ παντοῦ. Τὰ στρατεύματα ἀφίνουν τὸ γιαλό Ἀποθανέτω ἡ ψυχὴ μου μετὰ τῶν ἀλλοφύλων.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΥΠΟ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΥΠΟΥ
Η «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» ΠΡΟΣΕΦΕΡΘΗ ΝΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ
ΤΩΝ ΒΡΑΒΕΥΘΗΣΟΜΕΝΩΝ ΕΡΓΩΝ

Χαιρετίζουσα την ωραία πρωτοβουλία του Υπουργείου τύπου διά την ενθάρρυνσιν τῶν πνευματικῶν παραγόντων τῆς Ἑλληνικῆς Ἑπαρχίας, ἡ «Ἡπειρωτική Ἑστία» δημοσιεύει κατωτέρω τὴν σχετικὴν ἐγκύκλιον τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως Τύπου, μὲ τὴν δῆλωσιν ὅτι θὰ διαθέσῃ τὰς στήλας τῆς διὰ τὴν δημοσίευσιν ἀποσπασμάτων ἢ περιλήψεων τῶν βραβευθησομένων ἔργων.

1) Ἡ Γενικὴ Διεύθυνσις Τύπου τοῦ Υπουργείου Προεδρίας Κυβερνήσεως ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς ὅπως ἐνισχύσῃ τὴν πνευματικὴν ζωὴν καὶ κίνησιν τῶν Ἑπαρχικῶν καὶ δώσῃ τὴν δυνατότητα εἰς τοὺς ἀξιωτέρους φορεῖς αὐτῆς ὅπως διακριθῶν καὶ προβληθῶν, προήλθεν εἰς τὴν ἀπόφασιν προκηρύξεως διαγωνισμοῦ διὰ τὴν ἀνάδειξιν τῶν καλλιτέρων ἐπαρχιακῶν συγγραφικῶν ἐπιδόσεων καὶ βράβυσιν αὐτῶν.

2) Ὁ διαγωνισμὸς οὗτος θέλει λάβῃ χώραν εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα διαιρουμένην πρὸς τοῦτο εἰς τὰς κάτωθι 10 περιοχάς, ἦτοι:

α) Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ Εὐβοίαν πλὴν Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, β) Θεσσαλίαν, γ) Ἡπειρον, δ) Ἰονίους Νήσους, ε) Δυτικὴν Μακεδονίαν, στ) Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, ζ) Δυτικὴν Θράκην, η) Πελοπόννησον, θ) Νήσους Αἰγαίου μετὰ Δωδεκανήσου καὶ ι) Κρήτην.

3) Οἱ Νομοὶ τῶν περιοχῶν Μακεδονίας καὶ Θράκης κατανέμονται ὡς ἀκολούθως:

α) Δυτικὴ Μακεδονία: μὲ τοὺς νομοὺς Θεονίκης, Χαλκιδικῆς, Πιερίας, Ἡμαθίας, Κοζάνης, Καστορίας, Φλωρίνης, Πέλλης καὶ Κιλκίς καὶ τῆς περιοχῆς Ἀγίου Ὁρους, β) Ἀνατολικὴ Μακεδονία μὲ τοὺς

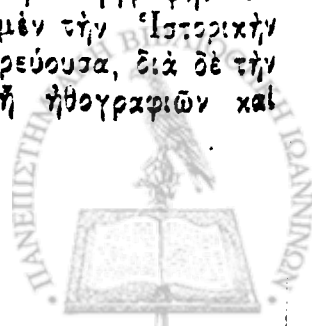
Νομοὺς Σερρών, Δράμας καὶ Καβάλας καὶ γ) Δυτικὴ Θράκη μὲ τοὺς Νομοὺς Ξάνθης, Ἐβρου καὶ Ροδόπης.

4) Τὰ θέματα ἐπὶ τῶν ὁποίων θέλει διεξαχθῇ ὁ διαγωνισμὸς εἶναι τὰ κάτωθι: α) Μία Ἱστορικὴ Μελέτη ἐπὶ θέματος νεωτέρας Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἐντεῦθεν συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς προεπαναστατικῆς περιόδου μέχρι τοῦ 1700 μ.χ. καὶ λαμβανομένου ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς περιοχῆς εἰς ἣν διαγωνίζεται ὁ συγγραφεὺς πλὴν ὅμως ἔχοντος γενικώτερον, ἱστορικῶς πανελλήνιον ἐνδιαφέρον καὶ β) Συλλογὴ Διηγημάτων ἢ καὶ Ἡθογραφιῶν.

5) Ὁ ἐντός ἐκάστης ἐκ τῶν εἰς παράγραφον 2 καθορισθεισῶν περιοχῶν διαγωνισμοῦ διαγωνισθησόμενος δύναται νὰ ἐκλέξῃ ἐν μόνον ἐκ τῶν ἀνωτέρω δύο θεμάτων.

6) Τὰ πρὸς κρίσιν ὑποβληθησόμενα ἔργα δὲν δύνανται νὰ ὑπερβαίνουν τὰς 180 δακτυλογραφημένας σελίδας ἢ νὰ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὀλιγωτέρας τῶν 100, ἐκάστης σελίδος ὁπολογιζομένης εἰς 38 γραμμάς.

7) Ὡς γλώσσα διὰ τὴν συγγραφὴν τῶν ἔργων καθορίζεται διὰ μὲν τὴν Ἱστορικὴν Μελέτην, ἡ ἀπλὴ καθαρὴ ὀρθογραφία, διὰ δὲ τὴν συλλογὴν διηγημάτων ἢ ἠθογραφιῶν καὶ ἡ ὁμιλουμένη.

8) Προκειμένου περί των περιοχών διαγωνισμού της Δυτικής Μακεδονίας και της Δυτικής Θράκης τὰ ἔργα θὰ ὑποβληθοῦν πρὸς κρίσιν εἰς τὴν Ἑταιρείαν Μακεδονικῶν Σπουδῶν ἐδρεύουσιν ἐν Θεσσαλονίκῃ, προκειμένου δὲ περί των ὑπολοίπων περιοχῶν διαγωνισμού εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν.

9) Προθεσμία ὑποβολῆς καθορίζεται 10 μηνος, ἥτοι τὰ ἔργα δεόν νὰ ἔχουν περιέλθῃ μέχρι καὶ τῆς 31ης Δεκεμβρίου 1955 εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν ἢ τὴν Ἑταιρείαν Μακεδονικῶν Σπουδῶν ἀναλόγως τοῦ τόπου κατοικίας τοῦ διαγωνιζομένου.

10) Δικαίωμα συμμετοχῆς εἰς τὸν διαγωνισμόν ἐντὸς τῶν ὁρίων ἐκάστης ἐκ τῶν εἰς παράγραφον 2 καθορισθεῖσων περιοχῶν διαγωνισμού ἔχουν πάντες οἱ εἰς αὐτὰς μονιμῶς κατοικοῦντες ἀνεξαρτήτου ἡλικίας καὶ φύλου.

11) Τὰ ἔργα ὑποβάλλονται ἐντὸς τῆς τασομένης διὰ τῆς προκηρύξεως προθεσμίας ἀπ' εὐθείας εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἢ τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, ἀναλόγως τῶν περιοχῶν διαγωνισμού. Τὰ μετὰ τὴν πάροδον τῆς προθεσμίας εἰς τὰ ἀνωτέρω ἰδρύματα περιεχόμενα ἔργα δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν ἐπιστρεφόμενα εἰς τοὺς ἀποστολεῖς.

12) Τὰ ὑποβαλλόμενα ἔργα ὀφείλουν:

α) Νὰ φέρωσι φανεράν μὲν καὶ ἐπὶ τοῦ πρώτου ἔμπροσθεν ἐξωφύλλου τὴν ἐγδειξιν «Διὰ τὸν Διαγωνισμόν τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως Τύπου Ὑπουργείου Προεδρίας Κυβερνήσεως» ὡς καὶ τὴν ὀνομασίαν τῆς περιοχῆς διαγωνισμού ἐπὶ τῇ δάσει τῆς παραγράφου 2 ὡς π.χ. ΗΠΕΙΡΟΣ ἢ ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ ἢ ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ κ.ο.κ.
β) Νὰ περιέχωσιν δὲ ἐντὸς φακέλλου ἀδιαφανοῦς καὶ καλῶς ἐσφραγισμένου καὶ ἐπικεκολλημένου ἐπὶ τοῦ δευτέρου ἔμπροσθεν ἐξωφύλλου τοῦ ἔργου καὶ τὸν τίτλον αὐτοῦ τὸ ὄνομα, ἐπώνυμον καὶ ἀκριβῆ διεύθυνσιν τοῦ συγγραφέως ὡς καὶ θεθαίωσιν τῶν οἰκείων διοικητικῶν ἀρχῶν περί τῆς μονιμότητος τῆς κατοικίας εἰς τὴν περιοχὴν εἰς ἣν διαγωνίζεται.

13) Τὰ ὑποβαλλόμενα ἔργα ὀφείλουν νὰ περιορίζωνται ἀκριβῶς μόνον εἰς τὰ ὑπὸ τῆς προκηρύξεως ὁρισθέντα θέματα.

14) Προκειμένου περί τῆς Ἱστορικῆς Μελέτης τὰ ὑποβαλλόμενα ἔργα ὀφείλουν νὰ περιέχωσι, πλῆνκα τῶν περιεχομένων.

15) Τὰ ἔργα ὑποβάλλονται δακτυλογραφημένα, συνερραμμένα καὶ εἰς τέσσαρα (4) ἀντίτυπα.

16) Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς δὲν δύναται νὰ ὑποβάλῃ κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα τοῦ παρόντος διαγωνισμού τὸ δι' αὐτὸν προοριζόμενον ἔργον τοῦ καὶ δι' ἄλλα βραβεῖα.

17) Ἐξ ἐκάστης περιοχῆς καὶ δι' ἕκαστον θέμα, ἥτοι α) τὴν Ἱστορικὴν Μελέτην καὶ β) τὴν Συλλογὴν Διηγημάτων καὶ Ἡθογραφῶν προβλέπονται αἱ κάτωθι διακρίσεις.

α) Βραβεῖον χρηματικὸν ποσὸν 10.000 δρχ.

β) Ἐπαινος χρηματικὸν ποσὸν 5.000 δρχ.

18) Ἡ ἀπονομὴ τῶν εἰς παράγραφον 17 καθορισθεῖσων διακρίσεων εἶναι ὑποχρεωτικὴ δι' ἕκαστον θέμα ἐξ ἐκάστης περιοχῆς διαγωνισμού, ἐφ' ὅσον ἐξ ἐκάστης περιοχῆς διαγωνισμού καὶ δι' ἕκαστον θέμα ἔχουν ὑποβληθῇ πλείονες τῶν δύο ἔργασιων.

19) Τὴν κρίσιν τῶν ἔργων ἀναλαμβάνουν μὲν ἡ πλείονες τριμελεῖς ἐπιτροπαί, ὧν ἡ σύνθεσις ποικίλλει ἀναλόγως τῆς κατηγορίας τοῦ θέματος καὶ καθορίζεται προκειμένου μὲν περί τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Προεδρείου αὐτῆς, προκειμένου δὲ περί τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ αὐτῆς συμβουλίου.

20) Ἡ γνώμη τῶν ἀνωτέρω ἐπιτροπῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποδεικνύουν τὰ κατὰ σειρὰν ἐπιδόσεως καλλίτερα ἔργα δι' ἕκαστον θέμα καὶ ἐξ ἐκάστης περιοχῆς, εἶναι διὰ τὴν βραβεύουσιν ταῦτα Γενικὴν Δ)σιν Τύπου τοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας Κυβερνήσεως ὑποχρεωτικὴ.

21) Ἡ Γενικὴ Δ)σις Τύπου δαρύνεται μὲ πᾶσαν δαπάνην ἀφορῶσαν τὴν διεξαγωγὴν τοῦ παρόντος διαγωνισμού καὶ τὴν ἀπονομὴν τῶν ὑπὸ τῆς παρούσης προκηρύξεως καθορισθεῖσων διακρίσεων.

22) Ἡ ἀπονομὴ τῶν ἐν λόγῳ διακρίσεων λαμβάνει χώραν ὅμα τῷ πέρατι τοῦ διαγωνισμού ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ ὑπὸ τῶν ἀνωτάτων Διοικητικῶν Ἀρχῶν τῶν ἐν παραγράφῳ 2 περιοχῶν διαγωνισμού καθοριζομένου τοῦ προγράμματος τῆς τελετῆς δι' ἰδιαιτέρας ἐγκυκλίου τοῦ Ὑπουργοῦ Προεδρίας Κυβερνήσεως.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

25 ΜΑΡΤΙΟΥ 1821

Ἡ 25η Μαρτίου μᾶς βρίσκει κ' ἐφέτος σὲ θέσῃ ἐπιφυλακῆς. Εἴμαστε, καθὼς πάντα, σὲ τούτῃ τὴν ἀκραία ἐπαλξὴ τῆς Εὐρώπης, μαζὺ μ' ὅλα τὰ πολιτισμένα ἔθνη, οἱ πρόμαχοι μιᾶς ὑψηλῆς ἐπιταγῆς πὺν τῇ συναρτᾷ ἡ κληρονομία τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἀγῶνων τῆς φυλῆς καὶ ὁ ἔρωτας τῆς Ἑλευθερίας. Ἀπ' αὐτὴ τῇ σκοπιᾷ ἡ ἡμερομηνία αὐτὴ γίνεται ἀφετηρία καὶ χρόος καὶ τὸ νόημά της διδάγμα ὅχι μόνον γιὰ μᾶς, ἀλλὰ γιὰ ὅλη τὴν ἐλεύθερη ἀνθρωπότητα.

Ἡ 25 Μαρτίου δὲν ὑπῆρξε μιὰ αὐθαίρετη ἐκδήλωση. Ἐθνικὰ συνδέεται μὲ μιὰ σειρά ἀπὸ ἀπελευθερωτικὰ κινήματα, κυρίως τῆς Κεντρῶας καὶ Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης, ὅπου πρὶν κυριαρχοῦσε ἡ σκιά τοῦ Μέτερνιχ καὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἰδεολογικὰ ἐξ ἄλλου ξεκινοῦσε ἀπὸ τὰ αἰτήματα τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης. Μέσα στὰ φυλετικά μας πλαίσια εἶχε προπαρασκευαστῇ ἀπ' ὅλες τὶς ἀναγεννητικὰς μορφὰς τοῦ ἔθνους, σὲ θαυμαστὴ ἀπαρτία ἀπὸ ἀγωνιστὰς τοῦ νῦν καὶ τοῦ καρυοφιλοῦ, πνευματικοὺς ταγοὺς καὶ μάγιστρος. Ὁ κλῆρος ὑπῆρξε ὁ πρῶτος θεματοφύλακας, ὁ διαφωτισμὸς (μὲ κορυφαία μορφή τὸν Κοραῖ), πὺν ἡμίποτε ἐφτανε ὡς τὴν αὐτοθυσία τοῦ Ρήγα ἢ τοῦ Πάτερ Κοσμά, πὺν ἔδωσε τὴν πνευματικὴν του σπορά, οἱ κληφταρματωλοὶ καὶ οἱ νησιῶτες τέλος εἶναι οἱ ἀποφασιστικοὶ ἐκτελεστὰς τοῦ ἑλικοσιένου.

Πολιτικὴ ἢ πνευματικὴ ἡγεσία ἀλλὰ καὶ λαὸς σὲ μιὰ παραδειγματικὴ συνταύτιση πύ-

στεων καὶ σκοπῶν εἶναι ἡ πρώτη διδασχὴ, τὸ ἓνα μάθημα. Τὸ μὲ γιστον μᾶθμα μ' ὅλα ταῦτα, πὺν γεμίζει δέος, ἀκόμη καὶ τώρα, ὅλους τοὺς μικρόψυχους αὐτοῦ τοῦ κόσμου, παραμένει ἡ νίκη τῆς ἡθικῆς κατὰ τῆς βίας. Μιὰ εὐψυχὴ δρᾶκα, ἀνυπεράσπιστη, νίκησε τότε τὴν πανίσχυρη, ἀλλὰ πάμπτωχη ψυχικά, Ἀσία. Πολύτιμος θρίαμβος τῶν ἀξίων πὺν κερδήθηκε μὲ αἵματα, μὲ ἐμπρησμούς, μὲ πολιορκίες καὶ στάθηκε ἐκτοτε ἡ ἀπαρχὴ ἐνὸς ἀναγεννημοῦ καὶ ἡ πικρὴ, ἀλλὰ περήφανη αὐτογνωσία, κάθε φορὰ πὺν πλησιάζει, κατὰ τὸν ποιητὴ, τὸν Ἀραβίον πετὰ λὼν ὁ κτύπος.

Ἡ Ἡπειρος σ' αὐτὴ τὴν πολύπλευρη παλιγγενεσία, ἔδωσε πρώτη τὸ : παρών. Κοιτίδα, μιὰ μακρὰ σειρά ἐτῶν, λαμπρῶν σχολῶν τοῦ Γένους, φιλοξένησε ἓνα πλήθος ἐργάτες γιὰ τὴν πνευματικὴν τοῦ ἀφύπνιση, μικροὺς Πατέρες τοῦ Εἰκοσιένου, ἀπὸ τὸ Βούλγαρη ὡς τὸν Ψαλῖδα καὶ μὲ τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ - πασᾶ, αὐτὴ τὴν Σχολὴ τῶν Εὐελπίδων τῆς ἐποχῆς, μόρφωσε ὅλους σχεδὸν τοὺς μεγάλους στρατιωτικούς τοῦ Ἀγῶνος, τοὺς ἀγωνιστὰς, αὐτὴ τὴν μαγιά τῆς λευτεριάς, κατὰ τὸ Μακρυγιάννη. Νά, συνοπτικά, τὰ διδάγματα τῆς 25 Μαρτίου 1821. Ἀφοῦ τὰ ζυμώσαμε μὲ τὸ αἷμα μας, τὰ πλάσαμε μὲ τοὺς ἀγῶνες μας, τὰ παραδίνομε κ' ἐφέτος, ὅπως κάθε χρονιά, ἐγκόλπια καὶ κοινὴ διαθήκη σ' ὅλη τὴν ἀγωνιζόμενη ἀνθρωπότητα. Γ. Κ. Δ.

ΟΙ ΔΥΟ «ΠΡΕΒΕΖΕΣ»

Στὸ τεῦχος τοῦτο καὶ στὴν εἰδικὴ λογοτεχνικὴ σελίδα δημοσιεύεται ἓνα χαριτωμένο σονέτο τοῦ ἐκλεκτοῦ μας συγγραφέου κ. Τάκη Τσιάνκου γιὰ τὴν Πρέβεζα. Ὁ ποιητὴς πὺν ἔζησε τὰ παιδικὰ καὶ νεανικά του χρόνια στὴν Πάργα, πέρασε πολλὰς φορὰς ἀπὸ τὴν Πρέβεζα καὶ τότε καὶ ἀργότερα — τελευταία φορὰ τὸ περασμένο καλοκαίρι — καὶ θὰ ἤνυρε τὴν εὐκαιρία νὰ ἰδῇ καὶ νὰ θαυμάσῃ τὶς ἐξοχές της, πὺν οἱ Πρεβεζάνοι τὶς θεωροῦν «ἀσούγκριτες». Ἡ ρομαντικὴ διάθεση τοῦ ποιητῆ θυμᾶται καὶ τῇ «Μαργαρώνα», μιὰ ὥραία τοποθεσία, ὅπου ὁ θρύλος τοποθετεῖ τὸ παλάτι, πὺν ἔχτισε ἡ ἡρωίδα τοῦ Βυζαντινοῦ μυθιστορήματος τῶν «κατὰ Ἱμπέρριον καὶ Μαργαρώνα», «παρὰ τὴν πόλιν Πρεβέντζαν» — εἰς τόπον πανεξαίρετον.

Διαβάζοντας κανεὶς τοὺς ὄρους στίχους τοῦ κ. Τσιάνκου ἀθελά του θυμᾶται τοὺς σπαρταχτικούς στίχους γιὰ τὴν Πρέβεζα τοῦ ποιητῆ τῶν «Ἐλεγείων καὶ Σατιρῶν», πὺν αὐτο-

κτόνησεν ἐκεῖ. Ὁ Καρυωτάκης πὺν κουβαλοῦσε παντοῦ τοὺς Δαιτυργόνες καὶ τοὺς Κύκλωπες τῆς ἀπαισιοδοξίας του, δὲν εἶδε τίποτε ἀπὸ τὶς ὁμορφίες πὺν ἔχουν οἱ ἐξοχές της, ἀλλὰ μόνον τὶς γυναῖκες πὺν καθαρίζουν κρομμύδια, ἐνῶ γυναῖκες καὶ μάγειροι πὺν καθαρίζουν κρομμύδια ὑπάρχουν παντοῦ.

Γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ διαπιστώνεται τὸ πόσο ὑποκειμενικὰ κρίνουν οἱ ἄνθρωποι τὸν κόσμον πὺν τοὺς περιβάλλει. Ὁ κόσμος εἶναι ὅπως εἶναι, ἀλλὰ καὶ ὅπως τὸν βλέπουμε. Καὶ διερωτᾶται κανεὶς, ἂν μπορῇ νὰ ἔχουν μεγάλη ἀξία οἱ ἀφηγήσεις καὶ οἱ χαρακτηρισμοὶ προσώπων καὶ πραγμάτων ἀπὸ περιηγητὰς, δημοσιογράφους, πολιτικούς, ἱερωμένους (καὶ ἐννοοῦμε μόνον τοὺς καλῆς πίστεως ἀνθρώπους), ὅταν ὁ καθένας βλέπῃ τὰ πράγματα σύμφωνα μὲ τὴν προοπτικὴν του. Ἀν διαβάσῃ κανεὶς τὶς διπλωματικὰς περιπέτειες τοῦ Λουῖτεπράνδου στὴν αὐλὴν τοῦ Νικηφόρου Φωκά, σχηματίζει μιὰ πολὺ κακὴ ἰδέα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Βυζαντινοῦ. Ἐνῶ ἄλλος

ἀφῃγήσεις μᾶς ἀφήνουν τὴν ἐντύπωση ἐνὸς κόσμου μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ. Δὲν ὑπάρχει ἄλλο μέτρο γιὰ νὰ βρῇ κανεὶς τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὴ νηφαλιότητα τῶν ἀρχαίων. Δὲν ὑπῆρχε γι' αὐτοὺς ἐχθρὸς καὶ φίλος, γείτονας ἢ ξένος. Ὁ κρινόμενος ἔπρεπε νὰ κριθῇ μὲ μέτρα ὀντικειμενικά. Διαβάζετε τὸν Θουκυδίδη καὶ δὲν καταλαβαίνετε ἀπὸ τὸ κείμενο ἂν εἶναι Ἀθηναῖος ἢ Σπαρτιάτης. Διαβάζετε τὸν Ξενοφῶντα, τὸν Ἡρόδοτο καὶ ἔχετε τὴν ἴδια ἐντύπωση τῆς νηφαλιότητος ποὺ βλέπει τὰ πράγματα μὲ ἀπόλυτη ἀντικειμενικότητα. Τὶ ὄντως ποὺ ἦταν ὄχι μονάχα στὸ κορμί, ἀλλὰ καὶ στὸ πνεῦμα! . . . Καὶ τί ἐντύπωση ἀράγε θὰ ἔκανε στὴν Ἀθήνα τοῦ Περικλῆ ἢ τοῦ Πλάτωνα ἓνας Καρυωτάκης ; Τ. Σ.

★

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τὸ ζήτημα τῆς βιβλιοθήκης φαίνεται ὅτι πῆρε πάλι τὸ δρόμο τῶν συζητήσεων καὶ τῶν ἀναβολῶν, ποὺ τίποτα τὸ καλὸ δὲν προοιωνίζον γιὰ τὴν αἰσία ἐκβασὴ του. Ἔτσι ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα (τὸ ἐδῶ ὑποκατάστημά της) μὲ ἐγγραφοῦ της θέτει ὡς ὄρο τῆς παραχώρησης τοῦ κτιρίου τὴ ρυμοτόμησιν ἐκ μέρους τοῦ Δήμου ὠρισμένων καταστημάτων στὴ θέσιν τοῦ νέου μεγάρου της, ἀπὸ τὸ ἄλλο ὁ Δήμος Ἰωαννιτῶν, κρίνοντας ἀσύμφορην τὴ λύσιν αὐτὴν προσανατολίζεται, ὅπως ἀφέθηκε νὰ ἐννοηθῇ, στὴν τελευταία συνεδρίασιν τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, πρὸς τὴν ἀποψη τῆς ἱδρύσεως νέας βιβλιοθήκης. Δημοτικῆς ἢ Δημοσίας. Θάταν εὐχῆς ἔργο νὰ συνέβαινε αὐτό, ὅμως ἐπειδὴ εἶναι γνωστὲς οἱ οἰκονομικὲς δυνατότητες τοῦ Δήμου, ἡ ἀπόφασις δὲν ἐκφράζει τίποτε ἄλλο ἀπὸ μιὰ πλατωνικὴ διάθεσιν, χωρὶς καμμιά προοπτικὴν πραγματοποίησίν της. Ἔτσι ἡ μόνη λύσις ποὺ μένει εἶναι νὰ γίνῃ δεκτὴ, χωρὶς περὶ ἄναβολας, ἡ πρότασις τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, νὰ δεχθῇ ὁ Δήμος τὸ δάνειο ποὺ παραχωρεῖται, ἔστω καὶ μὲ τὸν ὄρο τῆς ρυμοτόμησιν τῶν ζητουμένων, καὶ νὰ χωρήσῃ ἀμέσως στὴν ὑπογραφή τῶν συμβολαίων γιὰ τὴν παραλαβὴν τοῦ κτιρίου. Κάθε ἄλλη ἀπόφασις θὰ συντελέσῃ στὸ νὰ χαθῇ ἀνεπανόρθωτα ἡ εὐκαιρία νὰ ἀποκτήσῃ ἐπὶ τέλους «ἡ πόλις τῶν γραμμάτων τὴν στέγην τῶν γραμμάτων» ὅπως ἐπιλέγει καὶ τὸ ὑπόμνημα ποὺ στάλθηκε ἐκ μέρους τῆς «Ἐταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν» πρὸς τὸν Δήμον γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό. Τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιον πρέπει νὰ συναισθανθῇ τὴν εὐθύνην του ἀπέναντι τοῦ μέλλοντος τῆς πόλεως, ἡ ὁποία ἐνῶ τόσα προσέφερε καὶ προσφέρει στὴν πνευματικὴ κίνησιν τῆς χώρας, δὲν ἀξιώθηκε νὰ ἀποκτήσῃ μιὰ βιβλιοθήκην τῇ στιγμῇ ποὺ ἄλλες ἀσήμαντες, ἐπαρχιακὲς πόλεις ἔχουν ἱδρύσει ἀπὸ καιρὸ τὶς βιβλιοθήκας τους. I.N.N.

★

Η «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΣΤΕΓΗ» ΚΑΙ ΟΙ «ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΙ» ΒΟΛΟΥ

Ἀπὸ τὸ Βόλο μᾶς ἀναγγέλλεται ἡ ἱδρύσις

τῆς «Πνευματικῆς Στέγης», σωματείου ποὺ ὡς σκοποὶ του τάσσονται: ἡ στὸ Νομὸ Μαγνησίας γενικὰ ἀνάπτυξις εὐρύτερης κίνησιν καὶ ἐνδιαφέροντα γύρω ἀπὸ τὶς παντοδαπὰς ἐκδηλώσεις τοῦ πνεύματος, στίς ἐπιστῆμες, τὶς τέχνες, τὰ γράμματα κτλ., ἡ ἐξύψωσις τοῦ μορφωτικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου, ἡ καλλιέργεια ἀμοιβαίων κοινωνικῶν συναισθημάτων, ἡ σπουδὴ τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τοῦ λαοῦ τῆς περιφέρειας καὶ—ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους καὶ κοινωνικά καὶ ἐθνικά ἐπωφελέστερους—ἡ προώθησις, συμπαράστασις καὶ διευκόλυνσις ἀτόμων ποὺ παρουσιάζουν ἰδιάζουσα κλίσις στίς τέχνες, τὶς ἐπιστῆμες, τὰ γράμματα. Ἡ «Πνευματικὴ Στέγη» Βόλου, διαθέτει κίολας Λέσχην, ποὺ μπορεῖ νὰ περιλάβῃ 800 περίπου άτομα, καὶ ποὺ διατίθεται ἀποκλειστικὰ γιὰ διαλέξεις, ἐκθέσεις καὶ γενικώτερα πνευματικὰς ἐκδηλώσεις.

Εὐρύτατοι οἱ σκοποὶ τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τοῦ Βόλου καὶ σὺν ἐπαρχιώτες καὶ μεῖς, τοὺς εὐχόμεσθε, γρηγόρην εὐόδωσιν καὶ ὁλοκληρωτικὴν πραγμάτωσίν τους· ἀμέριστον δὲ τοὺς ὑποσχόμεσθε καὶ πρόθυμην τὴν ὁποία μποροῦμε συμπαράστασίν μας. Στούς δικούς μας δὲ—μὲ τὴν εὐκαιρίαν—πνευματικὸς ἀνθρώπους, γρηγόρην ἀναύστασιν καὶ ἐπαναλειτουργίαν, καὶ τῆς δικῆς μας «Λέσχης», ποὺ τόσων στὸ παρελθὸν ἐκδηλώσεων εἶχε γίνῃ τὸ ἐπίκεντρο. Δ. Σ.

ΕΞΕΛΕΓΗ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ Δ. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΩΤ. ΜΕΛΕΤΩΝ

Τὴν 9ην Μαρτίου ἐ. ἔ. εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Ἐμποροβιομηχανικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἰωαννίνων συνήλθον εἰς γενικὴν συνέλευσιν τὰ ἰδρυτικὰ μέλη τῆς Ἐταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν διὰ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ πρώτου Διοικητικοῦ Συμβουλίου αὐτῆς.

Πρόεδρος τῆς συνελεύσεως ἐξελέγη ὁ παρεπιδημῶν εἰς Ἰωάννινα ἐκλεκτὸς συμπατριώτης κ. Κων. Μέρτζιος, εἰς ἓκ τῶν κυρίων συντελεστῶν τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἐταιρείας. Ἐπικολούθησε συζήτησις ἐπὶ τῶν σκοπῶν τῆς Ἐταιρείας ὡς καὶ τῶν μέσων διὰ τὴν πραγματοποίησιν αὐτῶν καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐξελέγη τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἐταιρείας ἀποτελεσθὲν ἐκ τῶν κάτωθι: Κων. Φρόντζου, προέδρου, Κων. Γκολέτση, ἀντιπροέδρου, Ἰωάν. Ν. Νικολαΐδου, Γεν. Γραμματέως, Δημ. Σαλαμάγκα, Ἐφόρου, Βασ. Κρασίτη, ταμίου καὶ Κων. Παπαγεωργίου, Δημ. Σιωμοπούλου, Χρ. Δερδεμέζη καὶ Παν. Φάντη, μελῶν. Ὡς Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ ἐξελέγησαν οἱ κ. κ. Μιχ. Μάνος, Σκουληκαρίτης καὶ Ι. Νιτσιδης.

Ἡ γενικὴ συνέλευσις ἐξέλεξε ὡσαύτως τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον κ. κ. Σπυρίδωνα ὡς Ἐπίτιμον Πρόεδρον τῆς Ἐταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν καὶ τὴν κ. Λίαναν Τσαλδάρη ὡς Ἐπίτιμον Ἀντιπρόεδρον αὐτῆς.

Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἀλεξάνδρας Παραφεντίδου:
«Ἐμεῖς καὶ ἡ μοῖρα μας». Διηγήματα.
Σελ. 76. Θεσσαλονίκη, 1953.

Ἡ κ. Ἀλεξάνδρα Παραφεντίδου μὲ τὰ διηγήματά της «Ἐμεῖς καὶ ἡ μοῖρα μας» ἀποκαλύπτει στὸν ἀναγνώστη μιὰν αἰσθαντικὴ ψυχὴ, μιὰ γυναῖκα ἀληθινὰ πονεμένη καὶ ἡ φωνὴ της, δγαλμένη ἀπ' τὰ φυλλοκάρδια της, συγκινεῖ συχνά μὲ ὅ,τι ἀπείριττο, ἀπλὸ κλείνει μέσα της.

Κατχοτάλαγμα ὁδυνηρῆς ἐμπειρίας εἶναι τὰ διηγήματά της καὶ λούζονται ὅλα μέσα σὲ μιὰ δραματικὴ ἀτμόσφαιρα. Συμπαθοῦμε τὰ ταπεινὰ αὐτὰ πλάσματα, πού ἡ ζωὴ δὲν τοὺς προσφέρει καμιὰ χαρά, καὶ πού μόνο ἡ πίκρα τὰ ποτίζει καὶ ἡ ἀπογοήτευση τὰ δέρνει. Ὅλοι οἱ ἡρώες της κουβαλοῦν τὴ μοῖρα τους σὰ βαρὺ φορτίο ὡς τὸ θάνατο καὶ κανένας δὲ μπορεῖ νὰ τὴν ἀποφύγει. Μεκτούμπ, (γραφτό), λέξη κολλημένη σὰν ὁστρακὴ πάνω τους. Συμπονοῦμε καὶ μεῖς μαζί τους, λυπόμαστε γιὰ τὴ Γιαννούλα, τὴν ἀδικημένη ἀπ' τὴ φύση ράφτρα (Τὸ Ξύπνημα), πού δὲ θὰ γίνεῖ ποτὲ νυφούλα, δικαιολογοῦμε τὴν ἡρώϊδα τοῦ «Κοντὰ στὴ γῆ», πού ὑπακούει στὰ λόγια τῆς τσιγγάνας καὶ παραδίδεται στὸ νιὸ ἐργάτη, ἀποχτώντας ἀπ' αὐτὸν παιδί καὶ νικώντας τὴ μοῖρα της, ὁ Χαζοδαγγέλης (στ' ὁμώνυμο διήγημα) μᾶς συγκινεῖ μὲ τὸν αὐτοχρῆσμά του, τὸ δραματικὸ τέλος του, ὅπως καὶ ἡ δασκάλα, μὲ τοὺς καὶ μούς της, τὴν ἀπέραντη μοναξιὰ της, τὴν ἀχαρὴ ζωὴ της καὶ τὸν τραγικὸ θάνατό της μᾶς κάνει νὰ ριγοῦμε καὶ νὰ σκεφτόμαστε πόσο ἀληθινὰ ἀδυσώπητη εἶναι κάποτε ἡ μοῖρα τῶν ἀνθρώπων. Τὰ διηγήματα «Ἐπληθύνθησαν οἱ Καῖν», «Μιὰ ριπὴ πολυδόλου», «Ρίχτηκε στὴν πορεία», ἐμπνευσμένα ἀπ' τὴ ζοφερὴ ἐποχὴ τῆς Κατοχῆς, μᾶς ξαναγυρίζουν μὲ κάποιες πινελιές, κάποιες εἰκόνες στὰ δίσεχτα ἐκεῖνα χρόνια. Δὲν εἶναι ἴσως τὰ διηγήματα αὐτὰ ὁλοκληρωμένα, ἀν τὰ συγκρίνουμε μὲ τ' ἄλλα. Εἶναι ἀπλὰ σκίτσα, ἐπεισόδια κι ὅχι συνθετικοὶ πίνακες, ἱκανοὶ νὰ δώσουν ἐκ τῶν ἔνδον τὸ ψυχικὸ δράμα τοῦ λαοῦ μας στὴν ἐποχὴ τῆς δουλείας.

Μὲ τὸ πρῶτο της βιβλίο, ἡ συγγραφεὺς δίνει πολλὰς ἐλπίδες γιὰ μελλοντικὴ ἐξέλιξη. Ἡ εὐαισθησία δὲν τῆς λείπει, οὔτε ἡ αἰσθησιμότης τῆς φύσης πού τὴ ζωγραφίζει ὅσο μπορεῖ πρὸ ζωντανά. Συνθετικὲς ἱκανότητες δὲν παρουσιάζει ἀκόμα, οὔτε ψυχολογικὲς ἀναλύσεις, οὔτε βέβαια μεγάλη πρωτοτυπία στὰ θέματα καὶ στὸ ὅφος, ἀν καὶ τὰ πρὸ κοινὰ θέματα στὰ χέρια ἐνός ἐξαιρετικοῦ καλλιτέχνη μπορεῖ νὰ πάρουν δική τους ζωὴ, δική τους ἐκφραση καὶ νὰ γίνουν ἄρτια ἀπὸ κάθε ἀποψη. Πρέπει νὰ δουλέψει πολὺ ἀκόμα, ἡ κ. Παραφεντίδου γιὰ νὰ φτάσει σὲ τόνους ἐντελῶς προσωπικούς.

Βρίσκω ἀκόμα στὸ βιβλίο της μερικὰ λάθη πού μὲ ξαφνίζουν. Ἀγνοεῖ τὴ χρησιμοποίησιν τοῦ γ; Γράφει αἴφνης στὸ κῶφο της, (σελ. 12), τὴ ψυχούλα της (σελ. 13), στὴ παρθενία (σελ. 14).

γιὰ τὸ κίνδυνο (σελ. 44), πού εἶναι κακόηχα καὶ λαθεμένα, ἐνῶ τὰ ὀρθὰ εἶναι στὸν κόρφο της, τὴν ψυχούλα της, στὴν παρθενία, γιὰ τὸν κίνδυνο, κτλ. Ἄλλοῦ λέει: «Τῆς Μάρως ὁ καλὸς εἶναι στρατιώτης. Τὴ γράφει συχνά. Τὴ γράφει πάντα γλυκόλογα», ἐνῶ τὸ ὀρθὸ εἶναι «τῆς γράφει». Παρακάτω λέει «τὴν ἔδωκε ὑπόσχεση» ἐνῶ τὸ ὀρθὸ εἶναι «τῆς ἔδωκε ὑπόσχεση» ἢ πιὸ ἀπλᾶ, «τῆς ὑποσχέθηκε». (Ὅλ' αὐτὰ στὴ σελ. 12). Στὴ σελ. 13 ἡ λέξη τὸ «κορσάζο» δὲν εἶναι ὀρθή, λάμα τὸ κορσάζ. Κακόηχο εἶναι καὶ τὸ «ντρασκελνοῦσε» (σελ. 24), ἐνῶ στὸ ἐλληνικὸ εἶναι τὸ «δρασκειλοῦσε» Τὸ «νοτισμένο» γράφεται μὲ ο κι ὅχι μὲ ω. Περιττὲς εἶναι καὶ οἱ δασεῖς στὰ ρήματα καὶ τὶς λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπὸ ρ: ρίχνουν, ραμφίζει (σελ. 13), ριζικό (σελ. 22) κτλ. Δὲν κατάλαβα, ἐξάλλου, δυὸ λέξεις, ἴσως νὰ εἶναι ἰδιωματικές, «ἡ σάτοινη σόμπα», (σελ. 49), σάτοινο χῶρο της (σελ. 53), τὰ κάλεά τους (σελ. 51).

Μ' ὅλες τὶς ἐπιφυλάξεις, χαιρετίζουμε τὸ ξεκίνημα τῆς κ. Παραφεντίδου καὶ περιμένουμε ἀπ' αὐτὴ κάτι τὸ πιὸ ἐμπνευσμένο, κυρίως τὸ πιὸ δουλεμένο. Χρειάζεται μὲν πολὺς γιὰ νὰ φτάσει σὲ ἄρτιο ἀποτέλεσμα.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

*

Ν. Τοῦ τοῦ ν τ ζ ἄ κ η: «Ἀπόβλητοι» ποιήματα.

Ὁ κ. Ν. Τοῦ του ν τ ζ ἄ κ η εἶναι γινώριμος ποιητὴς καὶ ἀπὸ ἄλλα ποιητικὰ του ἔργα. Στὸ προτελευταῖο βιβλίο του, τὴν «Ἰκεσία» (1951) ἔδινε σὲ τρυφεροῦς λυρικοὺς τόνους τὴν ἀπαλυσμένη τῆς Ἰωνίας, ἀπὸ τὴν ὁποία κατάγεται. Στούς «Ἀπόβλητους», πού ἀποτελοῦν τὸ πρῶτο μέρος τῆς «Πολιτείας τοῦ μόχθου» οἱ ἀπαλοὶ μελαγχολικοὶ τόνοι τῆς «Ἰκεσίας» γίνονται μᾶλλον τραγικοί. Ὁ ποιητὴς εἶναι γιατρός καὶ βρίσκεται σὲ καθημερινὴ ἐπαφὴ μὲ τὴν ἀνθρώπινη δυστυχία. Ὅμως αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ, γιὰ νὰ γίνῃ κανεὶς τραγικὸς μελαγχολικός. Ἰσως ἡ ψυχοσύνθεσή του νὰ εἶναι τραγικὴ, ἴσως νὰ τὸν εἴλκυσε σὰν ποιητικὸ θέμα ἡ τραγικὴ μελαγχολία, ἴσως προσπαθεῖ νὰ τὴν πολεμήσῃ καὶ πλέκεται στὰ δίχτυα της. Τὸ τελευταῖο μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ πιθανώτερο.

Νὰ μερικοὶ στίχοι, πού τοὺς παίρνουμε στὴν τύχη ἀπὸ τὰ ποιήματά του:

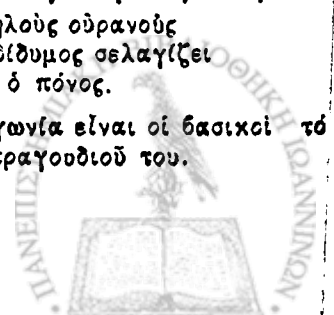
Ἀποσταμένοι φρουροὶ μέναμε στῆς ἀγωνίας τῆς
[βίβλα (2)]

Ἡ πάλιρροια τῶν ἀναμνήσεων
κομμάτια μᾶς ἔσπειλε τῆς ἐλπίδας τὸ ξάρτι(3).

Στὰ πικρὰ χεῖλη,
τῆς σιφῆς ὁπώρας ἀπομένει ἀκόμα ἡ γεύση(5)

Στούς σιωπηλοὺς οὐρανοὺς
ἀστερισμὲς δίδυμος σελαγίζει
ἡ ὁδὸν κι' ὁ πόνος.

Ὁ πόνος καὶ ἡ ἀγωνία εἶναι οἱ βασικοὶ τοῖ νοι τῆς μουσικῆς τοῦ τραγουδιοῦ του.

Ὁ ποιητὴς ὥστόσο δὲν ἤθελε νὰ εἶναι τόσο μελαγχολικός. Ὁ ἴδιος ἐξομολογεῖται, ὅτι:

κινῆσαμε γιὰ τραγοῦδι χαρὰς
καὶ δώσαμε μαιρολόϊ καὶ θρήνους (17).

Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν προέρχεται αὐτὴ ἡ μελαγχολία; Ἴσως ἐρμηνεύουν τὸ «ἀπὸ ποῦ» δυὸ στίχοι τοῦ ἀρκετὰ ἀποκαλυπτικοί:

Δαχτάρησεν ὁ κάμπος τὸ παρατημένο ἀλῆτρι,
τῶν καρabiῶν τὸ εἰρηνικὸ σφύριγμα οἱ πόντοι νο-
[στάλησαν (9)].

Ὁ ποιητὴς εἶδε τοὺς κάμπους ὀρφανεμένους ἀπὸ τὸν καλλιεργητὴ καὶ φροντιστὴ τους καὶ δὲν ἄκουσε τὸ εἰρηνικὸ σφύριγμα στὰ καρὰβια. Τὶ ἄκουσε λοιπὸν, ἀφοῦ τὰ καρὰβια ὅπως δῆποτε δὲν ἔλειψαν ν' αὐλακῶνουν τὴ θάλασσα; Ἄκουσε τὸ θροντερό σάλπισμα τοῦ πολέμου. Αὐτὸς ὁ Μολὼχ γύρεψε θυσία τὸν καλλιεργητὴ καὶ τὸν λεβάντη, πού τῶρα «ἀγκαλιάζει σὰν τεχνητὸ ἄθυρμα τὸ τεχνητὸ μέλος». Ὁ πόλεμος τῶν ἐθνῶν καὶ ὁ ἐσωτερικός, πού τὸν εἶδε ὁ γιατρός—ποιη-
τὴς ἀπὸ τὴν πονεμένη σάλα τοῦ νοσοκομεῖου, ἔρριξε τὸ βαρὺ σῦννεφο τῆς μελαγχολίας στὴν ψυχὴ του. Πόσο χαρούμενος πρέπει νὰ θεωρηθῇ μπροστὰ στὸν κ. Τουτουντζάκη ὁ Πορφύρας πού λέει:

Μὴν κλαῖς, μὴ λές πῶς τίποτε δὲ σοῦμεινε ἐδῶ
[πέρα.

Ἀλλ' ὁ Πορφύρας ἦταν ἓνα εἶδος χριστιανοῦ ἀναχωρητῆ πού ἐξῆσε σὲ μιὰ ἡρεμὴ σχετικῶς ἐποχὴ καὶ τὴν ὁποῖαδήποτε δυστυχία τῆς ἐποχῆς του τὴν εἶδε ἀπὸ μακριά, ἀπὸ τὸ κελλί του. Ἐνῶ ὁ κ. Τουτουντζάκης τῆς δικῆς του ἐποχῆς τὴν τραγωδία τὴν εἶδε ἀπὸ πολὺ κοντά, τόσο κοντὰ ὥστε κι' αὐτὴ πού προβάλλει στὸ τέλος σὰν μιὰ ἐλπίδα, ἂν ὄχι σὰ μιὰ νίκη, ἔρχεται ἀπὸ τὸ διάδρομο τοῦ νοσοκομεῖου:

Ὅμως γευτήκαμε τὴ χαρὰ.
Γὴ νοιώσαμε στὸν παγερὸ τοῦ νοσοκομεῖου διὰ-
[δρομο

πάνω στὰ ξάγρυπνα μάτια
σὰν ἀντίκρυσαν νὰ σαλεύουν καὶ πάλι
τοῦ μονάκριβου τὰ πολυφίλητα βλέφαρα.
Στὸ χαροκαμένο ἄχειλι τῆς μάνας
ὅταν φιλοῦσε τὰ στέφανα τῆς ὀψιμῆς κόρης.
Τὴν εἶδαμε νὰ σκιρτᾷ στοῦ ἀνάπνηρου τὴ λαχτάρα
καθὼς ἀγκάλιαζε σὰν παιδικὸ ἄθυρμα τὸ «τεχνη-
[τὸ μέλος»
αὐτός, πού μὲ τὸ γοργόφτερο διασκελισμὸ στοὺς
[στίβους
ἐσεῆλκωνε ἀλλόφρονες τὶς κερκίδες.

Ὅταν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου κρύβη τόση δύναμη ζωῆς καὶ χαρὰς, ὥστε νὰ τὴν ἀντικρύξῃ κανεὶς στὸ σκίρτημα τοῦ ἀνάπνηρου, πού ἀγκαλιάζει τὸ ἐξυλινό πόδι του, πόση χαρὰ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ στὸν κόσμον, πόσο παρὰ τὶς θλίψεις του, τὶς λαχτάρες του, τὶς ἀγωνίες του—ἀπόθεμα χαρὰς πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ ἄνθρωπος!.. Ἀλλ' ὁ κ. Τουτουντζάκης θρηνεῖ τὴ δυστυχία τῆς πονεμένης ἐποχῆς του, ἐνῶ ἤθελε νὰ ἐρῇ τὴ χαρὰ ἔξω ἀπὸ

τέτοια ἐρείπια καὶ τέτοια συντρίμια, ἀμέτοχο τῶν συντριμμῶν:

Ἀναζητήσαμε τὴ χαρὰ,
δαιμονικῆς συμφωνίας ἀμέτοχο φθόγγο.

Αὐτὴ ἡ χαρὰ δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ὑπάρχῃ στὸ κελάηδημα τ' ἀηδονιοῦ καὶ στὸ χαμόγελο τοῦ νηπίου. Ἀλλ' ἡ μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου ἴσως νὰ εἶναι διαφορετικῆ. Ἦταν βέβαια εὐτυχῆς ὁ ἀφελῆς Ἀδάμ στὸν παράδεισον. Κι' ἀφοῦ διώχτηκε ἀπ' ἐκεῖ, κάποιον συντρίμια χαρὰς ἐξακολοῦθε νὰ ἔχῃ. Ἀλλ' οἱ προφῆτες τῆς χαρὰς προφητεύουν (καὶ ἡ μελοντικὴ ζωὴ τοῦ Ἀνθρώπου—Ἀδάμ θὰ δεῖ-
ξῃ ἂν ἔχουν δίκην), ὅτι θὰ εἶναι πιὸ λαμπρὸς καὶ πιὸ χαρούμενος τόπος ὁ καινούργιος παρά-
δεισος, πού θὰ κατακτήσῃ μετὰ τὸ διώξιμό ἀπὸ τὸν πρῶτον, μετὰ τὶς ταλαιπωρίες του καὶ τὰ βάσανα. Γιατὶ θὰ ξαίρῃ ὁ «ἀπόβλητος» καὶ νικητῆς ἄνθρωπος, τί ζητάει καὶ θὰ ἔχῃ τὴν ἀπὸ τὸ κόσκινο τῆς πικρίας ξελαγαρισμένη πείρα νὰ ξαίρῃ καὶ τὴ χαρὰ καὶ τὸν πόνο. Ἐλπίζουμε πῶς στὰ ἄλλα μέρη τῆς «Πολιτείας» του θὰ μᾶς ὁδηγήσῃ σ' αὐτὸν τὸν φωτεινὸν παράδεισον ὁ ποιητὴς τῶν «Ἀπόβλητων», ἀφοῦ ἡ χαρὰ, ἡ ἀδολῆ χαρὰ, εἶναι τὸ ἄστρο: πού ψάχνει νὰ ἐρῇ καὶ νὰ πιάσῃ.

T. Σ.

✱

Ἰωάννου Ἐρρίκου Πεσταλότση
«Λεονάρδος καὶ Γερτρούδη» (Μετάφραση:
Εὐρ. Κωστάντοπούλου).

Δὲν ὑπάρχει ἐκπαιδευτικὸς τοῦ αἰῶνα μας—
ἔτσι πιστεύουμε τοῦλάχιστο—πού νὰ μὴν ξαίρῃ κάτι γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Πεσταλότση. Τὶ ἀντιπροσωπεύει δὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τονισθῇ στίς λεπτομέρειές του. Παραδεχόμαστε ὅλοι τὸν Πεσταλότση γιὰ τὸ μεγάλο ἐκεῖνο δάσκαλο, πού δημιούργησε τὴ σωστὴ μέθοδο ἀγωγῆς, γιὰ πρόδρομο καὶ θεμελιωτὴ τοῦ νέου σχολείου. Εἶνα κείνος πραγματικά, πού ἔθεσε γιὰ βάση τῆς διδῆλως τὴν ἐποπτεία ἐξοστρακίζοντας τὰ ξηρὰ λόγια.

Ὁ Πεσταλότσης ὅλως δὲν ὑπῆρξε γιὰ τὴν αἰτία αὐτὴ μόνο δημιουργικὸς καὶ φωτισμένος παιδαγωγός. Ὑπῆρξε καὶ κάτι περισσότερο ἀκόμα. Ὑπῆρξε κοινωνικὸς ἐπαναστάτης θέλοντας νὰ βελτιώσῃ καὶ νὰ ἀνυψώσῃ τὴν κοινωνία τῆς ἐποχῆς του. Ὅλη δὲ ἡ προσπάθειά του πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἔεινε. Πίστευε ὅτι ἡ κοινωνικὴ ἀνύψω-
ση μόνον μὲ τὴν ὀρθὴ ἀγωγὴ θὰ μπορούσε νὰ ἐπέλ-
θῃ. Οἱ παιδαγωγικὲς του θεωρίες ἔφεραν ἀναστά-
τωση στὴν ἐποχὴ του. Προσπάθησε δὲ νὰ τὰς ἐφαρ-
μόσῃ καὶ στὴν πράξιν καὶ γι' αὐτὸ ἡ ζωὴ του ὑπῆρξε μιὰ διαρκὴς δράση. Τὶς ἰδέες του τὶς διετύπωσε στὰ διάφορα συγγράμματά του, πού ναι
πέρα πολλά.

Σ' αὐτὰ διαλαμβάνει τὴν κοινωνικὴν κατά-
σταση τῆς ἐποχῆς του καὶ γιὰ τὴν παιδαγωγώσην τοῦ λαοῦ. Σπουδαιότερα ἀπ' αὐτὰ εἶναι: «ἡ ἐσπέ-
ρα ἐνός ἐρημίτου», «ὑπόμνημα περὶ τῶν νόμων κατὰ τῆς πολιτείας», «ὡς ἡ Γερτρούδη διδάσκει τὰ τέκνα τῆς», «τὸ κύκνειον ἄσμα» καὶ ἄλλα. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ βιβλίον, πού ἔκαμε τὸν Πεσταλό-

τη με μιὰς σὺν συγγραφέα εἶναι τὸ: «Λεονάρδος καὶ Γερτρούδη».

Ἄν καὶ ὅλα τὰ βιβλία τοῦ Πεσταλότση εἶναι τόσο σπουδαῖα, δυστυχῶς στὴν πατρίδα μας δὲν ὑπάρχει κανένα ἀπ' αὐτά, οὔτε σὲ ξένες γλῶσσες, οὔτε καὶ μεταφρασμένο στὴν Ἑλληνικὴ γιὰ νὰ μπορεῖ ὁ Ἕλληνας ἀναγνώστης ἐκπαιδευτικὸς νὰ ἀντλή τὰ στοιχεῖα, ποὺ θέλει, ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν πηγὴ. Τὴν τρομερὴ αὐτὴ ἐλλείψη τὴν διαπιστώνει μὲ τὰ παρακάτω λόγια ὁ κ. Γεώργ. Παλαιολόγος, Γενικὸς Διευθυντὴς τῆς Μαρσολείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν: «...διεπιστώσαμεν μετὰ λύπης, ὅτι παρ' ἡμῖν ἐν μὲν τῇ κυρίᾳ Βιβλιοθήκῃ, τῇ Ἑθνικῇ Βιβλιοθήκῃ, οὐδὲ ἐν σύγγραμμα ἐκ τῆς εἰκοσατόμου συγγραφικῆς δημιουργίας τοῦ μεγάλου Πεσταλότση ὑπῆρχεν, ἔστω καὶ πρὸς ἐπίδειξιν, ὡσαύτως δὲ ὅτι οὐδὲν ἐκ τῶν πολυαριθμῶν καὶ τόσων πρωτοτύπων καὶ σημαντικῶν συγγραμμάτων του εὐρίσκεται ἐν μεταφράσει παρ' ἡμῖν».

Τὸ κενὸ αὐτὸ ὅμως ἔρχεται εὐτυχῶς νὰ τὸ πληρώσῃ ἡ στὴν Ἑλληνικὴ μας γλῶσσα μετάφραση τοῦ βιβλίου τοῦ Πεσταλότση «Λεονάρδος καὶ Γερτρούδη» ἀπ' τὸν κ. Εὐρίπ. Κωνσταντόπουλο, παιδαγωγὸ καὶ ὑποδιευθυντὴ τῆς Μαρσολείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας. Τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἔχει τὴ μορφὴ παιδαγωγικοῦ μυθιστορήματος καὶ θεωρεῖται, ὅπως εἶπαμε καὶ πρὶν πάντων, τὸ πρὶν πολὺκροτο σύγγραμμα τοῦ Πεσταλότση, ποὺ τὸν ἔκαμε πασίγνωστο, Γράφηκε σὲ ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποία εἶχε αὐτὸς ἐγκαταλειφθῇ ἀπὸ ὅλους καὶ βρισκόταν σὲ ἀπελπισία. Ἡ συγγραφή ὅμως καὶ ἡ δημοσίευσή αὐτοῦ τοῦ βιβλίου τὸν ἀνέδειξε ἀμέσως πάλιν εἶχε προκαλέσει αὐτὸ θαυμασμὸ καὶ ἐκπλήξη σὲ ὅλους, ποὺ τὸ διαβάζαν.

Στὸ βιβλίο αὐτὸ διαλαμβάνονται οἱ στοχασμοὶ τοῦ Πεσταλότση γιὰ κοινωνικὴ ἀναμόρφωση μὲ τὴ βοήθεια τῆς οἰκογένειας. Κύριο πρόσωπο εἶναι ἡ Γερτρούδη, μιὰ ἔξυπνη καὶ εὐγενικὴ γυναῖκα, ποὺ εἶχε ἀνδρὰ τὸν κτίστη Λεονάρδο, ἀγαθὸ ἄνθρωπο, ἀλλὰ μὲ ἀδύνατο χαρακτῆρα. Δείχνει δὲ μὲ τὸ βιβλίο του αὐτὸ ὁ Πεσταλότσης, πῶς ἡ Γερτρούδη κατάρθωσε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ δασκάλου καὶ τοῦ πατρὸς τῆς κοινότητος νὰ βελτιώσῃ τὸ περιβάλλον τοῦ τόπου, ἀπομακρύνοντας τὸ διαφθορὰ τῆς κοινωνίας τῆς κοινότητος.

Ἡ μετάφραση τοῦ κ. Κωνσταντοπούλου ἐξαιρετικὰ πετυχημένη. Σὲ γλῶσσα δημοτικὴ τραβάει πολὺ τὸν ἀναγνώστη. Κάνει τὸ διαβάσμα τοῦ βιβλίου πολὺ εὐχάριστο. Κι' ἐπειδὴ καὶ τὸ περιεχόμενο εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρον, μπορεῖ κανένας νὰ πῇ, ὅτι ἀπορροφᾶται κυριολεκτικὰ ὁ ἀναγνώστης μέσα στὶς σελίδες του, ποὺ ἀνέρχονται σὲ 216 σελίδες ὅχι μεγάλου σχήματος.

Ὁ κ. Εὐρ. Κωνσταντόπουλος, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα εἶναι πολὺ συνδεδεμένο μὲ τὴν ἐκπαίδευσή τῆς Ἠπείρου, γιὰτὶ διετέλεσε ἐπιθεωρητὴς τῶν δημοτικῶν σχολείων τῆς περιφέρειας Ζαγορίου—Μετσόβου καὶ ἄφησε τὶς καλύτερες ἀναμνήσεις γενικὰ σὲ ὅλους ἀπ' τὸ ὑπηρεσιακὸ του πέρασμα ἀπ' ἐδῶ, μαζί μὲ τὴν ἄλλην ἐξαιρετικὰ ἐπιστημονικὴ ἐργασία, ποὺ ἔχει δώσει ὡς τώρα

στὸν τομέα τῆς παιδαγωγικῆς, προσφέρει καὶ μὲ τὴ μετάφραση τοῦ βιβλίου τοῦ Πεσταλότση: «Λεονάρδος καὶ Γερτρούδη» πολύτιμη ὑπηρεσία. Κατατοπιζόμαστε μ' αὐτὸ ἀρκετὰ πάνω στὶς ιδέες τοῦ μεγάλου παιδαγωγοῦ καὶ φιλοσόφου. Θὰ ἦταν εὐχὴς ἔργο, ἂν βλέπαμε μεταφρασμένα στὴ γλῶσσά μας καὶ ἄλλα συγγράμματα τοῦ Πεσταλότση.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΔΑΖΑΡΙΔΗΣ

*

Γιὰ νὰ νῆ Μουρέλλου: «Ἱστορία τῆς Κρήτης» καὶ «Μάχη τῆς Κρήτης».

Κάθε λαὸς καὶ κάθε ἔθνος — μικρὸ ἢ μεγάλον — ἔχει τὴν ἱστορίαν του.

Θί γενεές, ἡ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη, ἀναδιφοῦν τὰ παλὰ γιὰ ν' ἀντλήσουν ἀπ' αὐτὰ τὸ «παραδειγμα πρὸς μίμησιν» ἢ τὸ «πάθημα» τοῦ παρελθόντος ποὺ θὰ πρέπει νὰ γίνῃ «μάθημα» τοῦ μέλλοντος.

Ἡ μελέτη καὶ ἡ σπουδὴ τῆς ἱστορίας, ἀποτελεῖ καθήκον γιὰ τὸν κάθε πολίτη, ἂν βέβαια αἰσθάνεται τὸ ρόλο του σὺν μονάδᾳ μέσα στὸ κοινωνικὸ σύνολο.

Σπουδὴ γενικώτερη τῆς ἱστορίας τῶν Ἑθνῶν, δίδει τὸ μέτρον τοῦ παραλληλισμοῦ, τῆς ἀντιθέσεως καὶ τῆς σύγκρισης, ἀσφαλῆ, προσδευτικὰ καὶ ἐξελικτικὰ μέσα.

Ἡ ἱστορία εἶναι μιὰ ἐπιστῆμη ἀπὸ τὶς πρὶν δύσκολες, γιὰτὶ τὸ ὕλικόν ποὺ διδεται στὸν ἱστορικὸ γιὰ νὰ τὸ δουλέψῃ, εἶναι ἀτεγκτα περιορισμένο καὶ δὲν ἐπιδέχεται οὔτε προσθήκας μήτε ἀφαιρέσεις, ἐνῶ συγχρόνως εἶναι ἀπομονωμένο ἀπὸ τὴ φαντασία τοῦ συγγραφέα.

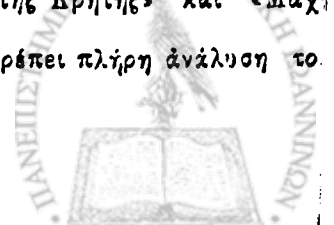
Κάπου κάπου μιὰ κρίσις, μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀπ' τὸν ἱστορικὸ κριτικὸ, μὰ κι' αὐτὴ γιὰ νὰ σταθῇ πρέπει νὰ εἶναι ἀπόλυτα ἀντικειμενικὴ, ἀδιὰβλητη.

Δὲν εἶναι εὐκολὴ ἡ ἀνάλυση τῆς ψυχολογίας τῆς μάζας καὶ δὲν ἔχει καμμιὰ ὁμοιότητα μὲ τὴν ἀτομικὴ ψυχολογία. Στὴν ἀτομικὴ ψυχανάλυσιν, τὸ ἀντικείμενον τῆς μελέτης εἶναι συγκεκριμένο, μὲ δική του αὐτοτέλεια, μὲ δική του ξεχωριστὴ σύνθεσιν. Δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον ὅταν ζητᾶς νὰ βρῇς τὴν ψυχολογίαν τοῦ συνόλου, γιὰτὶ ἐκεῖ ἀντικείμενον τῆς ἐρεῦνης εἶναι ἡ συνισταμένη πολλῶν δουλήσεων. Ἀκόμα πρὶν δύσκολον γίνεται τὸ πρᾶγμα ὅταν, ἡ ἐκδήλωσις ἐνὸς λαοῦ, ξεπερνᾷ τὰ ὅρια τῆς ἐνσυνείδητης δούλησης καὶ φθάνει στὴν ψυχικὴ ὁρμή. Καὶ τέτοιες ὁμαδικές ψυχικὲς παρορμήσεις, γεννιῶνται συχνά, σὲ δύσκολες στιγμὰς, ἀπὸ τὶς ὁποῖες εἶναι γεμάτῃ ἡ ἱστορία τοῦ κόσμου.

Νὰ ! γιὰτὶ τὸ ἔργο τοῦ ἱστορικοῦ εἶναι βαρὺ καὶ ἡ εὐθύνη του μεγάλη.

Τὶς σκέψεις αὐτὲς ἔκαμα παίρνοντας στὰ χέρια μου τὰ δύο μνημειώδη ἱστορικὰ συγγράμματα τοῦ γνωστοῦ Κρητικοῦ συγγραφέα Γιάννη Μουρέλλου, «Ἱστορία τῆς Κρήτης» καὶ «Μάχη τῆς Κρήτης».

Ὁ χώρος δὲν ἐπιτρέπει πλήρη ἀνάλυσιν τοῦ

δλου έργου που παρουσιάζει μεγάλο όγκο από πολύ ενδιαφέροντα ιστορικά «ντοκουμέντα».

Η «Ιστορία της Κρήτης» απαρτίζεται από τρεις τόμους (σελίδες 1776). Η «Μάχη της Κρήτης» είναι διτομή (σελίδες 823).

Η πέννα του συγγραφέα είναι δοκιμασμένη. Ανθεκτική και στην πιο αυστηρή κριτική. Απλό, γλαφυρό και με γλώσσα «ρεύουσα», διατυπώνει το κείμενο κατά τρόπο άβιαστο «νατουραλιστικό». Καλός χειριστής του χρωστήρα της τέχνης «του συγγράφει», δυναμώνει και «ρετουσάει» τις γραμμές εκείνες που του χρόνου το διάβα εξασθένησε και αλλοίωσε.

Έτσι δίχως υπερβολές και με απόλυτη ακρίβεια παρουσιάζει το θέμα καθαρισμένο από τις πλάνες της πρώτης εντύπωσης, αλλά χωρίς να υστερή σε τόνο.

Ιδιαίτερα πρέπει να ξεαρθῇ τοῦτο. Ότι οί άγώνες του Μεγάλου Νησιού άγνοήθηκαν από τους έπίσημους ιστορικούς του Έθνους, όχι βέβαια από κακή πρόθεση—αυτό θά ἦτο έγκληματικό—αλλά από κακή έκτίμηση ίσως ἢ ίσως από μερική άγνοια που θά τους έκαμε, διστακτικούς στο χειρισμό του θέματος.

Από όσα άντλούμε από τὰ έργα του Γιάννη Μουρέλλου κιμιά άμφιβολία δέν μένει πώς ο Κρητικός Λαός πολεμώντας για τήν έλευθερία του, τώρα και εκατοντάδες χρόνια, δέν υπεραμύνεται για νά σωθῇ και νά ξεφύγῃ από τό πέλμα του κατακτητή, μά γιατί νοιώθει τήν έλευθερία σάν ένα ανθρώπινο δικαίωμα που κανείς ποτέ και από κανένα λαό δέν έχει τό δικαίωμα νά τό άφαιρῇ με τή βία. Ο Κρητικός σάν πολεμᾷ, πολεμᾷ όχι σάν Κρητικός μά σάν Έλληνας και τό ωφέλιμο έργο της θυσίας του είναι έργο που άνήκει στη συνισταμένη της Έλληνικής ψυχῆς.

Είναι τίτλος τιμῆς για τό Γιάννη Μουρέλλο τό ότι κατώρθωσε νά δώσῃ ανάγλυφη τήν ιστορία του αймаτοβαμμένου νησιού και νά τήν ένσωματώσῃ στο Έλληνικό Πάθος.

Ελπίζομε πώς θά μάς δοθῇ ο χρόνος ν' ασχοληθοῦμε και άλλοτε με τὰ δύο αὐτά έργα και νά δώσωμε στους Ήπειρώτες που έχουν πολλά κοινά σημεῖα με τους Κρήτες τήν ἀνάλυσι των ψυχολογικών αἰτίων που επέδρασαν στη διάπλαση της Κρητικής ψυχῆς κατά τρόπο που κάθε θυσία νά θεωρῆται μικρή μπροστά στη μεγάλη ιδέα της έλευθερίας του.

N. M.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ο ΠΕΝΘΕΡΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑ

Άγαπητή «Ήπειρ. Έστία»,

Στό σημείωμα του κ. Μιχ. Πετροχείλου περί του Ήπειρώτου ποιητού Άλεξᾶ που δημοσιεύτηκε στο τεύχος Δεκεμβρίου π. έ. της «Ήπειρ. Έστίας» ἄς μου επιτραπῇ νά κάμω μίαν συμπλήρωσιν. Η γυναίκα του ποιητού Σαπφώ Κουτούζη, δέν ἦταν Γιαννιώτισσα αλλά κόρη του έκ του χωρίου μου Κουκουλι—Ζαγορίου καταγομέ-

νου Χριστοδούλου Κουτούζη κρατίστου έπιστήμονος—ιατροῦ και λαμπροῦ πατριώτου.

Ο Χρ. Κουτούζης εἶχεν εγκατασταθῇ εἰς τήν Σμύρνην όπου εξασκούσε τό επάγγελμά του, τό δέ σπίτι του ἦταν έντευκτήριον έπιφανών εκεί Ήπειρωτῶν έπιστημόνων, εμπόρων κ.λ.

Ανήκεν εἰς τήν γενεάν εκείνων των παλαιῶν Ήπειρωτῶν και διεκρίνετο διά τήν φιλαλληλίαν του, τήν άφιλοκέρδειαν και τήν γενναιοδωρίαν του ως και τὰς άλλας αρετάς που έκοσμοῦσαν τους Ήπειρώτας εκείνους των οποίων ἡ Κοινωνική και Έθνική δρᾷσις εἰμεινεν άτυχῶς άγνωστος.

Τόση ἦτο ἡ άφιλοκέρδειά του ὥστε σέ έπιστολή του χρονολογούμενην από 4—9—1911 πρὸς συγχωριανόν του γράφει: «Μετὰ πολλῆς σκέψεως, έναντίον του αἰσθήματος και των ιδεῶν μου, αναγκάζομαι λόγω των σημερινῶν άναγκῶν, επειδή προικίζω θυγατέρας και λόγω του ότι δέν θά ζῶ εἰς τό άγνωστον μέλλον ένδίδω και συγκατοτίθεμαι νά τὰ πωλήσω εἰς τὸν άνέμῳ ὡς ποσοῦν καλήν τιμήν». Έννοεῖ τό εἰς τό χωρίο μου άρχοντικό του σπίτι τό ὅποῖον χάρις εἰς συγγενούς του εἰς Αἰγύπτου γενναιοδωρίαν, μετετράπη βραδύτερον εἰς καλλιμάρμαρον Δημοτικόν Σχολεῖον χωρίς νά πωληθῇ. Τότε δέ έπρόκειτο νά προικίσῃ τήν πρώτην θυγατέρα του Όλγαν διότι εἶχε τρεῖς θυγατέρας εἰς ὧν ἡ ὕστερον σύζυγος του ποιητοῦ Άλεξᾶ ἦτο ἡ ὠραιότερα, κοσμουμένη με εἰςαιρετικόν κάλλος.

Τόν άφιλοκερδῆ και άρχοντάνθρωπον Χρ. Κουτούζην ένθυμοῦνται οί έπιζῶντες και ταξιιδεμένοι τότε εἰς Σμύρνην Ήπειρώται.

Με άγάπην
ΜΙΧ. ΚΟΚΚΟΡΟΣ

✱

ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΔΩΔΩΝΗΣ

Κύριε Διευθυντά,

Στό πρώτο μου διάβασμα του τελευταίου (33ου) τεύχους της «Ήπειρωτικής Έστίας», που με τῇ δράδευσί της από τήν Άκαδημία Αθηνῶν, έπισημοποίησε τήν μεγάλη συμβολή της στα Έλληνικά Γράμματα, στάθηκα για λίγο περισσότερο στο σημείωμά σας «Αποδημία άρχαιολογικών εύρημάτων».

Τό πρόβλημα της πληρεστερας εξασφαλίσεως και διαφυλάξεως των άρχαιολογικών εύρημάτων της Ήπειρου στην Ήπειρο, και σε κατάλληλο Μουσείο στα Γιάννινα, θά έπρεπε, πράγματι, νά εἶχεν ἤδη λυθῇ από τους άρμοδίους.

Επιτρέψατέ μου ὅμως νά προχωρήσω στο ζήτημα αὐτό ακόμη περισσότερο: Επειδή ἡ Δωδώνη άποτελεῖ πλέον τό έπίκεντρο των άρχαιολογικών ενδιαφερόντων στον τόπο μας και ὅπως προβλέπει ο εκλεκτός φίλος κ. Σωτ. Δάκαρης στην περισπούδαστη μελέτη του «Αρχαιολογικά έρευναι στην Ήπειρο», «τὰ χώματα της Δωδώνης κρύβουν ακόμα εύρήματα μεγάλου ενδιαφέροντος και κάθε χρόνο φιλοδωροῦν τὸν έρευνητή με μερικά άπροσδόκητα και εἰςαιρετικής διατηρήσεως εύρήματα», νομίζω ότι εἶναι άπαραίτητη και ἡ άνέγερσις ενός «Μουσείου Δωδώνης»

σ'έκεινον τὸν ἱερὸ χῶρο ὅπου θὰ συγκεντρωθοῦνδλα τὰ εὐρήματά της ἀκόμα καὶ τὰ... ἀποδημήσαντα.

Ὅλοι ἄλλωστε οἱ οπουθαιότεροι ἀρχαιολογικοὶ τόποι τῆς πατρίδος μας, ὅπως οἱ Δελφοί, ἡ Ὀλυμπία, ἡ Κόρινθος κ.λ.π. ἔχουν καὶ τὸ Μουσεῖον των. Γιατὶ λοιπὸν ἡ Δωδώνη, καθὼς καὶ ὁλόκληρη ἡ Ἡπειρος, νὰ ἀποτελῇ ἐξαίρεσι καὶ νὰ ἀναγκάζωνται τὰ εὐρήματά της νὰ ἐξορίζωνται;

Μὲ τὸ ἐκδηλωθὲν τελευταῖα ἐνδιαφέρον τοῦ ἐπισήμου Κράτους, νὰ ἐνισχύσῃ τὸν Τουρισμὸν εἶναι νομίζω, εὐκαιρία νὰ κινητοποιηθοῦν οἱ Ἡπειρώται γιὰ τὴν πραγματοποίηση ἑνὸς τέτοιου ἔργου ποὺ καὶ τὸν τόπο θὰ ὠφελήσῃ τουριστικὰ καὶ θ' ἀποτελέσῃ τὴν ἐστία τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν στὴν Ἡπειρο.

Ἐγκάρδια δικὸς σας
ΑΠ. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ
ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ

Δορβίζιανα 10)2)55

✱

ΤΟ «ΑΓΝΩΣΤΟ» ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ.. ΑΓΝΩΣΤΟ

Ἀγαπητὴ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία».

Σχετικὰ μὲ τὸ μικρὸ μου βιβλιογραφικὸ σημεῖωμα γιὰ τὴ βιογραφία τοῦ Κοραῆ καὶ τοῦ Καποδίστρια ἀπὸ τὸν Νεόφυτο Δούκα ποὺ δημοσιεύθηκε στὸ τεύχος Ἰανουαρίου 1955 τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» πληροφοροῦμαι ἀπὸ ἕνα γράμμα ποὺ εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ στείλῃ ὁ κ. Κ. Θ. Δημαρᾶς ὅτι τὸ ἔργο αὐτό, ποὺ τὸ εἶχα χαρακτηρίσει ὡς «πιθαιῶς ἄγνωστο» δὲν εἶναι καθόλου ἄγνωστο στοὺς συντάκτες τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας Γκίνη — Μέξας.

Νὰ τί μοῦ γράφει ὁ κ. Δημαρᾶς:

«Στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» τὴν ὁποία παρακολουθῶ μὲ προσοχή, ἐδιάβασα σημεῖωμά σας τιλοφορημένο «Ἀγνωστο ἔργο τοῦ Νεοφύτου Δούκα». Σπεύδω νὰ εἰς ἀνακοινώσω ὅτι τὸ ἔργο δὲν εἶναι ἄγνωστο, ἀλλ' ὅτι βιβλιογραφικὰ ἡ καλονική του μορφή δὲν εἶναι ἐκεῖνη ὑπὸ τὴν ὁποία τὸ συναντήσατε. Ἡ διπλὴ αὐτὴ βιβλιογραφία ἀποτελεῖ τὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου τοῦ Δούκα «Ἐυνωρίς» ποὺ εἶναι δημοσιευμένο στὰ 1834 στὴν Αἴγινα. Οἱ Γκίνη — Μέξας τὸ γνωρίζουν ὑπὸ τὴν μορφήν αὐτὴν καὶ τὸ ἀναφέρουν (Ἀριθ. 2397). Σὲ χωριστὸ φυλλάδιο τοχαίνει νὰ τὸ ἔχω καὶ ἐγώ, ἀλλὰ παρὰ τὴν ὑπαρξὴ τῶν δύο αὐτῶν ἀντιτύπων δὲν τολμῶ νὰ μιλήσω γιὰ ἀνάτυπο, ὁπότε καὶ μόνο θὰ διεκδικήσῃ χωριστὴ θέση στὴ βιβλιογραφία. Μᾶλλον σ π ά ρ α θὰ τὸ ἔλεγα. Γράφετε γιὰ ἐξώφυλλο. Ἄν τὸ ἀντίτυπό σας ἔχει ἐξώφυλλο, πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ ἀνάτυπο. Τὸ δικό μου ἔχει ἐξώφυλλο ρουβό, καὶ ἡ σελίδα τοῦ τίτλου εἶναι ὁμοία μὲ τὴν περιγραφή σας».

Ἐχει δίκιο ὁ κ. Δημαρᾶς, καὶ τὸν εὐχαριστῶ γιὰ τὴν ἐπανόρθωσή του ποὺ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ δημοσιευθῇ στὸ λαμπρὸ περιοδικό σας, γιὰ νὰ μὴ γελασθοῦν καὶ ἄλλοι ἐρευνηταὶ ὅπως γελάσθηκα κι' ἐγώ. Προσθέτω ὅτι καὶ τὸ δικό μου ἀντίτυπο δὲν εἶχε ξεχωριστὸ ἐξώφυλλο,

πρᾶγμα ποὺ, μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου, ἀποκλείει τὴν ὑπαρξὴν ἀνατύπου.

Μὲ ἰδιαίτερη ἐκτίμηση
ΣΤΕΦ. Ι. ΜΑΚΡΥΜΙΧΑΛΟΣ

✱

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΚΑΚΑΒΕΛΑΣ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΥΚΟΥΖΕΛΗΣ Ο ΠΡΩΤΟΜΑΪΣΤΩΡ

Ἀγαπητὴ «Ἡπειρ. Ἑστία».

Συγγετίσας εἰς τὸ 27ον τεύχος σου τὸν Κακαβέλαν μὲ τὸ κακὸν βέλος εἶχον ὑπ' ὄψιν τοῦς Ἀγιορείτας, παρ' οἷς ζῇ καὶ βασιλεύει οὗτος εἰς τὰς συναναστροφάς, ἐπομένως οὐδεμίαν ἐτυμολογίαν ἔκαμα. Μέχρις ἐσχάτως ὁ ἐκ τῶν προῤῃσταμένων μακ. Γεράσιμος προσεπωνυμεῖτο ὑπὸ τῶν Ἰβηριτῶν Κακαβέλας, διότι ἦτο πειρακτῆριον. Ἡ προτεινομένη ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Κοτζ. («Η. Ε.» τ. 28—29 σελ. 908) ἐτυμολογία ἐκ τοῦ ἡπειρ. Χακαβέλας, ὑβριστικῆς λέξεως ἐπιχωριαζούσης μόνον ἐν Ἡπειρῷ, δὲν εὐσταθεῖ διότι οὔτε Ἡπειρώτης ἦτο, οὔτε χάχας, πᾶν τοῦταντίον μάλιστα λίαν εὐφυῆς, ὥστε τὸν ἐθαύμαζον ὅλοι διὰ τὰ ἀστεῖα. Ἦτο ὡς γνωστὸν Κρής. Ἀλλ' οἱ Κρήτες δὲν ἔκαμον ἀκόμα τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ, οὔτε καὶ τὸν γνωρίζουν διότι ἔζησεν ἐν Κρήτει. Δὲν ἔχω τὰ βιβλία μου ἐδῶ, προχείρως ἐξετάσας τὴν λέξιν εὗρον εἰς τὸν Ἑρωτόκριτον σύνθετα ἐκ τοῦ κακά - (καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ κακό -) π. χ. κακαφοροῦμαι καὶ κακαφόρεσι καὶ ἐπίθετον κακαφόρεστος, ὁ ἔχων πάντοτε κακὰς ὑποφίας, ὁ καχύποτος (*). Κατὰ ταῦτα τὸ ἐπίθετον εἶναι κρητικόν, ἂν δὲν εἶναι ἐκ τοῦ κακὸν βέλος, θὰ εἶναι ἐκ τοῦ κακάβολος, ὅπερ παρὰ τοῖς λοιποῖς Ἑλλήσι λέγεται κακόβολος, ὁ δυστροπος, ὁ ἀνοικονόμητος, ἰταλ. *casapensieri* καὶ κατὰ τὸν Βυζάντιον ὁ δυστράπελος. Καὶ προσιδιάζει ἡ τελευταία σημασία εἰς τὸν Γεράσιμον, οὐτινος τὰ ἀστεῖα δὲν ἦσαν τῇ ἀληθείᾳ πάντοτε εὐτράπελα. Ἰστέον δέ, ὅτι τὸ κακάβελος ἠδύνατο νὰ γείνῃ κακάβολος (προβλ. βέλος—βολή) ἄλλ' ὁ κ. Γ. Κοτζ. προβαίνειν περαιτέρω παράγει τὸ Κουκουζέλης ἐπώνυμον τοῦ μεγάλου μουσουργοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Λαυριώτου, ἐκ τοῦ «Κουκουτσέλης. Κουκουτσέλος καὶ κουκουτσέλι λάβε ἀκόμα τὸ κοτοπούλι, τὸ ἀλάλητο κοκόρι» καὶ ἡ παραμοίωσις θὰ μετεπήδησε σ' ἀνθρώπο μὲ φωνὴ ἀσχημάτιστη, τρέμουλη σάν πετειναριῦ...» Προχειρολογία καὶ τὸ μέγα ἔλεος! Οὔτε κοτόπουλα ἔτρωγε ὁ Δυρραχηνός Ἰωάννης, οὔτε «φωνὴ ἀσχημάτιστη» εἶχε, ἀλλ' αὐτόχρημα ἀγγελικὴν διό καὶ ἦτο πρωτοψάλτης καὶ μουσικοδιδάσκαλος, «μέγας μαίετωρ» τῶν ἀνακτόρων ἐπὶ Κομνηνῶν. Σήμερον πολὺς λόγος γίνεται περὶ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν μουσικολόγων τῆς Εὐρώπης, οὔτινες ἐκδίδουσι μουσικά κείμενα τῆς Βυ

(*) Βιντζέντζου Κορνάρου. Ἑρωτόκριτος, ἐκδοσις κριτικὴ κτλ. ὑπὸ Στεφ. Ξανθοῦδιδου Ἡράκλειον Κρήτης 1915 σ. 563 τοῦ γλωσσίου

ζαντ. μελοποιίας (*). Τὰ ἀρχαιότερα εἶναι τοῦ Κουκουζέλη σωζόμενα ἐν τῇ διβλιοθήκῃ τῆς Λαύρας τοῦ Ἀθωνος.

Τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ἐπιθέτου παρέχει ἡμῖν ἡ «Διήγησις εἰς τὸν βίον τοῦ μεγάλου μαίστορος τῆς μουσικῆς τέχνης κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κουκουζέλη» (ΚΘΔ. Λαύρας I 45, φ. 58). Ἐνταῦθα ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Ἰωάννης «ἀποφανισθεὶς οὖν ἐκ πατρὸς ἐστὶ ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἢ μήτηρ δέδωκεν αὐτὸν εἰς σχολεῖον τοῦ μανθάνειν τὰ ἱερὰ γράμματα· ἐνδιατρίβων δὲ ἐκεῖ μετὰ τῶν παιδῶν ὡς ἔθος ἐνὶ αὐτοῖς, ἠρώτησαν αὐτὸν ποτε λέγοντες: τί ἔφαγες σήμερον Ἰωάννη; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς λέγει αὐτοῖς: κουκία καὶ ζέλια ἐτι τὴν ρωμαϊκὴν γλῶτταν οὐκ ἐπιστάμενος· διὰ τοῦτο καὶ οἱ παῖδες Κουκουζέλην αὐτὸν ἐπωνόμασαν, ἦν δὲ πᾶν καλλίφωνος καὶ ἐνεκεν τούτου ἐκάλουν αὐτὸν ἀγγελόφωνον» (**). Δὲν ἔτρωγε. ἐπαναλαμβάνω, κοτόπουλα, ἀλλ' ὄσπρια, τὴν στερεὰν τῆς φτωχολογιᾶς τροφήν· διὸ καὶ ὅταν δραπέτευσας ἐκ τῆς αὐλῆς ἐπαρουσιάσθῃ μετημφισμένορ ὡς ποιμενίσκος εἰς τὸν θυρωρὸν τῆς Λαύρας ἐδήλωσεν, ὅτι δύναται νὰ ποιμάνῃ τοὺς τράγους εἰς τοὺς ἀπορρώγας βράχους τοῦ Ἀθωνος, ἀρκούμενος εἰς λιτοτάτην τροφήν. Εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ἐγκαταβιώσῃ ἀγνωστος ὡς ποιμὴν ἀλλ' ἐπροδόθη ὑπ' ἀκάκων ζῶων ὁ εὐλογημένος· διότι εἰς ὥραν πνευματικῆς εὐθυμίας ἤνοιξε τὸ κεκλεισμένον ἕως τότε ἄγχιον ἐκεῖνο στόμα καὶ ἐψάλλεν· τὰ βοσκήματα ὠρθώθησαν ἐκ τῆς ἀγγελικῆς φωνῆς, ἥτις διεχέετο ἀνὰ τὰς ἐρημικὰς ἐκείνας διερὰς διὰ νὰ ἐναρμολῇ μὲ τὸν ἀντιλαλὸν τῶν ἀγρίων φαράγγων, καὶ στηριζόμενα ἐπὶ τῶν ὀπιθίων ποδῶν, ἴσταντο ἐξεστηκότα. Ἀσκητῆς τις ἐξελθὼν ἐκ τοῦ σπηλαίου ἐξέστη καὶ αὐτὸς πρὸ

τοῦ θεάματος· καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν μονὴν ἀπεκάλυψε τὸ μυστήριον καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς μοναχοὺς τὸν κρυπτόμενον νέον Ὁρφέα· τότε ἀμέσως προκαλέσας ὁ ἡγούμενος τὸν Ἰωάννην κατῴρωσε νὰ τὸν πείσῃ νὰ μονάσῃ ἐντὸς τῆς μονῆς· καὶ ἐπειδὴ κατ' οὐδένα τρόπον ἤθελε ν' ἀφήσῃ τὴν μοναξίαν, ὑπεχώρησε νὰ μείνῃ εἰς «κάθισμά» τι πλησίον τῆς μονῆς, ὅπου ἀνακαλύψας ὑπόγειον σπήλαιον ἐνδιητάτο ἐντὸς αὐτοῦ καθ' ὅλην τὴν ἐβδομάδα καὶ τὸ Σαββατοκυριακὸν ἤρχετο καὶ ἐψάλλεν εἰς τὴν μονήν.

† Ο ΚΟΡΙΤΣΑΣ ΕΥΔΟΓΙΟΣ ΚΟΥΡΙΔΑΣ

*

Ο ΤΑΣΙΟΥΛΑΣ ΓΚΟΒΕΛΑΣ

Εἰς τὸ 23ον τεῦχος τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «5 ἀγνωστοὶ Ἡπειρώτες εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821» τοῦ κ. Γ. Α. Οἰκονόμου ἀναφέρεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοδούλου Γκόβελαι, πατρὸς τοῦ δημοδιδασκάλου Τασιούλα Γκόβελαι, περὶ τοῦ ὁποῦ οὗ κ. Γ. Α. Οἰκονόμου σημειώνει ὅτι προσέφερε 300 λίρας (*) εἰς τὸν Ἑθνικὸν Στόλον.

Αὐτὴ ἡ τελευταία πληροφορία καὶ ἰδίαι αἱ συνθήκαι ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐγένετο ἡ κληροδοσία, τάσσει τὸν Τασιούλα Γκόβελαι ἀπὸ ἀπόψεως θυσίας παράλληλα πρὸς τὸν ἀγωνιστὴν πατέρα του.

Ὁ Τασιούλας Γκόβελαις ἦτο πτωχὸς δημοδιδάσκαλος, ἀμειβόμενος τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μὲ τὸν γλίσχρον μισθὸν τῶν 30—35 εικοσοφράγκων ἐτησίως, ἦτο ἀρχηγὸς πολυμελοῦς οἰκογενείας ἀποτελουμένης ἐκτὸς τῆς συζύγου του καὶ ἀπὸ τρία τέκνα, δύο ἄρρενα καὶ 1 θῆλυ, διεκρίνετο διὰ τὴν ἀκραν αὐτοῦ φιλαργυρίαν, φθάνουσαν μέχρι στερήσεως· κατὰ τὴν περίοδον τοῦ καλοκαιριοῦ ὁπότε δὲν ὑπῆρχον βροχαί, διὰ νὰ μὴ φθεῖρῃ τὰ ὑποδήματά του ὑπεκρίνετο ὅτι πᾶσχει τοὺς πόδας καὶ ἐβάδιζε μὲ ἐν ὑπόδημα καὶ μίαν παντόφλαν, ἡ ὁποία ἐνηλλάσσετο χωρὶς νὰ γίνῃται τοῦτο ἀντιληπτόν.

Ὅταν συνεχέντρωσεν ἓνα ἀξιοσημείωτον κομποδεμα, ἐξεκίνησε ἀπὸ τὰ Γιάννενα διὰ τὰς Ἀθήνας ἐπιβαίνων χάριν οἰκονομίας μιᾶς ταλίτσας (τετράτροχος φορτηγὸς ἀμαξά)· ἐφθασεν εἰς Πρέβεζαν ὅπου ἐπεβιβάσθη εἰς τὴν τρίτην θέσιν ἐνὸς ἀτμοπλοίου καὶ κατέφθασεν εἰς Ἀθήνας. Ἐκεῖ κατέθεσεν εἰς τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος τὸ ὑπ' αὐτοῦ διατεθὲν ποσόν - (τότε ἡ Τράπεζα ἐδέχετο καταθέσεις εἰς αὐτοῦσιον χρυσόν) - συνέταξε τὴν διαθήκην του, τὴν ὁποίαν κατέθεσεν εἰς ἓνα Συμβολαιογραφεῖον τῶν Ἀθηνῶν διὰ τῆς ὁποίας ἐκληροδοτεῖ εἰς τὸν Ἑθνικὸν Στόλον τὸ κατατεθὲν ποσόν, καὶ ἐπέστρεψε εἰς τὰ Γιάννενα πάλιν μὲ τὰς ἰδίας στερήσεις.

Ὅταν ὁ Γκόβελαις ἀπέθανε καὶ ἐγνώσθη ἡ διαθήκη του οἱ Τουρκογιαννιώτες ἐσχολίασαν τὸ γεγονός ὡς ἀκολουθῶς:

«... Ρωμηοὶ! ἀπὸ καὶ ὁ Γκόβελαις ἔκα-
τσε νησιτικὸς 50 χρῶνια διὰ νὰ χαρίσῃ σὸ

(*) Ὡς ἡμεῖς ἐπληροφορήθημεν τότε, τὸ πληροδοτηθὲν ποσόν δὲν ἦσαν 800 λίραι ἀλλὰ 200 εἰρησοφράγκα.

(*) Ὁ νεοσυσταθεὶς «Σύλλογος τῶν φίλων τῆς δοξ. μουσικῆς» μὲ παρεκάλεσε νὰ μοὶ ἐκδώσῃ τὴν βιβλιογραφίαν ἀποτελουμένην ἐκ 1500 περι ταύτης βιβλίων· ἐκεῖ ἔχω καὶ τοὺς ἐκδότας τοῦ-
του. Ἐπειδὴ παρ' ἡμῖν δὲν ἐκυκλοφόρησαν αἱ ἐκδόσεις ἀναφέρω ἐν ἐκ τῶν τῆς διβλιοθήκης μου. «The Hymns of the Sticherarium for November transcribed by H. J. W. Tillyard, Copenhagen 1938. Οὗτος ἀπὸ εἰς ὀγκώδη τόμον ἐξέδοτο τὸ Συγκράριον μὲ δοξαντ. παρασημαντικὴν, ἥδη ἤρ-
χε νὰ μεταφράζῃ εἰς Εὐρωπαϊκὴν.

(**) Ἐπειρητὶς Ἑταῖρ. Βυζαντ. σπουδῶν τομ. ΙΔ', 1938, σ. 4, ὅπου ἀπὸ σ. 27—86 «τὰ σωζόμενα τοῦ Κουκουζέλη ἔργα» σταχυολογηθέντα ὑπὸ τοῦ π. Λεοντοπόλεως Σωφρ. Εὐστρατιάδου. Ἐνταῦθα ἀναφέρω καὶ τὸ ἐξῆς, ὅτι ἡ λέξις κουκουζελιά (ἡνωμένη) σῴζεται ἐν Θρακίᾳ, ὅπου οὕτως ὀνομάζεται ἡ ντοματῖα (βλ. «Θρακικά», τόμ. Κ', 1941). Ἐδὼ ἡ φιλεργος τῆς Θρακ. λαογραφίας ἐρευνήτρια κ. Ἐλπινίκη Σαράντη ἔγραψε συλλογὴν ὀνομάτων «Ἀπὸ τὰ φυτὰ τῆς Θράκης», σ. 39, 50 ἔχει τὴν λέξιν κουκουζελιά. Εἰς τὸ λεξικόν μου τῆς Βοτανικῆς ἐξατάζω τὴν προέλευσιν. Ἐνταῦθα λέγω μόνον, ὅτι τὰ ζέλια εἶναι ἐκ συγ-
κοπῆς τοῦ πιζέλια. ὅπως ἀπὸ τῶν δοξ. χρόνων ἔλθοντο τὰ πῖσα (νὺν μπιζέλια πεινῶς).

ΑΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΒΡΑΒΕΥΣΙΝ

ΤΗΣ "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ", ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

‘Ο λόγιος κ. Κίτσος Μακρής — Βόλος :

«... Τὰ πῶς θερμά μου συγχαρητήρια γιὰ τὴν βράβευση τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία. Ὅσοι μοχθοῦμε πνευματικὰ στὴν Ἑπαρχία ξέρουμε τίς δυσκολίες πὺν συναντᾷει ἓνα τέτοιο ἔργο. Εἶθε κι' ἄλλες ἐλληνικὲς περιοχὲς νὰ ἀποχτήσουν τὸ παρόμοιό της γιὰ νὰ διασωθῇ ὅ,τι ἀπόμεινε ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ παράδοση...»

‘Ο καθηγητὴς — φιλόλογος κ. Ἡλίας Βασιλάς — Ἀθῆναι :

«... Δεχθῆτε τὰ εἰλικρινῆ καὶ ἐγκάρδια συγχαρητήριά μου διὰ τὴν βράβεισιν τοῦ Περιδικοῦ γιὰτὶ κατωρθώσατε νὰ τὸ φθάσετε, σὲ τόσο σύντομο χρονικὸ διάστημα, σ' αὐτὴν τὴν ἀξιοζήλευτῇ θέσῃ, πὺν ν' ἀποτελῇ παράδειγμα πρὸς μίμησιν σ' ἄλλες ἐπαρχιακὰς πόλεις, πὺν διαθέτουν πῶς πλούσια καὶ ἄρτια τυπογραφεία ...»

‘Ο ποιητὴς κ. Εὐάγγ. Δικῆτας — Ἀθῆναι :—

«... Ἐκπληρῶνει πραγματικὰ τὰ μεγάλο ἰδανικὸ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας καὶ τὸ μεγάλο σκοπὸ τῆς τέχνης. Κι' εἶναι ἀλήθεια πὺς ὁ λαὸς μας ἀναζητᾷ τὴν κατάλληλη πνευματικὴ τροφὴ στίς σημερινὰς φτωχὰς καὶ στεῖρες μέρες τῆς μεταπολεμικῆς σύγχυσης.

Ἀξίζει σ' ἐκείνους πὺν βράβεισαν τὴ μεγάλην προσπάθειαν, θερμὸς ἐπαινος. Γιὰτὶ ἀναγνώρισαν μιὰ κίνησιν πὺν παρ' ὅλη τὴ σεμνότητα καὶ τὴ μετριοφροσύνη της, κρύβει τὴ ζωντάνια τῆς φυλῆς καὶ τὸν πυρετὸ τῆς δημιουργίας, κύρια χαρακτηριστικὰ στὴν μακράνιστον ἱστορίαν τοῦ λαοῦ μας ...»

‘Ο Διευθυντὴς τῆς Βιβλιοθήκης Χίου κ. Σ. Δ. Καββάδας :

«... αἰσθανόμεθα ὑποχρέωσιν ὅπως συγχαρῶμεν ὑμᾶς διὰ τὴν δικαίαν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν βράβεισιν τῆς γονίμου προσπάθειας σας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἀληθὴ ἄθλον εἰς τὴν ἐποχὴν μας διὰ μιὰν ἐπαρχιακὴν πόλιν ...»

‘Ο ἀρτεργάτης — ποιητὴς κ. Ἀνθός Παγωνίτης (Β. Καραφύλλης), Θεσσαλονίκη.

«... νοιώθω μιὰ ξεχωριστὴ περηφάνια γιὰ Γιουνάνο ἓνα συρματοσχοῖνο, θὰ τὸ φτιάσετε τὸ ρωμαίικο».

Αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ θερμὸς πατριωτισμὸς τοῦ Τασιούλα Γκόβελα, ἐστερήθη καὶ ἐστέφησεν τὴν οἰκογένειάν του ἐπὶ 50 χρόνια, διὰ νὰ χαρίσῃ εἰς τὸν Ἑθνικὸν Στόλον ἓνα συρματοσχοῖνον.

Κατ' εὐτυχίαν σύμπτωσιν ὁ δευτερότοκος υἱὸς του — ἂν μὴ μᾶς ἀπατᾷ ἡ μνήμη — ἔλαβε μέρος εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1912—18 ὡς ἐθελοντὴς ναυτῆς πυροβολητῆς ἐπιβαίνων τοῦ Ἀβέρωφ.

Αὐτὸς εἶναι ὁ Ἡπειρωτικὸς μεγαλοϊδεατισμὸς.

Α. Δ. ΔΙΔΑΞΕΥΣ

τὴ βράβευση τοῦ Περιδικοῦ ... τοῦτο σημαίνει ὅτι ἀπ' τὴν Ἡπειρο καὶ τὰ παιδιὰ της, δὲ θὰ λείψῃ ποτὲ ἡ ἀθλῆσις, ἡ γενναία πράξις ...»

‘Ο κ. Γ. Γκαράνης, Διευθυντῆς Τραπεζῆς Κύπρου, Λευκωσία.

«... Ἡ βράβεισις τῆς «Ἡπειρ. Ἑστίας» ἀποτελεῖ μιὰν δικαίαν ἀναγνώρισιν τῆς μεγίστης συμβολῆς της εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς Ἡ-ρου, καὶ πληροῖ χαρὰς καὶ ὑπερηφάνειας κάθε ἡπειρωτικὴν ψυχὴν ...»

‘Ο Δογοτέχνης κ. Στέφανος Χρυσός, Θεσσαλονίκη :

«... Ἡ ἀναγνώρισις αὐτὴ δὲν εἶναι μόνο τίτλος τιμῆς γιὰ τὸ ἐκλεκτὸ περιοδικὸ ... ἀλλὰ καὶ μιὰ βαρὴ ὑποχρέωσις γιὰ τὴ συνέχισιν τῶν πνευματικῶν της ἀγώνων ...»

‘Ο Γλύπτης κ. Νικόλας, Ἀθῆναι :

«... Ἐπ' εὐκαιρίαν τῆς δικαίας βραβεύσεώς σας ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία δεχθεῖτε τὰ θερμά μου συγχαρητήρια μὲ τίς εὐχὰς μου γιὰ μελλοντικὰ ἐπιτυχῆς ...»

‘Ο Δογοτέχνης κ. Κώστας Δαφνῆς, Κέρκυρα :

«... δικαία ἡ τιμὴ πρὸς τοὺς σκαπανεῖς, τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἡπείρου, ἡ ὁποία διὰ τῆς «Ἡπειρ. Ἑστίας», συνεχίζει μιὰν πλούσιαν, γόνιμον καὶ δημιουργικὴν παράδοσιν ... καὶ ὁλοκληρῶνει μὲ τὴν χάρισον τοῦ χρόνου ἓνα λαμπρὸν πνευματικὸν δημιούργημα ... Μαζὺ μὲ τὸ βραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας ... ἔχουν καὶ τὸν εἰλικρινῆ ἐπαινον ὅλων ἐκείνων πὺν γνωρίζουν πόσον μόχθον καὶ πόσα δάκρυα στοιχίζουσιν αἱ ὥραιαι δημιουργίαι ...»

‘Ο κ. Ἐλ. Ζανουδάκης, Γεν. Ἐπιθεωρητῆς Ταχυδρομείων.

«... ἡ «Ἡπειρ. Ἑστία», ἀξίζει, ὑπεραξίζει τοῦ βραβείου τῆς Ἀκαδημίας ... εὐχομαι πάντως ν' ἀναβλύσῃ ἡ Γιαννιώτικη πνευματικὴ πηγὴ ...»

‘Ο Διευθυντῆς Δημ. Σχολείου Μαγαθῶνος κ. Κ. Παπαγεωργίου :

«... Ἀποτελεῖ μόνον μικρὰν ἐπιβράβεισιν τῶν μεγάλων θυσιῶν καὶ τοῦ μόχθου σας διὰ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ μοναδικοῦ αὐτοῦ περιοδικοῦ ὡς ἀνωτέρου πανηπειρωτικοῦ ὄργανου πνευματικῆς προόδου, ἡ τιμὴ πὺν σὰς ἔγινε. Εἰς τὴν ὥραν αὐτὴν προσπάθειαν θὰ ἔχετε πάντοτε στὸ πλεονεκτήμα σας κάθε φιλοπρόοδο ἡπειρωτικὸ στοιχεῖο...»

‘Ο κ. Κ. Σ. Κώνστας, Φιλόλογος, Γουριὰ Μι-σολόγγι :

«... γιὰ τὴν τιμητικώτατη βράβευση τῆς ἀγαπητῆς μας «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» ... θερμὰ συγχαρητήρια. Ὁ Θεὸς νὰ σὰς δίνη παντὶ θύναμιν καὶ κῆφιν γιὰ τὴ συνέχισιν τοῦ ὥραϊ ἀγῶνός σας ...»

ΙΩΑΝ. Γ. ΖΩΗ

Η ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Πέντε ποδοσφαιρικοί συναντήσεις με αθηναϊκές ομάδες, αγώνες ανωμάλου δρόμου και προετοιμασίες δια την διεξαγωγήν αγώνων Μαραθωνίου δρόμου, δεικνύουν ότι ζωηρότερα και πλέον ένδιαφέρουσα υπήρξεν η αθλητική κίνησις εις την περιφέρειάν μας κατά τον Μάρτιον, εν συγκρίσει με προηγούμενους μήνας.

Εκ τῶν προαναφερθεισῶν τεσσάρων ποδοσφαιρικῶν συναντήσεων αἱ δύο ἦσαν ἐπίσημοι καὶ αἱ ὑπόλοιποι φιλικαί. Αἱ ἐπίσημοι ἀφώρουν τὸ Κύπελλον Ἑλλάδος με ἀντιπάλους τὸν νικητὴν τῆς περιφέρειας Ἡπείρου—Ἰονίων νήσων Ἀτρόμητον Ἰωαννίνων καὶ τὸν Α.Ο. Αἰγάλεω Ἀθηνῶν. Ὁ πρῶτος ἀγὼν διεξαχθεὶς τὴν 6ην Μαρτίου ἐνταῦθα, παρὰ τὴν δοθεῖσαν παράτασιν, ἀπέληξεν εἰς ἱσοπαλίαν (1—1). Ἡ νέα συνάντησις ἐγένε μετὰ μίαν ἐβδομάδα εἰς Ἀθήνας, κατ' αὐτὴν δὲ ὁ Ἀτρόμητος ἀπεκλείσθη τῶν περαιτέρω αγῶνων Κυπέλλου με 4—0.

Τὸ ἕτερον σημαντικὸν γεγονός ἀπετέλεσεν ἡ ἀφίξις εἰς τὴν πόλιν μας τῆς ΑΕΚ Ἀθηνῶν—με πλῆρη σύνθεσιν, ἥτις ἔδωκε δύο αγῶνας συναντηθεῖσα τὴν 25ην Μαρτίου με τὸν Ἀδέρωφ τὸν ὁποῖον ἐνίκησε με διαφοράν ἐνός μόνον τέρματος κατόπιν μεγάλης προσπάθειας, καὶ τὴν 27ην με τὸν Ἀτρόμητον τὸν ὁποῖον ἐπίσης ἐνίκησε με τὸ εὐρὺ σκόρ 7—1, κατορθώσασα νὰ ἐπιβάλλῃ ἀπολύτως τὸ ἀριστοτεχνικὸν τῆς παγίδιον. Ὁ τρίτος φιλικὸς ἀγὼν με ἀθηναϊκὴν ὁμάδα ἐτελέσθη εἰς Ἄρταν. Κατὰ τὴν ἐκεῖθεν διέλευσίν του, ὁ Α.Ο. Αἰγάλεω συναντηθεὶς μετὰ τοῦ Παναμβρακικοῦ ἐπεβλήθη τούτου με 3—1.

Οἱ αγῶνες διὰ τὸ Πρωτάθλημα Ἡπείρου εὐρίσκονται εἰς τὸ τελευταῖον στάδιόν των. Μετὰ τὰ νέα ἀποτελέσματα Ἀτρόμητος—Ἀετός 8—1, Ἀτρόμητος—Ἀδέρωφ 2—1, Παναμβρακικός—Ἀετός 2—1, Παναμβρακικός—Ὀλυμπιακός Α, 5—1, πρωταθλητὴς Βορείου Ὀμίλου ἀναδεικνύεται οδριαστικῶς ὁ Ἀτρόμητος ὅστις ἔδωκε μέχρι τοῦδε 9 αγῶνας—ἅπαντας νικηφόρους—καὶ συνεκέντρωσεν 27 βαθμοὺς. Τὴν δευτέραν θέσιν διεκδικοῦν ὁ Ἀδέρωφ καὶ ὁ Παναμβρακικός οἵτινες ἔδωσαν 7 αγῶνας ὁ πρῶτος 8 ὁ δεύτερος με βαθμοὺς ἀντιστοίχως 14 καὶ 20.

Τὴν 18ην καὶ 20ην Μαρτίου ἐτελέσθησαν ἀγῶνες ἀνωμάλου δρόμου. Κατὰ τοὺς πρώτους μετῃ οὖν μόνον ἀθλῆται τοῦ Ἀδέρωφ με τὰς ἐξῆς ἐπιδόσεις: Ἀνδρῶν 5.000 μ. Παπᾶς Α. 15'55"3 Νόλας Ι. 16'08", Μπαράτσας Μ. 17'11", Ἐφή-

βων 3.000 μ. Νόλας Κ. 11'17". Παπακώστας Γ. 11'41". Παπαϊωάννου Ε. 17'7".

Κατὰ τοὺς δευτέρους—διὰ τὸ περιφερειακὸν πρωτάθλημα—ἔλαβον μέρος ἀθλῆται τοῦ Ἀδέρωφ καὶ Ἀτρομήτου. Εἰς τὴν βαθμολογίαν ἐπρώτευσαν ὁ Ἀδέρωφ. Τὰ ἀποτελέσματα ἔχουν οὕτω: Ἀνδρῶν 7.000 μ. 1) Καρηνᾶς Λ. (Ἀτ.) 23'27", 2) Μπαράτσας (Ἀδ.) 23'44" 3) Παπᾶς Α. (Ἀδ.) 24'19". Ἐφήβων 4.000 μ. 1) Νόλας Κ. (Ἀδ.) 11'1". 2) Παπαϊωάννου Ε. (Ἀδ.) 11'33"5. 3) Θεοδώρου Κ. (Ἀδ.) 11'53"6.

Ἀποκέντρωσις εἰς τὸν ἀθλητισμὸν

Τελευταίως πολὺς λόγος γίνεται περὶ ἀποκεντρώσεως. Ἡδὴ εὐρίσκεται ἐνώπιον τῆς Ἑθνικῆς Ἀντιπροσωπείας νομοσχέδιον σκοπὸς τοῦ ὁποῖου εἶναι, κατὰ τὴν ἑκφράσιν τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, «ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς ἐπαρχίας ἀπὸ τὸν θανάσιμον ἐναγκαλισμὸν τοῦ Κέντρου». Ἐν ἀναχρονιστικόν, ἀδικον καὶ καταστρεπτικὸν σύστημα συγκεντρωτισμοῦ, ἐπικρατεῖ εἰς τὸν τόπον μας. Καὶ δὲν περιορίζεται τὸ σύστημα αὐτὸ μόνον εἰς τὴν διοίκησιν. Ἐχει πλέον ἐπικρατήσῃ ἡ πεπλανημένη ἀντίληψις ὅτι αἱ Ἀθῆναι εἶναι ἡ Ἑλλάς ἀκόμη καὶ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν ἀθλητισμὸν, ἀνεξαρτήτως ἐὰν πολλὰ ἐπαρχίαι ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν, παρὰ τὴν ἑλλειψιν τῶν ἀπαραιτήτων μέσων, πρόδοον ἀλματώδη. Βεβαίως οὐδεὶς θὰ ἀμφισβητήσῃ ὅτι τὸ Κέντρον ἔχει τὴν ὑπεροχὴν καὶ εἰς τὸν ἀθλητισμὸν στίβου καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἀγωνίσματα. Ἡ ἐπαρχία ἀναγνωρίζει εἰς τὸ Κέντρον τὸ δικαίωμα νὰ ἔχῃ τὴν πρωτοπορίαν. Ἀξιοὶ ὅμως νὰ ἀναγνωρισθῶν καὶ τὰ ἰδικὰ τῆς δικαιοῦματα καὶ νὰ μὴ ἀγνοῖται παντελῶς, ὅπως δυστυχῶς συμβαίνει σήμερον. Ἡ κατάρτισις τῶν Ἑθνικῶν ὁμάδων ποδοσφαίρου ἀποτελεῖ τὸ χαρακτηριστικώτερον παράδειγμα. Καταρτίζεται μίαν ὁμάδα ἀπὸ 2—3 συλλόγους τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς καὶ ἡ ὁμάς αὕτη ὀνομάζεται Ἑθνικὴ Ἑλλάδος, χωρὶς νὰ καταβληθῇ οὐδεμία προσπάθεια ἐνισχύσεως τῆς ἀγωνιστικῆς κινήσεως τῆς ὑπολοίπου Ἑλλάδος. Καὶ ἐν ἀκόμῃ παράδειγμα Ἐκπονοῦνται σχέδια διὰ τὴν ἀνέγερσιν τεραστίων διαστάσεων καὶ συγχρονισμένου Σταδίου εἰς Ἀθήνας—διὰ νὰ ἐπιδεικνύωμεν εἰς τοὺς ξένους μίαν βιτρίναν—καὶ ἡ ἐπαρχία ἐγκαταλείπεται εἰς τὴν τύχην τῆς. Πῶς λοιπὸν νὰ προκόψῃ ὁ ἐπαρχιακὸς—ὁ κατ' ἐξοχὴν Ἑλληνικὸς—ἀθλητισμὸς με τὰ τοιαῦτα ἀποπνικτικὰ συστήματα!

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

*‘Από τις εκθέσεις των ‘Ηπειρωτών καλλι-
τεχνών στην ‘Αθήνα*

Δύο εκθέσεις ‘Ηπειρωτών (της δ)δος ‘Αγλαίας Παπᾶ, ζωγράφου, στην αίθουσα του ξενοδοχείου «Κεντρικόν», και του κ. ‘Αχιλλέα ‘Απέργη, γλύπτου, στη νέα αίθουσα «‘Ιλισσός» ‘Αμερικής 13), συγκεντρώνουν ακόμη πολύ κόσμο. Καί οι δύο καλλιτέχνες είναι πάρα πολύ γνωστοί.

‘Η ‘Αγλαία Παπᾶ (ἀπὸ τοὺς Γιαννιτσάτες τοῦ Δελβίνου καὶ ἀδελφῇ τῆς ἐξαιρετικῆς μας διηγηματογράφου Κατίνας Παπᾶ), κατώρθωσε νὰ ἀναδειχθῇ σὲ μοναδικὴ προσωπογράφος. Τὸ χρῶμα τῆς, τελείως ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τὸ βερνίκι — τόσο πού ἡ μάτι ἐλαιογραφία μέσα σὲ τζάμι νὰ σοῦ δίνει τὴν ἀρχικὴν ἐντύπωση ἀκουσρέλλας — νομίζει κανεὶς ὅτι ἔφθασε στὸ σημεῖο τῆς ἐξαύλωσης, μιᾶς ἐξαύλωσης ὅμως πού διατηρεῖ (καὶ παραδόξως ἐντείνει) τὰ ἰδιαιτέρα χαρακτηριστικὰ τοῦ εἰκονιζομένου.

Μαθήτρια τοῦ μεγάλου Παρθένου (διάβασα κάπου : ἡ ἀριστοῦχος του), μπόρεσε ν’ ἀποδεσμευτεῖ καὶ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ δασκάλου τῆς, δημιουργώντας μιὰ τέχνη καθαρὰ προσωπικὴ, «τιμητικὴ» τῆς νέας ἐλληνικῆς ζωγραφικῆς, ὅπως τὴν εἶπε ὁ Προκοπίου. Καὶ πραγματικὰ ξεχωρίζει σήμερα μιὰ προσωπογραφία τῆς Παπᾶ ἀνάμεσα ἀπὸ χίλιες.

Μερικοὶ πίνακες, ὅπως ὁ Γ. Σ. (16), ἡ Κρ. Π. (18), — ἡ ὁμορφὴ ἀνηψιά μὲ τὰ ὠραία χέρια —, ὁ Π. Λορ. (16), ἡ ‘Ελγκα (23), ἡ Κ. Π. (11) καὶ μιὰ αὐτοπροσωπογραφία τῆς, μὲ τὸν ἐξέχοντα τελλάρο (Β. 28), μᾶς εἶναι γνωστοὶ ἀπὸ προηγούμενη ἐκθεσὶ τῆς, πρὸ διετίας, στὴν ἴδια αἶθουσα.

‘Απὸ τοὺς νέους ξεχωρίζουμε, πρῶτα - πρῶτα, τὴ χορεύτρια Μαίρη Βαρδαγιάννη (8), τὸν γιατρὸ Βασ. Παπᾶ (10), τὸν Πενταπόλεως ‘Αγιος Νεκτάριο (1), καὶ τὴν δ)δα Κ. Τ. (20).

‘Η Μαίρη Βαρδαγιάννη βρίσκεται σὲ μιὰ στάση πού διατηρεῖ ὅλη τὴν κινητικότητα τοῦ ὠραίου χοροῦ τῆς (στὴν κλίση τοῦ κορμιοῦ, τῆς κεφαλῆς, στὰ χέρια καὶ στὶς πτυχώσεις τοῦ ἐξαίσιου φουστάνιου τῆς), μαζὺ μὲ τὴν ἐσωτερικὴ τῆς «ἀποθέωση», ἀποτυπωμένη σ’ ἓνα οὐράνιο, φωτεινὸ χαμόγελο τῆς γλυκύτατης μορφῆς. ‘Ο γιατρὸς Β. Π., ἀπορροφημένος στὴ μελέτη του, εἶναι ἑτοιμὸς νὰ διατυπώσῃ ἓνα συμπέρασμα βαθεῖας σκέψης, ἐκείνης πού ρυτιδώνει ἐλαφρὰ τὸ ἐνδιάμεσο τῶν φρυδιῶν, ἐνῶ μόλις σκαλώνει τὸ συμπέρασμα στὸν κόμπο τοῦ λαιμοῦ του. Τοῦτος ὁ πίνακας διαφέρει ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ στὸν χρωματισμὸ — κάπως πιά βαθὺς καὶ πιά ἐντονός.

‘Ο Πενταπόλεως ‘Αγιος Νεκτάριος, ἔχει χυμένο στὸ πρόσωπό του τὴν ἀγιωσύνη. ‘Ο τρόπος πού κάθεται — νομίζεις, μόλις κάθεται — εἶναι κι’ αὐτὸς ἐνδεικτικὸς τῆς ἀποτραβηγμένης ἀπὸ τὸν κόσμον ὕληκῆς του ὑπόστασης.

Τὴν δεσποινίδα Κ. Τ. τὴν εἶδαμε ὁλοζώντανη τὸ βράδυ τῶν ἐγκαινίων, κι’ ὁ πίνακας τῆς τὴν συναγωνίζονταν πρὸ πάντων στὰ ὠραία τῆς μάτια.

Οἱ μοντυπιές ἐξ ἄλλου τῆς ‘Αγλαίας Παπᾶ «Ριέτα» (50), «‘Αμυγδαλιές» (38) καὶ «Φθινόπωρο» (ἀλλὰ μόνον αὐτές ;) καθρεφτίζουν ὅλη τὴν καλλιτεχνικὴ ψυχὴ τῆς. σ’ ἓνα περιβάλλον τόσο γαλήνιο, πού μῆτε αὐτὸς ὁ μέγας πόνος τῆς ὑπέροχης «Κατοχῆς» (51) νὰ μὴ ταραξεῖ τὴν ἀτμοσφαῖρα.

* *

‘Ο γλύπτης ‘Αχιλλέας ‘Απέργης (‘Ηπειρώτης ἀπὸ τὴ μητέρα του) ἔχει περάσει τὴν πραγματικότητα καὶ βρίσκεται στὸν χῶρο τοῦ ἰδεατοῦ. Οἱ ρωμαλέες συνθέσεις του δείχνουν νευρώδη ἐσωτερικότητα καὶ συνεχῇ ἀναζήτηση. Εἶναι κάτοχος τῆς γραμμῆς, τοῦ σχήματος καὶ τοῦ χώρου, πού ἄλλωστε τόχει δείξει καὶ σὲ ἄλλα ἔργα του. Πληροφοροῦμεθα πὼς μερικὲς συνθέσεις θὰ ἐκτεθοῦν καὶ στὸ Παρίσι.

ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ

*

‘Η 25ετηρὶς τῆς ‘Αγροτικῆς Τραπεζῆς ‘Ελλάδος

‘Επὶ τῇ 25ῃ ἐπετεῖῳ ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς ‘Αγροτικῆς Τραπεζῆς ‘Ελλάδος καὶ τῆς 40ῆς ἐπετεῖου τῆς θεσπίσεως τοῦ θεσμοῦ τῶν Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν, ὁ ἐνταῦθα Σύλλογος ‘Υπαλλήλων Α. Τ. Ε. ‘Ηπείρου ὁργάνωσε εἰς τὴν αἶθουσαν τελετῶν τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς ‘Ακαδημίας λαμπρὰν ἑορτὴν εἰς τὴν ὁποίαν μετέσχον ἅπασαι αἱ τοπικαὶ ἀρχαὶ καὶ πλῆθος ἐκλεκτοῦ κόσμου.

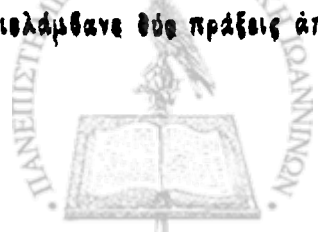
Κατ’ αὐτὴν καὶ μετὰ τὴν ψαλίσαν δοξολογίαν ὠμίλησαν ἐκθέσαντες τοὺς κοινωνικὰς σκοπούς, τὰ ἐπιτεύγματα καὶ τὰς μελλοντικὰς ἐπιδιώξεις τοῦ Ἰδρύματος καὶ τῶν Συνεταιρισμῶν, ὁ πρόεδρος τοῦ Συλλόγου ‘Υπαλλήλων Α. Τ. Ε. κ. Θωμ. Γκάσιος, ὁ ἀφίχθεις ἐκπρόσωπος τοῦ Κεντρικοῦ κ. Δημ. Πάνου, ὁ Διευθυντῆς Γεωργικῆς ‘Υπηρεσίας κ. Σακελλόπουλος καὶ ὁ πρόεδρος τῆς ‘Ενώσεως Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν κ. Μητροκώστας. ‘Ακολούθως ἐχαίρετisan τὴν συγκέντρωσιν καὶ τὸν ἀγροτικὸν κόσμον τῆς ‘Ηπείρου ὁ ‘Αναπληρωτὴς Γενικοῦ Διοικητοῦ κ. Β. Ρουσόπουλος καὶ ὁ Νομάρχης ‘Αρτης κ. Εὐσταθίου.

*

‘Η ἑορτὴ τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς ‘Ακαδημίας

Τὴν 25ην Μαρτίου ἑ. ἑ. ἡ Ζωσιμαία Παιδαγωγικὴ ‘Ακαδημία Ἰωαννίνων, συμμετέχουσα εἰς τὸν ἑορτασμὸν τῆς ‘Εθνικῆς ἐπετεῖου, διωργάνωσε θεατρικὴν παράστασιν, τὴν ὁποίαν ἐτίμησαν διὰ τῆς παρουσίας των αἱ ἐκκλησιαστικαὶ, στρατιωτικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀρχαὶ τῆς πόλεως καὶ πλῆθος κόσμου.

‘Η παράστασις περιελάμβανε δύο πράξεις ἀπὸ

τὸ ἔργον τοῦ Περσειάδου «Ὁ Χορὸς τοῦ Ζαλόγγου» καὶ τὸ μονόπρακτον «Ὁ Σαμουήλ». Οἱ σπουδασταὶ καὶ σπουδάστριαι, οἱ ὅποιοι ἔλαβον μέρος εἰς τὴν παράστασιν, ἀπέδωσαν κατὰ τὸν ἀριστοτεχνικὸν τοῦς ρόλους των, μερικοὶ μάλιστα ἔφθασαν εἰς τοιοῦτον σημεῖον ἀποδόσεως ὥστε νὰ δύναται ἀφόβως νὰ σταθοῦν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν πεπειραμένων ἐπαγγελματιῶν ἡθοποιῶν.

Ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν προξένησαν καὶ αἱ σκηνογραφίαι τοῦ ἔργου, τοῦ ζωγράφου σπουδαστοῦ κ. Κεντάρχου. Οἱ παραστάντες ἀπεχώρησαν μὲ τὰς καλλιτέρας τῶν ἐντυπώσεων καὶ συνεχάρησαν τὸν Διευθυντὴν τῆς Ἀκαδημίας κ. Νικ. Βοστταντζῆν διὰ τὴν λαμπρὰν ἐπιτυχίαν τῆς ἐορτῆς.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

1. Ἀπεφασίσθη ἡ εἰς Ἰωάννινα ἰδρυοῖς Τεχνικῆς Σχολῆς διὰ τὴν τεχνικὴν κατάρτισιν τῶν προσφυγοπαίδων ἐκ Ρουμανίας καὶ Β. Ἡπείρου, ὑπὸ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν.

2. Τὸ σύνολον σχεδόν τῶν Γυμνασίων τῆς Ἡπείρου δὲν ἐλείτουρgehσεν, λόγω καθόδου εἰς ἀπεργίαν τῶν καθηγητῶν. Ἡ ἀπεργία συνεχίσθη ἐπὶ τριήμερον.

3. Ἐγένετο εἰς Πέρδικαν ὑπὸ τὴν ἐπίδλεψιν τῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν, ἐγκατάστασις οἰκογενειῶν προσφύγων Βορειοηπειρωτῶν.

4. Ἐνεκρίθη πίστωσις 200.000 δρχ. διὰ τὴν συνέχισιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Διοικητοῦ Ἰωαννίνων.

5. Ὁ Δήμαρχος Ἀρτης διὰ τηλεγραφημάτων τοῦ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἑσωτερικῶν ἀναφέρει ὅτι τὸ θρυλικὸν γεφύρι τῆς Ἀρτας κινδυνεύει νὰ καταρρεῦσῃ συνεπὲς τῶν ρωγμῶν τὰς ὁποίας ὑπέστη, ζητεῖ δὲ τὴν ἐγκαιρον λήψιν τῶν ἐνδείκνυμένων μέτρων.

6. Ἐκ μέρους κατοίκων τῆς συνοικίας Κάστρου Ἰωαννίνων ὑπεβλήθη ὑπόμνημα...κατεδαφίσεως τοῦ ἱστορικοῦ Κάστρου!

7. Ὑπὸ τοῦ Δασαρχείου Ἰωαννίνων ἐξακολουθεῖ ἡ ἀναδασωτικὴ ἐργασία εἰς τὴν λεκάνην Ἀράχθου.

8. Ἡ Διοίκησις τοῦ Ναυτικοῦ Ὀμίλου Ἰωαννίνων ἀπετελέσθη ἐκ τῶν κ.κ. Γ. Φιλίππου προέδρου, Χρ. Μπάη ἀντιπροέδρου, Ἰωάν. Λαουτάρη γραμματέως καὶ κ. Ραφὲτ Μεσαρέ, Ἀ. Παπακίτσου καὶ Γ. Νικολαΐδου, συμβούλων.

11. Μὲ λαμπρότητα καὶ θρησκευτικὴν κατάνυξιν ἐωρτάσθη εἰς Ἀρταν ἡ ἐπέτειος τῆς Πολιούχου Ἀγίας Θεοδώρας.

13. Παραχωρήθη ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς Πρεσβείας εἰς τὴν Γενικὴν Διοίκησιν ἐν ἀθροίῳ τὸν πλήρη κινηματογραφικὸν συνεργεῖον, τὸ ὁποῖον θὰ περιέρχεται τὴν ὑπαίθριον διὰ νὰ προβῇ μορφωτικὰς ταινίας εἰς τοὺς κατοίκους.

15. Ὑπὸ τοῦ Ὁργανισμοῦ Τουρισμοῦ ἐνεκρίθησαν π.σώσεις διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τοῦ Σπηλαίου Περάματος.

17. Ἀφίκετο καὶ ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του

ὁ νέος Πρόεδρος Ἐφετών κ. Νικήτας Ψαρρός.

18. Τοποθετεῖται εἰς Ἰωάννινα ἐπόπτης ἐργασίας ὁ κ. Σωτήρχος. Εἰς Ἀρταν ἐπόπτης ἐργασίας τοποθετεῖται ὁ κ. Κοντογιώργος.

20. Εἰς τὸ Νοσοκομεῖον Χατζηκώστα ὑπὸ τοῦ χειρουργοῦ κ. Π. Γιαννῆ ἐγένετο ἐγχείρησις παιδὸς 3 ἐτῶν—τοῦ Θ. Λέττα ἐξ Ἰωαννίνων—πάσχοντος ἐξ ὀξείας σκωληκοειδίτιδος, ἧτις εὗρίσκετο εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ σώματος.

24. Εἰς τὸ Κινηματοθέατρον «Ὀρφεὺς» Ἰωαννίνων ἔλαβε χώραν συγκέντρωσις, πρωτοβουλία τῶν ἀφιχθέντων εἰς Ἰωάννινα ἀντιπροσώπων τῆς Ἑθνικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως Κυπρίων κ.κ. Αἰμ. Χριστοδούλου καὶ Γεωρ. Κικλίδου, καθ' ἣν διεδηλώθη διὰ μίαν εἰσέτι φοράν ὁ πανελλήνιος πόθος διὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Κύπρου.

25. Μὲ λαμπρότητα καὶ παλλαϊκὰς ἐκδηλώσεις ἐωρτάσθη καθ' ἅπασαν τὴν Ἡπειρον ἡ ἐπέτειος τῆς Ἑθνικῆς παλιγγενεσίας.

Πνευματικὴν στέγην καὶ Φιλοτέχνους Βόλου
Μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ πῆραμε τὰ ἀδελφικά σας μηνύματα, γιὰ τὰ ὁποῖα συνεργάτης μας ἔγραψε καὶ εἰδικὸ σημεῖωμα στὸ τεῦχος μας αὐτό. Σὰς στέλλουμε κι ἀπὸ δῶ τίς θερμὲς εὐχὰς μας. Χρ. Μηλ. Θεσσαλονίκη. Θὰ κάνουμε ἐν καιρῷ χρῆσιν τῆς ἐπιστολῆς σας.—Ν. Βαζ. Κάιρο. Εὐχαριστοῦμε καὶ σὰς καὶ τὸν συντάκτην τῆς φιλολογικῆς στήλης γιὰ τὰς εὐχὰς σας. Θὰ γράψωμε ἰδιαίτερω. John Toz., New—York. Θὰ σὰς γράψωμε ἰδιαίτερω ἐν ἐκτάσει γιὰ τὸ θέμα τοῦ Ἡπειρωτοῦ τοῦ 1821. Εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὴν συνεργασία σας, ἡ ὁποία καὶ δημοσιεύεται στὸ παρὸν τεῦχος τοῦ Περιοδικοῦ.—Ἰωσ. Ραπ. Γαβαλοῦ. Γιὰ τὴν συνεργασία σας—ἔργο πιστεύουμε ἡμεῖς μόχθου καὶ δεξιότητος—ἔχουμε κι ἀπ' ἄλλου ἐκζηλώσεις σὰν τίς δικές μας. Θὰ περιμένουμε πάντοτε τὴν πολύτιμην συνεργασία σας.—Δ. Κοκκ. Θεσσαλονίκη. Πῆραμε καὶ τὴν καινούργιαν συνεργασία σας καὶ εὐχαριστοῦμε. Στὸ παρὸν τεῦχος δημοσιεύεται ἕνα ἀπὸ τὰ δύο, τὸ ἐπίκαιρο. Γιὰ τὴν ἀνυπόληψη ὑπάρχει καιρὸς. Εὐχόμεστε στὸ νέο περιβάλλον σας νὰ βρῆτε ὅ,τι προσδοκᾶτε.—Θ. Σ. Ραϊ. Peabody, Mass. Αὐτὲς οἱ ἀντεγκλήσεις ποὺ παρατηρεῖτε καμνιὰ φορά στὶς ἀντίστοιχες σελίδες τοῦ περιοδικοῦ, εἶναι ἀναπόφευκτες καὶ συντελεστικὲς γιὰ τὴν ἀνέυρεση τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας. Τίς ὀξύνετε βέβαια φροντίζουμε πάντοτε νὰ τίς ἀποφεύγουμε. Τὰ μικρὰ ἀφηγήματά σας ἦρθαν ἀργὰ ὅταν εἶχε πιά τυπωθῇ τὸ τεῦχος Φεβρουαρίου. Θὰ τὰ κρατήσουμε πάντως γιὰ τὴν ἐπέτειο τοῦ 1956, καὶ παρακαλοῦμε ἐν καιρῷ νὰ μᾶς τὸ ὑπενθυμίσετε.—Βασ. Μπαρ. Ἀθήνα. Πῆραμε τὴ μελέτη σας καὶ εὐχαριστοῦμε.—Γ. Θεοδ. Ἀθήνα. Εὐχαριστοῦμε πῆραμε ὅσα μᾶς στείλατε.—Ν. Πρωτοπ. Θεσσαλονίκη.

Πήραμε, καὶ τὴν κριτικὴν σας, καὶ τὸ κρινόμενον βιβλίο. Εὐχαριστοῦμε.—**Ελ. Γκ. Βουλγ.** Ἀθήνα. Σὰς ἐστάλησαν ὅλα ἐγκαίρως.—**Κων. Παπαγ.** Μαραθῶν. Ἀναμένουμε ὁδηγίαν σας γιὰ τοὺς χάρτας.—**Chr. Papachr.** Wellington (Νέα Ζηλανδία) Τὰ τεύχη στέλλονται κανονικά. Λυπούμεθα πού τὰ στερηθήκατε. Ταχ(μ)οῦμε σήμερον ἐκεῖνα τοῦ β' ἐξαμήνου.—**Π. Γιανν.** Ν. Σμύρνη. Ὁ συνεργάτης μας κ. Σ., σὰς ἔγραψε ἰδιαιτέρως γιὰ τὸ «μπερχουζοῦρ» πού, ὅπως νομίζουμε ὡς θέμα ἐξηγητήθη. Εἶναι, ἀλήθεια συγκινητικὴ ἡ ἡπειρολατρεία σας. Φροντίζουμε ὅσο μπορούμε νὰ καλύπτονται ἐπαρκῶς ὅλοι οἱ τομεῖς τῶν περιεχομένων τῆς «Η.Ε.». Ἡ ἐπιστολή σας θὰ δημοσιευθῇ στὸν ἐγγύριο τύπο. Θὰ ἐμβάζετε ἐδῶ.—**Παν. Λιολ.** Μαραυθιά. Λυπούμαστε πού δὲν μᾶς στάθηκε δυνατό ἀκόμη νὰ δημοσιεύσουμε τὴν μελέτη σας. Καὶ ἀτυχῶς, θ' ἀργήσῃ κάπως νὰ ἔλθῃ ἡ σειρά της.—**Φ. Γκ. Τετιάχιο.** Δυστυχῶς τὸ ἐπίκαιρό ποίημά σας ἔφτασε ὅταν ἡ ὕλη τοῦ τεύχους Μαρτίου εἶχε πιά καθορισθῇ.—**Κ. Τσιλ.** Θεραπεία. Γιὰ τὰ καλὰ σας ἀπέναντι τῆς προσπάθειάς μας αἰσθήματα καὶ τίς εὐχάς σας, εὐχαριστοῦμε θερμά.—**Κ. Αὐγ.** Ἑδεσσα. Λάβαμε καὶ εὐχαριστοῦμε. Ἄν δὲν ἔφθασε τὸ τεύχος Φθιρίου γράψατέ μας ἀμέσως.—**Τακ. Τσ.** Ἀθήνα. Θὰ σὰς γράψωμε ἰδιαιτέρως. Τὰ πήραμε ὅλα καὶ δημοσιεύονται.—**Ν. Πρωτοπ.** Θεσσαλονίκη. Θερμά εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ δημοσιεύματά σας στὴ «Δήμνο» κλπ.—**Α. Λιβ.** Ἀθήνα. Ὁ Γκόβελας δημοσιεύεται γιὰ τὸ ἄλλο περιμένουμε τὸ κλισέ.—**Εὐγγ. Μπόγκ.** Ἀθήνα. Περιμένουμε καὶ τὴ συνέχειά σας καὶ τὴ συλλογὴ τραγουδιῶν Β. Ἡκέρου—γιὰ τὰ τελευταῖα. Θὰ σὰς γράψουμε μόλις τὰ πάρουμε—καὶ τὸ ἄλλο συμπληρωματικὸ δικό σας.—**Μιχ. Περ.** Ἀθήνα. Σὰς γράφουμε ἰδιαιτέρως. Στὸ μεταξὺ σὰς στέλλουμε ὅσα σὰς λείπουν.—**Α. Βρ.** Ἀθήνα. Γράφουμε ἰδιαιτέρως. **Δ. Δαβ.** Ἀθήνα. Καταστήσαμε γνωστὴ τὴν προτασή σας στοὺς συνεργάτες μας. Σὰς εὐχαριστοῦμε ὅλοι.—**Γ. Θεοδ.** Ἀθήνα. Πήραμε τὴ συνεργασία σας καὶ εὐχαριστοῦμε. Ἡ προγενέστερη δημοσιεύθηκε στὴν ἐφημερίδα «Β.Η.» ὀλοκλήρη.—**Αλ. Γουσ.** Βόλο. Μᾶς συγκινεῖ βαθύτατα τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἡ στοργή σας πρὸς τὴν «Η.Ε.». Θὰ ἐνεργήσουμε κατὰ τὴν ἐπιστολή σας.

Ἀντιγράφη. Δ. Γεωρ., Μεσολόγγι. Σὰς γράψαμε ἰδιαιτέρως.—**Ε. Π. Φωτ.,** Ἀθήνα. Σὰς εὐχαριστοῦμε θερμά γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση. Ἐμβάζουμε.—**Γ. Βαντζ.,** Ἀθήνα. Εὐχαριστοῦμε πάντοτε γιὰ τοὺς ἐνθουσιασμοὺς καὶ τὰ αἰσθηματικά σας.—**Σπ. Στούπ.,** Κέρκυρα. Ἐπικροτοῦμε πλήρως τὰς ἀπόψεις σας. Ἐλπίζουμε ζωηρὰ στὴν τακτικὴν σας συνεργασία καὶ μὲ μᾶς ἐπικοινωνία καὶ ἀναμένουμε κάθε σχετικὴ μὲ τὸ θέμα τῆς ἐπιστολῆς σας ὑπόδειξη καὶ πληροφορία. Στὰ Γιάννινα, στερούμεθα καὶ τῆς στοιχειωδέστερης διβλιοθήκης.—**Τασ. Καραζ.,** Θεσσαλονίκη. Θερμά εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅλα.
Κριτικὴ συνεργασίας

Δημ. Μαργκ. Σπουδαστὴν Ζ. Π. Ἀκαδημίας. Ἐνταῦθα. Γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια σὰς εὐχα-

ριστοῦμε. Τὰ ποιήματά σας ἔχουν κάποια λυρική διάθεση, ἐμποδίζεται ὅμως ἡ ὀλοκλήρωσις τῆς προβολῆς τῆς ἀπὸ τὴν ἐκφραστικὴν ἀδυναμία. Χρειάζεται νὰ δουλέψετε ἀκόμη τὸ στίχο σας γιὰ νὰ μπορέσετε ν' ἀποδώσετε μ' ἐπιτυχία ὅ,τι δονεῖ τὸν ἐσωτερικόν σας κόσμο. Στίχοι π. χ. σὰν τοὺς «τὰ στοιχειωμένα σου νερά κρατεῖς χωρὶς ἀνάσα», «τώρα ἀπὸ δόξες ἐμεινεις ἔρημ. Σὰ νεκροχίτρα», ὅπως καὶ ἄλλοι ὅχι ἄρτιοι τεχνικά καὶ ὁμοιακαταληξίαι σὰν τὸ «γάζα — νάζα» ζημιώνουν τὸ σύνολο. Ἐπειτα γιὰ τί τόσο ἀπαισιόδοξη διάθεση; Ἐπαναλαμβάνουμε πῶς δὲν σὰς λείπει τὸ ταλέντο γι' αὐτὸ καὶ περιμένουμε καὶ νέα δείγματα τῶν προσπαθειῶν σας.—**Βασ. Ἡλιοπ.,** Ἀθήνας. Τὸ «ἄρωμα τῆς βιόλας» δείχνει πῶς ἔχετε ταλέντο πού αξιοποιούμενο μπορεῖ νὰ ἀποδώσῃ πολλά. Στείλτε μας καὶ ἄλλα σας ποιήματα γιὰ νὰ κρίνουμε καλλίτερα. Εὐχαριστοῦμε θερμά γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια.—**Δάκων Κ.,** ἑνταῦθα. Τὰ στιχογραφήματά σας εἶναι ἀκόμη πρωτόλεια. Διαβάζετε, γράψετε καὶ σχιζετε. Ἐτοι θὰ φθάσετε νὰ γράφετε κάτι πού νὰ χῇ τίς ἀξιώσεις ποιήματος. Πιστεύουμε πῶς ἡ πίστωση χρόνου πού σὰς χρειάζεται γιὰ νὰ πετύχετε αὐτὸ δὲν εἶναι πολὺ μεγάλη.—**Σταμ. Κατσικ.** Σπουδαστὴν Ζ. Π. Α., ἑνταῦθα. Δὲν μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ποίημα αὐτὸ πού μᾶς στείλατε. Νὰ π. χ. μερικά τετράστιχα ἀπὸ τὸ ποίημά σας «Ὁ ἀμαρτωλός» :

Σὰν τὸ τσόφλι πού γυρίζει
στὰ νερά τ' Ὠκεανοῦ
καὶ στεριά δὲν ἀντικρῶζει
γυρνᾷ στὸ μέσον τοῦ λαοῦ.

Τὸ πρόσωπό του τὸ σκεπάζει
σὰν ὕψωμα μιὰ σκιά
ἡ ὁποία τοῦ φωνάζει
αὐτοῦ-φυ-γαν τὰ ἀγαθά».

Ἀπελπίζεται καὶ νοιώθει
κατάπτωση καὶ μαρασμό
σκέφθηκε νὰ ἀποβλέψῃ
ἀπὸ αὐριο στὸ καλὸ.

Διαβάστε πρῶτα νεοέλληνες ποιητὰς.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

— Στὸ σημείωμα «Οἱ δύο Πρέβεζες» τοῦ παρόντος τεύχους (σελ. 301, στήλ. α', στίχ. 2—3), ἡ φράση : ἕνα χαριτωμένο σονέττο τοῦ . . . κ. Τ. Τσιάκου γιὰ τὴν Πρέβεζα» νὰ διαβαστῇ : «ἕνα χαριτωμένο σονέττο τοῦ κ. Τ. Τσιάκου, καθὼς καὶ ἕνα ὠραιότατο τραγουδάκι τοῦ ἰδίου γιὰ τὴν Πρέβεζα».

— Στὶς φιλολογικὰς ἀναμνήσεις τοῦ κ. Γ. Κοτζιούλα γιὰ τὸν Τέλλο Ἀγρα, τεύχος 330 σελ. 80 στήλ. α' στίχ. 30 ἀντὶ «παράκαιρα» νὰ διαβαστῇ «παράταιρα» (=αἰαίριστα) στὴ σελ. 81 στήλ. α' στίχ. 23 ἀντὶ «κατάρτιση καλὰ» «κατάρτιση κ α λ ἡ» στὴ σελ. 83, στήλ. β' στίχ. 33 ἀντὶ «εἰρωνική», «εἰρηνική» καὶ στὸ τεύχος 35 σελ. 288 στήλ. β', στίχ. 6 ἀντὶ «τὸ πρὸς ὄψωπα ἀναφέρει» νὰ διαβαστῇ «τὰ πρὸς ὄψωπα πού ἀναφέρει».

